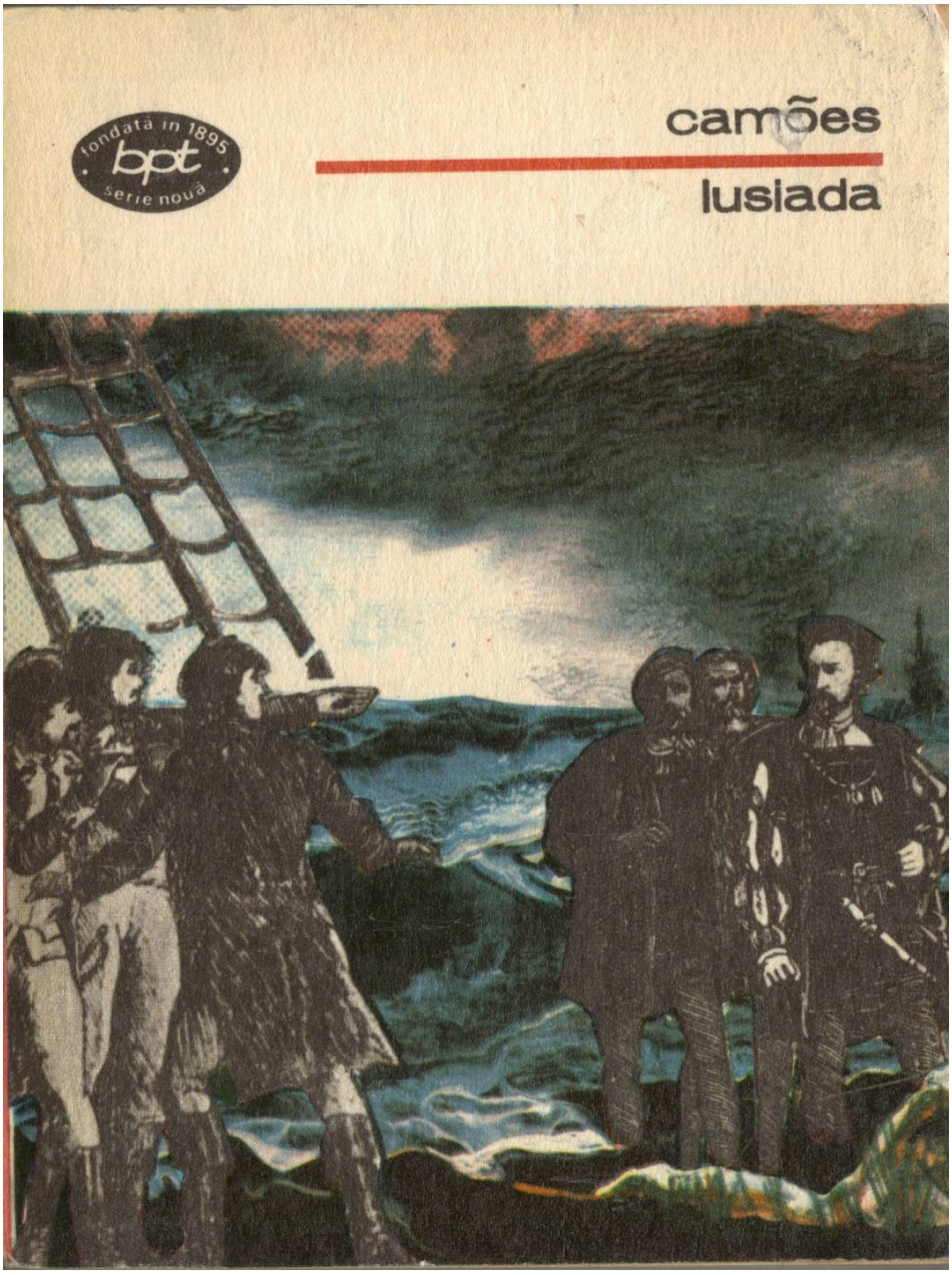

camoes

lusiada

Ilustraţia copertei : *Ion Olaru*

L u i s d e c a m o e s

l u s i a d a

IN ROMÂNEŞTE DE AUREL COVACI

PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE OVIDIU DRIMBA

EDITURA MINERVA . BUCUREŞTI

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI . 1977

OS LUSIADAS

POEMA EPICO

de LUIS de CAMOES

PARIS

NA LIVRARIA PORTUGUESA DE J. P. AILLAUD
MDCCCXXXVI

LUIS DE CAMOES ŞI EPOPEEA LUZITANA

Spre sfîrşitul secolului al XVI-lea — şi într-un interval de aproximativ numai un deceniu — literatura europeană înregistrează o serie de trei capodopere, toate aparţinînd aceleiaşi gen : în 1569 apare *Araucana* lui Alonso Ercilla, în 1572 — *Lusiada* lui Luis de Camoes, iar în 1580 — *Ierusalimul liberat* al lui Torquato Tasso. Toate aceste trei capodopere au forma epopeii ; dar între ele există diferenţe notabile: de concepţie, de conţinut, de structură, de stil. Astfel, *Araucana* este o relatare poetică — cu multe elemente convenţional-clasicizante — a represiunii (la care autorul-soldat participase el însuşi) conquistadorilor spanioli contra araucanilor localnici chilieni care luptau contra invadatorilor, şi, în fond, un elogiu adus rezistenţei dîrze a băştinaşilor. Totul însă este redat cu o exactitate de cronicar şi de geograf, la limita între proză şi poezie. In schimb, spre deosebire de Ercilla, Torquato Tasso nu şi-a „trăit" epopeea ; evenimentele din *Ierusalimul liberat* aparţin unui trecut îndepărtat, faptele narate nu au, în majoritate, adevăr istoric, în timp ce valorile lirice prevalează aici net asupra epicului. încît, în raport cu *Araucana* şi cu *Ierusalimul liberat,* o cercetare atentă şi obiectivă a *Lusiadei* ne conduce la concluzia că autorul ei a realizat prima epopee modernă. Şi — considerînd strict condiţiile intime ale genului — singura epopee propriu-zisă pe care ne-a lăsat-o epoca Renaşterii.

Aceasta pentru că înseşi condiţiile intime reclamate de genul epopeii erau favorizate, mai mult decît oriunde, de condiţiile istorice, psihologice, morale, culturale ale ţării şi epocii lui Camoes — în mai mare măsură decît în Spania lui Ercilla sau decît în Italia lui Torquato Tasso.

Existau în istoria Portugaliei vechi tradiţii eroice, pornind de la străvechii lusitani băştinaşi (legenda spune că descind din Lusus, fiul lui Bachus), care opuseseră romanilor o îndîrjită rezistenţă : în anul 141 î.e.n., Viriatus, căpenia lusitanilor, n-a putut fi învins decît prin trădare. După căderea Imperiului Roman, stăpînirea vandalilor în aceste părţi a fost înlocuită — începînd cu secolul al VIII-lea — prin cea arabă. La această dată ţinutul lusitanilor de odinioară devenise „comitat de Porto", aparţinînd coroanei Castiliei. Baronii feudali din comitatul de Porto erau antrenaţi — ca întreaga Peninsulă iberică — în lupta de „reconquista" ; şi cum prezenţa maurilor aici însemna un pericol pentru întreaga

Europă, încă din epoca primelor cruciade (secolul al Xl-lea) regele Castiliei face apel la baronii francezi, englezi, flamanzi, frizoni sau burgunzi. Unuia dintre aceştia, lui Henri, fiul ducelui de Burgundia, regele îi dăruieşte în 1094 comitatul Portugaliei ca fief ereditar. După moartea regelui (1108), Henri acţionează ca un conte independent. Din cauza aceasta va urma o lungă serie de conflicte armate cu Spania, conflicte care n-au făcut decît să sporească şi mai mult dîrzenia, sentimentul de independenţă şi mîndria locuitorilor noii ţări.
Toate aceste fapte se găsesc relatate în epopeea lui Camoes. Evocarea lor impregnează opera cu acel profund sentiment al istoriei şi cu acel elan sincer patriotic care sînt fireştile apanaje ale genului epopee.
Dar în secolul lui Camoes, cînd uimitoarele fapte ale navigatorilor portughezi Magellan, Cabrai, Bartolomeo Diaz sau Vasco da Gama erau foarte vii în mintea tuturor, marile călătorii oceanice, senzaţionalele descoperiri geografice şi acţiunile masive de colonizare adăugau noi motive sentimentelor de entuziasm şi de orgoliu naţional. Dezvoltarea continuă a meşteşugurilor şi a comerţului impunea găsirea unor surse noi de materii prime şi de mărfuri, precum şi a unor noi pieţe de desfacere. Şi astfel, in timp ce viaţa economică a oraşelor maritime italiene era paralizată în urma controlului exercitat de către turci asupra bazinului estic mediteranian, şi în timp ce spaniolii nu descoperiseră încă continentul american, iată că navigatorii portughezi cuceresc mările, etapă cu etapă : descoperă şi ocupă insulele Azore, ating Capul Verde, trec ecuatorul, ajung în estaurul Congoului, după care Bartolomeo Diaz ocoleşte Capul Bunei Speranţe iar Vasco da Gama ajunge în India.
Profiturile materiale încep să curgă, imense, pentru armatori şi negustori, din momentul în care Albuquerque pune temeliile imperiului colonial portughez. Un imperiu care, în Asia, nu însuma teritorii vaste, dar în care portughezii stabiliseră comptoare, centre comerciale şi baze militare în puncte strategice de primă importanţă : în Aden şi Ormuz, care dominau Marea Roşie şi Golful Persic ; în Malaca, ce controla trecerea din Golful Bengal în Marea Chinei; în Goa, pe ţărmul fylării Oman ; în Macao, la vărsarea fluviului Si-Kiang. La o dată, deci, cînd spaniolii stăpîneau doar Antilele şi cînd abia începuseră să exploreze continentul american, iată că portughezii posedau cinci mii de leghe de coastă şi porniseră colonizarea intensă a Braziliei.
în această epocă, aşadar, cînd privirile întregii ţări erau îndreptate spre ocean, cînd mirajul depărtărilor fascina toate minţile şi cînd îndrăzneţii navigatori atrăgeau atenţia întregii Europe asupra Portugaliei, făcînd ca o lume întreagă să le admire spiritul de aventură şi uimitorul lor curaj, iată apărînd marele poet care le va închina lor epopeea sa :

„Cînt armele şi pe bărbaţii care,
Din ţarmii apusenei Lusitanii,
Pe nebrăzdată de corăbii mare,
Trecură de ostrovul Taprobanii
Prin războiri şi prin primejdii rare
Cum nu îndură oamenii cu anii,
Şi printre alte seminţii durară
Domnie nouă,-n veacuri legendară !"

Cine era acest „prinţ al poeţilor timpului său" — cum va fi numit de ai săi — şi ce ştim despre viaţa lui atît de bogată în aventuri ?

★

Datele biografiei lui Luis de Camoes, însă, sînt sumare şi nesigure. S-a născut probabil în 1525, poate la Lisabona (dar unii susţin că la Coimbra, alţii — la Santarem). Mama sa era nepoata celebrului navigator Vasco da Gama, care murise tocmai în anul în care s-a născut Camoes. Tatăl său — posesor al unui titlu de nobleţe, dar nu şi al unei averi corespunzătoare — comanda o corabie din cele în slujba regelui ; peste cîţiva ani îşi va pierde viaţa într-un naufragiu, în apropiere de Goa.

Tînărul a făcut studii umanistice la Universitatea din Coimbra — prima universitate a ţării — cu profesori de mare reputaţie europeană. în aceşti ani l-a citit cu pasiune pe Platon, în versiunea latină a lui Marsilio Ficino; a cîştigat cunoştinţe temeinice despre sistemul lui Ptolomeu, şi tot aici a cunoscut poezia lui Pctrarca, prin intermediul poetului portughez contemporan de mare prestigiu, Sa de Miranda.

După terminarea studiilor Camoes ajunge la Lisabona, unde, lipsit de mijloace, îşi cîştigă existenţa ca preceptor. în baza titlului de nobleţe pe care-1 avea şi a îndeletnicilor sale cunoscute şi apreciate într-ale poeziei, este primit şi în mediul Curţii. Nu figurează printre poeţii care beneficiază de o pensie regală, dar este preţuit pentru cultura lui, pentru firea lui sociabilă şi pentru virtuozitatea cu care improviza versuri, compuse pe teme la modă şi în spiritul convenţiilor curtene. Fireşte, invidiile şi intrigile îl urmăresc. Poetul este şi un impulsiv. în cursul unei încăierări cu un nobil din suita regelui, Camoes îl răneşte cu o lovitură de sabie — incident pe care-1 plăteşte cu cîteva luni de temniţă. După ce iese din închisoare — un alt incident, dar de un cu totul alt gen, îi va fi fatal: se îndrăgosteşte de o domnişoară de onoare a reginei, o tînără din înalta aristocraţie, pe care o cîntă în versurile lui — precum Petrarca pe Laura — sub numele de Natercia. Numai că sonetele înflăcărate ale poetului provoacă mînia tatălui Naterciei, care se plînge regelui.

Formarea : tînărul Camoes este îndepărtat de la Curte şi trimis exil în orăşelul Santarem. Se spune că aici ar fi început să e gîndească la viitoarea sa epopee.

Camoes îşi pierde deci înalţii protectori. Obţine însă permi-unea de a se înrola în armată. Astfel că, după un timp, îl regăsim la Ceuta, oraş şi port pe coasta marocană, în faţa Gibraltarului, importantă garnizoană portugheză unde tinerii nobili trebuiau să facă un stagiu militar de doi ani. De aici porneau uneori caravelele lusitane în patrulare împotriva piraţilor barbari ; sau alteori, după ce acostaseră în diferite puncte ale coastei africane, se întorceau încărcate cu prăzi bogate şi cu sclavi negri. Bineînţeles că asemenea expediţii întîmpinau adeseori primejdii serioase. Nenorocirea îl pîndeşte şi pe Camoes : în urma unei lupte navale cu piraţii mauri, îşi pierde ochiul drept.

înapoiat în ţară, poetul — dispreţuit fiind acum de societatea de la Curte şi din pricina infirmităţii sale — duce o viaţă obscură. încît, la vîrsta de douăzeci şi opt de ani, Camoes se hotărăşte (silit ? de bună voie ? nu se ştie) să-şi părăsească pentru mai mult timp patria, îndreptîndu-se spre India. Escadra porneşte în primăvara anului 1553.

După o călătorie de şase luni, plină de peripeţii, pe care poetul le va descrie cu multă forţă în capodopera sa, din toată escadra ajunge la destinaţie ,doar o singură corabie , cea pe care se afla Camoes. Ajuns în portul fondat de Albuquerque, Goa — centru comercial de seamă, bază militară şi reşedinţă a viceregelui Portugaliei — poetul duce o viaţă de ostaş. Scrie elegii, canzone, sonete, dar participă şi la expediţii militare de jaf şi devastare a ţinuturilor

indigenilor : expediţii lipsite de glorie — după cum notează poetul în versurile sale, cu o vădită umbră de amărăciune. Scrie acum şi o violentă satiră, intitulată *Nebuniile din India,* în care denunţă abuzurile şi corupţia administraţiei coloniale portugheze. Scrierea aceasta îi atrage grave neplăceri.

Dar, la serbările prilejuite de instalarea noului guvernator, compune şi o comedie, în spiritul romanelor cavalereşti, care este reprezentată aici — şi e foarte probabil că succesul ei i-a asigurat poetului o anumită consideraţie din partea superiorilor săi. Astfel că, la cinci sau şase ani de la data cînd debarcase la Goa, Camoes este trimis prin părţile Chinei, în calitate de controlor general al bunurilor portughezilor decedaţi sau absenteişti.

După un drum care trecea pe lîngă insulele Molusce (descrise, mai tîrziu, cu multă precizie în opera sa), şi după ce, în urma unei lupte navale, s-a mai ales cu o rană, poetul ajunge la Macao. Regiunea aceasta din sudul Chinei era destul de pustie, localitatea era mult mai mică deeît Goa, autorităţile portugheze nu se instalaseră încă temeinic aici; dar Camoes a rămas la Macao cam un an, timp în care cu siguranţă că a lucrat şi la capodopera sa, începută mai demult. Din Macao a făcut şi o călătorie la Canton, pentru ca, la întoarcere, corabia sa să naufragieze pe coasta Cambodgiei : poetul scapă cu viaţă şi de astă dată.

în general, documentele privind viaţa lui Camoes din aceşti ani sînt foarte sporadice, imprecise şi contradictorii. Presupunerea cea mai plauzibilă este că în acest timp Camoes era ocupat intens cu elaborarea *Lusiadei.* Şi cum munca de creaţie se apropia de sfîrşit, gîndul lui cel mai stăruitor era ca, după patrusprezece ani de rătăciri prin îndepărtatul "Orient, să se reîntoarcă în patrie, ceea ce — dată fiind marea distanţă, precum şi lipsa banilor — era o problemă destul de grea.

De aceea, cînd noul căpitan al Mozambicului îi propune să-1 însoţească, poetul e cît se poate de bucuros : Mozambicul, cel puţin, se afla la jumătatea drumului spre Portugalia ! Acolo putea găsi mai uşor prilejul de a se îmbarca pe o corabie care să-1 ducă la Lisabona. Dar, la sfîrşitul călătoriei, căpitanul îl reţine ca ostatic pînă îi va plăti... mîncarea pe care i-o dăduse pe corabie timp de două luni şi jumătate de cînd porniseră din Goa! Un istoric al timpului, în trecere prin Mozambic, relatează că „acest prinţ ai poeţilor timpului său" ajunsese într-un asemenea grad de sărăcie, „încît era hrănit de prieteni". Totodată, adaogă că poetul lucra la desăvîrşirea *Lusiadei,* precum şi la o altă operă, o culegere de poezii lirice intitulată *Parnasul lui Luis de Camoes,* al cărui manuscris i-a fost apoi furat.

Ajuns în cele din urmă la Lisabona, după şaptesprezece ani de pribegie, poetul găseşte aici o situaţie mai mult decît dezolantă. Recenta molimă de ciumă decimase toate familiile, viaţa de la Curte era dominată de intrigile favoriţilor şi ale clerului, poporul era supus abuzurilor administraţiei, corupţia stăpînea întregul aparat de stat. încît, sub impresia puternică a acestor stări de lucruri, încheindu-şi *Lusiada,* autorul nu va putea să nu-şi transcrie în paginile ei şi reacţiile sale intime în tonuri de amară dezamăgire.

în curînd Camoes obţine privilegiul de a-şi tipări marea sa operă, cu nădejdea că acesta îi va aduce nu numai glorie, ci şi protecţia regelui. *Lusiada* apare peste doi ani (în 1572). în acelaşi an, regele îi acordă o pensie de cincisprezece mii de *reis* anual. Fără să fie derizorie, suma era totuşi modestă (cam o treime din cît primea un profesor al Universităţii din Coimbra) şi plătită foarte neregulat. Pensia i-a fost acordată în continuare, ceea ce însă se pare că nu 1-a pus la adăpost de sărăcie : se spune că, în timpul nopţii, servitorul său cerşea bani trecătorilor

pentru a avea cu ce cumpăra cărbuni pentru stăpînul său. Astfel, viaţa — zbuciumată, neîndestulată, plină de tot felul de amărăciuni şi lipsită de preţuirea contemporanilor — a celui care urma să poarte peste veacuri gloria literelor portugheze în lume, i-a fost curmată de ciumă, la vîrsta de cincizeci şi cinci de ani.

★

Chiar şi numai în liniile sumare pe care le îngăduie puţinele documente, biografia lui Camoes este — prin dinamismul, pasionalitatea şi pluralitatea planurilor vieţii poetului — biografia exemplară a unei personalităţi tipice din Renaştere. Mai mult însă decît pentru spectaculosul ei, biografia (oricît de lacunară) a lui Camoes — biografie care desigur că nu se poate sprijini strict pe toate datele cuprinse în operă — contribuie la lămurirea operei poetului, conferindu-i prestanţă şi veridicitate.

Această operă se integrează organic şi total în puternicul, uriaşul şi strălucitorul val al culturii renascentiste a timpului.

Secolul lui Camoes este secolul în care au trăit Leonardo da Vinci şi Michelangelo, Luther şi Calvin, Campanella şi Copernic, Giordano Bruno şi Galileo Galilei. Este secolul în care au apărut *Elogiul nebuniei* al lui Erasm, *Utopia* lui Thomas Morus, *Orlando furiosul* al lui Ariosto, *Principele* lui Machiavelli, *Gargantua şi Pantagruel* al lui Rabelais, *Faust* al lui Marlowe, *Odele* şi *Sonetele* lui Ronsard şi *Heptameronul* Margaretei de Navarra. In 1572, cînd Camoes publica *Lusiada,* Shakespeare avea doar opt ani, iar Lope de Vega, zece : cu un an în urmă, tînărul soldat Cervantes Saavedra, din eroica flotă comandată de Don Juan de Austria, îşi pierduse braţul sting în bătălia de la Lepanto ; în acest an 1572, în anul oribilului masacru din noaptea Sfîntului Bartolomeu (a cărei amintire stăruie cutremurător în *Tragicele* lui Agrippa d'Aubigne), Torquato Tasso şlefuia octavele *Ierusalimului liberat* iar umanistul Montaigne, izolat în meditaţiile lui asupra omului, a vieţii şi a morţii, îşi aşternea pe hîrtie *Eseurile.*

Viaţa culturală a Portugaliei din timpul lui Camoes era străbătută de curentele literare ce lăsau urme puternice în cultura tuturor celorlalte ţări vest-europene.

Tradiţiile literare curtene erau încă vii, susţinute fiind şi de stilul pe care regii Portugaliei îl imprimau vieţii de la Curte. în cadrul acestor tradiţii, persistent era gustul — supravieţuire a vechilor preferinţe literare medievale — pentru romanele cavalereşti, a căror imensă producţie în întreaga Peninsulă iberică luase forma unei adevărate epidemii literare, o epidemie căreia nu-i va putea pune stavilă decît geniala capodoperă a lui Cervantes. Erau de asemenea insistent cultivate vechile forme poetice trubadureşti, cu teme şi moduri de expresie convenţionale, elegante şi de rafinată virtuozitate tehnică.

Poeziile trebuiau să circule în manuscrise, separate sau adunate în *cancioneiros,* în acele culegeri antologice în care numele autorilor erau adeseori confundate unele cu altele sau erau de-a dreptul omise ; căci, în prezumţiosul mediu aristocratic, tipărirea unui volum personal, semnat, de poezii, putea fi uneori considerat un gest lipsit de eleganţă. Camoes, care a scris un număr considerabil de poezii (azi i se atribuie în jur
de cinci sute), intenţiona să facă o derogare de la această convenienţă, pregătindu-şi acea culegere de sonete, dispărută, probabil furată, pe cînd se afla în Mozambic şi pe care n-a mai refăcut-o : *Parnasul lui Luis de Camoes.* încît, în timpul vieţii nu şi-a publicat decît două poezii ocazionale.

Ceea ce îl distingea pe Camoes ca poet de Curte de restul confraţilor săi portughezi contemporani era un simţ al tradiţiilor populare, folclorice, simţ care îi regla şi gustul, şi măsura, şi demnitatea expresiei.
în această privinţă Camoes avea, în patria sa, un ilustru precursor : poetul şi dramaturgul Gil Vicente (mort în jurul anului 1536), cel care scrisese şi în limba spaniolă — asemenea multor scriitori portughezi ai timpului — şi care în piesele lui adusese verva, pitorescul şi savoarea inspiraţiei populare, pregătind astfel drumul lui Lope de Vega.
Camoes a cultivat aproape toate genurile literare practicateîn timpul său. A scris chiar şi trei piese. în versuri : *Amfitrion(Anfitroes),* comedie inspirată din Plaut ; *Filodemo,* reprezen-tată în 1555 la Goa ; şi *Fapta regelui Seleucus (Auto de el ReiSeleuco),* despre care se spune că i-ar fi atras poetului îndepăr-tarea de la Curte, din pricina aluziilor la dragostea principelui,viitorul rege Joao al III-lea, pentru mama sa vitregă. In primadin aceste opere Camoes alternează limba portugheză cu castiliana, pe care o cunoştea la perfecţie (întrebuinţînd-o uneori şi în sonetele sau madrigalurile sale) ; intriga celei de-a doua areun agreabil caracter de pastorală ; în timp ce ultima începe într-un mod original, cu un fel de scenă-prolog în proză. Asemenea abilităţi însă n-au putut ridica teatrul lui Camoes de-asupra nivelului unei (decente) mediocrităţi.
Opera sa lirică, publicată postum (în 1595 şi 1598), şi-a avut prima ediţie critică — expurgată de o cantitate de poeme care îi fuseseră greşit atribuite — abia în 1932 [1]. Este o poezie inspirată de iubire, de nostalgii şi melancolii, de dezamăgiri şi de gândul morţii, fără a atinge însă profunzimi dramatice. Permanent este sensibilă aici influenţa lui Petrarca. Petrarchismul însă — atît de consonant cu spiritul medievalelor *cancioneiros* galego-portugheze — păstrează la Camoes un particular accent realist (este aici, poate, şi amprenta vieţii atît de agitate a poetului).
în poezia lui Camoes, simţul particular al culorii, al sonurilor şi al contrastelor, voluptatea senzuală cu care înregistrează obiectele frapante prin varietatea, coloritul, sonoritatea sau formele lor — şi toate acestea notate cu tehnica enumeraţiei retorice — indică gustul baroc, de bună calitate, al poetului. îl presimţi parcă pe Gongora ; dar un anumit simţ al măsurii şi un evident sentiment al demnităţii elimină la Camoes tentaţia jocului, a efectului căutat, a manierismului. Integrat un timp mediului curtean, Camoes nu s-a putut sustrage total spiritului şi cerinţelor acestuia.
Bun cunoscător al literelor antichităţii, Camoes n-a putut rămîne nici în afara celuilalt curent, clasicizant, prezent în cultura portugheză renascentistă. Avea treizeci de ani la moartea lui Sa de Miranda, cel mai prestigios poet portughez de pînă atunci, care — fără să rupă contactul cu tradiţiile populare, dar modernizîndu-le — contribuise în cea mai mare măsură la orientarea atenţiei înspre poeţii antici şi italieni. Camoes va scrie elegii, ode şi egloge, după modele clasice, dar aducînd mereu şi note personale. Elegia sa nu urmează linia graţioasă a lui Catul, sau cea sentimentală a lui Properţiu şi Tibul, ci mai degrabă pe cea a lui Ovidiu: la acesta găsise nu numai farmecul *Metamorfozelor,* ci şi poezia elegiilor din exil, care îi sugerau (oarecum) o analogie, dacă nu chiar o comunitate de destin. Odele sale sînt de inspiraţie horaţiană — cel puţin în măsura în care amintesc unele descrieri de natură ; căci altminteri, epicureismul poetului latin este înlocuit în odele lui Camoes prin note melancolice, dacă nu chiar pesimiste. Eglogele lui, în fine, păstrează de la antici schema speciei şi

[1] Ediţia lui Jose Măria Rodriguez şi Alfonso Lopes Viveira, apărută la Coimbra. Mai autorizată este ediţia lui Hernani Cidade, în două volume, Lisabona, 1946—1947.

anumite motive, fără a se arăta prea mult tributare nici idilei theocritiene, nici *Bucolicelor* lui Vergiliu.
In schimb, momentele idilice, motivul pastoral şi tablourile vieţii cîmpeneşti intră în lirica lui Camoes pe altă cale, mai nouă : pe calea mult umblată în acea epocă a literaturii arcadiene, a romanului pastoral. Eglogele spaniolului Garcilaso de la Vega, *Diana* portughezului Montemayor şi *Arcadia* italianului Sannazaro deschiseseră un drum pe care vor urma *Celia* lui Sa de Miranda, *Aminta* lui Tasso, *Păstorul credincios* al lui Guarini, *Arcadia* lui Lope de Vega, *Galateea* lui Cervantes, sau — în Anglia — cu deosebire *Calendarul păstorului* al lui Spenser.
Influenţa italiană, în genere, se resimte şi în Peninsula iberică nu numai pe linia nuveliştilor, sau a poemei cavalereşti de tip ariostesc, sau a literaturii arcadiene, ci şi pe linia petrarchistă. Camoes însuşi a practicat îndelung sonetul (i se atribuie cam două sute de sonete), unde evident că se menţine uneori şi motivul convenţional al iubirii platonice, precum şi numeroase procedee petrarchiste — dar în care totodată se afirmă puternic şi elementul de autenticitate, de raportare la detaliul autobiografic, de reacţie sinceră şi promptă la mediul ambiant. Dar — „ceea ce îl desparte pe maestru de discipol este tot ceea ce distinge un om de cabinet de un om de acţiune. Există la Camoes un pesimism sumbru care ţine de alte cauze decît de caracterul inaccesibil al unei iubiri idealiste. Se regăseşte aici ecoul vieţii sale furtunoase şi mai ales acea nelinişte intelectuală pe care evul mediu n-o cunoscuse, şi care se naşte în secolul al XVI-lea dintr-o progresivă emancipare a gîndirii într-un univers cu orizonturile mult lărgite"[2].
Or, atitudinile intelectuale ale lui Camoes, reflexele unei intense experienţe de viaţă, modalităţile proprii de expresie, temperamentale şi afective, întîlnite des în lirica sa, vor fi reluate, valorificate, amplificate la scară monumentală în *Lusiada.*

★

La prima vedere, *Lusiada* pare a fi o apologie a expansiunii coloniale portugheze. în fond, însă, opera este construită — asemenea epopeilor homerice — pe un motiv central de ordin moral : energia, curajul, tenacitatea, spiritul de sacrificiu al navigatorilor lui Vasco da Gama, care prin faptele lor aduc patriei onoare şi faimă.
Naraţiunea începe într-un cadru mitologic (în Olimp zeii dezbat viitorul lusitanilor), după care revine în planul real : flota condusă de Vasco da Gama ajunge în Mozambic, apoi la Mombaca, navigatorii întîmpinînd din partea băştinaşilor perfidie şi trădare. La Melinda, la cererea indigenilor, Vasco — într-un lung discurs care ocupă trei cînturi (III—V) — începe printr-o descriere a Europei, povesteşte începuturile istoriei portughezilor (aici se intercalează celebrul episod al nefericitei Ines de Castro), cuceririle navigatorilor lusitani şi călătoria poetului pînă la Melinda. Cîntul al cincilea — cuprinzînd descrierea ţinuturilor şi a unor fenomene naturale ciudate, aventura plină de haz a fanfaronului Velloso, episodul în acelaşi timp fantastic şi dramatic al lui Adamastor şi relatarea aspru realistă a ravagiilor scorbutului — este cu totul remarcabil în întregul ansamblu al operei. După un nou interludiu mitologic şi după o povestire în genul romanelor cavalereşti, cititorul este adus la realitate prin descrierea amplă a unei furtuni pe mare, după care poetul continuă prin a

---

[2] G. Le Gentil : *Camoes. Voeuvre epique et lyrique,* Hatier-oivin, Paris, 1954, p. 140.

nara alte peripeţii ale navigatorilor. Portughezii ajung în India, Vasco da Gama este întîmpinat de un mahomedan care-l ajută, vizitează un templu indian, are o întrevedere cu regele băştinaşilor, apoi — după neînţelegeri, comploturi şi conflicte cu indigenii — flota portugheză ridică ancora. Urmează (cîntul IX) un alt interludiu, amestec de viziune poetică de factură clasicistă şi senzualitate renascentistă : Venus îi conduce pe navigatori în „Insula iubirii", unde nimfele le fac o primire fastuoasă. în timpul ospăţului, o sirenă înzestrată cu darul prezicerii le vorbeşte despre faptele viitorilor generali şi guvernatori portughezi mai de seamă ai Indiei (cei care realmente s-au succedat în intervalul de şapte decenii, de la data acestei expediţii a lui Vasco da Gama şi data apariţiei epopeii) ; în fine opera se termină prin plecarea portughezilor spre patrie şi sosirea lor la Lisabona.

Subiectul însuşi indică planul grandios al epopeii : cincisprezece secole de istorie a unui popor şi o acţiune care se desfăşoară pe scena a patru continente. Totodată, din subiect apare şi eterogenitatea materiei : mitologică şi istorică, fantastică şi reală. Dar această eterogenitate, frapantă pentru concepţiile şi sensibilitatea noastră literară modernă, era, în schimb, perfect pe gustul contemporanilor lui Camoes.

Cadrul mitologic, într-o epopee naţională, era — în secolul al XVI-lea — nu numai admis, ci chiar de rigoare; mai ales că atmosfera de solemnitate, la crearea căreia mitologia contribuia din plin, era reclamată de însăşi natura genului epopeii, grandios prin definiţie. Apoi, în acest cadru mitologic se putea include — şi se includea perfect — un element strict naţional, deşi fabulos : figura lui Lusus, legendarul părinte al poporului lusitan (în secolul al XVI-lea încă, portughezii se numeau pe ei înşişi — în limbaj retoric — ,,lusitani"). Ceea ce este însă mai de relevat aici e faptul că poetul utilizează doar miraculosul păgîn, uitîndu-l total pe cel creştin. Şi asta — în plină epocă de dezlănţuire furibundă a reacţiunii catolice a Contrareformei ! în epoca, deci, în care conflictele cu musulmanii trebuiau văzute oficial, obligator, în lumina unei „cruciade", asemenea ofensivei necruţătoare pornite împotriva protestantismului. In epoca în care funcţiona în mod foarte riguros Inchiziţia — instituţie căreia, în întreaga sa operă, Camoes nu-i adresează nici un singur cuvînt de reverenţă !

Epopeea lui Camoes este — măcar parţial — de inspiraţie clasică. Ceea ce era firesc, necesar şi inevitabil. Căci — pe lîngă considerentul gustului contemporanilor, de care trebuie să ţinem seamă — în lumea modernă genul nu fusese continuat decît (într-un fel cu totul particular) de poemele eroice medievale; dar în cadrele cărora nu încăpeau nici noile concepţii de viaţă „păgîne", renascentiste, nici trecutul istoric, nici prezentul, nici aspiraţiile de viitor ale unui întreg popor. In schimb, în lumea morală a antichităţii, realitatea contemporană şi mentalitatea oamenilor găseau corespondenţe de idei şi de conduită *etică.* Lumea *Lusiadei* este, în fond, o lume necreştină. Căci morala creştină solicita umilinţă, asceză, renunţare, reamintind mereu „păcatul" şi elogiind mereu „adevărata" viaţă, cea „de dincolo" ; în timp ce eroii lui Camoes, oameni ai unei ere noi, practicînd norme de morală „păgînă", caută plăcerile, apreciază valorile lumii pămînteşti şi, mai ales, urmăresc să cîştige faimă şi glorie.

Ca formă, epopeea lui Camoes este inspirată de modele clasice — în special de epopeea lui Vergiliu. Prezenţa unor zei protectori sau adversari, alternarea scenelor de luptă pe mare cu întîmplări petrecute pe uscat, descrierea furtunii,

oprirea lui Vasco da Gama la Melinda, povestirea peripeţiilor anterioare, profeţia zeiţei Thetis, preferinţa pentru episoadele duioase, precum şi o mulţime de alte detalii din *Lusiada,* îşi au corespondenţe uşor de identificat în *Eneida.*
Semnificativ — pentru profilul lui Camoes şi al *Lusiadei* — este faptul că poetul portughez „preferă temelor homerice variaţiile vergiliene sau ovidiene[3] . Alte corespondenţe, imitaţii sau reminiscenţe pot fi identificate la alţi scriitori antici pe care poetul i-a cunoscut : Ovidiu, Lucan, Catul, Properţiu, Claudian sau Seneca. Toate aceste elemente însă nu rămîn niciodată la forma de pastişă, ci sînt asimilate, modernizate, dotate cu un conţinut nou şi integrate organic într-o viziune proprie de ansamblu.
Chiar un episod cum e cel al popasului navigatorilor în Insula iubirii este niai puţin o convenţională imagine clasicizantă, cît un dat — în esenţă — popular : călătoriile uluitoare ale navigatorilor vremii şi descoperirea atîtor ţinuturi noi supraexcita seră imaginaţia oamenilor şi răspîndiseră în popor mii de legende şi de naraţiuni fantastice, pe care adeseori Camoes n-a făcut decît să le înregistreze. Uneori — ca în episodul citat — le-a stilizat în manieră clasicistă. Alteori le-a accentuat dramatismul şi fondul de umanitate — ca în episodul, de mare forţă şi grandoare, al lui Adamastor. „Dante, Tasso, Milton, n-au imaginat ceva superior acestei personificări a Geniului Furtunilor"

Ca fond, epopeea lui Camoes este istorică. Pentru trecut, poetul îşi ia materia din cronici sau din istorici contemporani ; neori din tradiţii orale privind istoria legendară (pentru că egende eroice versificate, în genul celor din „roman cero "-ul spaniol, Portugalia nu avea).
Să nu uităm însă că *Lusiada* era o epopee a *actualităţii.* Or, centru perioada contemporană, Camoes se putea referi la amin-irea proaspătă a unor evenimente recente şi de toţi cunoscute, precum şi la relatarea unor impresii personale, la locuri şi oameni cunoscuţi direct de el, la propria sa experienţă de viaţă.
a epopee a actualităţii, *Lusiada* trebuia să respecte strict adevărul. Camoes nu uită însă un lucru esenţial : că epopeea sa trebuie să fie o *glorificare* a faptelor măreţe ale unor oameni de seamă, precum şi o *exaltare* a virtuţilor morale şi a sentimentelor patriotice ale compatrioţilor săi. Ca urmare, nu numai că i se permit, dar chiar i se impun anumite omisiuni sau anumite uşoare deformări ale faptelor. Astfel, de pildă, el omite intenţionat numele unor importanţi navigatori, precursori ai lui Vasco da Gama ; îl prezintă pe acesta fără a aminti unele acte de cruzime săvîrşite de el — de altminteri, la fel ca pe Almeida, sau pe Albuquerque (ale cărui merite principale le trece sub tăcere) ; sau, fără să mai menţioneze înfrîngerile militare, corupţia ori asasinatele săvîrşite de alte căpetenii portugheze, căpetenii care apar în epopee numai în lumina favorabilă a capacităţii şi meritelor lor. Dar toate aceste neconcordanţe sînt justificate de intenţiile şi de sarcina pe care şi-o propunea autorul : de a menţine cît mai pur, intact, prestigiul eroilor săi, şi de a nu diminua cu nimic personalitatea Iui Vasco da Gama.
Vasco da Gama este şi nu este eroul principal al epopeii. De fapt, adevăratul erou principal al *Lusiadei* (dacă într-adevăr se poate vorbi, în principiu, de „erou colectiv") este poporul portughez — precum clar indică titlul epopeii — *Os Lusiadas* se traduce prin *Lusiazii,* lusitanii, portughezii ; mai precis : navigatorul

---

[3] Leonard Bacon : *Camoes and the Glory o f Portugaî.* In : *Five Gayley Lectures, 1947—1954,* Berkeley and Los Angeles, 1954, p. 53.

portughez. Fără îndoială că poetul ţine să concentreze interesul şi admiraţia cititorului asupra lui Vasco da Gama ; dar mai mult ca asupra unui simbol ideal, ca asupra unei personificări a calităţilor, eforturilor şi ambiţiilor unui întreg popor. După care, Camoes îşi alimentează opera cu un material foarte bogat şi plastic redat, de impresii şi fapte direct trăite ; înscrie cuceririle contemporane în cadrul solemn al istoriei naţionale, şi interpretează aventurile narate în perspectiva, în direcţia suflului general al aspiraţiilor naţionale ale vremii sale.

★

Dar concepîndu-şi astfel- opera şi accentuînd asemenea sensuri, se plasa oare într-adevăr Camoes pe liniile de forţă ale procesului istoric în curs, deci pe poziţii progresiste de gîndire si de atitudine ?

Critica situaţie economică a ţării îndreptăţea formularea unor serioase rezerve (cum realmente s-au şi exprimat în timpul lui Camoes) faţă de politica de expansiune colonială a Portugaliei. Căci, în timp ce activitatea comercială şi financiară suferea de pe urma relativ recentului act de expulzare a evreilor zarafi şi cămătari, iar în domeniul agriculturii situaţia se agravase după alungarea (de dată, de asemenea, recentă) a foarte pricepuţilor agricultori care fuseseră maurii — fascinaţia aventurii şi a îmbogăţirii rapide deturna interesul unei mari părţi a populaţiei ţării (care, şi aşa, abia atingea cifra de un milion de locuitori) de la ocupaţii stabile, productive şi de imediată necesitate.

Dar înalta semnificaţie etico-socială a *Lusiadei* intervine tocmai aici : în luciditatea cu care poetul discerne şi în vehementa cu care înfierează viciul fundamental al imperialismului portughez : cupiditatea, neomenia şi decadenţa moravurilor. Căci, curajos şi demn, Camoes declară :

„N-oi lăuda în versuri potentaţii,
Chiar dacă mă ameninţă dizgraţii !

.....

Nici pe acel care, fiind puternic,
Doar patimilor se dedă mereu
Şi, ca să-i placă unui tîmp nemernic,
Mai multe feţe schimbă ca Proteu, —
Şi nici pe cel care, părînd cucernic,
Poporul totuşi îl împila greu.
Cît regele-i încă necopt la minte,
Eu n-am să-l cînt în versul meu fierbinte !"

Foarte rareori, la această dată (şi încă în întreaga literatură europeană !) s-au scris asemenea versuri la adresa absolutismului monarhic :

„Aşa eşti preţuită, vitejie,
Din înălţimea tronului regal,
Căci voia lor şi-o pun adesea regii
Deasupra adevărului şi-a legii !"

Camoes n-a fost un curtean cu adevărat, pentru că prea era mîndru, onest şi sincer ca să poată suporta adularea şi pe adulatori. După cum nu putea admira nici regalitatea abuzivă şi efeminată, nici nedreptatea judecătorilor şi a tuturor dregătorilor statului absolutist, nici clerul, care „sub haina umilinţei ascunde ambiţia", după cum, în fine, nu putea să nu incrimineze aroganţa, inactivitatea,

decadenţa moravurilor aristocraţiei, căreia îi opune, admirativ, exemplul admirabililor navigatori :

„Nu cresc eroi bucatele alese,
Nici lungile, trîndave promenade !
Dedată desfătării prea adese,
Virtutea în viteze piepturi scade !
Cînd omu-i veşnic nesătul de mese

Şi-i face banul necurmat ocheade,
Nicicînd nu schimbă sacul lui de aur
Şi nici huzurul, pe-al virtuţii laur !

Ci numai braţu-ndătinat să lupte
Şi pieptul strîns în platoşe şi zale,
Veghind, răzbind prin valurile-abrupte,
îşi află către mari onoruri cale !
Doar înfruntînd primejdii ne-ntrerupte,
Mari arşiţi, gerul, vîntul în rafale,
Hrănindu-te cu mucedă merinde,
Vezi braţul tău spre lauri că se-ntinde..."

înainte de toate însă, patosul moral al *Lusiadei* stigmatizează nu atît cupiditatea în sine, cît puterea de corupţie a aurului. în această epocă, a acumulării iniţiale a capitalului, alături de marii scriitori ai Renaşterii care au semnalat, cu sublimă îngrijorare, efectul moral distrugător al banului — Thomas Morus, Marlowe, Ronsard, Montaigne şi, în fruntea tuturor, Shakespeare — se situează şi Camoes :

„Cetăţi preface auru-n ruine,
Prietenii ţi-i schimbă-n sceleraţi,
Prin el cel nobil ticălos devine
Şi-ai oastei capi vrăjmaşilor predaţi".

★

O capodoperă literară sugerează o sumă de realităţi (sociale, intelectuale, morale) ale unei ţări într-o anumită epocă. Dar o capodoperă literară — reflectare artistică subiectivă a realităţii obiective — este întotdeauna şi o operă autobiografică (în sensul cel mai intim al termenului). Ca atare, implică şi o luare de atitudine exercitată de pe platforma unei gîndiri înalt umaniste. Condiţii pe care epopeea lui Camoes le îndeplineşte integral. „Nici un alt poet, din orice epocă, n-a ştiut să introducă atîta realitate concretă într-un gen de convenţie" [4].
Lusiada însă — şi tocmai din cauza acestor referinţe continui la o realitate concretă de care ne despart nu mai puţin de patru secole ! — nu face parte dintre capodoperele cele mai uşor accesibile.
Un impediment în acest sens îl constituie poate şi compoziţia deficitară a ansamblului : scrisă probabil de-a lungul unei perioade de timp de aproape un sfert de secol, în perioade şi în împrejurări atît de diferite, epopeea lui Camoes

---

[4] G. Le Gentil, Op. *cit.,* p. 90.

farmecă mai mult prin varietate decît prin unitate şi armonie. Nu e mai puţin adevărat că lipsa de unitate a multiplelor planuri, lipsa de omogenitate a materiei, lipsa de aparentă continuitate în desfăşurarea logică a acţiunii — toate acestea sînt compensate de elanul susţinut al inspiraţiei, de nobleţea tonului care vizează permanent sublimul : ceea ce, fără îndoială că dă operei o incontestabilă unitate — deşi un *alt fel* de unitate. încît, în locul unui reproş privind modul compoziţional „defectuos", oare nu e mai degrabă cazul să admitem că ne aflăm în prezenţa unei formule noi, a unei formule pe care — dat fiind faptul că efectul estetic final este realizat, convingător, puternic, fascinant — trebuie s-o acceptăm ? Şi care cititor nu este captivat de savanta orchestraţie a ansamblului ? „Octavele *Lusiadei* sînt asemenea unui perpetuu concert de orgă, în care se trece de la - flautul de lemn la trompetele de aur, de la seninătate la furtună, de la retorică la emoţie, de la ştiinţă la viziune. Toate genurile de poezie se găsesc în *Lusiada".*[5]

într-adevăr: întîlnim aici lirismul catifelat al melancoliei, alături de bărbătescul patos patriotic; senzualismul coloritului naturii, alături de vehemenţa satirei sociale; umbrele diafane ale unei discrete confesiuni, alături de forţa imaginaţiei care dă reliefuri danteşti figurii lui Adamastor ; discursul uman atît de direct al-nefericitei Ines de Castro, alături de imaginea grotescă a unei divinităţi silvane, pictată parcă de mîna lui Caravaggio. S-a spus apoi (N. Segur) că descrierile de natură din *Lusiada* depăşesc, în adevăr şi intensitate, descrierile asemănătoare din oricare altă epopee modernă. Dar de ce nu s-a subliniat cu suficientă pregnanţă şi faptul că marele poet portughez este cel dintîi scriitor care a introdus exotismul în literatura europeană ?

Impresia de forţă pe care o dă *Lusiada* este realizată de toate aceste elemente enumerate mai sus — dar şi de continua prezenţă *subiectivă* a poetului, de-a lungul unei opere, în fond, epice. Ceea ce, în loc să impieteze asupra genului abordat, dimpotrivă, îl susţine, îi dă patos şi putere de convingere : căci genul ales de autor este un gen prin definiţie eroic, iar personalitatea autorului este înainte de toate cea a unui soldat. A unui soldat patriot, curajos, cinstit — dar şi a unui temperament foarte sensibil.

De aici derivă un alt farmec al *Lusiadei*: nota personală. Adeseori, la momentele de reacţie spontană indignată a scriitorului care îşi judecă aspru contemporanii se adaugă momentele lirice ale confesiunii ; şi atunci îl auzim pe poet mărturisind :

„Viaţa mea cu anii trece, trece,
Se schimbă vara vieţii mele-n toamnă !
Mi-i mîndrul geniu tot mai sterp, mai rece,
Căci numai vitregia-mi este doamnă !
Scîrbia spre uitare mă petrece
Şi spre-apa somnului de veci mă-ndeamnă ;
O, muză, doar acum m-ajută iară
In slavă să-mi înalţ iubita ţară !"

Sîntem la cîntul al X-lea, la cîntul ultim al epopeii şi, parcă, al poetului. Camoes poate deci formula o concluzie finală asupra vieţii, a vremii şi a ţării lui. O concluzie în care percepem oboseală şi dezamăgire, melancolie şi dezgust :

---

[5] Gonzague de Reynold : *Portugal,* Spes, Paris, 1936, p. 255.

„Destul, o, muză ! Nu mai am putere !...
Mi-e vocea stinsă, lira destrunată !
Nu cîntul lung acum să tac îmi cere,
Dar cînt o surdă şi-mpietrită gloată !
Al geniului foc în beznă piere
Cînd patria nu-i dă nici o răsplată,
Căci aurul e tării mele domn
Şi doarme ţara trist şi trîndav somn !”

Aceasta este *Lusiada:* cîntecul măreţelor fapte ale navigatorilor lui Vasco da Gama — şi cîntecul dezamăgirii lui Camoes în faţa realităţilor timpului său.

★

Anul morţii poetului a inversat însă termenii : anul 1580 a dus Portugaliei nenorocirea ocupaţiei spaniole, care va dura şaizeci de ani — în timp ce lui Camoes i-a adus trecerea pragului gloriei naţionale. Căci în patria sa ocupată, autorul *Lusidei* — care în timpul vieţii nu se bucurase de o preţuire deosebită — a devenit numaidecît un adevărat simbol al patriotismului. Epopeea sa, reeditată o singură dată în cei opt ani cit a mai trăit poetul, în perioada ocupaţiei spaniole a fost publicată în nu mai puţin de douăzeci şi opt de ediţii *!*

în aceeaşi perioadă de şase decenii *Lusiada* va cunoaşte in Portugalia un număr de opt imitaţii (între care, de aproximativă notorietate se va bucura *Malaca cucerită* a lui Să de Meneses). Primii care îl vor traduce pe Camoes vor fi spaniolii (Lope de Vega îi va recunoaşte geniul, numindu-l şi el „prinţ al poeţilor"), urmaţi în curînd de englezi, apoi de germani şi de frânezi. Torquato Tasso — care n-a rămas nici el în afara influenţei lui Camoes — îi va dedica, plin de admiraţie, un sonet. Voltaire şi La Harpe l-au privit cu rezerve lesne de înţeles — dar Lamartine îl va recunoaşte ca pe un „ecou magnific al lui Vergiliu". în general, romanticii îl vor aprecia în mod sentimental, şi'anume în ipostaza (atît de mult pe gustul romantic) a poetului nefericit, neînţeles şi nedreptăţit. In această ipostază apare Camoes la cel mai remarcabil scriitor romantic portughez, Joao Baptista Almeida Garrett, ca protagonist al unui remarcabil poem omonim, în zece cînturi, o cărui apariţie (în 1825) a însemnat primul triumf al romantismului în Portugalia. Sau într-o nuvelă a unuia din marii exponenţi ai romantismului german, Ludwig Tieck. Sau într-o dramă a altui scriitor german, Fr. Halm, tradusă în româneşte de D. Anghel şi St. O. Iosif.

Camoes a devenit, dintre toţi scriitorii lumii, unul dintre cei mai frecvenţi eroi literari : numai pe scenă (şi numai pînă a începutul secolului nostru) a fost adus ca protagonist a patrusprezece drame ale unor scriitori portughezi, spanioli, francezi, italieni şi germani.

în România, primele articole dedicate lui Camoes — cu ocazia tricentenarului morţii poetului — au apărut în revistele *Familia* şi *Literatorul.* Cele dintîi sonete de Camoes traduse la noi au fost cele apărute în *Revista literară* (1898), urmate la un sfert de veac de alte traduceri, de astă dată în proză, şi de 16 poeme pe care le-a tradus N. Iorga (1928), precum şi de recenta culegere de poeme traduse de H. Radian (1974). *Lusiada,* în schimb, a intrat mai tîrziu în conştiinţa cititorilor români : se pare că George Baiculescu a fost cel dintîi care a tradus, în 1924, în proză, un fragment din cîntul IX.

Traducerea de faţă are meritele deosebite pe care cititorii noştri le-au apreciat cu entuziasm încă de la prima sa ediţie : este făcută după originalul portughez, este integrală şi fidelă în transpunerea românească a claviaturii poetice atît de întinse

şi de bogate a originalului. Aurel Covaci — care a dăruit literelor noastre versiunile atîtor capodopere, printre care *Ierusalismul liberat, Paradisul pierdut, Martin Fiero* şi, aflată în lucru, *Araucana* — a găsit fericite echivalenţe de culori, sunete şi reliefuri, dînd astfel prima traducere românească a *Lusiadei,* care este şi una dintre extrem de puţinele — pe plan mondial — traduceri în versuri ale capodoperei unuia dintre cei mai străluciţi reprezentanţi ai literaturii europene.

OVIDIU DRIMBA

NOTA TRADUCĂTORULUI

In literatura română epopeea lui Camoes OS LUSIADAS este cunoscută în traducerea improprie de LUSIADELE. Eroarea — fără a fi de fond — provine din faptul că textul acestei capodopere a literaturii portugheze a fost lecturat în general de către iubitorii de literatură din ţara noastră mai ales în limbile franceză, germană şi italiană, limbi în care (în afară de italiană) articolul hotărît la nominativ plural este acelaşi atît pentru masculin cît şi pentru feminin. Traducerea titlului epopeii era, deci, eronată, în primul rînd pentru faptul că s-a acceptat femininul în locul masculinului.
în traducere *ad litteram* corespondentul românesc al titlului ar fi LUSITANII sau LUSIAZII.
Noi am adoptat titlul LUSIADA, deoarece considerăm că in limba română terminaţia „ada" s-a încetăţenit oarecum ca terminaţie epopeică specifică, atît prin ILIADA lui Homer, cît si prin ŢIGANIADA lui Ion Budai Deleanu.
In acest sens credem că titlul adoptat de noi se apropie atat de sensul şi sonoritatea originală, cît şi de denominaţiile romaneneşti specifice epopeilor.

CÎNTUL I

Cînt armele şi pe bărbaţii[1] care,
Din ţărmii apusene! Lusitanii [2],
Pe nebrăzdată de corăbii marş,
Trecură de ostrovul Taprobanii [3]
Prin războiri şi prin primejdii rare
Cum nu îndură oamenii cu anii,
Şi printre alte, seminţii durară,.
Domnie nouă,[4] -n veacuri legendară !

Cînt slavă regilor din vremi bătrîne,
Credinţa răspîndind, lăţind domnia,
Crunt pustiind. cuibarele păgîne
Din Africa şi Asia... Dîrzia
Celor ce-avură suflete stăpîne
Pe legea morţii — şi i-au frînt urgia.
Le cînt acestor vrednici oameni soarta
Pe cît m-ajută geniul şi arta !.

Păleasca drumul îndelung pe ape
Ce-i gloria isteţului Ulise ;
Şi faima lui Traian să se îngroape
Şi Machedon să zacă în zapise !
Eu vreau să-i cînt pe cei iubiţi — şi-aproape
De Marte şi Neptun, sub zări deschise !
Păleasca tot ce cîntă vechea muză
Alt cîntec, mai înalt, să se auză !

Iar voi incantatoarelor Tagide 5
Dac-aţi aprins în mine har fierbinte
Ce,cînt spumos în sprinten vers închide
Cu bucurie rîul să v-alinte
Păţi sunet grav azi buzelor aride
Şi limpezime ageră-n cuvinte,
Să văd cum Febus către voi pogoară
Uitînd de Hipocrene [6]-ntîia, oară !

De fluier doinitor [7] acum să n-aud !
Vreau astăzi glas bubuitor de tunet,
Vreau goarne de război, nu viers de flaut !
Să nască dor de luptă viul sunet !
Putere îndestulă-mi daţi să-i laud
Pe cei iubiţi de Marte să mă-ncumet.
Să ştie faima lor tot Universul,
Dacă mai poate s-o încapă versul !

Iar tu[8], nestrămutată chezăşie

Pentru străvechea ţării libertate-
Tu, care eşti nădejdea cea mai vie
Pentru credinţă şi creştinătate ;
Tu, spaima maurilor [9] pe-o vecie,
Minunea, veacului, pè care, poate,
O dete lumii Dumnezeu anume,
Lui să-i aducă vast cuprins de lume —

Tu, tînăr ram a pururea în floare,
Al unui trunchi ce mult lui Crist îi place,
Cum nu e altul spre Apune-Soare
Şi nici n-a fost de La Cezar încoace,.
(Stă mărturie scutul tău [10] ce are
Pe fier ale izbînzilor soroace,
Cînd Crist ţi-a dăruit prin sfîntă cruce
Tot ce prin armé i-ai ştiut aduce)

Tu, rege cu împăratia vasta [11]
Pe care-o scalda Febus cînd se naşte,
Şi-n miezul zilei, cînd pe cer adastă.
Ori seara, cînd apusul şi-l cunoaşte ;
Tu, viitoarea groaznică năpastă
Ce pe ismaelitul[12] crud va paşte ;
Tu, cel de care turcul se-nspăimîntă
Şi idolatrul bînd licoare sfîntă [13] —

O clipă-nclină nimbul frunţii tale,
în toată strălucirea s-o contemplu!
Aşa vei fi şi-n ultima ta cale
Blînd suitoare spre eternul templu.
Pogoară ochii proniei regale
Spre mine — şi-ai să vezi un nou exemplu
De dragoste de ţară ne-ntinată
In stihuri fără număr revărsată.

Această sfîntă dragoste nu cere
Decît cununa nemuririi plată !
E josnică răsplata prin avere
Dar cinstea nu, cînd de urmaşi ţi-i dată !
Ascultă ! Eu cînt slava ce nu piere
A celor căror le eşti domn şi tată.
Vrei c-un stăpîn al lumii să te-asameni,
Ori domn să fii peste astfel de oameni ?

Ascultă ! Cu scorneala şi minciuna
Eu nu le-oi ţese faptelor podoabe
Cum muzele străine fac într-una,
Apururi fuduliei sterpe roabe !
Pe lîngă adevăr, întotdeauna,
Rămîn şi visele-ndrăzneţe slabe.

Roland, Rogerio, Rhodamonţe [14], greu
Vor fi umbriţi de adevărul meu.

Pe Nuno [15]-l cînt în locul lor — ne-nfrîntul
Prin care-n ţară-atîtea se-mpliniră !
Să nalţ lui Egas [16] şi Dom Fuas [17] cîntul ;
I-oi cere lui Homer măiastră liră !
Pairii[18]. doisprezece,-ţi fură gîndul ?
In Anglia atîţi se războiră.
Pe Gama [19] îl mai ai pe lîng-aceia,
Pogorîtor, prin faimă, din Eneea.

De-un Carol [20] rege pe meleaguri france
Ori de un Cezar vrerea ţi-i flămîndă ?
Ţi-l dau pe-Alfonso I [21], a cărui lance
întunecă a orişicui izbîndă,
Ori pe Joan[22] dînd iama-n ţări duşmance,
Fiind pentru vrăjmaşii toţi osîndă
Cînd le-âşternea în ţărnă căpătîiul,
Apoi alţi trei Alfonşi [23], vrednici de-ntîiul.

Nu-i vâ uita cîntarea mea sonoră
Pe cei ce-au dus prih foc drapelul unde
E doamnă sclipitoarea Aurora [24],
Căci înspre ţel ştiură dîrzi pătrunde :
Pacheco[25], cel ce-avea puterea soră,
Temuţii-Almoidas [26], plînşi de
Tage-n unde, Cel groaznic
Albuquerque [27], Castro [28] — soartea
Cărora nu a-nstăpînit-o moartea !

Ii cînt pe ei... Curajul nu mâ mînă
Să cînt şi strălucirea ta regală,
Ia-n mîini a-mpărăţiei- tale frînă
Şi-i naşte cînt neîntrecut în fală.
Doar groaza ta e de pe-acum ştăpînă
Şi lumii-ntregi îi cere socoteală,
Şi-n vastele ţinuturi africane,
Şi-n Orient — pe-albastre oceane !

Priveste mauru-nghetat de spaima
Spre ochii tăi — citind în ei pierzarea,
Iar idolatrul un cuvînt nu-ngaima
Sub jug îşi pleacă preasupus spinarea.
Pătrunsă-adînc de falnica ta faimă,
Pe Tethis [29] o cuprinde îneîntarea
Şi ginere te vrea în cerul pur,
Şi zestre-ţi dă imperiul de-azur [30].

Demult, demult, şălăşluind Olimpul,

Ai doi străbuni [31] cu suflete slăvite.
Şi unul păcii dulci îi poartă nimbul
Iar altu-nsîngerărilor cumplite.
Nădejdea lor prin ţine e — cu timpul –
Să-şi vadă gloriile re-nnoite
Şi loc îţi sorociră bărbăţiei
în templul minunai; al veşniciei.

Te cheamă, poate,pe nou tron popoare.
Dar cum se trece timpu-n curgeri line,
Dă-i cutezanţei mele-aripi, să zboare,
Aceste stihuri ţie să le-nchine.
Şi-Argonâuţii tăi cîmpii cu sare
Vor despica — ştiindu-se cu tine.
Pe marea cu furtuni temute-n voce.
Iar lira-mi, fii deprins să te invoce !

Corăbiile pe ocean se-ndrumă
Tăind eu prora valuri tremurînde;
Umilind scobite pînze parcă-n glumă,
Domol respiră vînturile blînde ;
Se ţese albă horbotă de spumă
Pe valurile unde,-n veci flămînde,
Prin apa sacră,-n treceri fără urme,
Proteus [32] mină însolzate turme,

Iar în Olimp, unde-si dura palatul
Acel ce lumii-ntregi de grijă-i poartă,
în grabă işi adună zeii sfatul,
Vorbind de Orient, de noua-i soartă...
Prin cerul de cristal, de-a lung, de-a latul,
Pe căile lactee paşii-şi poartă.
Chiar Tunătorul[33] cheamă sfatul tainic
Şi-i e nepotul lui Atlante [34] crainic.

Din şapte ceruri [35] fără vreun precuget,
Se-adună toţi, lăsind puterea dată
De cel ce cîrmuieşte doar prin cuget
Pămîntul, cerul, marea-nvolburată.
Vin de pe unde-Austrul iscă muget,
Vin alergînd din Arctica-ngheţata,
De unde tremură-Aurora, lină
Ori soarele înspre odihnă-nclină.

E-aici slăvitul domn a toate cele,
Domn lui Vulcan, al fulgerelor faur.
El stă pe tron de sclipitoare stele
Purtînd pe frunte al măririi laur.
Pluteşte-n juru-i un fluid din cele
Ce schimbă omu-n zeu şi fieru-n aur.

Coroană-i, sceptrul, sînt din pietre rare
Ca diamantul mai strălucitoare.

Cum însuşi Zeus, tatăl, îi învaţă,
Pe scaune în perle incrustate,
Alţi zei, la adunarea cea măreaţă,
Stau după cin şi după-nsemnătate ;
Bătrînii preacinstiţi se-aşază-n faţă,
Umili cei tineri stau tăcuţi în spate ;
Cînd.iată, Zeus gîndul şi-l adună
Şi vocea lui stăpînitoare tună

— ”Voi, prinţi din veac ai slavilor eterne
Şi înstelate tinde-mi ţin judeţul,
Uitarea dacă-n minţi nu vi se cerne ;
Şi lusitanilor le mai ştiţi preţul,
Eternul timp aflaţi că va aşterne
Un drum al gloriei pentru-ndrăzneţul
Popor ce va lăsa uitării pradă
Asiria, Roma, falnica Eladă !

Puţini la număr,; tari doar prin virtute,
Au izgonit cotropitorii mauri
De unde Tagele vrăjea ştiute
Cîmpii şi munţi,, poiene şi coclauri.
Oştirile Castiliei temute
Lor le-au lăsat ai izbîndirii lauri[36];
De mult, chezaşi în luptă numai gloriei,
Ei poartă-n mîini trofeele victoriei !

O, zei, mai amintesc în treacăt numa
Destinul crud al fiilor lui Romul[37]
Cînd Viriaţus[38] i-nfrăţi cu huma,
Cu prăzi bogate încărcîndu-şi pomul!
Şi-n treacăt doar l-oi aminti acuma
Pe-un căpitan străin dar vajnic[39] — omul
Care-a urmat poveţelor ce-i dete
O sfîntă căprioară pe-ndelete.

Şi iată, azi cutezători destramă
Stihia mării pe uşoare lemne [40],
Pe drumuri, neştiute, fără teamă
De-ale lui Africus [41] şi Notus[42] semne.
Luat-au ţări cu zile scurte-n seamă,
Ajuns-au zile lungi pe hărţi să-nsemne [43]...
Şi unu-i dorul numai al flotilei:,
Să vadă leagănul de foc al zilei[44]

Eterna soartă le-a fost dat făgada
Şi-i de ne-nfrînt puternica ei lege,

Că veacuri lungi stăpîni o să se vadă
Pe unde Febus prinde să se-nchege.
Mulţi au pierit, mulţi istovirii-s pradă,
O iarnă grea pe mări a fost să-i lege...
Şi cred că este vremea, după toate,
Pâmîntului mult dorit să li s-arate.

Şi fiindcă au trecut pe vreme proastă
Primejdiile ce i-au strîns ca-n cleşte
Pe cînd izbeau corăbiile-n coastă
Sălbaticele vînturi, nebuneşte,
Poruncă dau : pe afrjcana coastă
Şă fie-ntîmpinaţi prieteneşte,
Să aibă flota de odihnă parte,
Apoi să navigheze mai departe !"

Astfel precuvîntă zeiasca limbă,-
Dar- zeii nu voiau pripit răspunsul.
Păreri potrivnice-i vedeai că schimbă
Scornind ba ici, ba colo neajunsul.
Tătucul Bachus încruntat se plimbă
Şi nici măcar n-o face pe ascunsul.
Că faima-n Orient i-o piere dacă
Pe-acolo lusitanii o să treacă.

Inştiinţat de soartă el de mult e
Că vor veni din Spania luptătorii
Care de ei vor face să asculte
Pămîntul Indiei, leagăn Aurorii.
Şi faima lui şi alte faime, multe,
Le vor întuneca prin mari victorii...
Şi l-ar durea mărirea, să şi-o piardă '
Cînd Nisa[45] amintirea-i mai dezmiardă.

Doar el sub jugul crunt aduse Indul
Si nimeni n-a' ascuns că-i legendarul
Cuceritor al Indiei — slavindu-l
Toţi cei ce din Parnas [46] îşi sorb tot harul. "
Acum se teme că — nepreţuindu-l —-
I-or da să soarbă fierea din paharul
Cu apa-ntunecată a uitării[47]
Cuceritorii portughezi ai mării.

Fermecătoarea Venus [48] stă-mpotrivă :
Ea lusitanilor le ţine partea,
Ştiindu-i cu romanii deopotrivă,
De cînd, cu inimi tari, îi duse soartea
Să facă din vrăjmaşe leşuri stivă,
Indătinîndu-l pe duşman cu moartea.
Iar limba lor, de n-ar fi-un pic stricată,

S-ar crede că-i latină-adevărată.

Acestea o mişcau pe Citereea[49],..
Ba încă, mai aflase de la Parce "
Că vor sărbători pe Venus — zeea —
Oriunde vor ajunge să debarce. .
Uitat se simte Bachus de aceea,
Iar ea spre noi cinstiri acum se-ntoarce.
Vulpeşte, fiecare intră-n sfadă
Şi vrea-n cîştig pe sine să se vadă.

Precum cînd Borealul sau Austru!
Frîng crengi şi trunchiuri în viitori acerbe
Şi frunzele, zbîrcindu-se,-şi pierd lustrul
Iar muntele se zbuciumă şi fierbe,
Aşa se-ncinge sfada în ilustrul
Olimp - stăpîn pe fulgerele-n jerbe —
Amară le e vorba, dulce, acră
Şi zguduie din greu tăria sacră.

In sprijinul zeitei sare Marte
Şi face-asta tuturor în ciudă.
Pe lusitani îi preţuieşte foarte
Ori îl mai arde dragostea zăludă [50]
Pentru frumseţea zeei fără moarte ?
Privirea-i melancolică dar crudă,
Iar scutul greu, străvechea lui mîndrie,
Pe spate şi-l azvîrle cu mînie.

Şi coiful, cel cu pietre scumpe ţinte,
Pe ceafă-l dă, mai chipeş vrînd să fie
Lui Jupiter ieşindu-i înainte
Izbi cu lancea-n vatra străvezie
De zgudui tăriile prea sfinte
Şi-şi puse păsul cu aşa mînie
Că, îngrozit de zarva de acolo,
Păli, pierzînd din strălucire-Apollo.

--Părinte, tu, de-a cărui sfîntă vrere
Ascultă tot ce voia-ţi zămislit-a,
Dacă pe cei ce alte emisfere ..
Azi caută, cum tu le-ai scris ursita,
Nu vrei să-i frîngă veşnica tăcere,
Aşa cum sfîntă voia ta voit-a,
Urechea nu-ţi pleca, olimpiene,
La vorbe potrivite şi viclene.

Căci dacă nu i-ar fi gîndirea clară
Lui Bachus răutăţii pradă iarăşi,
In ajutor s-ar cere să le sară ;

Doar Lusus, bunul lor, i-a fost tovarăş !
Dar piară şi-aste vorbe de ocară
Scornite de un suflet pizmătarăş [51].
Doar cerul nu s-o poticni de-o cioată,
Să nu dea celor căror vrea răsplată !

Ci tu,atotputernice parinte
Doar nu-ti vei trage inapoi cuvantul
Cum fac cei slabi de inimă şi minte ?
Mercur, care-i mai iute decat vîntul ;
Şi al săgeţii zbor — s-o ia-nainte,
Să ţină vrerji tale legămîntul,
Să cate flotei loc pentru popas
Şi veşti din India să prindă glas !

Şi Zeus fruntea lui augustă-nclină
Semn că dreptate doar lui Marte-i dete,
Căci inima-i de vitejie-i plină. .
Iar zeilor le presără în plete.
Nectar din dărnicia lui divina...
Grăbind pe căile lactee,-n cete
Fioştecare-n locu-i se aşază
Ce spre-ndrumare-i este dat şi pază.

Şi-n timp ce în palatul său eteric
Nectarului presară Zeus stropii,
Solie a pămîntului iberic
Do Sfîntul Laurenţiu [52] te apropii,
Vestit ostrov... Şi-alături se desferie
Minunile străvechii Etiopii...
Şi arde Febus zînele pe care
Tifeu [53] le-a preschimbat în peşti de mare

Şi vînturile-i legănau uşure,
Căci le era prietenă tăria.
Şi peste ale undelor murmure
Nici pic de nor nu-şi vînzolea urgia.
Treceau de Prasumul[54] cu piscuri dure
Cînd, sumeţindu-şi peste valuri glia,
Se arătă eroicelor nave ;
Şiragul lung al unor noi ostroave.

Viteazul Gama care-ntotdeauna
De mari primejdii ispitit se lasă,
Pe care-n braţe-l leagănă Fortuna,
Cu inima lui nobilă şi-aleasă,
Nu întrezare din pricini vreuna
Aici să zvîrle ancora vîrtoasă,
Căci nu zărea: ţipenie de oameni...
Dar nu culegi mereu ceea ce sameni.

Căci iată răsărind pe clin de ape
Un roi de bărci uşoare, mititele,
Dinspre ostrovul cel mai de aproape,
Zburînd pe mare cu umflate vele.
Le joacă bucuria sub pleoape
Şi-ntreabă oamenii, privind spre ele;
„Ce soi de oameni sînt ? Ce fel de lege,
Ce obiceiuri au? Şi cine-i rege?"

Pe lina mare-n salt felin şi sprinten,
Cu pînzele ce-şi flutură aripă
Din foi de palmier, de pretutindeni
Prelungi şi strimte bărci se înfiripă ;
Luntraşii sînt din geamul ce-n armindeni
Le dete Faeton[55] ă vieţii clipă.
Neveghetor incendiind pustia,
Să-i plîngă Lampetuza [56] -n Pad urgia.

Veşminte de bumbac îi înfăşoară,
Pestriţe dar şi albe pe alocuri.
Fuduli le poarta unii subsuoară,
Se-nvălură altora pe mijlocuri.
Sclipiri din săbii şi hangere zboară.
De sub turban le cade păru-n smocuri.
Au bustul gol — şi aeru-l destramă
Sonora lor trompetă de aramă.

Tot fluturind din mîini şi din veşminte
Fac semne lusitanilor s-adaste.
Dar prorele se şi-nclinau, cuminte,
Tînjind să ancoreze lîngă Coaste.
Şi toţi lucrau de parcă înainte
Zîmbea sfîrşitul zilelor nefaste.
Căzură ancorele-n fund ca-n scorburi,
Stîrnind cu vuiet ţîşnete şi volburi.

Nici nu căzuse ancora şi-n gloată,
Sar tuciuriii ageri pe odgoane,
Iar căpitanul îi cinsti pe dată
Cu masă-mbelşugata şi plocoane.
Licoarea lui Lieus [57], fermecată,
Stîrni-n potire spume diafane.
Iar ei, cinstind cu sîrg acest prilej,
O lunecau cu sete pe gîtlej.

Infulecînd cu poftă tot întreabă,
De ce neam sînt, de unde vin şi unde
Se duc — în cea mai limpede arabă —
Şi căror mări le-au lunecat pe unde ?

Ţiriîndu-şi. limba-n gura, fără grabă,
Oştirea lusitană le răspunde :
Noi sîntem oameni din Apune-Soare
Şi mergem către Soarele-Răsare.

Am despicat cîmpiile albastre
Din Miază-Noapte către Miază-Ziuă.
Vazurâm coapsa Africii sihastre
Cum.în privire ceruri noi ne-aciuă.
Avem un rege — astru între astre ;
Cu el vaslim spre-a gloriei preziua
Şi pentru el, nu mări înfurtunate
Ci insuşi Acheronul[58] l-am străbate.

Urmînd porunca data de-a lui voce
Noi navigam spre India, pe creste .
Pe unde mişună hidoase foce
Şi bîntuie teribile tempeste,
Iuţind spre nave gheara, lor feroce...
Şi-am vrea să ştim ce plaiuri sînt aceste,
Din ce neam sînteţi şi de-aveţi vreo ştire
Despre a Indiei neţărmurire."

— „Noi sîntem — îşi deschise unul gura
Străini pe-acest pămîjit, străini de neam.
Stăpînii lui sînt cum a dat natura.
Iar noi sîntem din nobil trunchi lin ram,
Căci nouă ne-a fost dat învăţătura
Bărbatul, sfînt[59] descins din Abraham.
Iudee-i mama, tatăl lui păgîn
Şi este azi al lumii-ntregi ştăpîn. .

Acest ostrov este de mult escala
Acelor care umblă pe corăbii
Din Mombaca [60], Quiloa [61], ori Sofala [62]
Făcînd negoţ pe scînduratarăbii...
Ne dăm tocmai de-aeeea osteneala
Să-i fim stăpîni, chiar prin tăiş de săbii.
Şi vă mai spunem, iată, mai cu seamă,
Că Mozambic acest ostrov se cheamă.

Iar plaiul care-l scalda-n val Hidaspe [63]
De-l căutaţi pe drumul nestatornic,
Puteţi aice să-l găsiţi, chiar azi, pe
Pilotul cel mai bun, la cale spornic.
Şi, bucuros fiind de orice oaspe,
Al ţării domn să vă-ntîlnească-i dornic.
Deci, flotei dînd răgaz să se întreme,
Provizii v-aţi lua în astă vreme."

Sariră toţi — acestea fiind zise —
Pe bărcile jucînd pe vîrf de val,
Mereu părînd cu suflete deschise,
Mai fluturau din mîini chiar de pe mal;
Cînd Febus în albastrele abise
Se prăvăli cu carul de cristal,
Lăsînd pe-a nopţii doamnă[64] şi-a lui soră
Să-i ţină locul pîn' la auroră.

Pătrunşi de o ciudată bucurie
Trecură noaptea asta nedormită,
Căci ţara jinduită cu tărie
Se-apropia cu fiece-clipită.
Mai cugetau la astă seminţie
A cărei şi credinţă rătăcită,
Şi legi, şi obiceiuri fără nume,
Se-nstăpîniră peste larg de lume.

...Beteala ei de raze ţese luna
Pe argintate unde neptunine [65].
Cum cîmpul ţine florilor cununa,
Cununi de stele stau pe slăvi divine.
Turbate vînturi, ce urzesc furtuna,
Azi dorm în peşteri, ferecate bine.
Neispitiţi însă de-a nopţii vrajă,
Ostaşii stau neadormiţi de strajă.

Iar cînd văzură aurora cum
Porni pe boltă părul să-şi reverse
Şi soarelui surîzătoare,-n drum,
Să îi deschidă porţi de purpur merse,
Grăbiţi se dichisiră care-cum,
La brîu cu săbii de rugină şterse.
Pe punte corturi prinseră să-nchege,
Să-ntîmpine pe băştinaşul rege.

Purtind in lotci bucate pe alese,
Pe-acesta iată-î chiar pe-un val molatic,
în mintea lui deşerte gînduri ţese :
Că-s lusitanii acel neam sălbatic
Ce de pe ţarinii Câspicei purcese
A pune-n jug pămîntul asiatic
Şi, din poruncă marelui destin,
Lua-imperiul lui Constantin [66].

Cu bucurie şi cu mese puse
îi omeni ca pe cinstite feţe
Şi daruri căpitanul le aduse :
Postavuri, dulciuri, limba s-o răsfeţe
Apoi licoarea ce-i de vremi apuse

Izvor de veselie la ospeţe.
Şi lacomi maurii primesc — dar încă
Mai lacomi beau cu sete şi mănîncă.

Toţi lusitanii căţăraţi pe funii
Holbaţi privesc la ei şi gură-cască.
Barbara limbă n-o pricep nici unii,
Darmite obiceiuri să cunoască.
Iar maurul, ca-n mrejele minunii,
Armura, chipul sta să le privească
Şi, flota admirînd, tot întreba
De nu veneau din Turcia cumva.

Poftea să vază omul o grămadă
Scriptura unde-a lor credinţă-i scrisă.
Pot oare ei în legea lui să creadă,
Ori lui Cristos li-i inima promisă ?
Şi, pururi curiozităţii pradă,
Să-i fie calea ar mai vrea deschisă
Spre armele cu care-n lupte crunte
Ei ştiu vrăjmaşe hoarde să înfrunte.

Raspunse capitanul de indata
Printr-un tîlmaci, în limba lor obscură :
Mărite domn, cu inima curată,
Ţi-arât şi legi, şi arme; şi scriptură
Cu seminţia turcilor, spurcată,
Noi nu avem, fireşte, legătură.
Războinica Europă ne trimite
în căutarea Indiei vestite.

Credinţă port celui ce dă poruncă
Văzutelor şi celor nevăzute,
Ce lumea o zidi prin sfînta-i muncă;
Dînd lucruri moarte, vii, cu grai sau mute
Şi mila lui văzum spre noi că-aruncă
Supus la cazne nemaicunoscute,
Cînd pogorî din ceruri pamînt,
Pe muritori sa-i nalţe-n cerul sfînt.

Nu port cu mine cartea-n care scrie
Despre-aeest mare om si Dumnezeu ;
Făţarnică-i credinţa pe hîrtie !
In suflet trebuie s-o porţi mereu !
Ci, ţie împlinită voia-ţi fie :
Nici armele să ni le vezi nu-i greu ;
Prietenia numai să ne lege...
N-aş vrea a duşmăniei fărdelege.

Porniră slujitorii-n grabă mare,

Avînd poruncă iute să se-ntoarcă ;
Adus-au zalele strălucitoare
Şi silii! cu sclipiri de, fulger parcă,
Hangere, scuturi, paloşe, pieptare
Şi tolbe-n care lungi săgeţi se-ncarcă,
Baltage, lame fine, ne-ntreeute,
Apoi prelunge suliţi şi temute.

Adusera rotundele ghiulele
Şi pive[67] mari vărsînd pe gură foc.
Bar, slujitorii lui Vulcan spre ele
Nu-i chip să-ntindă flacăra de loc,
Căci inimile, dacă nu-s mişele,
N-au drept să pună vieţi sărmane-n joc.
Netrebnic e oricare dintre noi
Cînd face, laş, pe leul între oi!

Tot scotocind cu ochii cu migală,
Ajunse maurul cuprins de ciudat
Un gînd ascuns simţea cum se răscoală
în pieptul lui fierbînd de ură crudă.
Din vorbă dulce făurind spoială
El semn de ce gîndeşte-n sine nu dă.
Stă răbdător şi răbdător aşteaptă
Să-şi pună planul trădător în faptă.

Îi cere căpitanul călăuze
Să-l ducă spre hindusul ţărm semeţ
Şi, ca să-nmoaie inime ursuze,
Făgăduieşte el simbrii de preţ.
Iar maurul, cu zîmbetul pe buze
Dar sufletul încins de-al urii-ngheţ,
Promite tot, dar le-ar fi dat, să-i poarte,
Nu călăuz spre Indii, ci spre moarte.

Atît de greu obida strîmbătăţii
Íl mistuia pe băştinaşul rege,
Aflînd că-s credincioşi creştinătăţii,
Urmînd a fiului lui David lege...
O, crudă taină a eternităţii
Pe care n-am ajuns a o-nţelege !
De ce asmuţi mereu către virtute,
Acest viespar de duşmănii hirsute ?

Cu temeneli, cu linguşiri alese,
Cu schimă ce; părea de bun augur,
Maurul cu suita lui purcese
Spre ţărmul plin de-al apelor murmur,
Prin apa lui Neptun — şi-n pilcuri dese
Norodul lui se-nghesui-mprejur

Cu chiu de larmă mare şi alai,
Sa-l ducă la palatul lui de crai,

Dar în tebanul zeu[68], mai zis Lieus,
încrîncenată ciudă iar se naşte
El, zămislit din coapsa ta, o Zeus,
Văzînd năpasta pe păgîni că-i paşte
Şi lusitanii-nvingători mereu-s,
Să-i schimbe vrea în pulbere şi moaşte.
Şi-n timp ce-i rumegă urzelii greul
Lui însuşi astfel îşi cuvîntă zeul :

„Al soartei drum, nestrămutat şi unic,
Pe lusitani spre noi izbînzi îi poartă :
Cu navele spre India alunic
Nevitregiţi pînă acum de soartă.
Ci eu de-amărăciune să mă-ntunic ?
Să las ca faima mea s-ajungă moartă ?
Eu, plin de haruri şi virtuţi, să singer ?
Eu, fiu lui Zeus,să îndur înfrîngeri ?

Îndeajuns îl sprijinină zeii
Pe fiul lui Filip[69] în astă parte,
Şi neamuri noi oştenii lui, mişeii, .
Supus-au, privegheaţi mereu de Marte !
Iar eu să stau privind mai blînd ca mieii
Cum noi onoruri cerul le împarte ?
Ortac cu Machedon şi cu romanii,
Să-mi ieie astăzi locul lusitanii ?

Dar nu va fi asa--caci rand pe rand
Ii voi zvîrli atîtea beţe-n roate
Acestui căpitan, încît nicicînd
Hindusul ţărm să nu i se arate.
Şi, pe pămînt îndată pogorînd,
Voi naşte-n piept de mauri uri turbate.
Şi nu mă va-nveli uitarea-n fald :
De voi şti bate fierul cît e cald."

Şi pogorî, nezdravăn de mînie,
în chip de om pe-al Africii întins.
Trecu de Prasum ca o vijelie
Şi se schimbă pe dată, dinadins,
Nebănuit de nimenea să fie,
In maurul cărunt, de vreme nins,
Ştiut de toţi şi cărturar de seamă,
Pe care şeicul chiar la sfat îl cheamă.

Şi, alegînd momentul mai prielnic
Să-şi pună-n fapt urzelile mîrşave,

Intră la şeic cu pasul nesfielnic,
Bîrfind că inşii îmbarcaţi pe nave
Ar îi piraţi dintr-un neam mişelnic
Inavuţiţi prin prădăciuni grozave ;
Că, îndrugînd palavre despre pace,
Ei ştiu avutul altora să-nşface.

Mi-au măi grăit pe coastă unii oameni
Cum că ghiaurii, însetaţi de sînge
Cum alţii nu-s, cu dînşii să-i asemeni,
Dînd foc, prădînd, ucid cu mîini nătînge.
Şi-acum mocnesc în sufletul de fameni,
Cum să ne poată înrobi şi frînge,
Vrînd să ne ducă, pentru veşnicie
Femeile şi pruncii în robie.

Iar maine cand de zi abia se crapa
Chiar Gama, cu o gardă nu prea mică,
Va coborî pe ţărm să ieie apă,
Caci gandul necurat trezeşte frică.
Iar tu pîndeşte-ntr-un desiş sau groapă,
Cu oaste-mplătoşată şi voinică
Si ei, nebănuind a morţii goană,
Cu uşurinţă vor cădea-n capcană.

Iar dacă astfel — mai grăi infamul —
Ei n-or muşca ţărîna pîn' la unul,
Alt plan, ce dinainte gata amu-l,
I-o face să-şi ajungă-n iad străbunul.
Sa cauţi călăuz isteţ, din neamul
Lui Allah credincios"— altul nici unul,
Să-i ducă şi să-i facă să debarce
Unde pe veci de viaţă să se-nţarce.

Ci şeicul, mulţumit de sfat se pare,
Pe Bachus îl cuprinse după gît...
Fiind în astfel de prilejuri rare
Vulpoi bătrîn, şiret şi hotărît,
El porunci să fie fiecare
Gătit pentru război numaidecît,
Pe portughezi spre moarte să mi-i plimbe
Şi-n sînge dulcea apă să le-o schimbe.

Urzitul plan urmînd cu stăruinţă,
Mai căută un călăuz apoi,
Aşa cum îi era de trebuinţă,
Indemanatic şi viclean cît doi,
Pe lusitani să-i ducă şi să-i mintă
De unde nu-i întoarcere-napoi,
Spre coaste nisipoase şi deşerte

Pe unde coasa morţii să nu-i ierte.

...Apollo trimitea intaia raza
In ospeţit pe piscul nabatin [70],
Cînd Gama cu ai săi porni să vază,
Să-mprospăteze-al apei dulci tain.
Sărirâ-n bărci armaţi, cu mintea trează,
Ştiind parcă ce noi primejdii vin.
Doar multe ştie omul dinainte,
Căci strîngerea de inimă nu minte !

Chiar Gama trimisese în ajun
Oşteni să iscodească şi descoase
Unde-ar afla un călăuz mai bun...
întîmpinaţi cu schime duşmănoase,
Se-ntoarseră miraţi şi--acum îşi spun
C-a fost venin în vorbele frumoase,
Că, de te-ncrezi în duşman, el te sfarmă ;
Aşa că-n trei şalupe se înarma.

Pitiţi, pîndesc cu sete cruzii mauri
Pe drumul şerpuind către izvor
Cu lănci şi scuturi umblă prin coclauri
Ori cu săgeţi cu vîrf otrăvitor,
Aşteaptă lacomi c-un întreg tezaur
Să pice lusitanii-n cursa lor.
Şi, ca să nu-şi dea planul la iveală,
Stau la vedere unii, drept momeală.

Fug maurii pe-al plajei sur nisip,
In vîrf de lănci nimic nu vor să cruţe ;
Ameninţă, rînjesc în fel şi chip,
Pe lusitani să-i bage-n draci şi-aţîţe.
Dar nu-ndură urmaşii lui Filip
S-arate cîinii colţii ca la mîţe.
Pe ţărm îşi zvîrl ca dintr-un zbor călcîiul,
Că nici nu obliceşti care-i întîiul.

Precum, cand ochii stă să şi-i-întoarne
Şi-şi vede mîndra la tribuna-naltă,
Cercînd vîrtosul taur să-l răstoarne
Toreadorul urlă, zbiară, saltă ;
Iar taurul, plecînd tăioase coarne,
Cu boncălit şl muget laolaltă,
Cu ochii-nchişi, pe cei ce stau pe-afară
Ii sperie, ucide şi doboară.

Tot astfel vuiet .crunt din bărci detună
Din gura manioasei artilerii...
Văzduhul tot de crîncen vaier sună,

Se-mproaşcă-n piepturi plumbii în puzderii
Şi-n inime ce cred în semilună
Se-aşterne gheaţa spaimei şi-a durerii
Cei laşi o iau urlând la sănătoasa,
Prin alţii moartea-şi trece-n şuier coasa,

înfierbântaţi, cu săbii şi cu barde,
Toţi lusitanii sfîrtecă şi rump ;
Ţâşnesc ghiulele-n grindini din bombarde ;
Incendiile vuitor irump ;
Pe mauri prea tîrziu căinţa-i arde..
Ticăloşia şi-o plătiră scump:
Un crunt blestem acum pe buze ţiu-l,
Cu plînset mama îşi jeleşte fiul !

Fug, părăsind olaturi, casă, vatră,,
Zvârlind, săgeţi şi lănci, prin foc şi fum ;
Turbarea schimbă-n armă orice piatră,
Cu pietre zvîrl în lusitani acum !
In arma lor mitraliile latră –
Şi li se năruie pămîntu-n drum,
Cînd trec fin braţ de apă ce-i desparte
De-un alt ostrov ce i-ar feri de moarte.

Pe almadii[71] gonesc sa se ascundă:
Iar alţii valu-l spintecă înot.
Sub bolţi de valuri unul se scufundă,
înghite apă şi-i livid de tot.
Bombarde cu ghiuleaua lor rotundă
Sfîrşesc apoi cu-acest norod netot;
Şi astfel lusitanii se răzbună
Pe trădătorii strînşi sub semilună.

Grăbesc apoi spre nave să înceapă
Să-mpartă şi trofee mari, şi pradă.
Se duc apoi să-ncarce dulce apă,
Nehărţuiţi de vreo vrăjmaşă spadă.
Pe mauri dorul răzbunării-i sapă
Şi colţii urii stăruie să-i roadă.
Şi, nemai izbutind în acest chip,
Purced să pună-n faptă alt tertip.

Deci băştinaşul rege se preface,
Căindu-se şi blestemîndu-şi soiul,
Că vrea cu orice preţ să-ncheie pace,
în gîndul lui urzind însă războiul.
Drept semn de pace trimisese-ncoace
Pe falsul călăuz ,astfel Vulpoiul,
Jurînd morţiş că pace bună face,
Le trimitea pieirea-n loc de pace.

Iar căpitanul, mistuit de jindul
Spre ţinta lui mai iute să se-ndrume,
Să vadă unde roade-n maluri Indul
Cum vînt sufla prielnic peste spume
îmbucurat pe călăuz primindu-l,
Neîntrebîndu-l nici măcar de nume
Dădu răspuns soliei şi pe dată
Porni cu pînza larg desfăşurată.

Astfel porni armada să despice
A Amfitritei [72] vastâ-mpărăţie.
Zburdalnicele lui Nereus [73] fiice
O dulce îi ţineau tovărăşie ;
Să afle ce ţinuturi sînt pe-aice
Pe maur să vorbească îl îmbie
Viteazul Gama, făr' să bănuiască
Ce ferbe-n a lui minte diavolească.

Iar călăuzul nărăvit lă rele,
Cum Bachus cel pizmaş îi dase-nvăţ,
Ii spune totul, despre toate cele,
Despre bogate indice cetăţi.
Dar între timp întoarnă albe vele
Spre ucigaşele pustietăţi.
Iar oamenii, crezîndu-l pe cuvînt,
Nici nu cunosc al fricii simţământ-

Şi mai şiret ca Sinon[74], ce-n vechime
Pe Frigieni[75] cumplit i-a dus de nas,
Minţea ¸că ştie prin împrejurime
Un vechi ostrov, pe. unde a rămas
Stăpînă creştinată omenime.
Iar Gama, plin de bucuri e-n glas
Cu daruri multe şi de preţ îl umple
Rugîndu-l spre acel târîm să umble.

Şi maurul, cum însuşi Gama-i cere,
Abate flota de. la dreapta cale.
Dar seminţiile pe-aici străjere
Tot lui Allah înalţă osanale
Şi ei uşor pe lusitani i-ar piere
Şi i-ar schimba-n ulcele şi în oale.
Căci Mozambicul de-i de mîna doua,
Mult mai avută-n oşti este Quiloa.

Spre-acest ostrov plutea viteaza flotă;
Dar zeea ce-i serbată în Citeră
Nu vrea ca mîna maură, despotă,
Pe lusitani să-i piară, precum speră.

Şi ca să nu se-abată nici cu-o iotă
Din drumul drept spre altă emisferă
Acei neţărmurit iubiţi de dînsa,
Cu vînt potrivnic le întoarce pînza.

Văzind că nu-şi poate atinge ţelul,
Căci nu-l lăsa fermecătoarea divă
Ca, rătăcindu-i, să le facă felul,
Cu limbă-nveninată, guralivă,
Ii mâi minţi cum că ar şti, mişelul,
Pe-un drum un pic acestuia-mpotrivă,
Un alt ostrov, ai căruia coclauri
Instăpîniţi sînt de, creştini şi mauri.

Astfel îşi varsă el necontenit
A urii şi zavistiei otravă
Căci nu-s creştini pe ţărmul pomenit
Ci tot profetului se-nalţă slavă.
Crezîndu-l, căpitanul, fericit,
Vrea să ajungă-n port fără zăbavă.
Dar Venus mîna vînturi spre catarg
Silindu-l iar să ancoreze-n larg.

Ostrovul e, de ţărm, aproape foarte,..
Un braţ de-mare doar le dispreună.
Un vechi oraş străluce nu departe
Cu splendida palatelor cunună,
Spre valurile-n mal de piatră sparte...
Oraşului, cu insula-mpreună,
Intreaga lume Mombaga le zice
Şi-un rege moşnegit e domn aice.

Fără astampar căpitanul cata
Spre oamenii iviţi în pilcuri dese,
Setos să vada lume creştinată,
Aşa cum călăuzul promisese.
Solia regelui sosi pe dată
Mereu cu daruri şi cu vorbe-alese,
Cum Bachus chiar pe rege l-a-nvăţat
în chip de maur iarăşi preschimbat.

Prietenoşi grozav, din cale-afară,
Cu fel de fel de fleacuri şi nimicuri
Se linguşeau... Dar iată, se-arătară
Tot zgîlţîiţi de-a mîrşăviei friguri,
O, mari primejdii, soartă rea şi-amară
O, drum al vieţii, niciodată sigur !
în darn îţi pui în orişice nădejde,
Căci viaţa-ţi este pururi în primejde !

Cît chin, cît chin pe marile albastre !
Şi moartea pururea de vieţi flămîndă !
Cît zbucium pe pâmînt-şi ce dezastre !
Ce-nşelaciuni, ce uri hu stau la pîndă !
Cum ne-om feri avuturile noastre
Şi unde ne-om ascunde de osîndă
Cind va să se mînie cerul sfant
Pe-acest netrebnic bulgăr de pămînt ?

cîntul ii

Planeta zilei [1], ce ne-arată ceasul,
îşi strînge razele înflăcărate
Luîndu-şi de la oameni bun rămasul.
Şi, deschizînd portaluri ferecate,
îi pregăteşte-al nopţii zeu popasul
In tainicele mărilor palate...
Cînd insularii cu priviri hulpave
Toţi prefăcuţi se-apropie de nave...

Grăi un ins cu ghidul necurat :
Purtînd a mîrşăviilor solie :
— „Tu, căpitan viteaz, ce-ai despicat
Sărata Iui Neptun împărăţie !
Al ţării domn ar îi întbucurat
Să-i vii cu toată flotă-n ospeţie
Şi gata e să-ţi dea, cu prisosinţă
Tot-ce ai socoti de trebuinţă.

Şi fiindcă arde mult de nerăbdare
Pe-aceşti ostaşi nebiruiţi sa-i vadă,
Solie îţi trimete şi rugare
Cu toate vasele să intri-n radă.
Şi-aici, după atîta încordare,
Cum istovită-i falnica armadă, .
Afla-va a odihnei mîngîiere,
Aşa cum firea omenească cere.

Iar de pofteşti cumva vreo piatra rară
Ce iscusit lucrată în Levant e,
Rubinele de flăcări bunăoară,
Agate, perle, dure diamante;
Ori poate cuişoare, scorţişoară,
Ori poate tămăduitoare plante,
Aici negoţ cu orişice se face

Şi poţi lua precum şi cît îţi place !"

Cu-acest răspuns plecă la rege solul:
— „Cuvîntul lui în suflet îmi pătrunde ;
Mă simt îndatorat să-i dau obolul;
Dar iată, soarele-n adînc se-ascunde...
Ci, mîine, cînd va-ncepe iar ocolul ,
în car de foc pe bolţile rotunde,
Dorinţa-i vom cinsti de bună seamă
Şi vom intra în radă fără teamă."

Mai întrebă de sînt pe-acest pămînt
Şi oameni care lui Cristos să crează :
Neobrăzat răspunse solul :
— „Sînt, încă mai mulţi ca maurii — o groază !"
Şi-n acest fel se spulberă în vînt
Şi ultima-ndoială, încă trează.
Iar Gama, cu-aste vorbe în auz,
Credinţă oarbă-avu în călăuz.

Şi-avînd pe nave nişte osîndiţi .
Pentru vreo faptă care cinstea spurcă,
Alege doi din ei, mai iscusiţi;
Şi pe-ale maurilor bărci îi urcă,
Să afle dacă, de priviri feriţi,
Nu sînt oşteni ca să le dea de furcă
Şi cît de tare-i maura cetate,
Şi dacă pe-aici creştinătate.

Prin ei trimite regelui plocoane
Crezând-bunăvoinţa că-i cîştigă,
Nebănuind ce uneltiri duşmane
Ţeşea pe-ascuns nesăţiosul rigă.
...Solia se desprinse de odgoane
Lăsînd în valuri vîsla să se-nfigă...
Şi-au fost, pe ţărm, cei doi întîmpinaţi
Ca buni prieteni, ori ca nişte fraţi.

Iar dacă-au înmînat bogatul dar
Şi cuvîntare-au spus, cu plecăciune,
Porniră prin oraş cu ochi pîndar
Să vadă, să descoase şi s-adune...
Dar maurii; veghind, în drum le sar
Întrezărind şi ei vreo-nşelăciune...
Căci dacă-n ochii tăi un pai atîrnă,
Zăreşti în ochii tuturor o bîrnă.

Dar zeul zămislit din două mame [2],
Purtînd pe faţă tinereţea, veşnic,
Mărirea..lui să nu se mai destrame,

Pe lusitani să-i piardă vrea, negreşnic.
Deci, făurind icoane sfinte-n rame,
Apoi altar cu cruce şi cu sfeşnic,
El într-o casă maură le bagă
Şi-ngenunchind smerit, pios se roagă.

In chip de porumbel cu albă-aripă
Pe o icoană duhul sfînt s-arată,
Atuncea cînd, în preamărita clipă[3],
Pluti peste fecioara preacurată.
Cei doisprezece [4] pe-alta se-nfiripă,
Transfiguraţi ca-n ora tulburată
Cînd limbi de flăcări îşi jucară jarul,
La multe graiuri să le deie harul.

Aicea pe cei doi au fost să-i mîie
Unde bătea mătănii crudul zeu,
Ca-ngenunchind ei rugile să-şi suie
Cu glas fierbinte către Dumnezeu...
Şi smirnă din Pancaia [5] şi tămîie
Ardea în vremea asta Tioneu [6]...
Bizară clipă !... Falsul zeu se-nchină
Celui ce dă într-adevăr lumină !

Aice petrecură noaptea-ntreagă
Cinstiţi şi ospătaţi cu-mbelşugare
Si n-au răzbit de loc să înţeleagă
Că e altaru-nşelăciune mare.
Iar cînd zăriră zorii cum se-ncheagă
Şi răsări din ape mîndrul soare
Şi fiica lui Titan[7], strălucitoarea,
In văpăie cu roşa-i frunte zarea,

Sosiră maurii cu rugăminte
Din partea regelui, ca-n port să vie
Şi cu cei doi trimişi de mai-nainte
Primiţi de rege cu prietenie ;
Şi-ncredinţaţi că nimenea nu-i minte,
Că nu e nici un semn de duşmănie
Şi că-n oraş e lume botezată,
Să intre-n port doriră de îndată.

Trimişii povestiră c-au văzut
Un preot la icoane cum se-nchină,
Că au dormit la el şi-au petrecut
Cît noaptea stăpîni peste lumină ;
Că n-au simţit nimica de temut
Pe rege ori pe oameni că-nvenină
Şi că primirea-ntr-adevăr regală
Îndepărtează orice bănuială.

Astfel porni chiar Gama sa-i indemne
Pe mauri să se caţere pe punte,
Căci crede inima-n astfel de semne
Cind descreţită este orice frunte...
Deci maurii, îmbucuraţi pesemne,
Legînd de nave bărcile mărunte,
Frecîndu-şi mîinile, încep să creadă
C-au şi pus mina pe bogata pradă.

Cu gîndul ca, odată ancoraţi
Şă taie, să omoare şi să darme,
Pe ţărm adună maurii turbaţi
Pe-ascuns, ostaşi, muniţie şi arme.
Şi-s hotărîţi şi neînduplecaţi
Pe lusitani cu orice preţ să-i sfarme,
Cu vîrf să le plătească şi-ndesat .
Tot ce în Mozambic au îndurat.

Cu chiote-marinăreşti, sonore,
Se-nalţă pînze, treaptă după treaptă...
Ţîşnesc din valuri grelele ancore
Şi iată flota către port se-ndreaptă...
Dar zîna Ericină [8] înspre prore
Privind cu grijă, necurmat, deşteaptă,
Văzînd că flota să se piardă-i gata,
Din cer spre mare zboară ca săgeata.

Aici pe nereide ea le cheamă
Cu azuriile însoţitoare,
Căci marea ei fiindu-i bună mamă [9],
Ii dă puterea apei ascultare,
Impărtăşindu-le nespusa teamă
Ce-a hotărît-o-n grabă să pogoare
Se şi porniră toate, împreună,
Să-ntoarcă navele pe calea bună.

Aripi de-argint incep cu apa tranta
Starnind pe valuri volbura de spuma
Cu piept de lapte Cloto[10] se avîntă
Şi-n salturi Nisa [11] după ea se-ndrumă.
Nerina [12]-nfuriată se frămîntă
Pe coama agitată-a mării-mumă ;
Şi marea drumuri slobode deschide
Să treacă gingaşele nereide.

Fierbînd de ciudă Dioneea [13] zboară
Pe umerii unui triton [14]—ferice
Cu dulcea şi superba ei povară
Noianul valurilor să-l despice.

Şi astfel nimfele se-apropiară
De navele stînd pînza s-o ridice
Şi-ntr-o clipită, îndîrjind înotul,
împresurară navele cu totul.

Zeiţa, cu o parte dintre ele,
Porni s-aţină vasul căpitan,
Încît zadarnic se-mboldi în vele -
Al vînturilor repezit noian...
Cu pieptul slab proptit trunchiuri grele
Sucină vasul către ocean,.
Iar altele, cu forţa lor întreagă,
Se opintiră înspre larg şa-l tragă.

Aşa precum furnicile mărunte
Cu hărnicie cară pentru iarnă
Muncind din greu, grăunte cu grăunţe—
Şi teama de urgia ce-o s-o cearnă
Cu vrăjmăşie gerurile crunte
Putere inmiită-n trup le toarnă —
Tot astfel nimfele-n sforţări grozave,
Se zbat să-ntoarcă repezile nave.

Se-ntoarce nava, valul greu să-l rupă
Şi oamenii-n zadar la vele sar,
în darn prind urletele şă irupă
Şi cîrma se suceşte în zadar;
Şi-n darn tot ţipă straja de la pupă
Inştiinţînd că-n spate le apar
Tăioşi şi aspri, colţii unei stînci
Către străfunduri să le deie brînci. .

Lucrează oamenii fără răgaz
Şi creşte zarva, creşte nentreruptă.
Pe mauri spaima-i strînge de grumaz
De parcă-n jur s-ar fi încins o luptă.
Şi nu pricep al furiei talaz
Ce — năpustit — din marinari se-nfruptă.
Ei cred trădarea lor c-a fost trădată
Şi grea pedeapsă vor primi pe dată.

Şi-atunci, făcîndu-şi de pe punte vînt,
Se-azvîrl pe rînd în luntrile sprinţare.
Sar alţii în al valului frămînt
Şi-i zgîlţîie a mării fremătare ;
Cu sufletul hain de groază frînt,
Mai bine se avîntă-n larg de mare
Decît să-nfrunte-aici mînia dreaptă
Şi crunta răzbunare ce-i aşteaptă.

Aşa cum slutele, greţoase broaşte
Ce-n Licia odată oameni fură [15],
Sar de pe mal în baltă să se-mproaşte
Cînd pas străin le calcă-n bătătută,
Ghicind cum că primejdia le paşte,
Orăcăind se-azvirl în udăţură
Şi, după ce-n băltoac-au fost să sară
Doar bulbucaţii ochi şi-i scot afară,-

Asa se pun şi maurii pe fugă...
Iar călăuzu,-n clipele aceste,
Crezîndu-se descoperit, zvîrlugă,
Se-azvîrle şi el în amare creste...
Si, stînca pe viteji să nu-i distrugă
Căci viaţa lor nepreţuită este,
Corabia lui Gama ancorează
Şi celelalte pilda îi urmează

Uimit de o purtare-aşa ciudată,
Pe Gama-l năpădi un gînd amarnic
Şi pricepu ce-ar fi putut să pată,
Crezare dînd acestui neam făţarnic..;
Şi, mai văzînd că pînza e umflată
Dar vîntul să-l urnească tot nu-i harnic
Şi nava nu poate s-ajungă-n radă,
Ştiu minune că-i e dat să vadă.

Şi-astfel grăi:—„Cerească, tu, minune !
Minune negrăită şi măreaţă !
O, oameni nărăviţi la-nşelăciune !
O, gînd viclean prin ceruri dat pe faţă !
Cum am putea la adăpost a pune
De mari primejdii biata noastră viaţă,
Dacă n-am sta sub sfînta privighere
A celui ce-i stăpin pe-atotputere ?

Ne-arată însăşi pronia divină
Ce-nşelătoare aste plaiuri sînt
Căci neamuri ce ucid, urzesc, dezbină,
Increderea ne-o risipiră-n vînt.
Nu poate veghea noastră piept să ţină
Atîtor viclenii pe-acest pămînt.
Nimic sîntem fără cerească pază...
Deci, Doamne, numai tu ne priveghează !

Şi dacă te încearcă mila, poate,
Pentru acest sărman popor pribeag,
Spre el pogoară-ţi marea bunătate,
Fereşte-ne de-al răutăţii prag
Şi-ndrumă-ne corăbiile toate

Spre-un ţărm unde să fim primiţi cu drag,
Ori du-ne spre pămîntul ce-l rîvnim
Că, doar, prin asta, ţie îţi slujim !”

...De ruga lui mişcată,-n mare grabă,
Zeiţa dintre nimfe s-a fost dus.
Ele-şi văzură iară de-a lor treabă
Dar le-ntristă plecarea ei nespus.
Trecu de mîndra stelelor podoabă
Şi de al treilea cer [16] zbură mai sus...
Şi-n cerul cel de-al şaselea[17] ajunsă,
Răzbi la zeul tată să pătrunză.

Şi zborul creşte-i parcă înmiită
Superba frumuseţe-n veci neştearsă.
Suspină cerul... Steaua-ntr-o clipită
De focul dragostei se lasă arsă.
Din ochii-i plini de-a dragostei ispită
Asemeni flux de patimă se varsă
Că-aprinde polii marea lui putere
Şi-n sloi preschimbă vălu-ncinsei Sfere [18]

Să-l farmece pe Zeus cît mai tare .
Reia înfăţişare ce, odată,
Stîrni în Paris patima cea mare [19].
Iar cel ce pe Diana îmbăiată
Zărind-o, s-a schimbat la-nfăţişare —
Văzînd cît Venus e de minunată,
Nu l-ar mai sfîşia dulăii-n dinţi[20]
Ci-ntîi şi-ntîi l-ar devora dorinţi

Peste rotunzii umeri de zăpadă
Se-nvălură un păr de aur, moale...
Poznas - fără ca nici un ochi să-l vadă—
Amorul către inimi cale
Din sîni de lapte, repezind grămadă
Săgeţile şi iuţi dar şi domoale.
Pe albe pulpe zburdă-n danţ ispite
Ca iedera pe carne-ncolăcite.

Un văl subţire-i tăinuieşte nurii...
E atatatoare, totuşi ruşinată.
Dar irişii, minunile naturii
Nici nu le-ascund cu totul, nici le-arată
Ci-o-ncing astfel că, farmec dînd făpturii,
Aprind dorinţa mai împătimată,
Incît Vulcan [21] e-n cer gelos de moarte
Şi-ndrăgostit de moarte este Marte.

Pe albu-i chip fermecător, de înger,

Cu dulce rîs tristeţea-i logodită ;
Precum femeia-n dureroase strîngeri
De braţele amantului strivită
Topeşte-n spasme rîsete şi plîngeri
— La fel zeiţa neasemuită
îşi spune păsul tatălui cel mare
Mai mult duioasă decît cu-ntristare :

— „Eram încredinţată mai-nainte
Că pentru orice lucru ce mi-i drag
Eşti blînd şi eşti îndurător, părinte,
Chiar dacă alţii mari ponoase trag !
Dar dacă, prin vreo faptă ori cuvinte,
Am meritat mînia să-ţi atrag,
Lui Bachus împlineşte-i, tată, vrerea !
Dă-mi mie nenorocul şi durerea

Pentru poporu-mi drag, eu vărs aici
Neostoite lacrimi în şiroaie,
Dar dacă tu-mpotrivă-mi te ridici
Doar răii le-aduce-a dragostei văpaie.
Mă rog pentru aceşti bărbaţi voinici,
Dar îndărătnicia-ţi ne-ncovoaie...
Şi, de iubindu-i, răul li-e tovarăş,
De le-oi vrea rău, noroc avea-vor iarăşi.

Ucidă-i deci barbara mînă crudă,
Căci eu..." Şi iarăşi plînge şi suspină...
Ca floarea ce-i de-nrourare udă,
De lacrimi e frumoasa-i faţă plină.
Mai tace-un pic... Dar înapoi tot nu dă
Şi ruga plînsă nu i se alină.
Şi-atunci, privindu-şi cu nesaţ odorul,
îi întrerupe vorba Tunătorul.

Mişcat adînc de rugă ei pioasă
Ce inima de tigru-ar îmblînzi,
Cu vesel chip ce negura ceţoasă
O schimbă în seninuri străvezii,
îi şterse lacrimile — şi, duioasă,
Augusta-i sărutare-i dărui,
încît, de erau singuri-singurei,
Alt Cupidon se zămislea din ei.

Cum pruncul ce-i de doica lui mustrat
De-i mîngîiat îşi înteţeşte plînsul,
De plîns e pieptul zînei zbuciumat
De-al ei obraz pe-al lui lipindu-1 dînsul,
O linişteşte Zeus, îmbunat,
Spunînd ce-ascunde viitoru-ntr-însul.

Si, sfredelind în adîncimi destinul,
Astfel grăi, străluminat, divinul:

-"Fermecatoare fiica, n-avea teamă,
Nu sînt sortiţi pieirii lusitanii...
Eu ruga altora n-o iau în seamă, ..
Doar ochii plînşi, doar ei mi-s suveranii.
Iţi jur că ai să vezi cum se destramă ,
Tot ce durară grecii şi romanii,
Prin fapte mari şi fără-asemănare
Ce-ai tăi le-or săvîrşi-n Răsare-Soare.

Dacă Ulise a scăpat odată
Să-i fie lui Calipso [22] veşnic sclavul,
Daca pe-Antenor [23], cu întreaga-i ceată,
L-a răcorit chiar la izvor Timavul,
Daca-ntre Scila[24] şi Haribda[25] — fată —
Nenorocit n-a fost Enea, bravul,
De alor tăi mărire teamă nu mi-i,
Căci sînt sortiţi lumi noi s-aducă lumii !

Si -vor dura cetăţi cu frunţi de piatră,
Neam după neam o să le fie slugă...
Iar turcii bătăioşi pe turcă vatră
De lusitanii aprigi au să fugă...
Şi regi din India cea idolatră
Se vor pleca sub braţul ce subjugă...
Iar cînd vor fi stăpînii lumii-ntregi, .
Vor da acestei lumi mai bune legi.

Iar oastea ce-i prin vitregii pornită
Să caute a Indiei pămînturi,
O spaimă va trezi-n Neptun, cumplită,
Cutremurînd oceanul fără vînturi[26]...
O, tu, minune neasemuită, .,
Cînd marea fără vint e în frămînturi !
O, oameni înfrăţiţi cu vitejia,
In faţa voastră tremură stihia [27]!

Iar portul care s-a zgîrcit ia apă [28]
L-or preschimbă în oază; primitoare,
In el, pentru odihnă, să încapă
Corăbiile din Apune-Soare
Iar cei ce-au vrut măceluri să înceapă
Pe toate coastele răuvoitoare,
Nemaiputînd ca să le steie-n faţă
Tribut le vor plăti întreaga viaţa.

Vedea-vei Marea Roşie cum iară
De groază tremură cu val livid ;

Cum porţile-n Orniuz sub foc şi pară
De două ori perind li se deschid ;
Pe maurii ce-n luptă sar să piară
Săgeţile lor proprii că-i ucid.
Căci cel ce cu ai tăi se-nfruntă, divă,
Lui însuşi de rezistă-şi stă-mpotrivă.

Mai apoi Diu, puternica redută,
De două ori luată cu asalt
De oastea lusitanilor, temută,
Va dovedi curajul lor înalt.
Invidia în Marte renăscută
Va zgudui Olimpul preaînalt.
Iar maurii, muşcînd cu dinţii huma,
Lui Mahomet i-or blestema şi muma.

în iureşul nebun al bătăliei
Şi Goa vei vedea că li se-nchină
Cum, prin aureola vitejiei
Fiind a Orientului regină,
Va sta — superbă — stavilă urgiei,
Ţinîndu-i în supunere deplină
Pe toţi aceia care-n lupte crunte-
Vor cuteza pe lusitani să-nfrunte,

Cu-mputinata oaste,dar viteaza,
Piept le vă ţine dirzul Cananor;
Vedea-vei Calicut că-ngenunchează
In ciuda numerosului popor;
Cum în Cochim apoi se întrupează
O faimă de erou nemuritor ;
O, încă n-a-nstrunat vreo liră-n lume
Un cînt pentr-un erou cu-atît renume !

N-a zbuciumat nici Marte Leucatul[29]
Incendiind cumplit război civil,
Cînd August frînse pe destrăbălatul
Care din plaiul Persiei, fertil,
Prădînd prin Orient de-a lung, de-a latul,
Ajunse sclav frumoasei de pe Nil[30]
Si prinse toată gloria s-o-nchine
Acestei mult prea darnice cu sine —

Aşa cum, zbuciumată de cutremur,
Sub lusitanul foc mugi-va marea,
Cand mauri şi hinduşi, cuprinşi de tremur,
Işi vor pleca sub aprig jug spinarea...
Prin dauritul Chersonez [31] — prin vremuri,
Pe drumul Chinei şi-or urmă chemarea,
Vor cuceri-al ostroavelor noian

Şi-or fi stăpîni pe-ntregul ocean.

Iubită fiică, ginta ta de cremeni,
Va face supraomeneşti strădanii,
Că n-o să aibă-n vitejie semeni|
Din Gange-n ţărmii mîndrei Lusitanii. –
Ori în strîmtoarea unde, de asemeni,
Un portughez jignit îşi scrise anii[32]
De-ar învia eroii antici, oare
Ar cuteza cu ei să se măsoare ?"

Astfel graind dadu porunca strasnic
Ca fiul Maiei[33] pe pămînt să vie,
Să afle-un port mai primitor şi paşnic,
La adăpost de brice vitregie.
Iar căpitanul neînfrînt şi vajnic
In Mombaca să nu se mai aţie,
Ii porunci ca-n vis, la ceas de tihnă,
Să-i spuie unde va afla odihnă;

Cu-aripi la glezne, zveltul Cileneu [34]
Ca o săgeată pe pămînt pogoară,
In mînă cu vrăjitul caduceu [35]
Ce-aduce dulcea somnului povară,
Ori mană suflete-n infernul greu,
Ori stăpîneşte vîntul bunăoară.
Cu coifu-n cap, lucind precum oglinda,
Din zbor pogoară zeul la Melinda [36]

Cu dînsul marea Faimă[37] ia — anume,
Să facă-acest popor şi mai vestit.
Căci nu-i de-ajuns să ai un mare nume
Acesta trebuieşte îndrăgita
Cu zvonuri şi eu vîlvă peste lume
Se cade el să fie răspîndit.
Şi-acum Melinda de dorinţă-i prinsă
Ca să cunoască oastea neînvinsă.

De-acolo-n zbor fîlfîitor ajunse
La Mombaca, unde pluteau sub cer
De-ngrijorare navele pătrunse,
Ca să le scoată din acest ungher...
Că-n luptă cu urzelile ascunse
Virtutea, iscusinţa, n-au puteri.
Curaj şi bărbăţie ai zadarnic
De-n ajutor nu-ţi sare cerul darnic.

La miez de drum e-al nopţii negru-ntins
Si mii de stele, cu răpită rază,
Ilumineză-al lumii necuprins,

Iar oamenii, dormind, se-mprospătează.
Vestestitul căpitan, de somn cuprins
Si ostenit ca să mai stea de pază,
Işi dă, prin somn, puterilor adaos...
Doar veghea străjii-i fără de repaos...

Cînd i se-nfăţişă în vis Mercur
Strigînd : — „Fugi, fugi fără zăbavă,
Fugi, lusitane, fugi, că primprejur
Tarcoale dă primejdia grozavă !
Dar iată, cerul ţi-e de bun augur,
Prielnic vînt se opinteşte-n navă –
Şi-o să găsiţi curînd, pe ţărmii proaspeţi,
Alt rege, bun şi primitor de oaspeţi.

Aicea fi-veţi ospeţiţi pe dată
Aşa cum Diomede [38] la ospăţ
Pe musafiri îi azvîrlea în ceată
Temuţii cai să-i sfîrtece-n bucăţi;
Ori poate fi-veţi jertfă-nsîngerată
Cum pe altar Busiris [39] alte daţi .
Lui Jupiter pe oaspeţi îi jertfea...
Aşa că fugi de perfidia rea !.,.

De-a lungul coastei veţi afla un loc
Unde dreptatea e mai preţuită,
Unde de-al soarelui puternic foc,
Egală zilei noaptea e urzită
Şi cu Urări de bine şi noroc,
Un rege cu întreaga lui suită
Vă va primi şi-adăposti — deci cată
Să-i ceri şi-o călăuză încercată !"

Astfel grai cereasca nalucire...
Iar Gama, minunat cind se trezi,
Zări a beznelor neţărmurire
Cai spartă de foc sacru din tării.
Şi pricepînd, prin astă prorocire,
Că-1 apără chiar cerul de murgii,
El şi dădu secundului porunci
Să desfăşoare pânza chiar atunci :

-- „Sus ancorele, căci prielnic vînt e
Şi Domnul vrea şi ni-i; prieten cerul
Căci, să ne-ndrume şi binecuvînte,
In vis el îmi trimise mesagerul
Iuţi, marinarii-neep să se frămînte,
Ies ancorele zornăindu-şi fierul,
Cu chiot suie pînza pe catarg
Şi-i gata flota să pornească-n larg.

In vremea asta maurii, din umbră,
Să taie cearcă groasele parîme,
Clocind în gîndul lor nădejdea sumbră
De coastă că vor fi să se sfărîme. –
Dar ochi de linx, sub palma ceri adumbră,
Văd forfota ce pe duşman tărîm e.
Şi oblicind că-i treaz tot echipajul,
Le piere-ndată liftelor curajul.

Şi iată iarăşi prorele că-şi taie
Mers lin pe umedele căi de-argint.
Un vînt uşor cu pînza se-ntretaie
Şi-i dăruie suavul lui alint.
Şi se încinge mare vorbăraie
Şi oamenii într-adevăr nu mint
Cînd spun că nu poţi da uitării ceasul,
Cind cerul ţi-a ferit de moarte pasul.

Ci soarele ocolul lumii dase
Si incepea acuma alt ocol,
Cand ei zâriră-n zare două vase
Plutind sub vîntul respirînd domol.
Cum maur echipajul se-arătase
Spre ele se repede flota-n stol
Si-un vas, pătruns cumplit de-al fricii val,
Indată se salvă gonind spre mal.,

Se-alese altul cu amară soarte,
Ca-l cuceriră bravii lusitani,
Fără mînia oarbă a lui Marte
Ori furia de foc a lui Vulcan.
Matrozii, laşi şi spăimîntaţi de moarte,
Puţini la număr, fără de elan,
Nici n-au cercat primejdia a frînge...
Iar de-o făceau, o şi plăteau cu sînge.

Cum căpitanu-ardea de nerăbdare
Un călăuz spre India să-şi cate,
Crezu acum prilejul bun că-l are,
Că o să-l afle printre dînşii, poate.
Dar nu ştia nici unu-n care zare
Se află Indiile-ndepărtate;
Dar că-n Melinda pasul dacă punu-l
Işi vor afla neîndoielnic unul.

Mai lăudau pe regele Melindei,
Mărinimia lui şi omenia,
Spunînd că dacă omul mîria-ntinde-i,
Ii dăruie cu drag prietenia...

Şi-atunci cu ochi încrezător cuprinde-i
Viteazul Gama, mut de bucuria
Că maurul precum Mercur grăise...
Deci spre Melinda drumul şi-l deschise...

...Aprinsul car sta Febus sâ-şi întoarne
Rîzînd, spre al Europei Răpitor,
Să-i încălzească rumenele coarne.
Şl-al Almateei corn înroditor
Prindea spre glie Flora să-1 răstoarne
Reamintind cel ceas izbăvitor
Cînd cel căruia toate i-s supuse
Pecetea pe Creaţie şi-o puse [40].

Iar cînd Melinda-n zare se ivi
Se înălţară fîlfîind stindarde,
Cu corturi puntea se împodobi
Şi purpura de foc părea că arde...
Spre a cinsti această sfîntă zi
Ţambalele-nstrunară zeci de coarde,
Tunară tobele răpăitor
Şi-astfel intrară-n port triumfători.

Se-adună toată băştinaşa ginte
Să-admire-al flotei mîndru mers şi vesel.
Şi nu-s ca hoarda ce, mai înainte,
In locul dragostei războiu-aleşe-l...
Muşcă-n adina al ancorelor dinte
Şi-ndată Gama pe uscat trimise-l
Pe-un maur prins, pe rege să-l vestească
De ospeţia lor prietenească.

Dar regele ştia ce mare fală
Şi ce nobleţe stă să-i însoţească,
Aşa că-şi dete mare osteneală
Ca pe eroi de seamă să-i cinstească...
Cu gîndul fără umbră de spoială
El le trimise vorba lui regească
Să vină, căci le pune la picioare
Tot ce-or pofti din ţara-i roditoare.

Si nu-s minciuni, şi nu sînt-vorbe seci
Chemările ce prin solii le dase
Acestor cavaleri slăviţi în veci,
Ce-au înfruntat oceane furtunoase...
Şi le trimite îngrăşaţi berbeci,
Gustoase fructe, orătănii grase .
Şi nu-i de preţ atîta dărnicia, .
Pe cît de mare preţ e omenia.

Imbucurat primeşte-l Gama foarte
Pe-al regelui trimis cu dar regal.
Şi scumpe daruri, daruri de departe,
Trimite-ndată pe-al Melindei mal
Şi purpura ce focuri stă să poarte,
Şi preţiosul rămuros coral
Ce creşte moale-n apa cea amară
Dar se-mpietreşte cum e scos afară.

Şi-alese un voinic mai arătos
Ce-avea la vorbă iscusinţă mare,
Cu graiul înflorit şi prea frumos
Să-i ceară-ndată regelui iertare,
Că n-aduceau chemării lui prinos.
Astfel, ambasadorul, cu-nchinare,
De Palas inspirat, înţelepţeşte,
Aceste vorbe regelui grăieşte :

— „Mărite domn, tu, care chiar din sînul
Olimpului prea sfînt ai fost sortit
Să-i fii acestui aspru neam stăpînul,
Să fii temut de el dar şi-ndrăgit,
In acest port ce nu-şi află frăţînul,
De mult ce este-n lume renumit,
Ai noştri oameni azi popasul facu-l
Să-ţi ceară pentru multe rele leacul.

Nu suntem furi si lacomiti la prada
Talhari prin asezari neaparate,
Să trecem oamenii prin foc şi spadă
Răpindu-le avuturile toate,
Superba Europă vrea să vadă
Că-atingem îndijle-ndepărtate
Şi pentru-al nostru rege preaînalt ;
Luarăm oceanul cu asalt.

Dar cine-i, oare, acest neam barbar
Ce nu poate cu nici un chip să ierte
Nu ospeţia-n a lui porturi, dar
Chiar ospeţia coastelor deşerte ?
Ce rău le-aducem, încît nu arar
Cu războire cată să ne certe ?
Sîntem puţini... Dar ce atunci, besmetici,
Vor să ne piardă, să-ne pună piedici ?

Slăvite domn, venim înmîndra-ţi ţară,
Şi sprijin tu vrem să ne fii oleacă
Aşa cum Alcinou odinioară
Pierdutului din falnica Itaca [41].
Un sol divin poruncă ne-a dat, clară.

Aici popasul flota să şi-1 facă...
Şi dacă el trimite-ne la tine,
E limpede că ştie el la cine.

Să nu crezi nicidecum, prealuminate,
Cum că ilustrul nostru căpitan
N-a pogorît pe ţărm fiindcă, poate,
S-ar teme de vreun gînd ascuns, viclean.
Ascultător poruncilor [42] ce-s date
De-al său iubit şi vrednic suveran
In nici un port el nu va să coboare
Lăsîndu-şi flota singură pe mare.

Supusii sunt cu membrele de-o seama [43]
Ce spune capul pentru ele-i lege...
Nici tu n-ai vrea să vezi, de bună seamă,
Supuşi ce nu ascultă de-al lor rege !
Iar darul tău recunoştinţă cheamă
Şi bunătatea ta va să ne lege
Să-ţi stăm, mărite, într-ajutorare,
Cît fluviile-or curge către mare !"

Astfel grăi... Şi toţi se întrecură
Cu laude să vină şi urări
Pentru virtutea celor ce trecură
Neînfricaţi atîtea ţări şi mări.
Şi de credinţa lor peste măsură
Uimit e regele acestei ţări.
Şi pe-acel rege-l preţuieşte foarte
Ce-atît de ascultat e chiar departe.

Şi-atunci, cu zîmbetu-nflorit pe buză,
Răspunde iscusitului trimis :
--„Se-nveselească inima ursuză
Şi frica să se spulbere-n abis.,.
Doar i-a fost dat întregii lumi s-auză
Curajul vostru că-i de nedescris.
Şi unii rău de v-au primit acasă,
Înseamnă că n-au creştere aleasă.

Iar dacă, după legi şi obicei,
Nu debarcaţi ca să-mi cinstiţi chemarea,
Să-mi pară rău am hotărît temei,
Dar preţuiesc în sine-mi ascultarea.
Şi hotărîrea voastră asta de-i,
Nu-tiîi dau nici mie încuviinţarea
Să-nfrîng credinţa voastră ostăşească
Numai ca voia mea să se-mplinească.

Dar maine,cum pe bolta iarasi zorii

Invăpăiaţii limpezi se pirevăd,
M-oi duce să-i admir pe luptătorii
Pe care-atît de mult doream să-i- văd...
Şi dacă vîntul, luptele sau norii
îi căşunară flotei vreun prăpăd,
Veţi drege tot — şi călăuz aflînd
Pluti-veţi iar spre Indicul Pămînt!"

Astfel grăi,.. Şi al Latonei fiu [44]
In adîncimea mărilor apuse...
Iar solul, pe tăpşanul albăstriu ;
Spre flotă duse bucurii nespuse...
Şi se încinse voioşia, viu,
Limanuri suferinţei fiind puse...
Simţind că e aproape ţinta dragă
Toţi petrecură veseli noaptea-ntreagă.

Ţîşneşte-al artificiilor joc...
Comete parcă tremură pe zare...
Bombardele detună greu, pe loc,
Inspăimîntînd pămînt, şi cer, şi mare.
Iau bombe răzbubuitoare foc
Şi lusitanii sînt ciclopi[45] se pare...
Şi cîntă-ntr-una, cîntă de-şi dau duhul,
Cutremurînd de cîntece văzduhul.

Şi de pe ţărm la fel li se răspunde :
Ploi de scîntei revarsă voie bună,
Se întretaie fulgere rotunde,
Pucioasa sfîrîie şi-apoi detună
Şi chiote tresaltă peste unde,
Şi ard pămînt şi mare dimpreună.
Şi astfel, sărbătoarea să le placă,
Se luptă şi se-ameninţă în joacă.

Dar iată cerul luminat că-i cheamă
Pe oameni la strădanie şi muncă
Şi cu răcoare a lui Memnon mamă[46]
Oprelişti multe somnului aruncă ;
Şi umbre mişcătoare se destramă
In rouă peste florile din luncă.
Iar regele Melindei se îmbarcă
Poruncă dînd spre flotă să întoarcă.

De oameni este toată coasta plină,
Veniţi să vadă flota glorioasă.
Sclipesc mantii de purpură-n lumină,
Vestminte largi şi fine de mătase...
Şi n-au cu ei zaghe [47] cu lamă fină
Iar arcurile le-au lăsat acasă

Şi doar cu crengi de palmier s-adună
Din care-nvingătorii-şi fac cunună.

Pluteşte regele-ntr-o luntre largă
în cortul de mătase, înflorat...
Alăturea cu dînsul stau să meargă
Bărbaţii mai de seamă din regat.
Şi astfel luntrea sprintenă aleargă
Cu regele bogat învesmîntat,
Purtînd în cap turban ţesut cu fire
Şi cu mătase şi bumbac subţire.

De preţioasa Tiriei culoare [48]
Este mantia de damasc ce-o poartă...
La gît un colier de aur are,
Dar mai de preţ e-a lucrăturii artă.
La brîu stau diamante sclipitoare
Pe sabie lumina să şi-o-mpartă.
Are-ncălţări de catifea tivite
Cu aur şi cu perle-mpodobite.

Un dregator purta umbrela fina
Cu carja daurita şi rotundă
Răcoare, umbră regelui să-i ţină
Şi faţa lui de soare s-o ascundă;
Şi-o aspră muzică, de zgrunţuri plină
Cu zdrăngănit urechea o inundă...
Trompete rag de întră-n ele boală
Şi toate sunetele-s alandala.

Nu mai puţin gătit, plutind domol,
Intîmpina-l pe mărea liniştită
Viteazul Gama, după protocol,
Pe rege cu aleasa Iui suită.
Il înveşmîntă portul spaniol,
Dar haina lui în Franţa e croită,
Din scump satin cu fire sîngerii
Din a Veneţiei ţesătorii.

Cu bumbi de aur mînecile-s prinse
Şi strălucesc în soare orbitor.
Pe pantalonul ostăşesc prelinse
Podoabe-s din metal strălucitor.
Cu cheutori de aur fin cuprins e
Pieptarul pe-al său piept de luptător.
Italiana spadă e-ncrustată
Şi-i peana lui oleacă aplecată.

Iar soţii lui înveselesc privirea
Cu jocuri de culori nenumărate...

Şi fiecare, după cum i-i firea,
îşi poartă şi vesmintele bogatei
Şi-asemeni totul e cu strălucirea
Acelui arc, ce-atît de minunat e,
Cu care-mpodobeşte cerul numa
Frumoasa nimfă, fiică lui Tauma. [49]

Dau zvon mai plin trompetele sonore,
Stîrnind mai vie-ti inimi voia bună...
Cu corturile lor multicolore
In luntri maurii-mprejur s-adună.
Şi-n faţa soarelui un negru nor e
Cînd mai vîrtos bombardele detună...
Detună de la proră, de la pupă,
Că maurii urechile-şi astupă.

La Gama iată-1 pe monarh intrînd,
Imbrăţişîndu-1 chiar prieteneşte.
Iar Gama, cu respect în faţă-i stind,
Ca unui mare rege îi vorbeşte. ,
Uimit şi minunat, pe rînd, pe rînd,
La toate cele regele priveşte,
Admiră vorba, mersul celor care
Tot căută a Indiei hotare.

Şi cu orice poftesc îi tot îmbie
Cît ţara lui în lung şi-n lat cuprinde.
Merinde vor ?... Le dă cu bucurie
Tot ce-i gustos şi bun pentru merinde,
Căci el cunoaşte marea măreţie
Ce peste lusitanul neam şe-ntinde,
De cînd războaie grele-a prins să lege
Cu cei ce sînt cu el de-un neam şi-o leg

Ii ştie toată coasta africană –
De cînd răzbiră drumul a-şi deschide
Spre a străvechiului regat coroană
Instăpînit cîndva de Hesperide.
Şi laudă mereu, fără prihană,
Tot ce-n trecutul-lusitan se-nchide,
Căci faima ajunsese pîn' la el...
Dar căpitanul îi grăi astfel:

— „Tu, rege neatrecut în bunătate,
Pe care o reverşi spre-acest popor
Mult încercat pe mările turbate...
Acel înalt atotstăpînitor,
Domn peste cerurile minunate
Şi-al omenirii sfînt cîrmuitor,
Să-ţi răsplătească dărnicia toată

Pe cit recunoştinţa n-o să poată.

Din cîţi văzum, prin lume dind ocol,
Doar tu, mărite, ne primeşti cu pace
Şi-n faţa vînturilor lui Eol[50]
Refugiu am aflat venind încoace.
Şi, stelele cit s-or roti la pol,
Cît soarele al lumii crug va face,
Oriunde mă va duce faima,gloria,
Iţi voi cinsti lucrarea şi memoria !"

In vremea ăsta, tot de vorbă stînd,
Se-apropie de flota cea vitează
Şi înconjoară navele pe rand,
S-admire totul maurul, să vază.
Dar foc spre cer Vulcan învîlvorînd,
Cu bubuit sosirea i-o serbează :
Şi iar trompetele sonore sună,
Şi maurii trompeta lor înstrună.

Iar după ce-ndeajuns se minunase
Şi toate-adînc în minte-i se săpară,
Se sperie cînd salve fioroase
De pe corăbii detunară iară.
Şi porunci pe valuri mlădioase
Să ancoreze luntrea lui uşoară,
Să Stea cu căpitanul la taifas,
Să afle tot ce taină i-a rămas.

Vorbea de cate-n luna,cate-n stele
Si-l întreba mereu pe căpitan
Ba despre renumitele războele
Cu oşti cumplite de mahometani,
Ba despre munţi, şi rîuri, şi vîlcele
Unde născu poporul lusitan,
Ba despre-nvecinatele popoare,
Ba despre cîte-au îndurat pe mare.

— "Dar, vrednic căpitan, întîi de toate,
Să ne aducă vorba ta în faţă,
Ţinuturile tale minunate
Cand anotimpurile Ie răsfaţă,
Strămunii şi-a lor fapte nenfricate
Care au dat puterii voastre viaţă,
Izbînzi ce nu-s de mine auzite,
Dar sînt încredinţat că-s renumite.

Şi cursul povestirea ta să-şi mîne
Spre drumul lung şi greu, pe marea-n spume,
Văzînd pe coasta Africii bătrîne

Barbare datini, fără soţ pe lume...
Căci sus, struniţi de aurite frîne,
Stau roiţii carul soarelui-să-ndrume,
Gonind înfrigurata auroră..
Şi vînturi dorm... şi marea-n astă oră...

E tocmai ceasul eăre te îmbie
Să stai s-asculţi cu-adîncă-nfiorare
Poveşti despre isprăvi de vitejie...
Căci cine nu vă ştie faima, oare ?
Doar nu-i a soarelui lumină vie
Pierdută-n aşa mare depărtare
Incît să nu fie Melinda toată
De-aceste fapte mari străluminată.

Au cutezat titanii[51] şă se-atingă :
Chiar în Olimpul pur de Tatăl zeu...
Imperiul lui Pluton [52] să-l învingă
Cercară Peritous [53] şi Teseu... [54]
De ce atuncea, oare, să se stingă
Izbînzi ce-s cucerite-atit de greu ?
E mult să-nfrunţi şi cerul, şi infernul,
Dar şi mînia lui Nereu eternul!

Şi al Dianei templu [55] cu renume
De Ctesifon gîndit şi ridicat,
Şă-nveşnicească searbădul său nume
Nu 1-a schimbat în flăcări Herostrat ?
Şi, dacă astfel de isprăvi pe lume
De veacuri lungi şi astăzi s-au păstrat,
Au să înveşniceşti nu se cuvine
Isprăvi ce-aduc în lume numai bine ?”

CÎNTUL III

Da-mi Caliope [1], viers divin şi flama
Inveşnicirii-n pieptul muritor,
Ce-i spuse regelui viteazul Gama
Sa-nstrune lira mea răsunător ;
Incît tu lui Orfeu [2] fiindu-i mama
Cu-al leacurilor zeu[3] născocitor,
Nicicînd să nu mai intre-n sacra-i voie
Daphne [4], Clieia [5] sau Leucotoe [6] !

Să cînt a lusitanilor bravură
Dă-i viersului năvalnice aripe,
Sa: vadă lumea cum din Tage cură
Licoarea sacră a lui Aganipe [7].

Ci lasă Pindul, căci în unda-i pură
Mă scaldă-Apolo [8] în aceste clipe...
Iar de nu vii, voi spune că ţi-e frică
Un mai de preţ Orfeu că se ridică !

Tac toţi... Şi toţi aşteaptă să înceapă-n
Tăcerea mută Gama a vorbi.
El stote-o clipă recules şi ţeapăn
Apoi astfel,înfiorat grăi :
— „îmi ceri, mărite rege, să îţi deapăn,
Izvorul mîndrei mele seminţii...
N-oi spune unui neam străin istoria
Ci alor mei va să le laud gloria.

Sa-i laude străinii se cuvine
Pe-ai tăi după străvechiul obicei,
Fiindcă-adesea iauda de sine
Nu are poate-ndreptăţit temei...
Iar timpul lung prea scurt e pentru mine
Să povestesc tot ce-mpliniră-ai mei...
Dar vrerea ta e pentru mine lege
Şi-oi fi mai scurt decît şe cade, rege,

Ci, orice şovăială mi-o alungă
Credinţa că nu spun nici o minciună.
Povestea se va cere ţot mai lungă,
Pe cit mai multe fapte va să spună.
Dar totuşi, totuşi, timpul să ne-ajungă,
Să rînduim acuma, dimpreună,
Ţinuturile-ntâi a le descrie,
Apoi isprăvile de vitejie.

Ţinutul unde Canceru-i străjer [9]
Şi-i soarele liman de Miază-Noapte,
Şi cel năpăstuit de veşnic ger,
Cum altele de soare-s veşnic coapte,
Cuprind al Europei sol şi cer... .
Cu vuiet greu, dar şi cu line şoapte,
Oceanul scaldă-o-n Apune-Soare
Şi-n Miază-Zi, Mediterana Mare.

Cu Asia-i vecină-n Răsărit...
Un rîu de gheaţă [10] numai le desparte
Din depărtaţii munţi Rifei[11] urnit,
Către Meotis [12] unda să şi-o poarte
Şi către marea ce-a urlat cumplit[13]
Sub grecii cruzi şi mîniaţi de moarte
Pe unde Troia-şi înălţa lumina...
Azi, vai, nu-l afli nici măcar ruina !.

Mai jos de-ncremenitu-n gheţuri Pol,
Stau munţii Hiperboreali [14], tehui.
Si cei pe unde suflă-n veci Eol[15]
De-s botezaţi ca vînturile lui...
Apolo e atîta de domol
Pe-aici, răsfrînt cu razele-i gălbui,
Ca-s munţii pururi cu zăpezi pe faţă
Si-ngheaţă marea, şi izvoru-ngheaţă.

Pe-aceste plaiuri pline de asprime
E- a sciţilor mulţime — cită pleavă —
Care,-ntrecîndu-se în străvechime,
Cu egiptenii au purces gîlceavă[16]...
(Dar vai, a judecăţii agerime
Se-mpleticea în rătăcire gravă !)
Caci adevărul de-1 voiau anume,
Inspre Damasc [17] puteau să se îndrume.

Norvegia incultă [18] s-a-nchegat
Pe-aici, de-atunci — şi Lapia [19] cea rece.
Otrovul Scandinav ce-a cutezat
Italia s-o-nvingă şi s-o plece [20] —
Pe-aici, cît valul nu e îngheţat,
Corabia mai poate încă trece
Sarmaticul Ocean [21] în jos şi-n sus
Inspre danez şi suedez şi brus [22].

Intre această mare şi Tanais [23]
Trăiesc de mult ruteni[24], muscali[25], livoni[26],
Sarmaţi[27] cîndva... Iar astăzi marcomanii-s [28]
In munţii lor Hercini[29] numiţi poloni :
Stăpîni apoi, din vechi răstimp, germanii-s
Peste saxoni, boemi, peste panoni
Şi peste neamuri ce-s de Rin scăldate
De Dunăre, de Ems, de Elba, toate.

Intre bătrînul Istru şi strîmtoarea [30]
Ce-i dete Hele numele-i prin moarte,
Sînt traci vinjoşi, frăţîni cu nenfricarea,
In patria iubită a lui Marte.
Rodope [31], Hemus [32], stau sub ascultarea
Urgiei otomane-n astă parte,
Ce şi Bizanţu-1 are-n stăpânire...
Vai, Constantin, cumplită pîngărire [33] !

De Axius –ul [34] răcoros stropite,
Se-ntind macedonenele ogoare [35]
Şi voi, şi voi pămînturi renumite
Prin datini, geniu şi virtute mare !
Voi, leagăn elocinţei strălucite,

Izvor al fanteziei creatoare,
Ce, Grecie, spre slăvi o să te poarte
Nu mai puţin prin geniu, ca prin arte !

Apoi dalmaţii[36] vin... Şi-acolo unde
Antenor ziduri falnice-a durat,
Veneţia se scaldă toată-n unde...
Superba-i azi umila-n alt văleat!...
De-aici un braţ în mare-adînc pătrunde,
Un braţ ce neamuri multe-a subjugat,
Prin mîndra şi bărbata lui plămadă
Vestită şi prin geniu, şi prin spadă.

Imprejmuie-1 regatul neptunin [37]...
De munţi hotărnicii e pe de-o.parte...
E spintecat în lung de Apenini,
Ce-atît de mult l-au bucurat pe Marte.
Dar de cînd are un păstor divin [38]
Puterile se vlăguiră foarte
In braţu-ndătinat cu biruinţa...
Vai, cerului îi place umilinţa !...

Ci,iata Galia [39]...Odinioara
Sub Cezar fruntea trebui să-şi plece...
Sequana [40] şi Rodahul[41] o-nconjoară,
Afundul Rin, apoi Garona rece.
Si munţii-nalţi sclipesc în slava clară
Unde-al Pirenei[42] loc tihnit de veci e.
Curgeau din ei, dacă cei vechi nu mint,
Paraie mari de aur şi argint.

Ci, iată nobila şi marea Spanie
Ce însuşi capul Europei pare,
A cărei glorii şi domnie stranie
S-au dovedit ciudat de schimbătoare.
Dar nu-i în lume silă ori strădanie
Care să se avînte s-o doboare,
Să nu o mături, făcîndu-i faţă,
Acei cărora ea le dete viaţă.

Sa-nchidă vrînd Mediterana toată,
Ea-şi are-n Tingitania [43] limanul
Şi în strîmtoarea [44] unde altă dată .
Lucrarea ultimă-şi sfîrşi Tebanul[45].
Aice scaldă-n apă-nvolburată
Noian de neamuri[46] nobile oceanul,
Şi orice neam se laudă grozav
Că el e, dintre toate,, cel mai brav.

Intai trăieşte-aici taragonezul[47],

Stăpîn al Partenopei[48] nesupuse,
Apoi asturianul[49], navarezul[50]
Care urgii lui Mohamet aduse...
Galicianul[51] cumpănit — şi-n miezul
Acestei ţări Castilia [52] supuse,
Sub şceptru-i falnic înfrăţind cu spada,
Leonul şi Betica şi Grenada.

Aici e-a capului Europei frunte,
Aici e plaiul mîndru lusitan,
Pămînt vecin cu undele cărunte,
Unde adoarme Febus în ocean,
Care-a-nflorit zdrobind în lupte crunte
Oşti blestemate de mauritani,
Neîndurîridu-se apoi să-i ierte
Nici în ţinuturi sterpe şi,deşerte.

Aceasta-mi este Patria iubită !...
Şi, dacă-o fi să o revăd cu bine —
Fiind lucrarea mea desăvîrşită —
Sfîrşească-se lumina vieţii-n mine !
Aceasta-i Lusitania slăvită !
Ei de la Lusus numele îi vine
Ori Lisa — fii lui Bachus sau tovarăşi,
Ce-ntîi şi-ntîi sălaş aici durară-şi.

Aici născu ciobanul[53] ce-1 arată
Şi numele ce-i de viteji plămadă...
Te faima lui n-aruncă nimeni pată...
Chiar Roma fu silită-n ea să creadă !
Aici pe moşul ce-şi înghite-ndată
Născuţii prunci[54] vru cerul sfînt să-1 vadă
Durînd imperiu fără soţ pe lume...
Şi astfel totul s-a-ntîmplat, anume :

Domnind Alfonso[55]-n Spania legendară,
Cu viclenie, arme şi putere,
Pe sarazini[56] îi frînge şi doboară,
Luîndu-le şi viaţă şi avere.
Viteji din hereulâna Galpe [57] zboară
Şi pînă-n piscul Caspicei Sierre [58],
Vrînd din dulceaţa faimei să se-nfrupte,
Sub sceptrul lui să moară şl să lupte.

Pe langa glorie, peste fruntarii
Ii imboldea credinţa lor fierbinte,
Caci pentru ea îşi părăsiră larii [59]
Si plaiuri cu străbune oseminte ;
Şi, dovediţi frăţîni cu legendarii
Eroi, le puse regele-nainte,

Răsplată pentru marea lor bravură,
Moşii si ranguri mari, dupa măsură.

Iar printre ei se-afla viteazul Henric [60],
Al doilea fiu al regelui ungar,
Care primi, sub braţul lui puternic,
Ţinutul Portugaliei în dar...
Dar regele îl mai uni, cucernic,
Cu fiica lui pe prinţul temerar...
Deci contele, cu scumpa lui Tereză,
Se-nscăunară-n Ţara Portugheză.

Şi după ce prin foc şi fier i-a frînt
Sclavei Agar [61] de tot odrăslitura,
Pe megieşe plaiuri şi-a răsfrînt
Puterea — dînd curajului măsura.
Izbînda-ncununîndu-i, cerul sfînt
Cu făt-domnesc [62] i-a răsplătit bravura,.
Menit să-nalţe-n slavă, an de an,
Războinicul imperiu lusitan.

...Spre casă-şi întorsese Henric pasul
De la cetatea sfîntului mormînt[63],
Pe unde-adesea i-a sfinţit popasul
Iordanul ee-mbăiase trupul sfînt.
Căci, după ce-şi luară bun rămasul
De la iudejcul învins pămînt[64],
Godefroi şi bravii lui tovarăşi
Spre ţara lor oştirile-ndrumară-şi.

Cand bravul ungur,la liman de viata,
Vestit dar nins de bruma bătrîneţii,
Fu dus de drumul soartei faţă-n faţă
Cu cel care i-a, dat suflarea vieţii,
Lăsîndu-şi moştenirea lui măreaţă,
Copilului ce-n anii tinereţii,
Intre vitejii lumii se arată
Drept vrednic fiu al unui vrednic tată.

Isnoava veche glăsuieşte însă,
Dar, poate,-i strîmb ajunsă la ureche)
Cum mama, după moartea mult deplînsă,
Curînd aflîndu-şi vieţii ei pereche,
Luă şi moştenirea trudnic strînsă
Spunînd că este zestrea cea străveche
Pe care tatăl ei cîndva i-o dase...
Orfanul, deci, dezmoştenit rămase...

Alfonso însă (i se hărăzise
Chiar numele bunicului să-1 poarte),

Văzînd că mama lui trăia ca-n vise,
Cu noul soţ avînd de toate parte,
Să-şi ia-napoi avutul îşi promise...
Şi,-n piept fierbîndu-i nenduratul Marte,
O dată hotărîrea fiind coaptă,
El trece grabnic de la gînd la faptă.

...E Guimarens[65]-ul tot scăldat în sînge...
Se-ncinge, crud, războiul fratricid ;
Şi mama dragostea de mamă-şi frînge, :
Şi fraţi cu fraţi se bat şi se ucid...
Sta mama martor luptelor nătînge
Nepricepînd păcatul pruncucid
Care uda cu sînge faţa ţărnii,
Căci preţuia mai mult plăcerea cărnii!

Progne [66] cea cruda!Magica Medee [67]
Cand taţii au greşit, răzbunătoare,
Ati stins a vieţii fiilor scînteie !
Dar a Terezei vinâ-i mult mai mare
Si lacomii şi patimi de femeie
O-ndeamnă, fiu-n luptă să-şi omoare... !
Ucise-şi tatăl pentru patimi Scila [68]...
Ea vrea şi una, şi-alta, cu de-a sila.

Deci prinţul răzbunarea dreaptă-şi varsă
Pe tatăl maşter şi pe mama rea.....
Iar oastea împotriva lui întoarsă
O pleacă sub oblăduirea sa...
Dar în mînia lui în veci neştearsă
In lanţuri, iată, mama-şi fereca [69] !
Vai cerul 1-a supus curînd căinţii.
Caci se cuvine să-ţi cinsteşti părinţii...

Ca-ndată mîndrul domn castilian
La luptă sare, să-şi răzbune fiica.
In faţă-i stă un pumn de lusitani,
Dar sînt oşteni ce nu cunosc ce-i frica.
Stapani pe bărbătescul lor elan
Cu cerul sprijin, iată, inamica
Oştire nu numai c-o ţin pe loc,
Ci o alungă chiar, prin fier şi foc.

Dar lupta prinde mâi vîrtos să fiarbă..
Asediul strînge Guimarensu-n cleşte...
Cu oaste cîtă frunză, cîtă iarbă
(Monarhul spaniol îl prejmuieşte.
Şi hotărî sâ-nfrunte moartea oarbă...
Mult credinciosul Egas [70], vitejeşte...
Altfel dădeau toţi birul cu fugiţii,

Merinde neavînd şi nici muniţii

Ştiind vasalul credincios că nu e
Cu chip încercuirii piept să-i ţină,
Se duse la castilian să-i spuie
Că prinţul fruntea-n faţa lui şi-o-nchină.
Şi iată; cercul morţii se descuie,
Că-i Egas demn de-ncredere deplină.
Bar prinţului măcar prin cap nu-i trece
Sub jug vrăjmaş grumazul să şi-1 plece.

Sosi umilitoarea clipă, cînd
Viteazul-prinţ se cuvenea să vie
Să-şi plece fruntea, preasupus şi blînd,
Vasal Castiliei-pentru vecie.
Dar nu veni... Şi Egas, pricepând .
Cuvîntul dat că n-a putut să-1 ţie,
Vru pe butuc grumazul să şi-l culce,
Plătind minciuna cu vieaţa-i dulce.

Luînd cu dînsul şi copii, şi soaţă,
Cu-mbrăcăminte roasă şi umilă,
Desculţ se-arată regelui în faţă,
Ştîrnind nu dor de răzbunări, ci milă.
Şi-astfel grăi : — „Iţi dau această viaţă,
Dacă de-al meu cuvînt călcat ţi-e silă,
Mărite rege, şi — cum se cuvine,
Prin moarte spăl amara mea ruşine.

Ţi-aduc aici vieţi nevinovate
Soţia, pruncii,rege preamărit,
Dacă-al tău suflet generos mai poate
Prin jertfa lor să fie,mulţumit!:
Ia-mi mîinile şi limba, luminate,
Şi la torturi mă lasă oşîndit,
Căci gata sînt de cazne şi umilu-s !
Căzneşte-mă ca Sinis [71] ori Perilus [72] !"

Cum cel ce-i osîndit pentru vreo fapta
Stiind ca moartea scumpa viaţă-i fura
Isi culcă fruntea pe butuc şi-aşteaptă
Calăul cu temuta lovitură,
Tot astfel Egas; ochii şi-i îndreaptă
Spre prinţul indignat peste măsură.
Dar regele mînia şi-o reţine
Inmărmurit de jertfa lui de sine.

O, tu, credinţă portugheză mare ,
A lui Egas,, vasalul şi viteazul!
Prin ce e mai sublim persanul[73], bare,

Ce şi-a sluţit şi nasul şi obrazul
Si despre care Darius[74], se pare,
Spunea, vărsîndu-şi necurmat necazul, ,
Că douăzeci de Babiloane-n şir
Ar da să-1 vadă zdravăn pe Zopir ?

Ci. ostile victorioase-şi trage –
Alfonso către maure meleaguri
De dincolo de ferecatul Tage. .
Şi gata de războaie şi harţaguri,
Pe-ale lui Uric [75] şesuri şi zănoage
Se-aşează lusitane oşti şi steaguri,
Pe sarazini să-i dea pe-al morţii şleau,
Aşa puţini la număr cum erau.

Şi se-ncredeau în dumnezeu preabunul,
Căci altfel orice ochi putea să vadă
Că maurii-s o sută contra unul,
Că-ar fi curaj acest război, să creadă
Putea numai nerodul şi nebunul,
Căci nu era curaj, era bravadă,
S-azvirli în încleştarea cea temută
Doar unul împotriva a o sută !

Cinci regi viteji au maurii cu ei
Şi dintre ei Ismar e mai de seamă.
Şi toţi sînt oţeliţi în anii grei
Şi-n lupte-s iscusiţi şi fără teamă.
Şi au cu ei războinice femei[76]
Ce-n amintire mîndră doamnă cheamă
Ce pe troieni i-a ajutat odată,
Ori mandrele ce-n Termodon [77] înoată.

Goneşte aurora-nfrigurată
Polare stele..Noaptea-i la răscruce,
Cînd lui Alonso i se-arată, iată,
Mîntuitorul răstignit pe cruce [78],
Şi, în credinta: lui înflăcărată,
Să strige astfel doar razbi s-apuce
„Paginilor, paginilor te-arată,
Nu mie, care-ţi ştiu puterea toată:!".

Descătuşa elanuri uriaşe
Minunea asta nemaiauzită,
Şi oastea risipită pe imaşe
Il tot slăvea pe rege,fericiţă,
Strigînd în faţa taberei vrăjmaşe
De tremura şi slava nesfîrşită :
„Alfonso să trăiască, să domnească,
In portugheza ţară creştinească".

Aşa precum molosul[79] zădărît
Dă buzna peste taurul de munte,
Şi-acesta,-nfricoşat, numaide
Cît, îşi pleacă doar încornorata frunte ;
Iar el muşcîndu-1 de urechi, de gît,
Nu cu puterea cearcă să-1 înfrunte
Ci doar, agil, ba ici, ba colo zboară,
Da-i rupe totuşi gîtul şi-1 doboară, —

La fel se-avanta noul rege,iara
Cu-ndemn de la popor şi de la cer.
Să treacă hoarda maură, barbară,
In fruntea oastei lui, prin foc şi fier. :
Şchelâlăind, la arme cîinii zboară, .
Arcaş la arc, la lance lăncier,
Şi dau năvală îmbulziţi în cete,
In mugete prelunge de trompete.

Cum flăcările-n danţ nebun preling
Pe secetosul şes, în volburi, jarul
Şi boreale vinturi le încing
Inspre pădure indrumînd pojarul,
Şi de păstori, la tîrlă, se ating
Cînd gustă-n tihnă somnului nectarul
Şi-atunci, adăpostindu-şi grabnic turma,
Işi pierd prin satele vecine urma, —

Tot astfel maurele oşti, năuce,
Pun mîinile pe arme într-o clipă ;
Nu cearcă încotrova să apuce,
Focoşii roibi doar şi-i strunesc în pripă
Şar portughezii ca nişte naluce ;
De lănci străpunşi, paginii gem şi ţipă;
Jur împrejur se năruie duşmanul,
Şi mulţi tot strigă-n ajutor Coranul.

Munţi ar surpa grozavele ciocniri!... .
Fug, scăpărînd amarnic din copite,
A lui Neptun focoase, plăsmuiri [80]...
De lovituri năpraznice trăznite
Se zi destramă zalele subţiri
Şi platoşe şi scuturi cad strivite,
Căci portughezii-n luptă le-ncovoaie,
Le smulg, le rup, le sfîrtecă, le taie !..

Şi capetele zboară retezate...
Picioare, braţe, zboară-ntr-o clipită ;
Şi munţi, şi munţi de trunchiuri sfîrtecate
Mai aburesc şi încă mai palpită.

Şi curg, şi curg pîraie-nsîngerate ...
Vrăjmaşa hoarda fuge căsăpită,
Iar cîmpul tot frumoasa faţă-şi pierde
Schimbîndu-şi-o în roşie din verde.

Iar lusitanul prinţ, biruitor,
Adună pradă mare şi trofeie.
Şi-atunci, pe cîmpul larg al luptelor,
Trei zile de răgaz a fost să-şi deie...
Şi pe-al său scut de-argint strălucitor,
In veci izbîndei martore sa-i steie,
El zugrăvi cinci scuturi mici, de-azur, .
Semn că cinci regi învinse primprejur...

Cu feluri osebite de culoare .
El cei treizeci de-argiiiţi picta pe ele
Ce-au însemnat a-lui Isus vînzare,
Căci sprijin el i-a fost în lupte grele. .
Sînt cinci arginţi pictaţi pe fiecare
Din scuturile cele mititele
Şi zece-arginţi pe cel de la răscruce ;
— Şi toate-s aşezate-n chip de cruce.

Şi zilele trecut-au după zile,
Şi s-au plecat cetăţi după cetăţi,
Victorii scrise pe-ale vremii file :
Leiria, păgînă alte daţi,
Aronches-ul cu văile-i fertile,.
Scalabicastrul[81], unde te răsfeţi
Tu, Tage fermecat, cu ape line
Pe-ntinsele cîmpii de soare pline.

Si zile după zile prind să fugă
Şi se apleacă frunte după frunte ;
Curînd, curînd şi Mafra cade slugă
Si Cintra rece din al Lunii Munte,
Unde mereu naiade dulci subjugă
Amorul cu săgeţile-i mărunte
Şi ele se ascund şi vor să scape,
Dar el le-ntinde mreaja dulce-n ape.

Tu, Lisabona nobilă, cu anii
Ajunsă-a lumii falnică regină,
Acel care pe sfoară-a tras dardanii[82]
Te-a ctitorit din piatră şi din tină...
Stăpîna mărilor, cu mari strădanii
Acum vezi lusitanii cum te-nchină,
Cu sprijin de la nordice armate [83],
Spre tine-n grabă mare îndrumate.

Venite de pe Elba, de pe Rin,
Venite din Britania cea rece
Să-nlănţuie norodul sarazin,
Credinţa sfîntă-n luptă le petrece
Spre Tagele cu susur cristalin ;
Alfonso printre-a sale oşti le trece
Şi, sprijinit de ostile trimise
Sugrumă-n cerc cetatea lui Ulise.

Şi de cinci ori[84] se-ascunse-a lunii faţă
Şi de cinci ori se arătă, la rînd,
Cînd se plecă cetatea cea măreaţă,
Cumplitul cerc al morţii nefrîngînd.
Şi fost-a bătălia îndrăzneaţă
Cum poate n-au fost bătălii nicicînd,
Că-nvingătorii aprig se luptară
Iar cei învinşi eu deznădejde rară.

Astfel, şi-a aplecat sub jug grumazul
Aceea care-n vremile apuse
A înfruntat cu pieptul dîrz talazul
Şi sciţilor nicicând nu se supuse,
Măcar că oastea lor, rupînd zăgazul,
Pe Tage şi pe Ebru jugul puse,
A „Betisului [85] mîndre văi şi lunci ..
Numindu-le „Vandalia" [86] atunci. .

Au cine să le-nfrunte lovitura
Dacă şi Lisabona se apleacă
Puterii lor ce şi-a vădit măsura
Şi faimei care nimeni n-o s-o-ntreacă ?
Acum i-ascultă şi Estramadura,
Obidosul şi Alenquerul, iacă,
Ii oglindesc în apele lor limpezi.
Şi-n Torre-s Vedras slobozi să se plimbe-s

Şi voi, fertile şesurî transtagane [87]
Mult dăruite de bălana Ceres,
Plecaţi-vă puterii-lusitane,
Căci toate sub nenfrînta ei putere-s !
Nădejdea voastră, mauri, azi în van e,
Căci ei stăpîni pe marea voastră-avere-s,
Căci iată-n Alcacer vă dau de-a dura
Şi-n Elvas, şi în Serpa, şi-n Moura.

Curînd, curînd şi nobila cetate [88]
Unde-a şezut Sertoriu răzvrătitul.
în care apa de argint[89] şi-abate
Spre oameni şi ogoare clipocitul
Prin zeci şi zeci de arcuri minunate

Care-n văzduh le sprijină granitul,
Şi în răcoarea ei plăcută scald-o,
O cucereşte spada lui Giraldo[90]

Si Beja sta izbînzilor adaos
(Pentru Trancoso [91] răzbunare bună)...
Aici, Alfonso, fără de repaos,
Cu noi cununi de laur se-ncununâ,
Schimbînd oraşul într-un groaznic haos,
Caci cutezînd puţin să se opună,
Starnind mînia-n pieptul lui — pe loc
Il trece, dîrz, prin sabie şi foc.

Palmela pleacă-se sub spada-i grea,
Apoi Cozimbra cea bogată-n peşte,
Aici, vegheat de mare, steaua sa,
O oaste fără număr nimiceşte
Ce-ntr-ajutor Cozimbrei se grăbea
Prin munţi sîlhui tîrîndu-se şerpeşte,
Neaşteptîndu-se de loc să vadă
In faţa ei a lui Alfonso spadă.

Era cel din Badajoz rege maur
Cu patru mii de robi ca nişte zmei
Şi cu pedestri mii, leiţi în aur,
Punînd pe arme tari vădit temei...
Insă precum în mai, voinicul taur, .
în marea dragostei căldura de-i,
Cand pe drumeţ l-aude sau îl vede
Asupra lui orbeşte se repede —

La fel Alfonso iureş dă, năpraznic,
Ivit în faţa lor ca o nălucă...
Incepe iarăşi crudul morţii praznic
Stîrnind în rege dor cumplit de ducă,
Strîngîndu-i panică în braţe, groaznic
Ceilalţi, urlînd, pe urma lui apucă.
Şi-au fost eroi acestei încleştări –
Doar şasezeci de lusitani călări.

Nedîndu-şi nici o clipă de răgaz,
Alfonso cheamă din întreaga ţară
Orice plămadă de-ndîrjit viteaz,
Călit în volburata luptei para
Badajozul strîngîndu-1 de grumaz
Cu toată cutezanţa-i legendară,
Adaugă moşiei portugheze
Şi-acest oraş vegheat de metereze.

Dar Preaînaltul ce-ndelungă vreme

Intîrzie pedeapsa meritată,
(Fie căinţa-n suflete să cheme,
Fie ca-i taină care nu se-arată),
După ce-l ocrotise mai devreme,
Primejdii stînd din calea lui s-abată,
îl lasă pradă cruntelor blesteme
A mamei care încă-n lanţuri geme.

Şi-n timp ce el Badajozu-nconjoară
îl împresoară oastea din Leon,
Spunînd că ea-i stăpînă-n astă tară
Şi n-o dă lusitanilor plocon.
Şi scump plăti-ndărătnicia-i rară
Alfonso, căci atras de-al luptei zvon,
Picioarele-şi zdrobi de-o poartă-n fiare
Şi lanţuri i s-au hărăzit brăţare.

Nu te-ntrista, viteazule Pompei [92]
De-a faptelor ce te-au mărit ruină !
Chiar de Nemesis[93], în dreptatea ei,
Izbîndă-i dete socrului, deplină,
Măcar că Tasisul[94] cu alb polei,
Siena [95] de fierbinte soare plină,
Gheţosul Păzitor[96], cel brîu de pară [97]
în faţa ta amarnic tremurară,

Chiar de te ştiu arabii, heniocii[98]
Colhida [99] - ţara lînei de-aur greu --
Chiar dacă te admiră capadocii [100]
Iudeii cei c-un singur Dumnezeu
Sofenii [101]-nfometaţi şi-apoi ferocii ,
Cilicienii[102], şi cei ce apă beu
Din două rîuri[103] ce-au pe munte sfînt
Izvorul, pe-al Armeniei pămînt,

Vestit fiind din,a lui Atlas mare [104]
In sciticul Taurus[105], Veşnic nins,
Nu te cuprindă umbră de mirare

Ca-n Ematia [106] tot ai fost învins.
Caci, iată-Alfonso,-n culme de splendoare,
Isi pierde-ntregul cucerit întins !
De socru-nvins vru cerul să fii tu,.
Iar dînsul ginerelui[107] rob căzu.

Ispăşitor judeţului divin
Venit Alfonso-n ţară, se cunoaşte
Un îndrăcit asediu sarazin
La Santarem răzbeşte să împroaşte,
Si cu acest prilej, de lauri plin,

Duce-a Sfîntului Vincenţiu moaşte
Ce-n sacrul promontoriu [108] stară-nchise,
In falnică cetatea, lui Ulise.

Spre-a-şi împlini dorinţa cea din urmă,
Fiind acum bătrîn şi stors de vlagă,
S-alunge necurmat păgîna turmă,
El lasă fiului oştirea-ntreagă.
Dincolo de-Alemtejo [109] Sancho [110]-i curma
Pe mauri — şi într-înşii groaza bagă,
Roşind, de sînge maur apa caldă
A rîului[111] care Sevilla scaldă ;

Dar dîrzul prinţ, de noi victorii dornic.
Purcede iaraşi oastea să-şi înşire
Ca-n fruntea ei luptînd mereu, statornic,
Să scape Beja din încercuire.
Şi n-a rămas dorinţei lui datornic,
Ci-avu curînd nespusa fericire ,
Să vadă cum puhoaiele barbare
Mâi pun nădejde doar în răzbunare,

Din Atlas câruia-i schimbă Meduza
Umana-nfăţişare-n munte greu,
Din naltul promontoriu Ampeluza[l12],
Din Tingis [113]unde-avu sălaş Anteu [114]
Şi din Abila se vărsa ursuza
Oştire maură mereu, mereu...
Fu gata a lui Juba [115] seminţie
La glasul goarnei de război să vie. .

Intră chiar Mir-Almorhinim [ll6] cu oaste
Năprasnică-n regatul portugal
Cu treisprezece regi, să-1 ia din coaste.
El purta sceptrul nalt imperial.
Şi,-mprăştiind în drumul lui năpaste,
îşi năpusti apoi turbatul val
Să-nchidă pe Dom Sancho-n Santarem.
Dar se zdrobi al oastei lui blestem !

Căci iată, mii de încercări viclene,
(Mai multe-n lume nu pot să existe)
Ca jerbele de foc subpământene,
Berbecii tari, grozavele baliste,
Le-nfruntă-Alfonso neclipind din gene,
Ştiind la toate cele să reziste
Cu suflet, cutezanţă şi putere,
Oricînd acolo unde lupta-1 cere.

...Bătrînul Dom Alfonso-şi dăruia

Preameritată vîrstei lui hodină
In aşezarea care o scălda
Mondengo [117]-n val de apă cristalină.
Dar auzind de-ncercuirea grea,
Se şi grăbi la Santarem să vină,
Caci vîrsta-i ofilise forţa numa,,
Dar ne'nfricarea-i vie-i şi acuma...

Cu vechii lui oşteni, căliţi în lupte,
Ii sare fiului într-ajutor.
Astfel uniţi, din faimă să se-nfrupte,
Pe mauri îi zdrobesc îngrozitor.
Pe cîmpul presărat cu straie rupte,
Turbane, frîie, roibi nechezători,
Curind se adăugară, drept peşcheşuri,
Ale stăpînilor spurcate leşuri.

Ceilalţi, fugind, blesteme surde-ndrugă,
De la dezastru întorcîndu-şî faţa...
Doar Mir-Almominim n-a prins să fugă,
Ca-ntîi şi-ntîi fugise din el viaţa... ...
Şi glasurile înălţară rugă
Acelui ce le-a dăruit măreaţa
Izbîndă -căci la ceasul cel mai greu
Nu luptă omul, luptă Dumnezeu

Dar după ce-n izbînzi nenumărate
Se~ndătinase braţu-i neînvins
Alfonso cel învingător în toate
Acuma iată că-i de vîrstă-nvins.
Căci doamna pală, mîinile-nghețate
Peste-nghețatu-i trup şi le-a întins
Si tristei Libitine [118] dîndu-i dreptul,
I-ncremeni pentru vecie pieptul.

Şi l-au jelit cu susur plîns izvoare
Şi lacrimi dus-au apele cărunte
Peste desţelenitele ogoare ;
Şi lacrimi calde-au izvorît din munte...
Dar faima, faima lui nepieritoare
Va sta de-a pururi seculii să-nfrunte
Şi veşnic va striga ecoul clar :
„Alfonso, unde eşti !? — dar în zadar..

Dom Sancho care tatăl mort şi-1 plînge
De dînsul vrednic însuşi se-arătase
Cînd înroşise Betisul cu sînge.
Pe regele-Andaluziei mănoase
Cînd crunt răzbise-n luptă a-1 înfrînge
Şi-apoi cînd Beja o despresurase,

Călindu-şi braţul tînăr tot mai tare
Şi dobîndind- la luptă-ndemînare,

Puţină vreme după ce fu uns
Ca rege îndrăgit de ţara toată,
El în cetatea Silves a pătruns
Cu glia de bătrînui plug brăzdată...
Şi-l ajută la asta-ndoajuns,
O flotă [119] din Germania-ndrumată
Pe drumul mării, înapoi să ieie
Pierdute plaiuri şi cetăţi iudee.

Zorea această flotă să-l ajute
Pe Frederic cel Roşu, ce stîrnise
La luptă credincioase oşti, temute
Unde mântuitorul pătimise.
Căci Lusignan [120], pe vrute, pe nevrute,
Lui Saladin cel Mare [121] umilise
Acum războinicele sale cete
Răpuse nu de luptă, ci de sete.

Dar, abătută de la dreptul drum
Dar marea-nfurtunată-n astă parte,
Lui Sancho-i sare-n ajutor acum,
Căci este sfînt şi-n lupta asta [122] Marte.
Cum altădată de germani văzum
Pe tatăl său că se-ajutase foarte
Să iasă-n Lisabona-nvingător,
El Silves ia cu ajutorul lor...

Nemulţumit cu marile trofee ;
Urmaşilor lui Mohamet răpite,
Leonul cu asalt porni să-1 ieie,
Oraş care de Marte ctitorit e...
Si nici chiar în Tuy nu se încheie
Izbînzile lui Sancho hărăzite,
Ca-n mii de aşezări înfrînge stăvili
Şi-apoi le dă înfricoşate pravili...

Cu laurii îzbînzii-mpodobit
Veni de viaţă moartea să-1 dezlege.
Şi-ajunse fiul său, de toţi iubit,
Zis tot Alfonso, cel de-al treilea rege.
Acest Alfonso iarăşi a gonit
Din Alcacer do Sal păgîna lege,
Acum cu răzbunare ia blesteme
Izbînda maură din altă vreme.

Murind, al doilea Sancho îi urmează,
Delăsător, bicisnic şi molîu,

Încît acel ce-i fură daţi în pază
Mi ţi-l jucară cum vroiră-n frîu.,
Şi la sfîrşit de tot văzu cu groază
Că, înfrăţit cu ei întru desfrîu,
Din mîini îi zboară-a cîrmuirii frînă,
Cerută necurmat de altă mînă.

O, n-a fost Sancho, nu, ca neonestul [123]
Care se preacurvea c-un prunc plăpînd
Şi-a săvîrşit neobrăzat incestul,
Pe maică-sa în patul lui luînd.
Nici crud ca el — să soarbă-n ochi funestul
Incendiu peste Roma fumegînd.
O, n-a fost rău ca Heliogabal [124]
Nici muieratic ca-Sardanapal[125]!

Şi nici nu şi-a tiranizat poporul
Cum în Sicilia făceau tiranii...
N-a fost ca Falaris, născocitorul .
De noi torturi şi cazne, şi strădanii...
Insă ducea norodul tare dorul
După acei ce-i fură suveranii
Cinstiţi în lumea-ntreagă şi întîii
Şi nu îi mai plăceau de loc molîii...

Aşa că-n locu-i, carmui regatul
Doar contele Boloniei [126], în toate..
Iar cînd Dom Sancho îşi dădu oftatul
Fu uns ca rege acest vrednic frate,
Alfonso cel Viteaz — nealinatul,
Care lăţi moşia, căci nu poate
Curajul nehotărnicit să-ncapă
In graniţi strimte de pămînt şi apă.

Pămîntul din Algarves, dăruit,
Ca zestre lui, la ceas de cununie,
Păgînul, iar de Marte urgisit,
îl părăsi acum pentru vecie...
Astfel imperiul s-a întregit
Prin rege ne-ntrecut în vitejie.
Pierdură maurii — acest plai, acuma,
Sortit urmaşilor lui Lusus numa...

Iar apoi Denis [127], vrednicu-i Vlăstar,
À fost luminii viaţa să-şi închine,
Incat umbri avîntul legendar,
Al libertăţii-alexandrine [128],
Căci ţara înflori sub blîndul har
Al păcii daurite şi divine ;
Prin cumpănite legi, prin datini noi

Şi prin lumina-nvăţâturii-apoi.

Coimbra cu-al Minervei har[129]se laudă
Iar muzele-n Mondego se răsfaţă
De Helicon [130] acuma vrînd să n-audă...
Şi tot ce-avu Atena cea măreaţă
Aice află ochiul care caută.
Apollo, veşnic luminos la faţă,
Aice dăruie cununi de aur,
De baharis [131], şi veşnic verde laur.

Crescură fortăreţe şi redute
în evul lui de măreţie plin .
Castele şi clădiri nemaivăzute,
Fîntîni ţîşnind cu şipot cristalin ;
Átropos[132] însă ghearele temute
Iuţi spre viaţa lui, rinjind hain
Şi fu al-patrulea Alfonso uns
Cam nebunatic dar viteaz de-ajuns.

Acesta pe castilieni mulţi ani
Intîmpină pe faţă, cu sfidare...
Căci. nu au frică bravii lusitani
De o putere ca a lor mai mare...
Dar totuşi, cînd huliţi mauritani
Trecură-ale Castiliei hotare,
Sa le aduca-n stăpînirea lor,
El Spaniei îi dete ajutor.

Nici Semírarnis [133] n-a-mbulzit vreodată .
înspre Hidaspe-atîta durat greu,
Nici chiar Atila-n Roma-nspăimîntată,.
El, biciul groaznic al lui Dumnezeu,
N-avu de unde-atîţia goţi[134] să scoată
Cîţi sarazini minau mereu, mereu,
Unindu-se, Marocul şi Grenada,
Să-şi moaie la Tariffa-n sînge spada.

Castilianul domn,înspăimîntat
De-atîtea hoarde lacome de moarte,
Nu viaţa şi-o temu ci-ntregul nat
Să nu-i fie primejduit de soarte...
Şi-atunci spre lusitanul împărat
Trimise paşii scumpei lui consoarte
Şi-a lui Alfonso fiică, lui să-i ceară
Ajutorare-n clipa cea amară.

Frumoasă este de nespus Măria
Intrată în palatul părintesc,
Pe albii umeri cu minunăţia

De păr învălurat şi îngeresc.
Dar este stinsă-n ochiri bucuria
Că-n ei amare lacrime sclipesc.
Iar el, cînd cu nesaţ la piept o strînge,
Copila, astfel glăsuindu-i, plînge

— „Părinte drag, se sparie şi gîndul,
Căci ale Africii ciudate neamuri,
Pe regele Marocului urmîndu-1,
Azi vor să prindă Spania în hamuri.
De cînd izbeşte marea-n ţărm, sfărmîndu-1,
Nu s-au văzut atîtea oşti şi flamuri,
Că tremură de crudul lor avînt
Şi viii, dar şi morţii în mormînt!

Acel ce mi l-ai dat de soţ, părinte,
Un pumn de oameni are doar, să-i stea
Duşmanului oprelişte-nainte,
Şi-n ajutor de n-are oastea ta
Pe care-o cere ruga mea fierbinte,
M-aşteaptă-a văduviei soartă grea,
Că-mi pierd şi soţul, şi regatul, tată,
Şi-n veci de veci rămîn nemîngîiată !

O, tată, rege de a cărui frică
îngheaţă apa-n maura Molucă [135]
într-ajutor Castiliei te-ardică,
Nu pregeta, găteşte-te de ducă !
Dacă-ţi iubeşti puţin sărmana fiică
Pe care deznădejdea o usucă,
Grăbeşte!. Zboară !... Căci, de-ntîrzii, vai
N-o să mai ai cui ajutor să-i dai!"

Sfioasă, blîndă arăta Maria
Ca Venus care se ruga-ntristată,
De Jupiter să spulbere urgia
Ce sta peste Enea să se-abată.
încît, înduplecîndu-şi străşnicia,
Lăsînd din mînă tunetul să-i cadă
Voinţei zînei Zeus se supuse
Puţin părîndu-i tot ce ea-i ceruse.

Dar escadroanele cutezătoare
Stau de pe-acum pe cîmpul din Evora.
Armuri şi lăncii fulgeră în soare,
Nechează roibii, goarna sună ora
Cînd pacea dulce trebuie să zboare
Şi să se nască-n pieptul tuturora
A luptei patimă, din nou, din nou...
Şi-n munţi se sparge-al goarnelor ecou.

Cu capul sus,pe toti ii predomina
Alfonso langa mandrul lui drapel
Căci nimeni nu arată la lumină
Mai falnic; mai cutezător ca el.
Privind în jur cu-ncredere deplină,
I-nsufleţeşte pe ceilalţi la fel,
Şi-astfel răzbeşte-n Spania să vină
Cu fiică lui şi mîndra ei regină.

Ci iată-i pe Alfonşi că-s împreună
Stînd cîmpurilor din Tariffa-n frunte
Pagînii valuri-valuri se adună
Că nu încap pe şesuri şi pe muţite...
Nici cei ce cutezanţă au nebună,
Cu teama n-ar putea să nu se-nfrunte
Privind păgîna hoardă, cîtă pleavă,
De nu s-ar şti vegheaţi de-nalta slavă.

Urmaşii lui Agar privesc rîzînd
La pumnul de oştire creştinească
Şi îşi împart de pe acum, pe rînd,
Pămîntul ce rîvnesc să-l stăpînească.
Cum, sarazinul nume uzurpand,
N-au pregetat cu el să se fălească,
Se-strigă, şi acum stăpînitori
Pe glia mîndră care nu-i a lor.

Cum uriaşul[136] hîd şi răşchirat
Ce-n Saul spaima a ştiut a naşte,
Văzînd păstoru-n zdrenţe-nvesmîntat.
Ocări se apucă spre el să-mproaşte,
Dar, cînd cellalt in frunte l-a-nsemnat
Cu piatra zbîrnîind în zbor din praşte,
Muşcă ţărîna, căci credinţa, iată,
Mai tare decît forţa se arată,

Tot astfel maurii dispretul lor
Peste oştirea lui Cristos aşternu-l
Şi nu văd că ea are-ntr-ajutor
Puteri de care tremură Infernul.
Castilienii dau năvală-n zbor
Spre marocani — şi-i sprijină Eternul...
Iar lusitanii îşi încearcă spada
în vălmăşagul oastei din Grenada

Sar lănci şi spade-n zale să se-nfigă...
Rînjeşte crud al morţii hîd schelet.
Şi fiecare, după legea-i, strigă
Ba pe Sîn lacob, ba pe Mahomet!..

Urlînd prelung răniţii se-ncovrigă
Şi-n lac de sînge cad încet, încet,
Unde se-neacă alţii cu grămada,.
De nu i-a săvîrşit cu totul spada...

Cei din Grenada fug mîncînd pămîntul
Şi nu-i ajută zaua de oţel...
Şi lusitanii-şi înteţesc avîntul
Distrug, ucid, încing grozav măcel
Şi-i sar apoi în ajutor, ca vîntul,
Castiliei ce nu răzbea de, fel,
In ciuda-nverşunatelor strădanii,
Să ţină pieptul cu mauritanii...

Ci iată, roata soarelui pogoară
S-adoarmă-n umeda lui Tethis casă [137]
Domoale, line, umbrele de seară
Peste însîngeratul cîmp se lasă,
Să soarbă-n minte ziua legendară
Cînd cei doi regi, cu-armată glorioasă,
Atîţia mauri de pe lume-au şters
Cît n-a văzut întregul Univers,

N-a ucis-Marius [138] a patra parte
Din citi ştiură-aici creştinii frange;
Cînd oştilor de chinul setei moarte
Le dete-n apă şi duşmanul sînge.
Nici punul[139], ce-a jurat de prunc să-i poarte
Doar ură Romei — şi-a răzbit a strînge,
De la romanii morţi în lupte grele,
Trei baniţe de aur, în inele !

Tu, Titus [140], de-ai zvîrlit atîţea vieţi
In bezna-nfricoşatului Cocit[141],
Cînd ai distrus oraşul cel semeţ
Ce se-ndărătnicea-n străvechiul rit,
Urmat-ai doar cerescului judeţ
Şi nu puterea ta 1-a nimicit,
Ci s-a-mplinit ce-n profeţii s-a spus [142]
Şi cum a spus, aidoma, Isus !

...Cu laurii acestei mari victorii
Se-ntoarce-Alfonso-n patria iubită
Ca, pe măsura legendarei glorii,
Să-i fie pacea dulce şi tihnită...
Şi-atunci s-a scris povestea, cu fiorii
Ce-ntorc şi morţii-n groapa lor cernită,
Cu fata urgisită [143] rău de soartă,
Care-a ajuns regină numai moartă.

O, dragoste, doar cruda ta putere,
Ce-n inimi taie dureroasă rană,
Ceru atîta jertfă şi durere
De parca ar fi fost Ines duşmană
O, setea ta nu numai lacrimi cere
Ci lacoma, şi crudă, şi tirană,
Ca să-şi reverse-n suflete nectarul,
Cu sînge cere să-i stropeşti altarul!

...Iti culegeai, curată la simţire.
Spânilor juniei dulce frupt,
în vesela şi oarba amăgire
Al cărei fir ades de soartă-i rupt.
Cîmpia lui Mondego în privire
Sorbind-o cu nesaţ şi ne-ntrerupt,
Tu învăţai şi munţi şi flori să spună
Un nume scris în inima ta bună !

Spre tine îşi îndreaptă mîndrul prinţ
Năvalnicele dorului văpăi,
Purtîndu-te în ochii lui fierbinţi
Cînd ochii lui departe sînt de-ai tăi...
Şi nopţile îl mint cu năzuinţi
Iar zilele-s de vis în ochii săi;
Si tot ce vede-n juru-i îl îmbie
La neastâmpărată bucurie.

Prinţese mari, cu zestre şi cu nunţi
Frumoase şi-l doresc pe prinţ la sîn,
Dar cu dispreţ, tu, dragoste, le-nfrunţi
Cînd alt chip gingaş ţi-i pe veci stăpîn.
Aceste rătăciri cu ochii crunţi
Le urmăreşte regele bătrîn
Şi, murmurul curtenilor să-mpace,
înfricoşat judeţ pe dată face.

Să-şi recâştige fiul, dinadins.
Vru lui Ines să-i eurme-al vieţii fir,
Crezînd că poate fi cu sînge stins
Şi sacrul foc al veşnicei iubiri.
O, spada ce pe mauri i-a învins,
Ce furii, ce nebune rătăciri, ,
Au hotărît-o fierul să şi-1 culce
Peste grumazul ei gingaş şi dulce ?

Stau gîzii fiorosi sa o aduca
La regele înduplecat spre milă.
Dar şleahta, cu pricini şi pîri, năucă,
Tot cere moartea grea pentru copilă.
Şi lacrimi calde-n ochi i se usucă

Pe cînd se roagă, tristă şi umilă,
Şi nu de spaima morţii crunte geme,
Ci pentru prinţ şi pentru prunci se teme.

Şi ridicînd spre slăvile curate
încîntătorii ochi de lacrimi plini,
(Vai, mîinile-i erau încătuşate
De aspre mîini de dregători haini !),
Pe pruncii dragi, cu feţe bucălate,
Sortiţi orfani să fie-ntre străini,
Din ochi îi soarbe mama lor, cu jind,
Spre ne-nduratul lor bunic grăind

-—„Şi. fiarele plăzmite de natură
Sălbatice şi crude din născare,
Şi pasărea de pradă care fură
Şi-şi duce prada-nsîngerată-n gheare,
Au dovedit blîndeţe şi căldură
Cu prunci plăpînzi fiind dezmierdătoare,
Ca a lui Ninus mamă[144], bunăoară,
Ori a celor ce Roma-ntemeiară [145]. "

Dar tu, ce porţi un chip de om, cu slavă,
De-i omeneşte să ucizi o fată
Doar fiindcă dragostei ajunse sclavă
Şi numai de iubire-i vinovată,
înduplecă-ţi mînia ta grozavă
Şi spre aceste vieţi plăpînde cată !...
Te-ndure, Doamne, lacrima lor pură,
De vina ce n-o am nu te îndură !

Si daca stand paganilor in fata
Stii moartea să le-o dai, prin fier şi foc,
Tu trebuie să ştii să dai şi viaţă
Caci de o pierzi, greşind, n-ai alta-n loc!
Mai bine du-mă-n Sciţia de gheaţă [146]
Sa-mi plîng amarul vieţii nenoroc,
Ori în torida Libiei pustie [147] :
De-o merit, eu, prin nevinovăţie.

Azvîrle-mă-ntre fiare-nfometate,
Azvîrle-mă-ntre tigri şi-ntre lei !
Acolo voi afla-ndurare, poate,
Cum n-aflu-n pieptul semenilor mei !
Voi plînge-acolo lacrime curate .
Pentru iubitul meu — şi nou temei
O s-am, ereseînd plăpînzii lui lăstari...
Şi ei m-or mîngîia întru amar."

Mişcat de ruga-i, regele se pleacă

Şi gata e să-i spună că o iartă,
Dar nu o iartă şleahta cea buimacă
Şi, mai cu seamă, ne-ndurata-i soartă. ...
Ies spade fine de oţel din teacă,
De viaţă pe Ines să o despartă...
O,cruzi casapi! Cavalereşte-i oare
Să stingeţi viaţa asta-ncîntătoare ? !

Cum Polixenei[148] ;—- stropul cel din urmă
De mîngîiere-al mamei ei stinghere,
Cu fierul Pirrhus viaţa dulce-i curmă
Cînd umbra lui Ahile moartea-i cere,
Iar ea, ea oaia blîndă dintr-o turmă,
Privind spre cruda mamei ci durere
Cu ochi ce-nseninează bolta iară,
Se lasă pradă jertfei ce-o doboară, —

La fel se-mplanta fierul sclipitor
In sînul de-alabastru şi lumină,
De unde-Amorul l-a ucis cu-amor
Pe prinţul ce-o făcu apoi regină.
Flori albe-n ochii ei se sting şi mor
Şi lacrimi calde-n ei se mâi anină
Cînd, fără â se gîndi la răzbunare,.
Călăii-i spulberă a vieţii floare...

Puteai, o, soare,-n clipele aceste,
în neguri chipul să-ţi ascunzi, de zeu,
Cum te-ai ascuns cînd îşi mînca Tieste [149]
Copiii morţi prin mîna lui Atreu !
Voi, văi adinei, vuiţi şi daţi de veste,
Ce spuse gura rece-n ceasul greu :
„Dom Pedro !... Pedro !" Multiubitul nume
Ecoul vostru-1 ducă-n larg de lume !"

Cum floarea ruptă prea de timpuriu.
Strivită-n mîni suave de codană,
Culoarea-şi pierde şi parfumul viu
Cînd fata o-mpleteşte-ntr-o coroană —
Şi chipul lui Ines e străveziu...
S-a stins culoarea-i pură, diafană,
Sînt veştezi trandafirii albi ai feţii,
Odată stinşi cu licărul vieţii...

Şi ale lui Mondego mîndre zîne
I-au plîns pieirea peste văi şi şes...
Şi lacrimile lor, din vremi bătrîne,
într-un curat izvor s-au fost ales...
Al cărui nume pînă azi rămîne,
„Izvorul dragostelor lui Ines" [150],

Purtîndu-şi printre flori nestinsul dor,
Cu apa — lacrimi, numele — Amor !...

...Dar iată, răzbunarea nu-ntîrzie..
Pedro li se ţine după paşi.
Si- ajuns stăpîn pe lusitana glie,
Stapin ajunse şi pe ucigaşi...
Un alt Dom Pedro [151] -i dete-n stăpînire
Si semenilor amîndoi vrăjmaşi,
Nedrepţi şi crunţi, s-au înfrăţit pe-un gust
Ca Lepidus [152] şi-Antoniu [153], zis August...

Dom Pedro pedepsi fără cruţare
Omoruri, adulter şi tîlhării...
Sta martor caznelor îngrozitoare
Cand se rupeau din vinovaţi fîşii...
Dar, drept —în lung şi-n laturi de hotare,
Pe toţi briganzii mîndri îi stîrpi.
Şi-a omorît răufăcători, din greu,
Mai mulţi decît Alcide [154] şi Teseu[155] .

Din crudul Pedro se născu molîul
Fernando [156]... (Vai, natura e ciudată !)
Care, pierzînd ocîrmuirii frîul,
întreaga ţară o lăsă prădată
De spaniolii revărsaţi ca raul
Cu gîndul de-a o prăbuşi odată...
Se vede-astfel că regii cei molîi
Pun vitejiei cruci la căpătîi...

Dar poate i se pedepsea păcatul
De-a fi răpit pe Lianor odată,
Zmulgînd-o nemilos de la bărbatul
Cu care-ntîi fusese măritată.
Molîu ajunge şi neînfricatul
De-i inima plăcerii sterpe dată...
Amorul josnic vrednicia fură
Şi-l schimbă pe erou în tîrîtură.

De Dumnezeu pacatu-i pedepsit
De ce-ai Elenei răpitori, [157] pieira ?
Dar David [158] pentru ce s-a fost căit ?
De ce Tarquiniu.[159], Apiu [160], pătimiră ?
Dar tribul,lui Beniamin [161],vestit,
Ce mîini, ce vitregii îl nimiciră ?
Lui Faraon nu Sara [162]-i fu blestemul?
Nu Dina a năpăstuit Sichemul[163]?

Amorul poate să umbrească fala
Şi-a celor care-s bărbăţiei strajă,

Cum în muiere l-a-mbrăcat Omfala [164]
Pe al Alcmenei [165] fiu, căzut în mreajă...
Umbrit este Antoniu de greşeala
De-a fi orbit de-a Cleopatrei vrajă.
Şi tu, viteze pun [166], scazuşi în slavă
La Capua, cînd te-a vrăjit o sclavă !...

Dar cine poate oare blînd să şadă
Cînd îl cuprinde-n mreajă dragostea,
Văzînd un trup de roze şi zăpadă
De aur şi-alabastru-n faţa sa?
Cine nu cade frumuseţii pradă
Cînd ea, ca al,Meduzei cap, de vrea,
Nu schimbă-n piatră inime fierbinţi
Ci-ntr-un infern de chinuri şi dorinţi ?

Au cine nu-i vrăjit de-un chip de înger ?
De-un zîmbet, de-un surîs, de-o mîngîiere
Care te face, inimă, să, sîngeri
însă te şi imbată de plăcere ?
Iertat este Femando pentru-nfrîngeri,
De cei ce ştiu a dragostei putere...
Căci de iubirea n-ar fi să-l dezlege,
Mai vinovat ar fi, ea om şi rege !

CÎNTUL IV

Cum după groaznicul furtunii muget
Cu durat greu de vînturi vuitoare,
Slavitul astru sfarmă norul muced
Nădejde dînd de port şi de salvare
Si, temerile, alungind din cuget,
Aduce dimineţi strălucitoare
— Asa fu-n Lusitania măreaţă
Cînd Dom Fernando se sfîrşi din viaţă..

Poporul năzuia un rege falnic,
Obida şi ruşinea să-i răzbune
Pe cei ce se-mbuibară-n, chip prădalnic
Sub a lui Dom Fernando slăbiciune.,
Aflîndu-l,deci, în ramul lăturalnic
Al lui Dom Pedro — după cît se spune
Măcar că nu-i era. Urmaş de-a dreptul,
I-au dat în mînă legile şi sceptrul.

Şi se vădi. Prin semne, tuturora
Că asta-i voia cerului, curînd,
Cînd o fetiţă mică din Evora

Din leagăn încă. Mîna fluturînd,
Cînd graiului nici nu-i sosise ora,
Strigă cu glasul gingaş şi plăpîrid:
— „Trăiască noul rege lusitan,
Trăiască bravul rege Dom Joan [1]! "

Şi-atunci norodul, clocotind de ură,
Se năpusti besmetic, scos din minţi
Şi săvîrşi cruzimi peste măsură,
Tăind prieteni, rude şi părinţi,
Pe toţi ce contelui[2] aproape-i fură
Cum şi reginei beată de dorinţi
Care, ajunsă văduvă, se-arată
Mai pătimaşă, mai destrăbălată...

Mînie, cit de cruntă te desferici!
În faţa ei amantul e-njunghiat...
Cruţate nu-s nici feţele de clerici!.
Ca Astianax [3]unu-i aruncat
Din turnul nalt al unei mari biserici,
Altare, ranguri, nu i-au mai salvat
Pe cei ce, goi, tîrîţi de-a lung de uliţi,
Zac sfîrtecaţi de săbii şi suliţi!...

Nici Roma n-a văzut atîtea crime,
Un astfel de măcel peste cetate!
Umbrită-i a lui Marius cruzime
Şi a lui Sila ne-ndurare, poate!
Dar Lianoţ, ce n-ascundea de nime
Iubitul ei pe conte că-l socoate,
Îşi strigă fiica drept moştenitoare
Cerînd Castiliei ajutorare.

Era această fiică — Beatrice —
Cu regele Castiliei nuntită,
Ca fiica lui Fernando — dar se zice
Că nu cu el fusese zămislită;
Ţipînd Castilia că-acestei fiice
Moşia lusitană-i sorocită,
Dă sfară de război peste ţinuturi
Să se adune mii de lănci şi scuturi...

Vin din provincia căreia Brigo [4]
Dacă legenda-i dreaptă - i dete nume,
Din-ţări din cari Fernando [5]şi Rodrigo[6]
Pe mauri i-alungară-n larg de lume.
Leonul oastea lui la arme strig-o
Într-ajutor Castiliei s-o-ndrume.
Vitejii lui, temuţi de cruzii mauri,
Işi lasă plugu-n asprele coclauri.

Încrezători în vechea bărbăţie,
Vandalii [7]-şi mină iar în luptă şirul,
Din mîndra Andaluziei cîmpie,
Pe care-o scaldă Guadalquivirul.
Ostrovu[8]-i gata pentru bătălie
Unde sălăşlui odată Tirul[9]
Cu, pe-ale oastei lui drapele, toate
Coloanele lui Hercule pictate.

Vin din cetatea veche, legendară,
Toledo, unde curge blînd şi lin,
Din Conca izvorînd cu undă clară,
Tot Tagele cu şipot cristalin...
Scursură de galicieni, murdară!
Şi tu cutezi, cu sufletul hain,
Să-nfrunţi aceste lusitane oşti
Pe care pe-a ta piele le cunoşti?

Se-avîntă-ntre-ale luptei negre furii
Colţosul neam de oameni alin Biscava
Ce-ntîmpină străinele injurii
Cu ochii scăpărînd ca vîlvătaia.
Vin alergînd vitejii din Asturii
Şi cei din Guipuzcoa vin, ca ploaia,
Bărbaţi ce scot din pîntecul ţărînii
Fier să-şi ajute în război stăpînii.

... Din luptă lui Joan- curaju-i vine,
Cum lui Samson îi răsărea din chica.
Pârîndu-i-se-aceste oşti puţine,
Pe-ai săi puţini la număr îi ridică...
Ba chiar sobor cu seniorii ţine
Nu c-ar fi vrut vreun sfat, la o adică,
Ci numai ca părerea lor s-o capete,
Căci sînt păreri aţîtea cîte capete.

Şovăitori se-arată-ndată, unii,
Neînvoiţi cu-a tuturor voinţă
Şi-n locul cinstei ce slăvea străbunii
Pun laşitate doar şi reacredinţă...
Trădîndu-şi ţara, regele, nici unii
Nu-ncearcă nici mîhnire, nici căinţă,
Căci şi de Domnul, la restrişte, repede,
Ca Petru [10] ar fi gata să se lepede.

Nuno Alvarez[11] dispreţuitor
Priveşte laşa lor adunătură...
Chiar fraţii lui[12] sînt printre trădători...
Şi-atunci, ţintindu-i în căutătură,

Nu dulce grai, ci grai usturător,
Cu vorbe ce plesnesc îi ies pe gură,
Amenințînd cu spada-n mină zarea,
Pămîntul, cerul, universul, marea:

— „Cum? Din plămada lusitanei ginți
Se-mpotriveste careva lui Marte?
Cum?! Ea, regina luptelor fierbinți,
Nu are, cine dragoste să-i poarte?
S-a stins văpaia aprigei credinți
Ce pavăză i-a stat, prin foc și moarte?
Cum?! Stați și șovăiți cînd țara toată
Die cruntul jug străin e-amenințată?!

Cum?! Oare nu mai sînteți voi urmasii
Acelor care, sub drapel nenfrînt,
Lui Henric cel Viteaz [13]urmîndu-i pașii,
Sapară unor crunți dușmani mormînt?
Cand șapte conți ce conduceau vrăjmașii
Si-au aplecat genunchii la pămînt?
Cînd steaguri și oșteni au fost să cadă
Afara de îmbelșugata pradă?

Pe cei ce azi vă-nfricoșează rău.
Au cine i-a plecat sub jugul fricii
Sub mîndrul Denis și sub fiul său[14]
Dacă nu tații noștri și bunicii
Iar dacă-a fost Fernando nătărău
In vremea lui s-au moleșit voinicii,
Fiind asemeni regelui poporul,
Puteri vă verse-n braț moștenitorul

Aveti acum un domn, încît de-ar fire
Virtutea voastră cu a lui de-o seamă,
Ați nimici orice împotrivire
Darmite-a celor ce vă știu de teamă!
Iar dacă toate astea în simțire
Pierduta bărbăție nu vă cheamă,
Stați, lași, cu brațele încrucișate!
Eu singur cu dușmanii mă voi bate!

Eu cu vasalii mei — și cu aceasta!
(Și-și scoase spada pîn' la jumătate)
Voi alunga urgia și năpasta
Din plaiuri niciodată subjugate!
Le-oi sfărîma acestor hoarde țeasta
In numele credinței lepădate
De voi — și-al regelui, și-al țării mele,
Și-oi frînge orice uneltiri mișele!"

Aşa cum la Canusium[15], odată,
Rumurile oastei de la Canse
Erau pe cale să le lase-n gloată
Duse-n robii pe ţărmuri africane
Şi-atunci Cornelius[16], sărind deodată,
Ceru să jure oştite romane
Că n-or lasa din mîini romana spadă
Decît atunci cand morţi or să se vadă,

Tot astfel Nuno, nou curaj nebun
În lusitani cu vorbele-i stîrneşte..
Şi gheaţa spaimei, care în ajun
Pe inimi sta, îndată se topeşte...
Călări pe plăsmuiri de-a lui Neptun,
Rotindu-şi javelina [17]bărbăteşte,
Voinicii hăulesc, strigînd în cor
– „Trăiască regele liberator!

Vitejii din popor nu stau să doarmă
Ci-s gata ţării-ntr-ajutor să-i vină...
Cu sîrg îşi freacă unii vechea armă
Ce-ai timpul păcii lungi a prins rugină
Încearcă zale care nu se sfarmă
Ori coifuri lucitoare la lumină,
Iar alţi-şi pun veşmînt multicolor
Cu dulcile răvaşe de amor..

Cu mîndra-i armie strălucitoare
Joan din veselul Abrantes iese.
Tot Tagele, cu undă sclipitoare,
Şi prin aceste locuri vrajă ţese.
Şi-s duse-n lupta cea hotărîtoare
Intîile oştirii pilcuri dese
De omul vrednic şi de armii perse
Cu cari trecut-a Helespontul Xerxe[18]

E bravul Nuno, biciul de temut
Al multprea mîndrilor castilieni,
Asa cum hunul[19] a fost crîncen cnut
Pentru francezii pentru italieni.
Alt luptător în luptă nentrecut,
In flancul drept al dîrzilor oşteni,
Mem Rodriguez de Vasconcelos este,
Cinstit de toţi în vremile aceste,

Aripă stîngă-n luptă-iîndrumată
De dîrzul Antao Vazquez de Almada
Ce conte de Abrantes [20] se arătă.
După ce luptei i-a-ndurat corvoada...
Ariergarda o conduce, iată,

Joan, de Marte nentrecut, cu spada,
In frunte cu ai patriei drapel
Cu turnuri şi cu scuturi mici pe el.

Pe ziduri — mame stau; surori, iubite,
Lăsîndu-şi baltă zilnicul lor rost...
De-o teamă-nfrigurată-nsufleţite
Promit pelerinaje, slujbe, post,
Iar cand, oştirile în za leite
De cetele duşmane-aproape-au fost,
Le-ntîmpina un muget vuitor
Şi fură spintecate de-un fior,

Trompete sună, tobele detună,
Şi surle şuieră ţiuitor...
Stegarii toţi în faţă se adună
Cu flamuri ce sclipesc multicolor;
Era-n fierbintea blondei Ceres lună
Cînd roadele-1 cinstesc pe muncitor...
Cu soarele-n Astreea - n, miez augustul,
Cînd Bachus stoarce strugurilor mustul.

Castiliana goarnă dă semnalul
Cu muget spăimîntind Guadiana
Ce-şi trage înapoi, de spaimă, valul...
Artabrului[21] îi dîrdîie coroana
Iar Tagele-şi învolbură cristalul
De groază mare înteţindu-şi goana...
Iar mamele, ca-n ghearele urgiii,
Infiorate- şi strîng la sîn copiii...

Pălesc ostaşii... Inima se strînge,
Căci este drept — dar omul nu-şi dă seama
Că-n vălmăşagul luptelor nătînge
Mai mare ca primejdia e teama;
Dar cînd, turbat, rîvnesti ca-n val de sînge
Duşmanului să-i faci cu ură seama,
Nu simţi piciorul, glezna cînd se rumpe
Şi nici cînd pierzi suflarea vieţii scumpe...

Ci iată, lupta prinde să irumpă...
Se năpustesc întîile aripe...
Vor unii să-şi salveze glia scumpă,
Ceilalţi o vor sub jugul lor să ţipe.
Pereira sare gît duşman să rumpă
Unde primejdii prind să se-nfiripe

Şi-astfel curînd pămîntu-i presărat
Cu mulţi din cei ce-1 vor înstrăinat.

Şi zbîrnîie în zbor săgeţi cumplite
Şi suliţele şuieră prin aer...
Se zguduie păniîritul sub copite
Şi văi şi şesuri hăuie de vaier.
Şi lănci se frîng, scrîşnind, şi cad ciuntite
Cînd oştile, ciocnindu-se, se-ncaier
Dar, pe cît cresc la număr, văd cu groază
Vrăjmaşii, Nuno că-i împuţinează...

Si fratii lui se-avanta... (ce ruşine!)
In contra lui, dar el nu se-nspăimîntă,
Caci să-ţi ucizi, şi fraţii se cuvine
Cand ei trădează-a ţării glie sfîntă.
De renegaţi sînt rîndurile pline
In primul escadron, şi se avîntă,
Sa-şi taie fraţi, părinţi şi ţara toată,
Precum Pompei şi Iulius odată[22]...

O, tu, Sertoriu[23], tu, Coriolanus!
Tu, Catilina! Toţi cei din vechime
Ale caror inimi eu duşmanu-s
Şi-au săvîrşit în contra ţării crime!
În bezna din regatul lui Sumanus[24]
Dacă-nduraţi pedepse şi asprime
O, spuneţi-i că totuşi, uneori,
Şi printre portughezi sînt trădători!

Dar iată, rîndurile-ntîi sînt rupte...
Acolo luptă Nuno, îndîrjit!...
Precum cînd, pe colinele abrupte
De prin Ceuta[25], leul fugărit
De vînători cu harţe ne' ntrerupte,
De lăncii cînd se vede-ncercuit,
Se lasă-o clipă turburării-n seamă
Dar nu încearcă-n faţa morţii teamă,

Ci stînd amuşinînd şi şovăind,
Nu-1 lasă totuşi firea lui de fiară
Să dea în lături, ci, cumplit mugind,
Spre vîrf urile lănciilor zboară —
Tot astfel Nuno, alţi duşmani tăind,
Cu leşuri iarba cîmpului presară...
Dar şi de-ai lui adorm pe iarba verde...
Virtutea, de-s duşmani prea mulţi, se pierde!

Joan e şi el unde-i lupta-n toi,
Însufleţind prin vorbe şi prin spadă,

Ca vrednic căpitan acest război;
Şi cum leoaica dusă după pradă,
Fătaţii pui, întoarsă înapoi,
Nu prinde-n vizuină să-i mai vadă,
Că-n timp ce după hrană alergare
Ciobanul din Masilia [26]-i furase —

Cu răget prinde zările să spargă
Cutremurind stîncoşii Şapte-Fraţi[27]
— La fel Joan într-ajutor i-aleargă
Lui Nuno cu vitejii lui soldaţi,
Strigînd: O, voi, viteji ce-n lumea largă
Intru virtute semeni nu v-aflaţi,
Cu spada pavăză staţi Patriei
Că-n ea-i nădejdea libertăţii ei!

Vă sînt şi rege, şi ortac, şi iată,
Că cel dintâi oricînd să-nfrunt cutez
Şi suliţă, şi lance, şi săgeată!
Luptaţi ca nişte vrednici portughezi!"
Astfel grăi monarhul şi, deodată,
Însufleţit de neînvinşu-i crez,
De patru ori rotind cu lancea mina,
Măi mulţi duşmani muşcară-n dinţi ţarina

Atunci cu nou avînt, cu nouă ură,
Ostaşii - n jocul crîncen ai lui Marte,
Primejdia s-o-nfrunţe se-ntrecură...
Se-nmoaie spada-n sînge - n piepturi sparte
Pe zale sfîrtecate sînge cură
Şi, viaţa lor uitînd-o pentru moarte,
Ostaşii răni deschid prin fier de zale
Primind şi ei; în schimb tot răni mortale...

Si mulţi se duc, trecut prin foc şi fier,
Sa-i beie apei Stixului[28] otrava.
Luptînd cumplit, cel Mare Cavaler
De Sfîntul lacob [29]acest drum Iua-va!
Apoi, sleit de vlagă şi puteri,
Cel Mare Cavaler de Calatrava [30]
... Prin mîrşavii Pereira trece fierul
Si cad pămîntul blestemînd şi cerul!

Si nobili spre acest tăram se-ndreaptă,
Si mii de inşi din pleava fără nume...
Lihnit de foame, Cerberul aşteaptă
Sa-i vină suflete din astă lume...
Dar iată ce umilitoare faptă!
Castiliei mîndria să-i sugrume,
Se pleacă flamura-i fîlfîitoare

Acelei lusitane la picioare!

Dar mai înverşunată lupta fierbe
Cu urlete, cu moarte şi cu sînge;
Şi flori de sînge se adună-n jerbe,
Căci sînge peste flori de cîmp se strînge.
Dar dau în lături hoardele acerbe!
Avîntul dur al lăncilor se frînge...
Castilianul rege e-n derută,
Văzînd că lupta-i pentru el pierdută!

Şi cîmpu-nvingătorului lăsîndu-1,
E mulţumit că nu-şi lasă şi viaţa.
Şi fug oştenii lui mîncînd pămîntul
De la masacru întorcîndu-şi faţa.
Şi li se rupe sufletul la gîndul
Atîtor morţi care-au muşcat verdeaţa.
Şi-i ruşinoasă-nfrîngerea în luptă,
Cînd alţii din victorie se-nfruptă!

Încarca-1 unii cu sudălmi si hula
Pe cel ce-a născocit războiu-n lume...
Blestemă alţii setea nesătulă
A celui care-n fruntea lor acum e
Căci, nefiindu-i ţara lui destulă,
Spre moarte-atîţî bieţi oameni fu să-ndrume,
Lăsînd atîtea mame şi soţii
Fără nădejde, fără soţi şi fii...

Joan rămase timpul sorocit
Pe cîmpul luptelor, serbîndu-şi gloria...
Şi lauda-nălţă spre cer, smerit,
Acelui ce i-a dăruit victoria;
Dar Nuno, niciodată ostenit,.
Vrînd să-i cinstească seculii memoria,
Prin arme numai cucerindu-şi laurii,
Ii trece iarăşi Tagelui coclaurii...

Şi-i merge-n pas cu gindul împlinirea
Căci steaua lui îi stă-n ajutorare...
Ajunge, ne-ntîlnind împotrivirea,
Stăpîn pe-ale vandalilor ogoare[31].
In Betica-şi întinde stăpînirea,
Sevilla i se pleacă-ascultătoare
Şi mulţi seniori, de cum le trece pragul,
Ii şi închină la picioare steagul;

Acestea, apoi alte mari victorii,
Storc necurmat Castilia de vlagă

Cînd iată că înclină-nvingătorii
Spre pacea dulce, tuturora dragă,
Cînd cerul hotărî ca domnitorii
Cei învrăjbiţi drept soaţe să-şi aleagă
Pe ale Engliterei mari prinţese [32]
Frumoase, mîndre, cu purtări alese.

Dar nu-ndura un suflet lusitan
Sa-i sece trîndăvia-n braţ elanul...
Ci pe pămînt nemaiavînd duşman;
Sa-l afle-n taie-n lung şi-n lat oceanul,
Joan e, deci, întîiul suveran
Care trecîndu-i Patriei limanul,
Prin arme africanilor le-a spus
De-i mai presus Profetul[33] sau Isus.

... Neliniştita Thetis căi deschide
Si mii de păsări albe-i taie-argintul
Spre unde-a pus hotar pe veci Alcide.
In albe aripi vîntu-si poarta-alintul..
Ceuta şi Abila gem livide,
Ca-n preajma lor curînd stăpînul simtu-1.
Stafia slobod Spania, căci ştie
Ca-i frîntă juliana mişelie... [34]

... Cu-acest erou n-a vrut să ne desfete
Prea mult în ţară moartea cea năucă
Printre cereştile, de îngeri, cete
Voit-a cerul pe Joan să-1 ducă...
Dar Portugaliei pe veci îi dete
Infanti viteji să ştie s-o conducă,
Şi-o generaţie cutezătoare,
S-o mai lăţească încă în hotare.

... O, ţara nu şi-a fericit Duarte[35]
Cit timp a stat la cîrmă de domnie,
Căci mîniosul timp ades împarte
Cu bine, rău, tristeţi cu bucurie...
Cine-a văzut norocul trainic foarte?
Dar stat ce pururi fericit să fie?
Dar fost-a, oare, marea soartei lege
Prea-crudă cu acest regat şi rege?

Duarte a vazut cum sfantu-i frate [36]
Cel hărăzit la glorie şi slavă,
La sarazini intră-n captivitate,
Să-ndepărteze pacostea grozava...
O, numai dragostea de ţară poate,
Să-ţi facă viaţa, din stăpînă, sclavă!
Obştescul bine peste-al său ştiut-a

Fernando să-1 ridice la Ceuta!

Să nu învingă duşmănoasa hoardă,
De moarte-nvins ajunse Codrus [37]doar!...
Iar Regulus [38] ca ţara să nu-şi piardă,
Pierdu-şi mai bine-al libertăţii dar
De spaimă Spania să nu mai ardă,
Stătu Femando-n veci sub jug barbar!
Voi, Decii [39], Codrus, Curtiu [40] — laolaltă
N-aţi săvîrşit o fapta-atît de-naltă

... Alfonso[41], unicul moştenitor,
In arme norocos cu prisosinţă,
A preschimbat curînd, ne-ndurător,
Trufia maură în umilinţă...
Şi-ar fi rămas nenvins învingător
Dacă n-ar fi găsit de cuviinţă
S-atace şi-al Iberiei întins...
Dar Africa îl ştie de ne'nvins!...

Culese-Alfonso fructele de aur
Doar de Tirintian [42]cînd va culese...
Iar jugul pus de el pe gît de maur
Nu conteneşte încă să apese.
Pe frunte poartă ram de verde laur,
De cînd barbare hoarde învinsese
Care-alergau să apere-Alcaceru
Arzilla cărpănoasă şi Tangerul.

Cazura si aste cetati, durate
Din ziduri ca de diamante... Ehei,
Puterea portugheză sfarmă toate
Puterile ce stau în faţa ei!
Si fapte vrednice a fi cîntate
De cel mai sprinten şi ales condei
S-au săvîrşit în luptele cumplite,
Intru slăvirea patriei-iubite...

E-ar măcinat de-ambiţie deşartă
Si măcinat de setea stăpînirii,
Cu Ferdinand de Aragon [43]se ceartă...
Ci zid făcură-n faţa năvălirii
Noroadele-nfrăţite printr-o soartă,
De sub oblăduirea cîrmuirii
Castiliei, venind sub steagul ei
Din Cadiz pînă-n nalţii Pirinei.

Dar tînărul Joan [44]nu rabdă, iată,
Să stea acasă tîmp şi gurâ-cască
Ci, să-şi ajute-ambiţiosul tată,

La luptă-şi duce oastea voinicească...
Şi fiul ajutor de preţ s-arată,
Caci ar fi fost ruşine să păţească
Alfonso-n lupta-n contra lui întoarsă...
Şi astfel doar i-a fost ruşinea ştearsă...

Căci se luptase îndrăcit Joan[45],
O zi întreagă înapoi nu dase,
Prin nemaipomenitul său elan
Duşmanului vîrîndu-i spaima-n oase.
Aşa a fost înfrînt Octavian[46],
Pe cînd Antoniu neînvins rămase
Cînd, pe filipicele cîmpuri, soartea
A vrut lui Cezar să-i răzbune moartea.

Iar cînd pe-Alfonso vru eterna lege
Să-l cheme-n ceruri de pe astă lume,
Fu uns — al treisprezecelea ca rege —
Joan, chemat al II-lea-după nume.
Şi-acesta vrînd noi lauri a culege
Să-1 nemurească-n slavă şi renume,
Spre-al Aurorei leagăn cată drum,
Un drum pe care-1 caut eu acum...

Trecură! Solii lui din ţară-n ţară,
Prin Spania, Franţa şi italia toată
Şi-n renumitul port se îmbarcară
Unde e Partenope [47]îngropată:
Cetatea Neapole —cu soartă-amară,
Prin vremi de multe neamuri subjugată,
Mîndrindu-se acuma, cu plăcere,
Că stă sub marea Spaniei putere.

Şi, despicînd Siciliana Mare,
Văzură nisipoasa Rodos ei
Şi malul ce-a ajuns vestit sub soare
Prin tragicul sfîrşit al lui Pompei[48],
Şi Memfisul[49], şi marea revărsare
A Nilului... Şi-atunci; cu nou temei,
Din Etiopia-n Egipt s-au dus
Pe unde încă e cinstit Isus

Trec Eritreea [50]— fără nume-odată —
Drum sfînt norodului din Israel;
Nabatul —nume ce sfinţit se-arată
Prin cel al fiului lui Ismael[51];
Apoi de Saba [52]cea înmiresmată
De-al mamei lui Adonis copăcel...
Arabiei Fericite-i bat la poartă,
Ajung în, cea Pietroasă şi Deşartă[53]...

Trec de Strîmtoărea Persă[54], ce-1 mai ţine
Pe Babel încîlcitul bine minte...
Aici spre Tigru Eufratul vine
Si-s mîndri de izvoarele lor sfinte...
Spre InduI cel cu ape cristaline.
Se duc apoi mereu, mereu-nainte.
Pe valu-nfurtunatului ocean
Ce n-a-ndrăznit să-1 treacă nici Traian.

Vazură neştiute seminţii
Din India, Gedrosia [55], Carmania [56],
Şudate datini, chipuri, viclenii,
Pe unde i-a purtat mereu strădania.
Dar drumurile aspra şi pustii
Le-au fost cutezătorilor pierzania,
Caci niciodată nu mai apucară
Sa-şi vadă scumpa, jinduita ţară.

Se vede ca-i sortise slava-nalt
Lui Manoel[57] această încercare,
Prin râvnă şi strădanii laolaltă
Izvor de fapte-n veci nepieritoare,
Urmaş al lui Joan; în el tresaltă
Virtutea lui şi marea-i cugetare:
Si, domn ajuns pe tronul ţării noastre,.
Vru domn să fie mărilor albastre.

Căci stăruia în el măreţul gînd —
Ştiindu-se strămunilor datornic —
Pămîntul lui, necucerit nicicînd,
Să-1 facă în hotare şi rnai spornic...
Şi-n vreme ce-adormea, senin şi blînd
Slăvitul astru, de odihnă dornic,
Lăsînd în loc a stelelor lumină
Atît de-mbietoare la hodină,

In patul său de aur, Manoel,
Avind prilej de cugetare vie,
Prin minte-i cerne gînduri, fel de fel,
Despre această sfînta datorie...
Dar somnul lin pogoară peste el
Lăsînd doar trează inima să-i fie...
Şi-n timp ce somnul dulce îl îmbată,
Morfeu în mii de chipuri i se-arătă...

Şi se făcea că tot suia, suia,
Pînă în culmea slavei preacurate...
Şi se desfăşurau în faţa sa
Lumi noi, cu neamuri crude şi ciudate.

Iar unde-al zilei leagăn se zărea,
Rotindu-şi ochii-n zări îndepărtate,
Văzu, din munţi bătrîni cu creasta-n soare,
Curgînd, stralimpezi, două mari izvoare...

Jivine doar şi păsări mari de pradă
Pe stinci şi-n văgăuni aveau sălaş...
Suiau spre cer cu incîlcită mladă
Doar ierburi lungi-şi arbori uriaşi.
Şi nu le-a fost alt ochi de om iscoadă,
Căci niciodată omeneştii paşi
De cînd Adam căzut-a în păcat,
Pe fruntea lor semeaţă n-au călcat.

Ci iată că din apele din munţi,
Sălbăticiţi, dar, vrednici de cinstire,
Se-ntruchipară doi moşnegi cărunţi...
Din plete apa şiroia subţire,
Scâldîndu-ie tot trupu-n stropi mărunţi,
Iar barba deasă, încîlcită-n fire,
Ce n-ajunsese pieptene să vadă,
Stufoasă răsărea din pielea smeadă.

Din ramuri si din ierbi nemaizarite
Erau îndătinaţi cununi să poarte
Unul avea priviri mai ostenite
Ca un drumeţ venit mai de departe...
Chiar apele din părul lui ţîşnite
Parca-şi aveau izvor în altă parte...
Asa vine Alfeu în Siracuza
Spre a se-mbrăţişa cu Aretuza[58].

Acesta, mai semeţ decît cellalt,
Il agrăi pe rege cu voroava:
--” Ti-s hărăzite, rege preaînalt,
Noi lumi, să-ţi crească-n veşnicie slava!
Pe noi nu ne-a-mblinzit nici un asalt
Nu ne-a fost fruntea nimănuia sclava,
Dar tu îndrumă oşti peste ţinuturi
Sa i vină să ne ceară mari tributuri;

Eu sînt ilustrul Gange — rîu năvalnic -—
Am leagănul în sferele cereşti...
Acesta-i Indu-nvolburat şi falnic,
Nascut din fruntea munţilor aceşti...
Te vom costa războiu cumplit, prădalnic,
Dar dacă plin de stăruinţă eşti,
Izbînzi nemaivăzute te-or cinsti
Şi jug vei pune multor seminţii”

Nimic mai mult nu zise rîul sfînt...
Cei doi plecară cum au fost să vină,
Iar regele, trezit, de-un viu frămînt
De gînduri noi îşi simte mintea plină.
In vremea asta Febus şi-a răsfrînt
Peste pămînt hlamida de lumină,
Incondeind pe uriaşa boltă
Bogata florilor de foc recoltă...

Chemînd al seniorilor sobor
Le-nfăţişă ciudata lui visare.
Şi vorba fluviului, tuturor.
Le-a fost prilej de vîlvă şi mirare.
Şi se-nbulziră toţi, cerînd în cor
Să se trimită-o flotă-n larg de mare,
Cu mateloţi căliţi intru asprime,
Şă caute ţări noi, cu alte clime.

Eu mă-ndoiam că va s-ajungă faptă,
Dorinţa care-mi clocotea în piept...
Dar inima-mi da ghes că mă aşteaptă.
Un ţel măreţ spre care să mă-ndrept.
Monarhul deci, cu voia-i înţeleaptă,
Poate ghicind că doar atît aştept,
Ori nu ştiu pentru ce, îmi dete cheia
S-aprind acestei fapte mari scînteia.

Cu vorbă rugătoare şi duioasă,
Care mai mult decît porunca-ţi cere,
Imi zise: — „Orice faptă glorioasă
Se naşte-n chinuri; osteneli, durere!
Pecete-n lume viaţa noastră lasă
Cînd, înfruntînd primejdii, poate piere...
Viaţa, dacă n-o cuprinde spaima,
De-i scurtă-aici, îşi creşte-n veacuri faima.

Ci voia mea pe tine te alege
Să duci măreaţa faptă la-mplinire.
Făcînd-o pentru mine, se-nţelege
Şe schimbă din corvoadă-n fericire!"
Şi-atunci strigai extaziat: --O, rege,
Infrunt şi fier, şi foc, şi viscolire,
Şi-mi pare rău doar că mi-e prea puţin
O viaţă numai ţie să-ţi închin.

Să-mi ceri cum lui Alcide îndrăzneţul
Să-nfrunte i-a cerut Euristeu [59]
Scîrboase Harpii, Hidra şi mistreţul
Din Erimanth şi lai lui Cleon leu...
Chiar Stixului i-aş înfrunta judeţul

În valea umbrelor lui Pluton [60], eu!
Căci spiritul şi carnea mea sînt gata
Să-i dea mărinimiei tale plata!"

Mă copleşi cu daruri mari, regeşte,
Monarhul -- laude-mi aduse chiar,
Fiindcă virtutea lăudată creşte
Şi-i lauda izvor de fapte mari...
Să-mi fie soţ ceru atunci, fireşte,
Cu-al dragostei şi prieteniei har,
Setos de lauri, neştiind ce-i teama,
Iubitu-mi frate, Paulo da Gama[61].

Şi Nicolao Coelho, nenfricat,.
Cu Paulo ortac în vitejie,
În luptă dîrz şi înţelept la sfat,
Se hotărî şi el cu noi să vie...
Şi tineri mulţi ni s-au alăturat
De lupte lacomi şi de măreţie,
Aşa cum se cuvine să arate
Cei doritori de fapte nenfricate.

Să întețească-a dragostei lor pară
Monarhul daruri le făcu, de-a rîndul...
Dar vorbele-i mai mult le-nflăcărară
Şi inima, şi sufletul, şi gîndul.
La fel şi minienii se-mbarcară,
Berbecul cel de aur căutîndu-1,
Pe nava ce brazdă, de groază plină,
Întîiul drum pe Marea Euxină.

... In portul[62] din cetatea lat Ulise
Unde săratul val al lui Neptun
Cu Tagele cel dulce se-nfrăţise,
Însufleţiri de un avînt nebun,
Plutaşii viitori pe mări deschise
Pe nave în sfîrşit picioru-şi pun,
Şi nici o teamă-n ochi nu li se-ascunde
Şi-s gata sa-mi urmeze orişiunde,

Pe chei, învestmîntaţi multicolor,
Soldaţi puternici către flota-aleargă
Însufleţiţi şi ei de-acelaşi dor:
Sa afle alte lumi în lumea largăm.
Şi fîlfîie în vint, unduitor,
Stindardele pe fiece catargă...
... Aceste nave poate-or fi şi ele
Cîndvă-n Olimp — ca Argo [63], mîndre stele!

Gătiţi deci pentru zarea de departe

Cu tot ce cere îndelunga cale,
Şi sufletul ni l-am gătit de moarte
Căci ea dă marinarilor tîrcoale;
Şi celui care slavă-n cer împarte.
Doar cu puterile privirii sale,
I-a înălţat fierbinte rugă buza,
Cerîndu-i să ne fie călăuza.

Apoi lăsarăm templul sfînt[64], zidit
Pe ţărmul mării, lîngă albul spumii,
Chemat la fel ca locul renumit
Care pe Dumnezeu îl dete lumii...
O, rege, ceasul cînd m-am dezlipit
De ţărmul drag în faţă şi acum mi-i,
Încît sînt tulburat şi-acum oleacă
Şi lacrimile mai că mă îneacă.

Veni suflarea toata in cetate:
Prieteni, rude, să ne facă semne,
Nemulţumiţi cu feţele-ntristate
Iar alţii numai curioşi, pesemne...
Iar noi, spre nave, cu solemnitate,
Păşeam psalmodiind cîntări solemne,
Intr-un cortegiu lungi şi neşfîrşit,
De mii de sfinţi călugări însoţit

Ne şi credeau pierduţi pentru vecie
Zărind primejdiosul drum în gînd...
Plangeau femeile să se sfîşie
Şi ne priveau bărbaţii suspinînd.
Dar mai ales o mamă, o soţie,
"Prinos iubirii negrăite dînd,
Cu gînd la viitoarele primejdii
Se zvîrcoleau în gheara deznădejdii...

Una bocea: — „O dulce fiul meu,
Imi iei a bătrîneţii mîngîiere!.
De ce-mi laşi drumul vieţii, trist şi greu,
Şă se sfîrşească-n plînset şi durere?
De ce mă laşi, fiu scump, să plîng mereu
De ce mă laşi, sleită de putere
Şi mergi să mori, să te înghită apa
Şi-n pîntece de peşti să-ţi afli groapa?"

Smulgîndu-şi părul, alta se jelea:
— „Bărbat iubit, lumină, dulce soare
Nu pot trăi fără iubirea ta!
De ce-ţi supui vieaţa la-ncercare?
Căci viaţa asta este şi a mea!
Tu uiţi iubirea mea mistuitoare?

Au vrei ca al iubirii legământ
Să fie dus, cu velele, de vînt?"

Ţesînd amâra lacrimei beteala
Stăteau la „coadă prunci şi bătrinei,
Căci lor Iernai furau din îndrăzneală
Ba anii cruzi, ba anii copţi si grei.
Vărsară lacrimi munţii suri în poală,
De-atît amar-mişcaţi adînc şi ei..
Şi lacrimile, multe ca nisipul,
Căzură pe nisip, stropindu-i chipul.

Noi n-aruncarăm barem o privire
Nevestelor şi mamelor — de teamă
Că ne-am schimba cumplita hotărîre
Dacă-am lua tristeţea lor în seamă..
N-a fost îndătinată despărţire
Cu voci care se cheamă şi- recheamă,
Căci asta şi mai mult l-ar fi-ntristat
Pe cel rămas, ca şi pe cel plecat.

Dar un bătrîn, de cinste vrednic, iată,
Ne pironea întruna cu privirea...
Şi, capul clătinîndu-şi-1, deodată,
Îşi revărsă din piept- nemulţumirea
Cu voce limpede şi apăsată
Ca să-1 audă toată neşfîrşirea,
Stupar de mare-nţelepciunea vieţii,
Astfel grăind l-au auzit drumeţii:

— „O, tu, deşartă stăpînirii slavă!
Deşert orgoliu, poreclit renume
Stîrneşte-amăgitoarea ta otravă
Un vînt smintit — Onoarea — zis pe
O, cum reverşi pedeapsa ta grozavă
Pe cei ce te iubesc mai mult pe lume!
Ce crime, ce cruzimi, ce crunte cazne;
Încerci pe pielea lor — şi ce năprazne

De suflete şi vieţi tulburătoare,
Izvorul despărţirii şi-al durerii!
Vicleană, lacomă devoratoare
De avuţii, regate şi imperii!
Ilustra te numim! Augustă! Mare!
Tu, demnă de dispreţ — totuşi mai sperii
Cand amăgeşti neştiutoare, pleavă
Cu numele de Faimă şi de Slavă!

Spre ce dezastre-ndrumi acest popor, ?
Spre ce primejdii, spre ce fel de moarte

Ascunse sub un nume sclipitor?
Ce ţări făgăduiala ta le-mparte?
Ce mine mari de aur le dai lor?
Au pentru ce îi duci aşa departe?
Ce faimă le promiţi, şi ce dobînzi?
Ce lauri? Ce triumfuri? Ce izbînzi?

O, voi, urmaşii omului nebun[65]
Ce prin neascultare şi greşeală
V-a hărăzit nu numai la surghiun
Cînd raiul v-a gonit din dulcea-i poală,
Dar v-a furat cel mai de seamă bun
Al neştiinţei de măririşi fală,
Cînd, vîrsta cea de aur stînd s-o darme,
V-a prăvălit în cea de foc şi arme—!

Dacă iubiţi această vanitate
Ce inima v-o-mbată şi v-o fură,
Cruzimea de-o numiţi temeritate,
Ferocitatea de-o numiţi bravură
—Dacă dispreţuiţi vieaţa, poate,
Ea care n-are preţ şi nici măsură
Încît chiar cel ce dăruieşte viaţă
Vieaţa şi-a temut, cu moartea-n faţă —

Ismaelite hoarde nesătule
N-aveţi alături, să vă tot luptaţi?
Au nu-l împroaşcă ei pe Crist cu hule,
Cum voi pe Mahomet îl împroşcaţi?
N-au ei pamînturi şi cetăţi destule,
Pămînturi şi-avuţii de căutaţi?
Au nu-s viteji în luptă dîrzii mauri,
Dacă rivniţi victorii mari şi lauri?

Vrăjmaşe hoarda se prăsesc la poartă!
Voi căutaţi, la capul-lumii, alte —
Sleind regatul vechi şi marea-i soartă!
Şi de-aţi avea un ţel măreţ încalţe!
Trufia spre primejdie vă poartă,
Să vă mîngîie faima şi exalte,
Stăpîni fiind pe etiopeni,
Pe perşi, pe inzi şi pe arabi vicleni!

O, blestemat sa fii tu, cel dintîi
Ce-o pînză - n vîrf de trunchi, pe val ai
Infernul fie-ţi veşnic căpătîi,
Credinţă mea de-i dreaptă-n
Cel de sus in nici un gînd înalt să nu rămîi,.
Nici ţiteră, nici geniu nesupus,
Nu-ţi cînte-nsufleţite strălucirea!

Cu tine piară-ţi slava şi-amintirea!

Scinteia al lui Japet fiu [66]furînd,
In piept de om i-a răsădit puterea..
Dar ea, războaie-n lume-nvîlvorînd,
Rodi necinstea, moartea şi durerea!
O, Prometeu! Nu ar fi fost nicicînd
Nici un dezastru-n lume, nicăierea,
Statuia ta de n-avea-n ochi fierbinţi,
S-o mişte, focul marilor dorinţi!

Nici carul Faeton nu sta sa-ndrume
N-ar fi zburat nici fiul lui Dedal[67],
Ca unei mări să-i deie unul nume
Iar altul unui fluviu de cristal[68]...
Dar nu-i nici fier, nici foc, nici ger pe lume,
Nici vifor, nici pustiu torid, nici val,
In loc să ţină mersul omenirii!...
Destin al slavei şi al prăbuşirii!..."

CINTUL V

Astfel ne glăsuia bătrinul, cînd —
Desfăşurînd a pînzelor aripă —
Lăsarăm portul, duşi de vîntul blînd
în mişcătoarea despărţirii clipă.
Noi, după datini, ne-ntreceam strigînd
Şi-un singur glas... părea că se-nfiripă :
— „Drum bun! Drum bun !"... Şi iată, vîntu-n larg
Impinse-ndată fiece catarg.

Işi strecura eterna faclă nimbul
Intr-a Nemeii sîngeroasă fiară...
Iar lumea, lumea,-mbătrînind cu timpul,
Trăia-n a şasea vîrstă milenară.
Şi soarele-şi rotise-n ani răstimpul, în ea,
In ea a paisprezecea suta oară.
Şi-n noul veac mai împlinise-n spaţii
El, nouăzeci şi şapte de rotaţii...[1]

Priveam cum se pierdeau în depărtare,
Cu ochii pironiţi asupra lor,
Şi Tagele cu unda sclipitoare,
Şi munţii Cintrei cu cununi de nor...
O, inima, cu dragostea ei mare,
Ne rămînea şi ea cu-ntregul dori
Iar cînd ascunse totul depărtarea,

Rămaserăm cu cerul şi cu marea..

Astfel drum nou tăiarăm pentru nave
Pe mări încă de nimenea deschise.
Zărirăm noi ţinuturi, noi ostroave
Pe care Henric[2] le descoperise...
Mauritane piscuri, văi, dumbrave
Pe care-Anteu cîndva le stăpînise,
La stînga au rămas... In partea dreaptă,
Ştiam că o părere doar ne-aşteaptă.

Trecurăm de Madera[3] — cea numită
Astfel fiindcă-i în păduri bogată,
Prin nume, nu prin faimă renumită,
De portughezi întîia populată,
Dar chiar de-n fundul lumii-i azvîrlită,
Şi Venus, dacă-o stăpînea odată,
Ar fi uitat uşor pentru Madera,
De Cipru, Gnidos, Paphos şi Citera [4]

Masilia rămase stearpă-îi urmă,
Sub pacostele secetei să fiarbă ;
Pe-aice paşte azenega [5] turmă,
De apă văduvită şi de iarbă...
Pe-aici sînt păsări care fieru-1 scurmă [6]
Că-n orice rod Masilia e stearpă...
Masilia este, între Barbaria
Şi între Etiopia, fruntaria...

Trecurăm de acel liman [7], pe val,
De unde soarele spre nord se-ndrumă.
Aici, căzut cu carul de Cristal,
Acel ce are pe Climena, mumă [8],
Noroadelor din negrul Senegal
Le-a dat de-a pururi chip de neagră humă.
Şi Capu' Arsinarius se pierde
Aici, numit de-ai noştri Capul Verde.

Canarele in urma ne raman
Numite-ale Norocului odată...
Spre fiicele lui Hesper [9] cel bătrîn
Apoi e flota noastră îndrumată
— Pămînturi ce ascund minuni la sin,
De mult călcate de a noastră-armată.
Aici am ancorat pentru odihnă,
Merinde şi-apă să-ncărcăm în tihnă.

Aleserăm ostrovu-ncununat
Cu-al vrednicului Santiago nume
Care pe spanioli i-a ajutat

Pe mauri în războaie să-i sugrume...
Pe lacul oceanului sărat,
Pornirăm iar spre alte zări de lume,
îndestulaţi din plin, cu toate cele,
Cînd Borealul se-mboldi în vale.

Din Africa lăsarăm mare, parte
Cu avuţii, cu stînci şi cu pustii :
Provincia Jalofo [10], ce-şi împarte
Pămîntul între negre seminţii;
Mandinga [11], care-n pîntec stă să poarte
Belşug de sclipitoare-aurării
Scăldate-n Gambia [12], care se varsă
In ocean, ades din drum întoarsa

Trecurăm de Dorcade[13], locuite.
Odată de surorile acele
Care, de văzul ager văduvite,
De-un singur ochi se foloseau tustrele.
Tu, singură, cu plete-nvălurite [14],
înfăşurîndu-1 pe Neptun în ele,
Hidoasă prin pedeapsă, cîmpii sterpi
Umplutu-i-ai, din părul tău, cu şerpi !

Mereu spre sud manand al flotei zbor
Ajunsem într-un golf neţărmurit,
Sierrele-Leone la zenit
Lăsand — şi Capul Palmierilor ;
Şi fluviul gigantic [15], înfrăţit
Pe-un ţărm de-al nost' cu-oceanul vuitor ;
Şi insula apostolului [16] care
L-a pipăit pe Crist, să-i dea crezare.

Aici este regatul congolez
Adus de noi la pravoslavnicie —
Pe-aici Zairul[17] uriaş îl vezi,
Rîu neştiut şi plin de vitregie ;
Şi iată-mă-n sfîrşit că navighez,
Trecînd de-a Ursei celei Mari făclie,
Trecînd şi de limanul cel de foc
Care pămîntu-1 taie la mijloc...

Curînd ne lumină o nouă stea [18]
Ajunşi în noul mare emisfer,
Care nici bănuită nu era
Că-ar străluci pe undeva pe cer ;
Mai negru însuşi cerul se-arăta,
Cu stele mult prea rare — şi stingher —
Iar dincolo nici nu se ştie încă
De-i alt pămînt ori marea doar — adîncă !

Trecînd pe-aici, unde, ca nicăieri,
De două ori Apolo dă ocol[19],
Născînd şi două ierni, şi două veri
In drum de la un pol la un alt pol,
Pe-nfurtunări pe linişti, cu vegheri
Intîmpinînd mînia lui Eol,
In ciuda neînduplecatei Here [20]
Văzum cum Ursa Mare-n valuri piere

Să-ţi povestesc a mări toane toate
De noi nepricepute, neghicite ;
Din timp senin furtuni înfricoşate,
Lungi fulgere în flăcări despletite,
Ploi negre, nopţi ca-n smoală-nveşmîntate
Şi trăsnete din slavă năruite;
Ar fi greşit — şi n-şi putea să-mi ceri.
Chiar dacă vocea mea ar fi de fier.

Vazut-am lucruri căror nu arare
Ai mării lupi, avîndu-le în faţă,
Neşovăielnici dau-le crezare ,
Dacă le judecă la suprafaţă...
Iar minţile ce doar prin cugetare
Secretele naturii ne învaţă
Ori numai prin ştiinţele alese,
Ne spun că-s false ori neînţelese !

Văzut-am, cum vă văd, lumina vie[21]
Căreia marinarii îi spun sfîntă
— La vreme de furtuni şi vijelie
Cînd bezna peste valuri stă răsfrântă ;
Şi de mirare cum să nu ne fie
Un alt miracol, care mă-nspăimîntă ?
Căci am văzut cum norii sug din măre
Pe-o lungă ţeava valurile-amare !

Văzut-am, da, prin al furtunii vaier,
(Nu, ochii nu mă-nşală nicidecum)
Un nour fin vaporizat în aer,
De vînt sucit într-una ca un fum...
Ci iată-1 ca o ţeava, ca un caier,
Suind spre ceruri micşorat acum
încît privirea nu putea să-l,vadă...
Păţea cu nourii dintr-o plămadă !...

Umflîndu-se puţin cîte puţin
Ajunse cît un uriaş catarg
Şi, după cum era de apă plin,
Era ba mai subţire, ba mai larg,

Zbura, cu valu-nvolburat, hain,
Pe creştet cu al unui nour arc
Pe care-l îngroşa peste măsură
Cu apa suptă de grozava gură.

Cum lacoma de sînge lipitoare
Ce-şi stinge-al setei chin sfîşietor
Cînd, ea, jivinei neprevăzătoare
De buze i s-a prins la vreun izvor,
Cu cît îi suge sîngele mai tare,
Cu-atît se umflă mai îngrozitor —
Aşa creştea coloana-nvîrtoşată
Şi norul de deasupră-i totodată.;

Şi ghiftuindu-se-n sfîrşit de apă,
Picioru-şi suge de pe faţa mării
Şi stropi mărunţi de ploaie fină scapă
Pe apa prinsă-n danţu-nfurtunării...
Cu valul supt tot valul îl adapă,
Dar apa nu mai are gustul sării!
Voi, înţelepţi ai lumii şi-ai scripturii,
Ce taină-i taina asta a naturii ?!

Străvechii filozofi ce colindară
Pămînturile să-afle taine grele,
De-ar fi văzut minunile ce doară
Eu le văzui, plutind cu albe vele
Ce mari scripturi iscau odinioară !
Ce noime-aflau în semne şi în stele !
Ce ciudăţenii ! Ce de taine-obscure !
Şi toate numai adevăruri pure !

...Planeta [22] care e sălăşluită
In cerul cel dintii, înalt şi sfint,
Ba faţă-ntreagă, ba-njumătăţită,
Spre noi a cincea oară şi-a răsfrînt
De cind pluteam pe marea nesfîrşită,
Cînd gabierul ne strigă : — „Pămînt!
Pămînt !" Şi toţi am şi sărit,
Scrutînd cu ochii zarea-n răsărit.

Ca norii,-n depărtata zării dungă,
Se-arată munţi cu vineţie creastă.
Sînt gata ancorele-n fund sa-mpungă
Şi-nfăşurate pînzele adastă.
Şi după astă cale îndelungată,
Ca să cunosc mai bine-ntinsa coastă,
Cu astrolabul, noua născocire
A unei minţi prea agere-n gîndire —

Pe ţărmul vast[23] ne-am risipit cu toţii,
Pe locuri pînă astăzi neumblate,
Privind, în prada unei vii emoţii,
Atîtea lucruri nouă şi ciudate..
Rămas-am eu pe plajă cu piloţii,
Să aflu unde-s navele-ancorate,
A soarelui-nălţime măsurînd
Şi harta şi ţinutul întrebind.

De Capricorn [24] aflarăm c-am trecuta
Aflîndu-ne-ntre marele-i liman .
Şi australul cerc [25] necunoscut,
Cu gheţuri pînă-n larg de ocean...
Cînd, ce văzui ? Ai mei, făcîndu-i scut,
Duceaţi cu ei un tuciuriu vlăjgan
Surprins tocmai la ceasul de plăcere
Pe cînd sugea din faguri dulce miere.

Privind, văzui ca ochii lui se tem...
Ne-am înţeles eu el doar pe muţeşte...
Mult mai sălbatic decît Polifem [26]
Tot tremura, de groază strîns ca-n cleşte
I-am arătat, mirarea să-i vedem,
Cum lîna cea din Colhos [27] străluceşte,
Argint şi mirodenii, fel de fel.
Dar nu-1 mişcară-n nici un chip pe el.

Dar lucruri cînd văzu de preţ puţin
Mărgelele din sticlă făurite,
Un clopoţel cu clinchet cristalin,
Şepci stacojii cu auriu tivite,
Il veseliră toate pe deplin...
Gesticula, holba priviri uimite
îi dăruirăm ieftina podoabă
Şi el spre tribul lui porni degrabă.

A doua zi ne pomenirăm iar
Cu-ai lui, goi puşcă, negri ca-nnoptarea,
Tot jinduind şi ei astfel de dar.
Şi erau blinzi de te umplea mirarea,
Că pe Velloso-1 hotărîră chiar
Să le urmeze vrerea şi chemarea :
Să afle ale vieţii lor temeiuri,
Ţinuturi cercetînd şi obiceiuri.

Increzător în cutezanţa lui,
Porni cu cei ce-au ostenit să-1 cheme,
Crezînd nici o primejdie că nu-i...
Dar, după ce trecu-ndelungă vreme,
Scrutînd cu ochii dealul, îl văzui,

Pe creasta lui... Părea că s-ar cam teme,
Căci o zbucni cam sprinten către mare,
Oricum, mai repede ca la plecare,

In barca lui Coelho,neindata
Zbură sa-1 ia, însă cînd fu aproape,
Un tuciuriu se năpusti din gloată,
Peste Veiloso, nu cumva, să-i scape...
Şi alţii-n jurul lui făcură roată...
Ci alergai şi eu atunci pe ape...
Cînd însă mă apropiai de coastă,
Zării o bandă neagră cum adastă.

O grindină de pietre şi săgeţi
Se abătu spre noi fără s-aleagă ;
Şi nu au fost în vînt, precum vedeţi :
Rănită, pulpa mi-a rămas beteagă...
Dar nici noi nu ne-am prea zgircit la preţ
Ci-nfuriaţi la culme, fără şagă,
Şepci roşii dacă jinduiau a strînge,
Văzură roşul propriului sînge.

Acum Velloso fiind bun-scăpat,
Ne-ntoarserăm, spre flota noastră iară,
Mult supăraţi de cum ne-a-ntîmpinat
Această bandă crudă şi barbară...
Că-i ţărmul Indiei îndepărtat
Aceste întîmplări ne învăţară.
Deci, mai avand de mers pînă la dînsa,
Sub vînturi iar desfăşurarăm pînza.

Rîzînd cu toţii de această treabă,
Il întrebarăm : —- „Măi, Velloso, frate,
Costişa ăsta nu poţi mai degrabă
Să o cobori, decît să-i urci în spate?"
„Ba da, dar cînd văzui spurcata labă
A cîinilor cum către voi se-abate,
Tot mă-ntrebam, vâzînd că nu-i a bine
Cum le veţi face faţă fără mine ? !"

Ne spuse ca trecuta fiind creasta
Cu-ameninţări şi mare taraboi
Strînsura, blîndă pînâ-n clipa asta,
Cerutu-i-a să meargă înapoi.
Iar ei,la pîndă,împînziră coasta,
Ca noi, săriţi într-ajutor apoi,
Ei să ne poată de pe lume rade
Şi-n dragă voie flota şă ne-o prade.

...Lucise de cinci ori slăvitul soare

De cînd pluteam din nou spre auroră,
Pe nebrăzdată de corăbii mare,
Avînd suflarea vînturilor soră.
Cînd, într-o noapte, iată că apare
Pe cînd stăteam de veghe sus, la proră,
Un nour gros, plutind in pas cu vîntul,
Intunecînd văzduhul şi pâmîntul.

De nepatruns şi, amenințător,
Ne şi umplu de spaima cea adîncă.
Mugea pe mare valul vuitor
Parcă izbind zadarnic într-o stîncă...
Şi-atunci strigai : — „Ceresc stăpînitor,
Ce taină,ce urgie ne-arăţi încă,
De care n-am ştiut nicicînd, nici unii,
Mai crîncenă ca mugetul furtunii ? !"

Nu terminai, căci înspăimântător ma
Ţintea o monstruoasa plăzmitură
Cu talia robustă şi diformă.
Cu chip posac. cu colţi de-argilă-n gură.
Cu gura neagră, barbă-n cîlţi, enormă,
Cu ochii găunoşi la-uitătură,
în părul creţ cu iarba şi nisipul,
Cu palid şi livid, ca huma, chipul

Aice mă voi razbună năprasnic
Pe cel ce mi-a descoperit fiinţa
Şi an de an, pe ţărmul unde-s paznic,
Dacă mi-i dreaptă propovăduinţa,
Destinul vostru fi-va tot mai groaznic
Cînd vă voi pedepsi nesăbuinţa
Cu pierderi grele şi cu naufragii,
Cu moartea cel mai mic dintre ravagii!

Eroului neîntrecut în lupte [31]
A cărui faimă va sui la cer,
Urmînd porunci din voia.soartei rupte,
I-oi fi aici pe veci mormînt stingher...
Şi va vedea cum, de adîncuri supte,
Trofee smulse flotei turce pier ;
Quiloa, Mombaca, mi-or sta alături
De pe această lume sa-1 înlătur.

Alt cavaler semeţ şi temerar [32]
Prin ani văd cerbicia că-mi înfruntă
Ducînd cu el soţia, scumpul dar
Pe care-Amorul i l-a dat prin nuntă.
Ii va mîna destinul lor amar
Pe ţărmul meu ce, cu mînie cruntă,

Scăpaţi de-un naufragiu greu pe coaste,
îi va supune altor mari năpaste.

Născuţi in mărea dragostei văpaie,
De foame stinşi copiii o să-şi vadă.
Pe mamă o vor despuia de straie
Ferocii cafri lacomi după pradă
Sub vînt, sub ger, sub arşiţă,sub ploaie
Lăsîndu-i alba trupului plămadă,
Lăsîndu-i şi gingaşele picioare
Desculţe prin nisipuri arzătoare !

Din Rodosul stropit de albul spumii
Părea al doilea uriaş colos [28]
Minune, între şapte ale lumii,
Cu braţele prelungi, cu trunchiul gros,
Cu vocea grea ca mugetul furtunii
Cînd oceanul fierbe minios.
Simţirăm carnea tremurind de frică
Şi părul cum măciucă se ridică.

Grăi : — „Cutezătoare seminţie,
Cum alte seminţii pe lume nu-s,
Primejdii mari, războaie, vitregie
Deşertu-ţi neastîmpăr n-au răpus ? !
Cum de cutezi, în marea ta trufie,
Să treci hotarul unde straja-s pus,
Pe care niciodată nu-1 tăiară
Străine lemne [29] ori din astă ţară ?

De căutaţi secrete ferecate
In umeda stihie şi-n natură,
Nemuritorilor nearătate,
Iluştrilor prin viţă ori bravură,
Aflaţi năpastele încrîncenate
Ce voia mea-ndrăznelii voastre jură,
Pe marea largă şi prin lumea nouă,
Chiar dacă fi-vor hărăzite vouă !

Căci cuteza-vor, prin furtuni grozave,
Şi alte nave drumul tău să-1 bată.
Primejdiile-acestui ţărm, hulpave,
Furtuni vor fi asupra lor s-abată.
A celeia dintîi armade nave [30]
Care pe-aice trece-va vreodată,
Vor îndura, în ghiara deznădejdii,
Mai multe pagube decat primejdii.

Iar ochii ce scăpa-vor de năpastă,
Nenorocirea izbutind s-o-ndure,

Vedea-vor cum cei doi mereu adastă
In bezna care fierbe în pădure.
Şi după ce, cu lacrime, pe coastă,
Vor îmblînzi şi cremenile sure,
Spre cer îi vor zări, uniţi,cum zboară
Din închisoarea dulce şi amară !"

Vedeam îngrozitorul monstru cum
Al soartei drum în faţă, ni-1 asază.
— „Dar cine eşti ? — îl întrebai... Oricum,
Imensu-ţi trup adinc mă minunează-!"
Ci ochii negri întorcând acum,
C-un urlet care ne umplu de groază,
Răspunse revărsîndu-şi întristarea,
De parcă-1 săgetase întrebarea :

-— „Sînt capul mare şi de toţi ascuns,
Numit ,al Patimilor [33] cumplite!..
Pomponiu [34] Pliniu [35], Strabon [36] n-au ajuns
Să-mi ştie tainele nebănuite.
Prin promontoriul de nepătruns
Liman sînt Africii nemărginite.
Mă-ntind pînă la Arctica sihastră ,
Şi mă jigneşte cutezanţa voastră .

Adamastor mă cheamă. Fiu al humii
Ca Encelad [37],Egeon [38] Centiman [39]
Război pornit-am cu stăpînul lumii
Şi domnul fulgerelor, lui Vulcan !
Nu munţii peste muriţi nălţai, ca unii,
Ci, cucerind întinsul ocean,
Eu, căpitan al mărilor afunde
Vînam armata lui Neptun prin unde !

Iubire pentru soata [40] lui Peleu
Mi-a fost indemnul viu al cutezarii
Zeiţe, mari dispreţuit-am, eu
Ca s-o iubesc doar pe prinţesa mării;
Cu fiicele bătrînului Nereu
Văzînd-o, goală într-o zi — visării
M-am dăruit... Şi patima-nfocată
Cuprinsu-m-a atunci ca niciodată.

Avînd un trup gigantic şi urît
S-o cuceresc fiind cu neputinţă
Lui Doris[41] spusu-i-am că-am hotarît
S-o iau prin arme ca-mi voi da silinţă.
Iar Doris o vesti numaidecît,
Dar rise numai gingaşă fiinţa

Şpunînd :"Ce nimfă poate, cu tot dorul,
Să-i sature unui gigant amorul ?

Dar, să-i aduc oceanului salvarea,
Cerca-voi de urgie să-i scutesc
Păstrindu-mi în acelaşi timp onoarea"...
Acest răspuns ajuns-am să-1 primesc,
Şi, neghicind într-însul înşelarea,
Căci veşnic; orbi sunt cei care iubesc,
Umplutu-m-au speranţele fierbinţi
Şi stup mi-ajunse pieptul de dorinţi.

Cernut-am — orb -— peste război uitare
Şi, noaptea, cum mi-a spus şi Doris, iată
Că singură şi goală-n depărtare
Fermecătoarea Thetis mi se-arărată!
Ca un nebun zvîcnii spre-mbrăţişare ,
La piept strîngîndu-mi zîna adorată
Şi i-am acoperit cu sărutări
Obrajii, ochii, soarele din păr !...

Vai greu dau glas dezamagirii crunte!
Crezand ca dragostea mi-o strang in brate,
Imbrăţişasem stîncâ unui munte
Cu aspri stei şi codri de verdeaţă !
Eram cu-o stanca dura frunte-n frunte,
Crezînd un chip de înger c-am în faţă !
Şi iată, mut, în jalea mea adîncă,
Lipit de stîncă, m-am schimbat în stîncă.

O, nimfă, a oceanului minune
De ce, de nu-ţi plăceam măcar un pic,
Nu m-ai lăsat cu dulcea-nşelăciune,
Fie ea munte, nour vis nimic ? !
...Fugii atunci nebun de-amărăciune
Şi de rusine valul sa-l despic
Spre alte mări, unde să nu-şi mai rîdă
De chinu-mi nimeni şi de faţa-mi hîdă...

In vremea asta; tocmai şi căzură
In cumpănă grozavă fraţii mei,
Căci zeii, cu orgolioasă ură,
Pe unii i-au strivit sub munţii grei.
Şi cum nu-ş mîini croite pe măsură ,
Să se atinga-n cer de marii zei,
Plîngandu-si soarta am simţit îndată
A cutezanţei mele cruntă plată :

Scimbatu-mi-s-a carnea-n neagră humă,
Schimbatu-mi-s-au oasele în stînci,

Iar braţele şi trupul de huidumă
S-au alungit spre apele adînci...
Şi-n acest cap schimbat curînd văzu-mă
Pedeapsa cruntă-a zeilor nătîngi,..
Şi, ca să-mi fie soarta mai amară,
Cu braţe de-apă Thetis mă-nconjoară

Astfel grăi şi inspaimîntător
Gemînd, pieri colosul din vedere.
Se destramă şi tenebrosul nor
Mugi stihia mării cu putere...
Şi-atunci, spre sfîntul îngerilor cor
Nălţîndu-mi mîinile, pornii a cere
Să nu se-ntîmple cruntele urgii
Pe care-Adamastor le prooroci...

Pirois [42], Flegon [43] săgetau pe zare
Cu-alţi doi trăgând strălucitorul car,
Cînd ni se arătă pămîntu-n care
Schimbat a fost gigantul temerar.
De-a lungul lui tăiatu-ne-am cărare
Către Levant, purtaţi de val amar...
Şi cînd aflat-am loc prielnic iară,
Am ancorat pentru a doua oară.

Stăpînă tot o neagră seminţie
Era şi pe acest întins pămînt,
Dar păreau oameni mai de omenie ..
Decît ceilalţi, pe care i-am înfrînt,
Ei, dănţuind a mare bucurie .
Spre plajă se grăbeau, cu chipul blînd,
Ducand cu ei muierile şi turma
Ce le ţinea, păscînd într-una, urma.

Pe boii dugleşi, cu mişcări domoale.
Veneau călări pîrlitele femei,
Căci boii, printre alte animale,
Erau la mare cinste pe la ei.
Cîntînd frumoase cînturi pastorale
Zoreau spre noi bărbaţi, copii, holtei,
De flaut acompaniaţi, în şir,
In totul imitîndul pe Titir [44].

Prietenoşi de se-arătau la feţe,
Cu omenie ne întîmpinară
Şi scoaseră găini de prin coteţe,
Gustoase cărnuri scoaseră afară.
Dar cum n-aflaram nici aici poveţe

Despre rîvnitul ţel prin unda-amară,
Spre care veşnic ne purta avîntul,
în vele iarăşi slobozirăm vîntul.

Dăduserăm, plutind pe lungul drum, întregii
Africi negre vast ocol.
Spre braul cel de foc pluteam acum
Bineţe dind Antarcticului pol.
Şi-acel ostrov [45] în cale îl văzum
Pe unde a trecut întîiul sol
în căutarea capului acesta
Unde l-a pironit pe veci tempesta.

Şi zile lungi am străbătut cîmpia
Pe linişti, prin viltoare de primejdii
Cu drumuri noi am despicat urgia .
Purtaţi de numai flacăra nădejdii
Dar cum pe mare nestatornicia
Nu pune între rău şi bine nadejdii,
Curenţi puternici se-mbulziră, iată,
Răscolitori, din drum să ne abată.

Părea mai tare forţa nărăvaşă
A mării ce ne azvîrlea-napoi
Decît mânia vîntului, abraşă,
Mugind în contra mării pentru noi.
Si Notus doar, cu firea lui pizmaşă,
Pornind cu valurile dîrz război;
Mînia revărsîndu-şi-o-n suflare,
Ne despică şi prin curenţi cărare.

Era-n ajunul preaslavitei zile
Cînd cei trei crai, porniţi din răsărit,
In fătul sfînt al pururei copile
Un rege-au căutat şi proslăvit.
Şi iată, iarăşi, după zeci de milei
Un alt pămînt de negri locuit,
Căruia datu-i-am sfinţitul nume
Al zilei ce spre el fu să ne-ndrume.

Aici luarăm iarăşi de-ale gurii
Din rîu luarăm apă de băut,
Dar drum spre India, pe marea-n furii,
Norodul nu ştia , stătea ca mut...
O, rege, vitregiile naturii,
Atît amar de timp le-am cunoscut
Tot rătăcind şi neaflînd, pe val,
Un semn despre-acest ţărm oriental

Inchipuie-ţi ce cazne şi asprime,

Spetiţi de greu istov, lihniţi de foame,
Brăzdînd nemaiştiute mări. şi clime,
Curajul au cercat să ni-1 destrame !
Nădejdi nu ne dădea nimic şi nime.
Dam veşnic numai deznădejdii vame,
Cînd ceruri nefireşti, clocind năpaste,
Ni se-arătau necontenit nefaste.

În lăzi şi putini, mucezita hrană
Era pentru lihnitul trup otravă
Şi nu ne întărea nădejdea vană
Vreo rază cu lumina ei suavă.
De nu era oştirea lusitană.
Au crezi tu că-n restriştea cea grozavă,
Ar fi putut păstra credinţa-n lege
Dînd ascultare regelui, o, rege ?

De disperare,foame ori manie
Rabdarii grele de-i treceau limanul
Nu s-ar fi-vrednicit pirati sa fie,
Cu ură ucigîndu-şi căpitanul ?
Dar mult călită lor statornicie
Nu a strivit-o nicidecum amanul,
Că-n portughezi este cu neputinţă
Să frîngi nenduplecata lor credinţă

Lăsînd apoi şi portul primitor
Ne-am abătut spre larguri de la coastă
Căci Notus cu îngheţ, în aprig zbor
Vuia peste a, valurilor creastă.
Fugeam şi de curentu-nşelător
Care în golful[46] cel vestit adastă -
Din care, pe corăbii mari; Sofala
Işi poartă-n lume aurul şi fala.

Scăpînd de-acest curent, văzum îndată
Că navele spre ţărm sînt trase iar
Zmucite-n danţ de marea-nvolburată ;
Şi Sfatul Nicolae [47] în zădar
Patron în aste clipe ni s-arată
Căci spaima îşi făcuse-n, noi cuibar...
Stăm resemnaţi, în faţă cu primejdea,
Cînd iarăşi ne însufleţi nădejdea.

Căci ajungînd de coastă mai aproape,
Un rîu văzura, scâldînd cîmpii şi lunci
Catarge-nalte-i lunecau pe ape
Şi marinarii, istoviţi de munci,
Simţiră bucurii lucind sub pleoape
Ştiindu-ne alături, iar, atunci,

De alţi navigajori pe valu-n spume
Spre Indii să le cerem să ne-ndrume.

Erau tot negri,dar pareau ca sunt
Cu neamuri mai de soi in legatura,
Se desluşea cîte-un arab cuvînt
Amestecat, în limba lor obscură ;
Purtau pe cap, drept acoperămint
Un şal cu alb bumbac în ţesatură;
Şi-n pînză-albastră, ca a mării undă,
Obicinuiau ruşinea să-şi ascundă.

Ne spuseră-n araba lor pocită,
Vorbită bine de Fernand Martins,
Că nave mari au cale bătucită
Demult şi pe al mării lor întins,
Spre sud plutind pe marea răscolită
Şi iar spre-al răsăritului cuprins :
Bărbaţi ca noi, războinicii flotilei
Şi albi la chip ca albul chip al zilei.

Numirăm riul, rîul Semne-Bune [48]
Căci aste veşti ne-au mîngaiat auzul;
Şi-avînd cu noi columne, si-ncununе
Astfel de locuri, străjuind taluzul,
Nălţarăm una, la hotar de dune,
In piatră-ntruchipînd pe călăuzul[49]
Pe-arhanghelul ce şi-a vădit puterea
Lui Tobia cînd i-a redat vederea.

Ne-am pus pe, curăţat apoi, căci nu-ndur
Să văd murdare ale flotei vase
Cu scîrbe colcâite în străfunduri
Moluşte, alge, stridii scoici vîscoaşe
Iar gazdele de dincolo de prunduri
Ne aduceau merindele gustoase
Şi fruntea lor senină de ajuns,
Ne dovedea, că n-au vreun gînd ascuns.

Dar bucuria nu ne-a fost deplina!
Speranta vru a nu ne mai cunoaste
Ramnusis [50] nu întîrzie să vină
Cu noi nenorociri să ne împroaşte.
Căci cumpănita pronie divină
Din veac supuşi acestei legi ne naşte :
Cu greu durerii lungi să-i dăm de capăt,
Iar binele să aibă iuta scapăt.

O molimă greţoasă [51], hîdă, crudă,
Cum nu văzusem alta mai-nainte,

Făcîndu-le nădejdilor în ciudă
Pe mulţi din noi îi azvîrli-n morminte.
M-ar crede cineva, să mă audă ?
Creştea, din gingii, carne peste dinte...
Umflată gingia, peste măsură,
Le putrezea bolnavilor în gură.

Şi-o grea duhoare se-mpînzea, scîrnavă,
Făcînd tot aerul din jur să pută ;
Şi n-aveam nici un doctor de ispravă,
Necum chirurgi cu mîria pricepută ;
Noi, cum puteam, tăiam fără zăbavă
Putreziciunea-n gingie crescută;
Cădeat ca moartă carnea,sub custură
Şi mort curand şi cel cu plaga-n gură.

Mîhniţi, lăsatu-ne-am aice deci,
Tovarăşii nepreţuiţi de luptă
Care, pe râscolitele poteci,
Au înfruntat urgia ne-ntreruptă,
Uşor îşi află omul loc de veci!
Un val, un pumn de lut din el se-nfruptă !
Şi-un val străin ori un străin pămînt,
I-i oricărui erou pe veci veşmînt!

Si,portul parasind duceam cu noi
Mai multa si nadejde si tristete
In josul coastei, navele-n convoi
Le-am îndrumat pe valuri săltăreţe,
Dar Mozambicul ceartă şi război
Şi viclenii ne-a dat, iar nu bineţe ;
Iar Mombaca cum ne-a-primit — se ştie
Cu şi mai multă încă viclenie..

O**,** pîna-aici eu n-am aflat vreun port
Că viului,să-i deie,sănătate
Şi viaţă celui ce-i aproape,mort.
Prin mult neţărmurită bunătate!
Repaos au vitejii de pe bord,
Ni-s liniştite,gandurile, toate,
Şi, rege, spre a-ţi răsplăti cinstirea,
Aici mi se încheie povestirea.

Te chem, mărite rege de aceea,
Să judeci : au ajuns aşa departe
Ulise iscusitul ori Enea ?
Văzut-au ei măcar a opta parte,
Măcar că-i proslăveşte epopeea,
Din cîte eu, răzbind talazuri sparte,
Văzut-am pe neţărmurita mare

Doar prin strădanii şi îndeminare ?

Tu ce-ai băut licoare din Aonia [52]
Şi laudă-se că ţi-au dat lumină
Atena, Ios, Rodos, Colofonia
Şi Smirna, Argos, mîndra Salamină [53] ;
Şi tu, al artei astru [54]-n Ausonia[55],
A cărui voce pură şi divină
Adoarme Mincio [56] natala-ţi glie
Şi Tibrul îl îmbată de mîndrie —

Slăviţi în canturi zei şi semizei,
închipuiţi şi magi, şi Polifemi,
Sirene ce-i adorm cîntînd pe ei;
Frumoase Circe, meştere-n blestem,
Mînaţi-i spre Ciconi[57] în anii grei;
La vîsle sau la pînze să-i vedem
Să uite totul cînd mînca-vor lotuşi[58],
Treziţi, pilotul să şi-l piardă [59] totuşi !...

Şi vânturi ce-n burdufe-şi fierb suflarea [60]
Scorniţi! Apoi Calipso-ndrăgostite
Şi harpii scîrboşindu-le mancarea
Ori în adînc la umbrele cernite
Şi goale arătaţi-le cărarea !
Frumoase-s toate, bine născocite,
Dar adevărul meu, măreţ şi pur,
întrece, născocitele scripturi!"

Cuvintele i le sorbeau din gură
Lui Gama, toţi, cînd încheia povestea,
Isprăvilor măreţe de bravură
Cărora li s-a dus în lume vestea ;
Iar regele Melindei, cu căldură,
Ii lăuda in clipele acestea
Pe regii lusitani-- cinstind virtutea
Norodului ce-a săvârşit atîtea.

Repovestite sînt de plebea toată
Aceste fapte mari şi minunate;
Vrăjiţi, spre lusitani cu toţii cată ;
Dar Deliu [61], junele, din slăvi curate
Indrumă carul prăbuşit odată
De al Lampetiei nevolnic frate
Să-adoarmă-n braţele lui Thetis, dulce...
Iar regele se duce să se culce...

Ce dulce sînt laudele dreptei glorii
A neamului, de altă gură spuse!
S-au străduit mereu cutezătorii

Să-ntreacă fala vremilor apuse !
Dar pildele din vechile istorii
îndemnuri.sînt acestui ceas aduse,
Iar pe viteazul care slavă caută
îmbărbătează-l mult străina laudă.

Pe Machedon nu-1 încînta.Achile
Cît lăudaţi, topită-n epopee
In ritmul trepidantelor dactile...
Cinstire Temistocle [62]-a fost sa-i deie
Lui Miltiade [63] ,lung şirag de zile,
Doar pentru preţul multelor trofee,
Spunînd că îl desfată versul care
Slăveşte faptele-i cutezătoare.

Mult mai prejos isprăvi slăveşte cîntul,
Socoate Gama, decât ale sale
Care uimiră cerul si pămîntul...
Dar, mantuana lira [64] s-o răscoale,
Sa-1 cînte pe Enea neînfrântul
Şi Romei să-i înalţe osanale,
Au cîte daruri şi favoruri strîns-a
Eroul[65] cel indrăgostit de dînsa ?...

Născut-a Scipii lusitana glie ,
Şi Machedoni, Augusti şi Cezari încă,
Dar nu le-a strîns în suflet poezie
Zidindu-i numai din granit şi stîncă !
Luptînd, Octaviu [66] nu-nceta să scrie
Vărşînd în stihuri, dulci ştiinţă-adîncă.
Pe Fulvia, Antoniu, luînd lira,
Adesea o uita pentru Glafira.

Nu-şi uita Cezar, pe meleaguri france,
Pentru război, ştiinţa fără seamăn[67]
Deplin stăpîn pe pană şi pe lance,
Cu Cicero e-n elocvenţă geamăn.
Pe Scipio [68] pierzar de ţări duşmance,
In comedii cu cine să-1 aseamăn?
Iar Alexandru [69] — pe Homer — întîi
Iubindu-1, nu-l ţinea la căpătîi ?

Latinii, grecii, pînă şi barbarii ,
N-avură vreun viteaz în stravechime
In rand ,să nu fie cu cărturarii!
Doar lusitanii n-au avut pe nime !
Ruşine mi-i — fi-ndcă la noi mai-marii
N-au preţuit frumosul strans în rime !
Iar cei ce însuşi nu cunoaşte arta,
Nu-i poate către slăvi deschide poarta.

Mai-marii poartă vina, nu natura,
Că ne lipsesc Homerii şi Vergilii...
Cit ei încătuşa-vor, lirei gura,
Uitaţi vor fi Eneii şi Ahilii !
Mai tristă-i însă fărădemăsura
In care lusitanele familii
Prea aspre, crîncene-s --încît departe-i
De ele harul minunat al artei.

Deci muzelor le-aducă mulţumire
Viteazul Gama, căci — iubindu-i tara —
Prin liră datu-i-au inveşnicire !
Dar altfel, Caliope-legendara,
La stirpea lui nu află preţuire...
Nici nimfele din Tage toamna, vara,
Nu şi-ar lăsa netorsul fir de aur
Să-i pună lui, cîntînd, pe frunte, laur.

Doar dragostea de ţară; preacurată,
Cum şi dorinţa lor fară prihana;
Trezi-n Tagide flacăra chemată
Să laude virtutea lusitană.
N-adoarmă, deci, dorinţa-mpătimată
Şi-a-nfăptuirilor măreţe goană!
Caci — dacă slava lirei n-o aşteaptă –
Şi altfel proslăvită-i marea faptă !

CINTUL VI

Nu mai ştia-n ce fel păgînul rege
Să-i bucure, pe solii Europii,
Din suflet vrand cu domnul lor să lege
Prietenie pînă-n pragul gropii;
Şi rău părea-i acuma, se-nţelege,
Că-i greu de acel ţărm să te apropii,
Şi nu-i vecin cu ţara lîngă care
Deschisa Hercule cărări spre mare.

Sprinţare danturi, desfătări alese,
Cum datina melindiană cere,
Ciopor de bărci la pescuit purcese,
Le-mbucurau vremelnica şedere..
(Şi Cleopatra cu serbări şi mese
L-a îmbătat pe-Antoniu de plăcere).
Şi stară lusitanii să se-nfrupte

Cu rare, păsări, cărnuri, peşti şi frupte..

Dar căpitanul veghea nu-şi alungă
Văzînd că prea mult cheful se întinde,
La ţel rivnind mai iute să ajungă,
Ceru şi călăuză şi merinde,
Căci pînă-n Indii calea-i încă lungă
Din ţărmurile darnicei Melinde,
Al cărei domn îi cere pe vecie
O mult statornică prietenie

Şi-n portul lui mereu să vină, iară,
Cu mîndră flota lor în ospetie
Să le închine lor bogătani ţară
Fiindu-i lui dorinţa cea mai vie...
Şi vreme cit a trupului povară
De spirit stăpînită va să-i fie,
Va sta chezaş cu viaţa şi cu cetnici
Pentru asemeni domn-şi oameni vrednici

La fel îi glăsuleşte căpitanul
Şi, pînzele-ntinzînd, cîrmeşte proră,
Pe-argintul cei sărat, către limanul
In care doamnă este Aurora.
Şi-avea un călăuz -- nu ca vicleanul
Ce rău le căşunase tuturora,
Ci-un om cinstit şi mult umblat prin lume,
Pe calea cea mai dreptă să-i îndrume.

Pluteau de pe acum,, mereu-nainte
Spre umedele Indiilor mări,
Zăreau culcuşul soarelui fierbinte
Şi-aproape ţelul marei lor visări;
Dar iată, Tioneu nu se dezminte;
Văzînd norocul ce-iaşteaptă-n zări
Şi că nimic virtutea nu le-o surpă.
Blestemă, sîngeră înjură; turbă..

Văzînd că-n Lisabona vrea Olimpul
O nouă mîndră Romă să răsară,
Iar el nu poate să-i mai smulgă nimbul
Că-i stă-mpotrivă însăşi slava clară,
Amarului să-i afle leac cu timpul,
Spre umeda împărăţie zboară,
Puternicului zeu să-i baţă-n poartă
Căruia marea i-a căzut în soartă.

în cea mai adancată. văgăuna
A peşterilor ce-s sălaşul mării,
De unde valul muge a furtună –

Răspuns dînd vîntului şi-nviforarii;
Neptun sălăşluieşte, dimpreună
Cu nereidele şi zeii ţării?
Cei umezi zei, care sub bolţi de valuri
Duratu-şi-au cetăţi cu mari portaluri.

Pe cîmpuri largi de-argintărie fină,
în fundul, care n-avu ochi iscoadă,
Înalte, mîndre turnuri se îmbină,
Zidite din strălimpede plămadă ;
Nici nu-ntrezare ochiul, la lumină,
Cînd la un pas e de vreo colonadă,
De e cristal sau diamant pe-aproape,
Atît de pur e jocul ei de ape !

Mari perle, din cochilii dezghiocate,
Stau porţilor de aur scump adaos,
Că Bachus chiar mînia-şi nesocoate,
Sculpturile-admirînd în mut repaos.
întîi zări,-n culori nenumărate,
Mult încîlcit la chip, străvechiul haos
Cu cete patru elemente care
îşi împlineau menirea creatoare.

Cel mai presus e Focul fără moarte,
Sublimul Foc prin însuşi el hrănit.
De-aici suflarea vieţii lumii-mparte
De cînd de Prometeu a fost răpit ;
Pluteşte Aerul uşor deoparte,
Ce se strecoară lin şi nezărit,
Fierbinte, rece lumii dînd ocol,
Şi nelăsînd în lume nici un gol

Urma Pamantul leganand in poale
Paduri si munti,si campuri cu verdeata
Nascutelor la sanu-i animale
Şi hrană dăruindu-le şi viaţă ;
Stralimpezile Apelor cristale
Sculptate fin se arătau la faţă,
Dînd vieţii sucul binefăcător,
Purtînd popor de peşti în unda lor.

Se mai zăreau acele lupte crunte
Ce zeii le ayură cu titanii...
Sub Etna — zvîrlitor de lavă munte,
Tifeu [1] mai-îndura şi-acum strădanii.
Neptun apoi izbea pămîntu-n frunte
Să le-ndulceaseă oamenilor anii
Cu sprintene începitate serve [2]...
Urma măslinul paşnicei Minerve.

Putin din drum l-a-ntîrziat ispita
Frumosului pe crudul Tioneu...-
De mult înştiinţat că el venit-a,
La poartă-l aştepta al apei zeu ;
Şi nimfele-i alcătuiau suita,
Mirate, intrebîndu-se mereu,
Ce caută-n regatul cristalin
Acel ce este rege peste vin ?

Grăi Lieu : — „Neptun, cu drept temei
îţi bate însuşi Bachus azi la poartă ;
Puternicilor chiar, puterea ei
Arată-şi-o ades nedreapta soartă !
La sfat tu cheamă-i deci pe-ai mării zei
S-audă de urgia ce nu iartă,
Căci cere-se cu toţii a cunoaşte
Cumplitul răfu care pe toţi ne paşte !"

Neptun se hotărî ,-n palatul său,
Să cheme zeii umedelor crestei,..
Triton[3] --hidos şi deşirat flăcău,
Ce,-mîndru se fălea că fiu ie este
Salaciei şi, lui din hău. în hău
— Pe mări a fost trimis de-ndată, lainic,
Fiind al tatălui trompet şi crainic.

în loc de par şi-laţele din barbă,
Umflată de sărată udatură,
Creştea a algelor vîscoasă iarbă
Ce pieptene prin ele nu văzură...
La cap de păr, necontenind să soarbă,
Stau negre scoici, din păr zămislitură ;
Drept coif îi străşineşte fruntea-ngustă
O carapace lată de langustă.

L-i trupul gol, alunecos la-nnot,
Cu mii şi mii de mici vieţuitoare
Acoperit pe piept şi peste tot :
Cu crabi şi stridii, care-n fund de mare
Sub al lui Febe [4]-disc, să crească pot –
Peste ruşine, peste mădulare
E-un smîrc de scoici şi raci chitind să muşte
Şi muşchi, şi solzi, şi feluri de moluşte.

Ducînd la gură răsucitul ghioc,
Vibra prelung prin valuri viul sunet;
Ecoul colindă din loc în loc,
Purtîndu-i chemătorul glas de tunet;
Şi la sobor, nepregetînd deloc,

Grăbiră zeii din regatul umed
Spre zeul apei şi-al Dardaniei ctitor [5]
Ce grecii s-o distrugă izbutit-or...

Venea batranul Ocean [6] in fata
Urmat de fiice mindre şi de fii ;
Nereu, care cu Doris, scumpa-i soaţă,
Umplu de nimfe marile-azurii;
Proteu, lăşîndu-şi.turma-n unda creaţă
Să pască pe săratele cimpii;
Dar el, profet fiind, ştia prea bine
Lieu tătucul cu ce păsuri vine.

Venind, a Cerului şi-a Vestei fiică [7]
Soţia lui Neptun, fermecătoarea,
Majestuoasă capul şi-1 ridică
Încît vrăjită-ncremeneşte marea !
Sub via, străvezia ei tunică,
Trezesc rotunde forme încîntarea ;
Şi-ar fi,păcate atîta frumuseţe :
S-o tăinuiască horbotele creţe!

Frumoasa ca o floare Amfitrită [8]
Venea şi ea, alături cu delfinul
De care ea fusese sfătuită
A se iubire cu Neptun divinul.
Cu ochi atotstăpîni e dăruită
Mai vii ca raza soarelui, sublimul...
Şi ea, ca Tethis, zeului stăpînă
Soţii fiindu-i, calcă mînă-n mînă.

Venea acum zeiţă printre zei
Scăpată de-a lui Atamas [9] mînie.
Zburdalnic o-nsoţea copilul ei,
Şi lui ursit fiindu-i zeu să fie ;
Jucîndu-se pe udele alei
Cu cîte-o drăgălaşă cochilie,
Din cînd în cînd obicinuia să steie
Să-1 ia în braţe mîndra Panopee [10]

Şi omul [11]ce prin ierburi fermecate
A fost schimbat odinioară-n peşte,
Venea schimbat acum în zeitate
Iubit de Scila, el încă-o iubeste
Şi plînge hîda monstruozitate
Ce-a săvîrşit-o Circe, mişeleşte.
Adesea, vai, ne-mpărtăşita dragoste,
Prin răzbunare, e cumplită pacoste !

In sala nobilă, cu mari arcade,

La sfat stau zeii sub al mării val;
Stau zee — pe bogatele estrade
Stau;zei -- pe scaunele de cristal;
Neptun i-ntîmpină cum: lor se cade;
Stă Bachus pe un tron cu-al său egal;
Şi se-mpînzesc aromitoare fumuri
Ce-ntrec ale Arabiei parfumuri:

Ci, potolită lărmuiala multă
A zeilor şi-a rânduirii lor,
Lieu arată pricina ocultă
A păsurilor care-1 rod şi dor ;
Privind spre cei ce ostenesc şi-ascultă,
Cu chip posac, astfel grăi-n sobor,
In ura lui chiar cu străine arme
Nădăjduind pe lusitani să-i sfarme :

--„Tu, domn, care, sub braţul falnic pleci
Din pol în pol infurtunata mare
Şi nu laşi muritorilor poteci
Peste hotărnicitele hotare !
Şi tu, bătrîn Ocean, din veci în veci
A lumii-ntregi de apă cingătoare,
Hotărnicind prin mari şi drepte pravili
Pământului şi însăşi vieţii stăvili !

Şi voi; razbunatorii zei ai mării
Ce nu-ndurarati nici o plangărire,
Regatu-ntins din dungă-n dunga zării
Păzindu-1 de umana cucerire !
V-adoarme moleşeala delăsării ?
Au cinema izbutit a vă-mblînzire,
încît opreliştile voastre crunte
Cutează oameni slabi să le înfrunte ?

Văzutu-i-aţi cu cîtă îndrăzneală
Cercară să supună slava-naltă !
Acum, urmind a minţii lor sminteală,
Purtaţi de pînze, mărea o asalta
Şi zi de zi-şi cîştigă nouă fală !
Mi-e teamă, zeilor — şi nu de altă
Decît că oameni fi-vom noi, cu timpul,
Iar dînşii zei, impărăţind Olimpul!

Caci iată, pricăjita seminţie
Ce poartă al vasalului meu nume,
Umflată de mîndrie şi trufie,
Pe voi, pe mine vrea să ne sugrume ;
Despică crunta mărilor urgie
Cit n-a-ndrăznit cîndva romana lume,

Prădîndu-vă împărăţia-albastră, ,
Porunca încâlcind şi legea voastră !,

Cînd minienii, pentru-ntîia,oară,
S-au avîntat să vă brăzdeze valul,
Turbase Aquilonul bunăoară
Şi se dezlănţuisc Borealul
Şi vînturile de se răzbunară,
Răbdării lor cînd se trecuse malul,
O, voi, de care-i mai aproape marea,
De ce întîrziaţi cu răzbunarea ?

Sa nu va-nchipuiţi, o, zei, că eu
De-al vostru drag am coborît din cer;
Jignirea voastră dacă nu o vreu,
în inima şi eu am un jungher :
Onorurile cucerite greu
Cînd am învins hindusul emisfer
Ca jugul meu pe umeri să-1 îndure,
Vor lusitanii azi să mi le fure !

Căci domnul zeu şi Soarta-n miez de timp,
Ocîrmuind făptura cum li-e placul,
pe fruntea lor azi voi să pună nimb
Pe faimă care să uimească veacul!
Dau proastă pildă zeii din Olimp
Cînd slobod drumul lor spre faimă facu-l!
Puterea cea mai mică azi o are
Acel ce-i vrednic de putere mare !

Astfel fugit-am din Olimpul sfînt
Să caut leac cumplitelor nevoi;
Să văd de preţul meu, ce-n cer s-a frînt,
Nu pot să-1 regăsesc aici, la voi ! ...
Oprit a fost al zeului cuvînt
Aici, de-amarul lacrimei şuvoi,
Taşnită de sub streaşină pleoapei
S-aprindă foc cumplit în zeii apei.

Mînia-n piept de zei clocotitoare
De loc să se reverse nu-ntîrzie ;
Străini de judecată şi-ndurare
Poruncă dau; sălbatică urgie
A vînturilor înspăimîntătoare
Eol s-o năpustească-n vijelie,
Încît, în danţul crincen al viitorii
Să piară-n mare toţi navigatorii.

Ar fi avut parerea sa aparte
Asupra hotărîrii doar Proteu,

Căci căile nestrămutătei Soarte
Adînc le cunoştea profetul-zeu !
Dar cum toţi zeii strigă după rhoarte
Urzind-o-n sufletul de ură greu,
Ii strigă Tethis : — „Ştie el prea bine,
Neptun, ce-i de făcut şi fără tine !"

In vremea asta, mîndrul Hipotade [12]
Din temniţele bine ferecate,
Furia vînturilor o sloboade
Şi peste mersul flotei o abătea,
Peste senina slavă beznă cade..
Din ce în ce mai crunte, mai turbate,
Cu huiet, vînturile furioase
Smulg arbori, surpă munţi, dârîmă case.

Şi-n vreme ce, sub apele afunde,
Se săvîrşea al zeilor divan,
Sub blînde adieri, pe line unde.
Gonea viteaza flotă pe ocean.
Era la ceasul cînd se mai ascunde ..
Departe încă-al zorilor mărgean,
Cînd straja-ntîi, la ochi cu somnul zeghe,
Trezea a doua strajă pentru veghe.

Frecîndu-şi ochii, încă beţive vise,
Strajerii-şi bîjbîie în vergi propteală;
Veşmintele subţiri arată-li-se
Sub îngheţata vîntului rafală ;
Li-s fără voie pleoapele deschise
Şi se întind, învinşi de piroteală;
Şi, somnul şă-1 alunge-n miez de noapte,
Se amăgesc cu snoave şi cu şoapte :

--”Pai,zise unul,mie mi se pare
Ca-n noaptea asta lunga si sihastra
Uratul ar putea sa ni-l omoare
Doar o poveste veselă, măiastră !"
Din colţu-i Leonardo-ndata sare
Furat de-un vis de inimă albastră :
—„Au nu ne-ar fa plăcută,tuturor
O dulce povestire de amor ?"

Velloso zise : — „Cînd cumplit ne roade
A marilor sălbatică-stihie,
Nu cred să povestim că ni se cade
Despre amoruri şi dulcegărie ;
Se cer isprăvi cu eroism şi spade,
îndemn la luptă dîrză să ne fie,
Căci viaţa noastră, după-a mea credinţă,

Va fi-ncleştare doar şi suferinţă".

—„Ci zi-ne-o asemenea poveste,
Velloso !" — „Bine. dar luaţi aminte,
Nici născocită şi nici nouă este,
Dar e de preţ îndemnul ei fierbinte ,
La mari isprăvi în clipele aceste.
Cei doisprezece vă vor sta-nainte
Care, trecîndu-şi ţării frontiera,
Uimit-au prin virtute Englitera.

înstăpînea pe-atunci a ţării-frînă
Joan, al lui dom Pedro fiu viteaz ;
Si după ce răzbi cu spada-n mînă
Al megieşilor hapsîn talaz,
Departe-n Englitera cea bătrînă,
Cu veşnică zăpadă pe obraz,
Erinis [13] slobod,frîu dădu zîzaniei
Ce-avea s-aducă slavă Lusitaniei:

Discordia –ntre doamnele de vita
Şi-ntre curtenii mîndrei Englitere,
Turbată iarăşi, încilcise-n iţă
Deosebiri de gusturi şi părere ;
Cum o neobrăzată vorbuliţă
Azvîrl toţi curtezanii eu plăcere,
Ţipau şi-acum că pot a dovedire
Că doamnele nu-s uşi de mînăstire.

Iar de se află spade ispitite
Cu străşnicie să le ţină partea.
Să sara-n luptă -- şi-o să le mărite
Cu ruşinoase-nfrîngeri ori cu moartea.
Dar doamnele, de-braţ vînjos lipsite,
Căci prea plăpînde le plăzmise soartea.
Ca să le spele de ruşinea crudă,
Chemară doar prieteni ori vreo rudă.

Dar cum erau puternici bîrfăreţii
Care-ndrugară vrute şi nevrute,
Nici rudele-ndrazniră, nici iubeţii,
Să apere bîrfita lor virtute :
Şi-atunci, cu lacrimi pe-alabastrul feţii
De-ar fi-ndurat şi zeii să le-ajute,
Cu toate hotărîră să se ducă
La Lancaster[14], la cunoscutul ducă.

S-a întamplat Castilia s-o-nfrunte –
Cu lusitanii-alături Lancaster ;
Ştia curajul lor în lupte crunte,

Vedea cum suie steaua lor pe-cer,
Iar fiică lui era o stea de frunte
Pe bolţile pămîntului iber
De cînd ajuns-a, doar prin gingăşie,
Frumoasa regelui Joan soţie.

Să le ajute însuşi neputînd,
Ca-n ţara zaveră să nu desferice, —
Le zise : —. „Am văzut, pe vremea cînd
Mă razboiam pe gliile iberice,
Că-atîta bărbăţie şi avînt
Ajuns-au lusitanii-n piept să ferice,
încît doar ei pot spada să şi-o scapere
Ca, răzbunînd-o cinstea să vi-o apere.

Şi, doamnelor, dorinţei voastre sluga,
Le voi trimite pînă şi scrisori;
Voi ticlui-n alese vorbe ruga,
Spunând şi birfa şi pe bîrfitori; -
Şi, ca să dea la glasul vostru fuga,
Scrieţi-le şi voi, cu foc şi dor,
Căci, plînsul vostru ostoit să-1 vadă,
Alături vă vor sta cu lănci şi spadă.

Astfel grăind, să-nfrunte fierul morţii,
Le-nşiră doisprezece bravi pe nume ;
Şi fiecare-a tras îndată sorţii
Acelui ce-i era sortit anume ; .
Deci, hotărîndu-şi în sfîrşit consorţii, ,
Răvaşe au pornit spre ei să-ndrume ,
Ca întru apărarea lor să-i lege..:
Apoi i-au scris şi falnicului rege.

Ajunse mare valvă să stirnească
Sosit olacu-n plaiuri portugale ;
Vrea regele întîiul să pornească
Dar e-mpotriva datinei regale ;
Curtenii, stup de forţă-bărbătească,
Sînt gata toţi să-mbrace fier de zale ;
Dar au avut norocul ca sa plece
Doar cei aleşi de duce, doisprezece.

Ci in cetatea credincioasă ,[15]unde
Al Portugaliei nume s-a nascut
Monarhul.slobozi un vas pe unde...
Cei doisprezece-aleşi dintru-nceput,
Luară arme, chivare rotunde,
Valtrapuri, cai şi zale, lănci si scut,
Veşmînt pestriţ, blazon multicolor.
Podoabe şi răvaşe de amor.

Curînd porunca regelui avur-o
In larg să iasă cei din dîrza ceată
Din apele vestitului Douro...
Cu inima la fel de ne-nfricată
Din ei oricare vitregia-ndur-o .
Şi-i gata pîn'la moarte să se bată... .
Dar unuL zis Magrico după nume,
Prieteni: ţi-i agrăi, anume :

— „Hei, dragi tovarăşi, inima ma trage,
Să văd şi alte ape cristaline .
Nu doar Douro şi iubitul Tage
Vreau datini noi, noroade, legi străine ;
Vreau, cît picioarele nu mi-s oloage,
Minunea firii s-o cunosc mai bine ;
Voi merge deci pe jos dar, cînd s-o cere,
Voi fi cu voi pe plaiuri englitere.

Iar de pricina-n veci necunoscută,
Limanul cel din. urmă al fiinţei,
Spre mine coasa morţii va s-asmută,
In locul meu veţi sta străjeri credinţei.
Dar rîuri, munţi, năpaste, vremea slută,
Nu cred că m-or opri ca, biruinţei
Prinos s-aduc, luptînd eu voi alături,
Pe bîrfitori cu spada să-i înlătur".

Văzu Magrico despărţit de ei
Ajuns ,curand de ţara lui departe,
Castilia, Leonul — vechi temei
De slavă pentru lusitanul Marte ;
Navara ce, prin'nalţii Pirinei,
De plaiul galic Spania desparte ;
Ii încîntă privirea Franţa tandră
Se războiu-n îndepărtata Flandră

Ci multă vreme-n Flandra el petrece
Silit ori poate cine ştie cum ;
Catarga [16] însă, cu cei unsprezece,
Plutea pe Marea Nordului acum ;
Şi-ajunşi pe-a Engliterei coastă, rece,
Porniră-ndată pe al Londrei drum ;
Iar ducele-i primi cu mult alai
Şi doamnele-mbrăcate-n mîndru strai.

Englezul rege hotărî îndată
Arena şi-ale luptei începuturi;
Potrivnicii-şi trag zaua ferecată,
Pulpare strîng, înhaţă-n mînă scuturi,

Iar doamnele spre portugheza ceată
îndrumă cele mai fierbinţi săruturi;
Purtînd în cinstea lor mătăsării
Şi giuvaeruri, şi aurării.

Dar tristă şi purtînd veşmînt cernit
E doamna dată lui Magrico-n seamă ;
Lipseşte cavalerul ei ursit
Şi altu-n loc nici n-are, nici nu cheamă
Ceilalţi s-o-mbărbăteze ş-au silit
Spunîndu-i toţi să fie fără teamă,
Căci trei chiar de-ar lipsi din ceafa lor,
Ei totuşi ar ieşi izbînditori.,

Intr-un imens si mîndru amfiteatru
Se-aşază regele şi cu suita :
Trei contra trei şi patru contra patru
Să lupte li-e vitejilor ursita ;
Din veac în veac, din Tage pînă-n Bactru [17]
Curaj şi forte, cu nemiluita,
Nicicînd,nicicînd nu s-au mai strîns sub cer
Ca în aceşti voinici leiţi în fier !

Rod roibii, spumegînd de nerăbdare,
Metalul dauritelor zăbale
Şi scapără-n armură mîndrul soare
Văpăi de diamante şi cristale ;
Mulţimea tocmai oblicea, se pare,
Că-s mai puţine lusitane zale,
Cînd se iscă,un freamăt şi un tropot,
Ştîrnind rumoare, lărmuială, şopot.

Un cavaler se arătă curînd
A fi pricina neştiutei larme ;
Pe rege şi pe doamne salutând,
Leit în zale, gata za să sfarme,
Magriço se-avîntă îndată-n rînd
Alăturea de soţii lui de arme
Şi, după-mbrăţaşarea-ndătinată,
De luptă se găti viteaza ceată;

Iar trista doamnă,-n galbenul metal
La unii mai de preţ ca o virtute,
Metal crescut pe-al Helei animal[18],
Veşmîntul cel cernit şi-1 schimbă iute.
Dă goarna luptei lung-prelung semnal:
Se-apleacă vîrful lăncilor temute
Se-mplîntă-n coaste ascuţitul pinten,
Cu frîul slobod, zboară roibii sprinteni,

Foc scapara a roibilor copita
Cutremurînd pâmîntul şi înaltul
înspăimântate inime palpită
Potrivnicii cînd îşi pornesc asaltul
Zbor unii de pe cai într-o clipită,
Cu cal eu tot ţărîna muşcă altul;
Panaşu-i cade unuia pe crupă
Şi roşa lance roşii răni destupă...

Către tărîmul veşnicei tăceri
Pe mulţi, sucit în piept, i-ndrumă fierul,
Colo vezi calul fără cavaler
Şi fără cal dincolo cavalerul;
Trufia moare-n mîndrii engliteri ,
Cînd doi din ei, fugind, invocă cerul;
Iar cei ce lasă lancea pentru spadă,
Frîngînd-o de-altă spadă, cad grămadă.

Să-nşir aceste crude estocade [19]
Şi lovituri cumplite, n-are rost;
Aşa fac numai basmele neroade
în van lungite cît o zi de post ;
Să spun atîta doară se mai cade :
Virtutea lusitană că a fost
Cu laurii izbînzii-ncununată,
Şi-a doamnelor onoare răzbunată.

Iar ducele, poftindu-i în palatul
Ducal, i-a-ntîmpinat cu voioşie ;
l-au răsfăţat şi vinul, şi vinatul,
Şi dulcea doamnelor tovărăşie ;
Căci fiecare doamnă, preferatul
Voia sătul şi mulţumit să-i fie
Şi, zi de zi, şi ceas de ceas, banchete
Pîn's-o întoarce-n ţară să-1 desfete.

Mult timp se veseli Magriço foarte
Dar, după noi izbînzi tînjind nespus,
Foloase mari, hălăduind departe,
Contesei-cei de Flandra i-a adus ;
Neageamiu în trebile lui Marte,
Pe-al luptei cîmp unui franţuz i-a spus
Izbînda ce-au avut sub slava-naltă
Torquatus [20] şi Corvinus [21] laolaltă.

Un altul spre Germania purcese
Şi-un neamţ cu vicleşug vrînd să-1 ucidă,
El i-arătă prin lovituri alese
Cum poate drum spre moarte să-şi deschidă".
...Tăcînd Velloso, şoapte tot mai dese

Cereau să nu le facă în pofidă,
Ci să-i re-nnoade povestirii lanţul
Cu ce-au păţit franţuzul şi cu neamţul...

Dar vrajei dulci îi sfîrtecară voalul
A şefului de echipaj poruncă ;
Ţiuitor dă fluierul semnalul ;
La scote [22] marinarii se aruncă ;
— „Alarmă ! Trinca[23] jos ! Dă buzna valul!
Alarmă ! strigă şeful... Toţi la muncă !
Alarmă, strigă., Vîntul iscă muget
Din acel negru nor umflat şi buget!"

Dar, trinca de abia înfăşurată,
Zbucni furtuna înspăimîhtătoare,,
Iar şeful-straşnic porunci de-ndâtă
Să fie scoborîtă vela mare ;
Dar zvîrcolirea vîntului, turbată
Nu mai aşteaptă vela să, pogoare
Ci, sfîrtecînd-o,-n dar o dete spumii
Urlînd ca-n ceasul de sfîrşit al lumii.

înspăimlntaţi cumplit matrozii ţipă ;
Spre cer al deznădejdii urlet scapa$_t$
Căci, frîntâ a catargului aripă,
Culcat pe-o parte vasu-n val se-ngroapă ;
Dar strigă seful în grozava clipă :
— „Zvîrliţi de-ndată, totul, toţi, în apă !"
La pompă alţii fug cu anevoie
Strigînd :— „Mai iute, altfel vai de noi e !"

Soldaţii bravi gonesc spre pompă dar,
Abia ajunşi, de-a dura cad pe punte,
Căci nava-i zguduită-n danţ, barbar
Prinsă-in vîrtej de valuri cît un munte.
Trei mateloţi ţin cîrma în zadar :
Le-o smulg din mînă vînturile crunte
Şi-n darn vădindu-se puteri şi ţipete,
O prind cu frînghii lungi în roţi de scripete.

Nici de-ar fi vrut ca,-n crîncenă-ncleştare,
Să surpe turnul Babei cel înalt,
N-ar fi pornit vîntoasele-n turbare
Un mai sălbatic şi mai crunt asalt!
Părea un fulg că-i nava-n larg de mare,
Zvîrlită dintr-un val în celălalt,
Că te-ntrebai : prin ce puteri răzbate
Să ţină piept stihiilor turbate ?

Şi a lui Paulo da Gama navă

îşi are-n două despicat catargul;
Chemînd într-ajutor înalţă slavă
Matrozii spăimîntaţi văzduhul spargu-1!
Pe-ai lui Coelho, hula cea grozavă
De-a lungul navei poartă-i, şi de-a largul,
Măcar că el cu prevedere, strîns-a
Mai înaintea tuturora pînza.

Acuma pare-se ca-trece norii
Neptun, turbat, cu-nvîrtejirea spumii;
Acum, sorbit de Iureşul viitorii,
Parcă scoboară valu-n rînza humii;
Vîntoasele, izbind navigatorii,
Păreau că surpă temelia lumii;
Urîtei, negrei nopţi dîndu-i ocolul
Ardea pojarul fulgerelor polul[24]:

Şi alcionii?[25], triste zburătoare,
Cu plîns durut în cîntec stau pe coastă ;
îşi amintesc că valurile-amare
Odinioară le-au fost grea năpastă ;
Delfinii drăgăştoşi, în grabă mare
Se-afundă-n ascunzişuri şi adastă,
Căci cruntul iureş al înfurtunării
Nu le dă tihnă nici în fundul mării.

Nicicînd a fulgerelor faur,slut[26]
Spre-a le strivi Titanilor mîndria
Ori meşterindu-i lui Enea scut,
N-a fulgerat cu-atîta foc tăria !
Să strîngă-atîtea fulgere n-a vrut
Nici Tunătorul, potopind stihia,.
Lăsînd doar pe cei doi [27] pe-a lumii vatră
Care schimbară-n oameni orice piatră !

Cîţi munţi se-năpustiră să abată
Cu crîncen clocot valurile crunte !
Cîţi arbori cu coroana despicată
Şi-au năruit sub vînturi mîndra frunte !
Au rădăcinile-au visat vreodată
Să fie către cer întoarse, ciunte ?
Nisipul răscolit din fund de mare
Visatu-s-a pe vîrf de valuri, oare ?

Vazand ca-i gata să se piarda Gama
De multrîvnitul ţel atît de-aproape,
Cînd ba spre cer îşi suie valul coama,
Ba spre infern îşi suge repezi ape
— Nesiguranţa-ngemănînd cu teama
Şi neştiind de moarte cum să scape,

Astfel îl roagă, plin de umilinţă
Pe cel ce poate ce-i cu neputinţă :

-- Tu, îngeresc, divin ocrotitor,
Tu, domn peste pămînt şi cer, şi mare ;
Tu, ce israelitului popor
Prin Eritreea i-ai tăiat cărare ;
Tu, al lui Pavel[28] Sfînt izbăvitor
Din Sirtele [29] cu văluri mugitoare ;
Tu; ce-ai salvat un om pe faţa humii
Să populeze iar pustiul lumii[30] —

Dacă-am răzbit şă trec în anii crunţi
De altă Scila şi Haribda, eu,
De Acroceraunienii munţi[31],
De alte Sirte, stînci, pe drumul greu,
De ce mă urgiseşti, de ce mă-nfrunţi,
La cap de drum, cu noi restrişti, mereu,
Cînd nu-ţi aduce truda noastră hulă,
Ci slavă doar şi laudă destulă ?

O, fericiţi sînt cei care căzură
In vîrful lănciilor africane,
Credinţa apărînd, cu sfîntă ură,,
Pe vastele cîmpii mauritane!
Ilustră-i astăzi marea lor bravură
Căci ei, pierzîndu-şi viaţa-n ţări duşmane
Şi-au cîştigat o viaţă fără moarte
Şi-s vrednici laurii pe frunţi să-i poarte !

Astfel grăi... Dar, dănţuind pe creste,
Mugi ca nemblînziţii tauri vîntul;
Spori puterea crîncenei tempeste ,
In nave sfărîmîndu-şi crunt vîntul;
Şi trăsnete şi fulgere funeste
Păreau că smulg din osie pămîntul!
Parcă zbucnise, cu-ncleştări demente,
Război năprasnic între elemente !

Dar drăgăstoasa dimineţii stea[32]
Lui Febus surîzînd, destramă norul;
Vestind a zilei revărsare, ea
Peste pămînt şi mare-şi poartă zborul;
Zeiţa ce din cer o cîrmuia
Fugind de Orion[33], războiul torul,
Zărind armadă, fu cuprinsă-ndată
De milă şi mînie-nfricoşată :

— „Aici e a lui Bachus mînă iară !
Işi zise... Dar nicicînd nu va să-i fie

Izbînditoare ura lui murdară,
Căci i-oi ghici ascunsa mîrşăvie !"
Şi iat-o-n zbor pe mare că pogoară,
Intr-o clipită —— poruncind să vie
La dînsa toate nimfele, în şir,
Purtînd în păr cununi de trandafir.

Văzîndu-le grăbind astfel, în cete,
Au cine n-ar jura că-ntr-adevăr
Cresc roşii flori pe aurul din plete
Teut de-Amor din raze şi visări ?
Vrînd vînturile astfel să le-mbete
Cu dragostea şi aurul din păr,
Intîmpină rafalele rebele
Mai mîndre nimfele ca nişte stele.

Oricare vant abia zarindu-si zana,
îndată frint cumplitul lui tumult e...
Ştiind-o veşnic vieţii lui stăpîna,
Supus şi blînd e gata s-o asculte ;
Picioru-şi simte-nlănţuit, şi mîna
De părul de-aur şi dorinţe multe...
îşi moaie Borealul vijelia
Cînd astfel îi grăieşte Oritia [34]

„Crud Boreal, mai jură şi mă-nfruntă
Că-n dragoste iubeşti statornicia i
Nu-i semn de-amor dezlănţuirea cruntă,
Ci-s semn de-amor blîndeţea, duioşia 1
Să ştii că pierzi şi dragoste, şi nuntă
De nu-ţi înfrîni de-ndată nebunia !
Da, buza-ţi despre dragoste îngăimă,
Dar dragostea cu tine este spaimă !"

La fel fermecătoarea Galatee [35]
Pe Notus scarmănă-1 în chip şi fel ;
Ştiindu-1 prins de-a dragostei scînteie
L-ameninţă că termină cu el!
Ce semne de supunere să-i deie
Nici nu mai ştie bravul vînt rebel,
Ci-hibueurat pe zînă o ascultă
Şi se-mblînzeşte fără vorbă multă

Astfel îmbună-şi nimfele, pe rînd,
Cu vorbe mustrătoare toţi iubeţii,
Făcîndu-i să îngenuncheze blînd,
Umili,în faţa zînei frumuseţii;
Şi s-au legat prin straşnic jurămînt
Că n-or mai urgisii pe mări drumeţii,
Iar ea, că le va sta într-ajutor,

In veci de veci în treburi de amor

...Mijira zorii pe crestet de corabie
Iscaţi de unde Gangele murmută,
Cînd marinarii căţăraţi pe gabie [36]
Pămînt întins în faţa lor văzură ;
Din piept-se smulse cruda spaimei sabie,
Nădejdea înflori peste măsură...
Strigă pilotul din Melinda : — „Iată,
Cetatea Calicut[37] ni se arată !

Pămîntul mult dorit acesta este !
Aceasta-i India, din zare-n zare !
De nu vreţi alt pămînt, plutind pe creste,
Aici sfîrşeşte lunga căutare
Nu poate Gama,-n clipele aceste,
Să-şi stăpînească bucuria mare :
Cu mîinile spre cer îngenunchind,
Lui Dumnezeu se roagă, mulţumind...

Şi se cădea să-aducă mulţumire
Nu numai pentru că 1-a fost adus
La ţărmul căutat cu îndîrjire,
Ţel pentru care s-a zbătut nespus
Ci şi fiindcă de groaznica pieire
Ce i-o sortise vîntul nesupus
L-a ocrotit într-una cerul clar,
Salvîndu-l de cumplitul ei coşmar.

Primejdii doar şi spaimă-avînd să-nfrunte,
Şi hămesita moarte, luptătorii,
Prin suferinţă îşi aruncă punte
Spre laurii nemuritoarei glorii !
Nu pun strămoşii laurii pe frunte
Prin viţa veche — dacă-şi cresc feciorii
In paturi moi de aur, căptuşite
Cu blana zibelinei moscovite !

Nu cresc eroi bucatele alese,
Nici lungile, trîndave promenade !
Dedată desfătării prea adese,
Virtutea în viteze piepturi scade !
Cînd omu-i veşnic nesătul de mese
Şi-i face banul necurmat ocheade,
Nicicînd nu schimbă sacul lui de aur
Şi nici huzurul, pe-al virtuţii laur !

Ci numai braţu-ndătinat să lupte
Şi pieptul strîns în platoşe şi zale,
Veghind, răzbind prin valurile-abrupte,

îşi află către mari onoruri cale !
Doar înfruntînd primejdii ne-nţrerupte,
Mari arşiţi, gerul, vîntul în rafale,
Hrănindu-te cu mucedă merinde,
Vezi braţul tău spre lauri că se-ntinde...

Silindu-ţi chipul palid calm să pară
Cînd glontele ţiuitor, încins,
Tovarăşului tău în braţ îi zboară !
Cu bani, onoruri, nu poţi fi deprins
Cînd ţi-este sufletul călit în pară
Şi-un fel de platoşă pe el s-a prins !...
Hazardul dă onorurile, banii,
Şi nu virtutea aspră, prin strădanii !

Luptînd, cîştigă mintea agerime ;
Ii dă experienţa calm deplin ;
Şi-atunci priveşte de la înălţime
Cum bietul om de frămîntare-i plin...
Neabătutului din drum de nime
Şi de nimic — pe drept i se cuvin –
Un nume falnic, rangul şi onorul
La care n-are drept linguşitorul !

CÎNTUL VII

Pămîntul multdorit e-atît de-aproape,
Scăldat în val de Indul năravaş
Si sfîntul Gange, ale cărui ape
îşi au în pămîntescul cer sălaş!
Primejdii multe fost-au să vă şape,
Dar laurii pe frunte, bravi ostaşi,
Vi-i pune glia astăzi strînsă-n jug
Hindusa glie, cu ai ei belşug!

Grăiesc, azi, ţie, lusitană ginte,
Nu doar în Univers neînsemnată
Ci chiar în stîna [1] ce-o-ndrăgi fierbinte
Şi-o păstoreşte preacerescul tată !
Căci nu-ţi stau nici primejdii înainte
Cînd vrei să-nstăpîneşti păgîna gloată,
Dar nici ambiţie ori necredinţă
Faţă de Maica [2]-n ceruri prin fiinţă :

Voi, lusitani, puţini la număr foarte
Prin bărbăţie însă fară preţ ;
Voi cel lărgiţi prin sînge, şi prin moartei
Şi jertfe — legea veşnicei vieţi !

Aşa a fost lăsat din cer, de soarte,
Ca voi, puţini la număr cîţi sînteţi,
Să apăraţi şi răspîndiţi credinţa !
O, cît înalţi, Isuse, umilinţa !

Germanii — turmă plină de trufie
— Urmaşului lui Petru [3] ascultare
Nedîndu-i, cată,altă păstorie
Şi-o nouă sectă izvodesc sub soare !
Nemulţumiţi cu oarba erezie,
Se încîlcesc în războiri murdare,
Nu stirpea otomană s-o îngroape
Ci de sub suveranul jug să scape...

Englezul crud [4] tot rege se proclamă
în sfîntâ creştinismului cetate
Ce stă sub jug ismaelit să geamă !
(Grozavă cinste — toată strîmbătate !)
Sub nordica zăpezilor dulamă,
Nou soi de creştinism englezul scoate
Şi în creştina lume spada-mplîntă
în loc de-a slobozi cetatea sfîntă

E un necredincios puternic rege
Peste Ierusalimul pămîntesc,
Pe cînd englezul uită marea lege
A sfintului Ierusalim ceresc...
De tine, Gal nedemn [5], ce se alege ?
Căci ţi-ai dorit botezul creştinesc,
Nu să-1 păstrezi cu cinste şi să-1 aperi,
Ci numai spada-n contra lui să-ţi scaperi

Au ai tu, oare, drept să ţii în frîuri
Creştini; cînd ai o vastă-mpărăţie,
în loc să ţii Ciniful[6], Nilul — rîuri
Ce lui Cristos îi poartă duşmănie ?
Blestemul păgîneştilor desf rîuri
S-ar cere spada ta acum să fie.
Pe Ludovic [7] şi Carol[8] moşteneşti-i !
Dar despre sfînt războiul lor tu ce ştii ?

Ce să mai zic de trîndavele ginţi
Cu suflete plăcerilor vîndute,
De aur ahtiate şi arginţi,
Uitînd de tot străvechea lor virtute ?
E tirania ghem desuferinţi
Şi-atunci norodu-n contra ei s-asmute.
Auzi, Italie-necată-n vicii,
Tu, ţie însăţi leagăn de suplicii ?

Sărmani creştini! Au sînteţi dinţii cei
Ce, Cadmus[9], semănîndu-i peste humă,
Se dumicară crîncen între ei
Măcar că toţi descindeţi dintr-o mumă ? !
Mormîntul sfînt îl stăpînesc mişei!
Unită, nu vedeţi păgîna ciumă ;
Cum chiar pămîntul vostru îl înspaimă
In lupte dobîndindu-şi mare faimă ?

Priviţi cum dînşii legea lor respect-o
Şi, strînşi în nemduplecatu-i chist,
Oştirea lor păgînă, piept în piept o
îndrumă-n contra oştilor lui Christ,
Pe cînd, tot crudă, între voi Alecto.[10]
Zîzanii vîră - şi-i nespus de trist,
Căci numai voi sînteţi şi ele sînt,
Duşmanii voştri pe acest pămînt!

De sînteţi lacomi ca pămînturi noi
Să vă aducă-n avuţii obolul,
Au nu vedeţi cît aur în şuvoi,
Si-n sur nisip duc Hemus [11] şi Pactolul[12] ?
Asiría, Lidia, îl ţes apoi!
în Africá-i cu vine de-aur solul!
Această bogăţie să vă cheme,
De nu pămîntul sfînt ce-n lanţuri geme !

Acele noi şi crude născociri :
De moarte-aducătoarele-artilerii,
Din bizantine şi turceşti zidiri
S~aleagă numai pulberi şi puzderii!
Spre Sciţia turceştile oştiri
Şi către Munţii Caspici să le sperii,
Căci prea mult se prăseşte astă gloată
în Europa cultă şi bogată!

Armenii, tracii, georgienii, grecii
Se plîng neîncetat că otomanul
Le ia tribut de prunci ca,pe toţi vecii,
Să-i iacă a urma — păgînî Coranul!
Pe turci, norod creştin, prin săbii treci-i!
Bravura voastră spulbere duşmanul
Şi nu rîvniţi la laurii nemernici
De-a fi peste ai voştri preaputernici!

Dar pe cînd voi, smintiţi, în luptă vană,
Scăldaţi în sînge. setea voastră oarbă,
în astă casa mică lusitană
Virtuţi creştine mâi ajung să fiarbă!
Ei porturi au pe coasta africană !

în Asia-ntind a steagului eşarpă ;
Din noua lume-a patra parte ară
Şi alte lumi de-ar fi, afla-le-ar iară.

Dar să vedem ce-au mai ajuns să pată
Navigatorii plini de vitejie
După ce Venus a-mblînzit pe dată
Sălbatica vîntoaselor furie,
Văzînd în faţă glia minunată
Spre care au răzbit prin vitregie
Să samene aici creştina lege,
Noi datini dîndu-i,nou şi falnic rege.

Aproape de pământul roditor
Pescari în bărci uşoare au văzut;
în Calicut fiind locuitori,
I-au dus pescarii, către Calicut;
Şi prorele s-au înclinat uşor,
Căci regele acestui vast ţinut,
Chemat din,vechi ţinutul Malabar [13]
Şi-avea în Calicut palatul chiar...

De Gange dincoace — şi peste Ind,
Se-ntinde vast pământ bogat în rod ;
Spre sud, în braţe valuri îl cuprind,
Spre nord, de peşteri plini Munţii Emod[14]
Mulţi regi pe el domnia şi-o întind
Şi-i multor legi supus acest norod,
Ba idolii, ba Mahomet cinstit e,
Ba animalele pe-aici prăsite...

Pe necuprinsul şi măreţul munte [15]
Ce-n două-ntreaga Asie o taie
Ce-atîtea nume poartă pe-a lui frunte
Pe cît de multe plaiuri întretaie
Sînt cumpenele apelor [16] cărunte ,
Ce-şi duc, vuind, bogatele şuvoaie
Spre marea indică [17], strîngînd pământul
în braţe—- şi peninsulă făcîndu-1.

între spumosul fluviilor val
O limbă lungă de pământ se-mplîntă
în mare ca un vîrf piramidal
Şi spre ostrovul Ceylon se avîntă...
Iar unde naşte braţul de cristal
Al Gangelui, poveşti străvechi cuvîntă
Că se hrăneşte-un numeros popor
Doar cu parfumul gingaşelor flori

Sunt multe obiceiuri şi popoare :

Păţanii[18] şi cu delii[19] iscă teamă
Prin numărul de oameni şi ogoare ;
Decanieni[20] şi oriaşi[21] se cheamă
Ceilalţi,ce cred în mîntuirea care
în Gange-o vor afla, de bună seamă
Apoi, pe-ntinsul Indiei, Bengalul
In bogăţie nu-şi află egalul.

Războinicul Cambaiei[22] vast regat
(De por [23], pe vremuri stăpînit — se zice)
Narsinga — nestematelor e vad
Dar nu e vad şi braţelor voinice ;
Un munte se înalţă-ncrîncenat
Lungindu-se nespus de mult pe-aice
Scut vajnic Malabarului să-i stea
Cînd e-ncolţit de cei din Canara [24].

Se cheamă muntele acesta Gate [25].
Spre mare-i prelungit cu o colină
Ce-nfrută valurile-nfuriaţe.
Aice străluceşte în lumină
Din toate cea mai falnică cetate,
încît în faţă-i altele se-nchină ;
Cetatea Calicut ...Stăpîn deplin ,
E peste ea vestitul samorin[26]

Aici ajuns al navelor alai,
Un portughez a fost trimis solie
Ca regelui hindus, prin viul grai,
Să-i spună cine-i vine-n ospeţie.
Iar cînd văzură curiosul strai,
Porniră băştinaşii să se ţie
Scai după ei, mirîndu-i toate cele :
Purtarea, straiul cum şi alba piele.

Iar printre cei care-i ieşiră-n cale
Se mai ivi şi un mahometan,
Trăit, la începutul vieţii sale,
Pe unde-Anteu fusese suveran[27]...
Fiind vecin al ţării lui natale.
El cunoştea regatul lusitan,
Ori poate spada-i i-a simţit pe-alocuri...
Ci soarta l-a zvîrîit prin aste locuri.

Văzînd în faţă-i pe străinul sol ...
Se-nveseli mahometanul foarte
Şi-l întrebă în graiul spaniol
Ce vînţ l-a fost purtat aşa departe.
Răspunse solul — „Dînd un vast ocol
Pe- lîngă ţărmuri sterpe şi deşarte,

Noi căutăm al Iadului izvor,
Sa dăm creştina lege tuturor"

Rămase uluit mahometanul
De astă pribegie îndelungă,
Căci înfruntînd adesea uraganul
Răzbit-au portughezii-aici s-ajunga
însă văzînd şi el că lusitanul
Doar către-al ţării domn avea poruncă
Să îşi dezlege limba despre toate,
Ii spuse că plecat e din cetate.

Dar pîn'afla-va mîndrul samorin
De cei sosiţi pe valuri nărăvaşe,
II cheamă în modestul său cămin
Să guste din mîncăruri băştinaşe.
Apoi, hrăniţi şi odihniţi deplin,
Spre flotă iarăşi o să-şi poarte paşii,
Că-i mare bucurie,-n altă ţară,
Să întîlneşti vecine neamuri iară.

Primeşte portughezul de îndaiă
Să-i fie oaspete in bătătură.;
Şi stînd voioşi la masa încărcata
Mîncară şi vorbiră, şi băură ;
Întorşi la flota-n radă ancorată,
Pe vasul căpitan urcaţi — văzură
Cum toată lumea sufletu-şi deschide
Primindu-1 cu mult drag pe Moncaide.

Cu dragoste-1 îmbrăţişează Gama,
Văzînd că pe spanioleşte-i zice
Şi-1 tot întreabă, vrînd şă-şi deie seama
Ce ţări, ce fel de oameni şînt pe-aice.
Cum la Rodope vulgul tot da iama
S-audă cum pentru Euridice[28]
Iubitu-nstrună lira cea de aur,
Aşa-1 ascultă toţi pe bravul maur.

Astfel grăi : — „O, voi, pe cari natura
V-a-nvecinat cu cuibul meu natal,
Ce mare soartă v-a-ndrumat bravura
Pe-un drum atît de-ndelungat, pe val ?
Ce tainic ţel v-a smuls din bătătura
Scăldată de al Tagelui cristal,
Pe-nebrăzdăte de corăbii mări
Mînîndu-vă spre-ndepăftate ţări ?

Să-i împliniţi lucrarea, Domnul sfînt
V-a îndemnat spre ţărmuri depărtate,

V-a apărat de duşmani, valuri, vînt
Şi călăuză el v-a fost în toate !
Acesta e al Indiei pămînt
Ce-i stup de neamuri, cuib de nestemate,
Izvor de aur şi de diamante,
Părfumuri şi aromitoare plante. .

Acest pămînt, al cărui port la proră
îl desluşiţi, se cheamă Malabar
întreg norodul idolii adoră
Şi mulţi regi stăpînesc acest hotar ;
Ţinutul vast scăldat în auroră,
Cîndva un singur domn avut-a doar
Şi ultimul, Sarama Perimai[29],
înstăpînitu-l-a din mal în mal.

Dar au venit arapi, urmaşi credinţei
Ce-a răspindit-o-n lume Mahomet...
(E legea-n care m-au crescut părinţii)
Şi ei, pe Perimai,încet, încet.
Prin elocinţă şi-agerimea minţii,
Făcutu-l-au să creadă în Profet
Şi-atît de arzător că, bunăoară,
în legea-i, sfînt, s-a hotărît să-moară.

Corăbii încărcînd cu mărfuri rare,
Spre al Profetului de veci lăcaş
Porni în lung pelerinaj pe mare ;
Cum însă nu avea de loc urmaş,
între supuşii ce-i iubea mai tare
îşi împărţi regatul uriaş,
Dînd celor mai săraci moşii bogate
Iar sclavilor deplină libertate.

Unu-n Cochim, iar altu-n Cananor,
Unu-n Pimenta, altul în Culan,
Unu-n Chale şi altu-n Cangranor,
Ajunse astfel mare suveran...
Un tînăr multiubit de domnitor
întîrziind, din ţărmul indian
Primi în dar, cetatea Calicut,
Vestită încă dintru început...

Şi peşte toţi îl puse împărat
Ca toţi la vorba lui să ia aminte ;
Şi Perimal îndată a plecat
Viaţa să-şi sfîrşească-n locuri sfinte !
Din neuitatul împărţirii leat ;
E samorinul tuturor părinte ;
De-atunci nepoţii lui şi strănepoţii

Stăpîni sînt peste ceilalţi regi, cu toţii.

Cu toţii cred, săracul şi bogatul,
în basme din vechime născocite
Si-s goi în ce priveşte îmbrăcatul ;
Cu pînzătură li-s acoperite
Doar părţile ce sâvîrşesc păcatul ;
Nairi sînt castele de sus numite ;
Polei se cheamă cei din casta joasă ;
Nici unii nu-şi corcesc străvechea rasă..

Iar cei deosebiţi prin meserii
Nu-şi pot alege între ei consorţii ;
Ei sînt siliţi să fie, fiice, fii,
Ce-au fost părinţii pînă-n ceasul morţii
Atinşi de ei nairii de vor fi
S-or socoti năpăstuiţi ai sorţii
Şi-or face slujbă purificatoare
Cu vîlvă şi ceremonie mare.

La fel făcea, iudaicul norod
Cînd ocolea în drum şamaritenii[30] ;
O, de-i acest pămînt bogat în rod,
E încă mai bogat în ciudăţenii
în astă ţară doar nairii pot
Să-i fie regelui, din veac, oştenii
Şi să îndure luptelor corvoada
Ţinînd în stînga scutu,-n dreapta spada.

Brahmanii-s preoţii cinstiţi de secte...
Au nume vechi, cum veche li-i credinţa
Căci ei păzesc vestitele precepte
A celui ce le-a botezat ştiinţa [31]
Ei socotesc că-i hulă şi nedrept e
Să-i dai vieţuitoare-i nefiinţa
Şi carne nu mânîncă-n viaţa lor
Dar sînt mai largi în datini de amor.

Femeia darnică e cu bărbaţii
Dar numai dacă soţului sînt rude"
O, fericite sînt aceste naţii
Nesuferind de gelozii zălude ;
Despre-alte-asemeni datini la ciudaţii
Din Malabar dacă se mai aude!:
Pămîntu-n tot ce creşte e fertil,
Din depărtata Chină pînă-n Nil."

Cît maurul îşi depăna povestea,
Despre aceşti ciudaţi .navigatori
Dusese Faima prin cetate vestea...

Şi vrînd să afle-al ţării domnitor
Dacă-s adevărate toate-acestea,
Trimise către flotă dregători;
Şi-acum veneau urmaţi de hindustanii
De toate stările şi de toţi anii.

Aflînd că regele-l poftește-n port
Şi-alese Gama falnică suită
De mîndri nobili, încă de pe bord ;
întreaga lume admira, uimită,
Multicolorul şi bogatul port
Ce-nveselea privirea-ntr-o clipită... ..
..Şi se împlîntă vîsla-n marea rece,
Apoi pe proaspăt val de fluviu trece.

De soti nairi inconjurat pe mal
Pe Gama-l aştepta cu pompă mare
Un dregător cu rang de catual;
îmbrăţişîndu-l cu înflăcărare,
îl şi pofti înaltul sol regal
într-o bogată litieră care
Era purtată pe robustul umăr
Al sclavilor hinduşi, mai mulţi la număr.

Ci iată-i tolăniţi în litiere,
In drum către al ţării samorin ;
Bătînd în marş pămîntul cu putere,
Toţi ceilalţi lusitani pedeştri vin ;
Uimit, norodul îmbulzit ar cere
Răspuns de la ciudatul neam străin,
Dar neam cu neam e greu a se-nţelege
Că-i aspră-a turnului lui Babel lege .

Doar Gama şi cu catualul schimbă
Parerile-ntre dînşii, vremea toată,
Iar Moncaide-n fiecare limbă
Le tălmăceşte vorbele îndată ;
în vremea asta litiera-i plimbă
Pîn'ce un templu-n faţă li se-arată ;
Şi în zidirea-i somptuoasă, mîndră,
Cei doi pe-o poartă minunată întră.

La chipuri osebiţi şi-nfăţişări,
Urmînd al demonului gînd şi-ndemn,
Se-nşiră-n templu zeii vastei ţări
Sculptaţi în piatră rece şi în lemn ;
Creştinii,-ndătinaţi într-adevăr
Cu unul Dumnezeu, uman şi demn,
Nu mulţi şi sluţi ca-ale Himerei[32] mîni,
Uimiţi privesc la zeii cei pâgîni...

Ci are unul coarne-ntre urechi
Ca Jupiter Amon[33], cel libic zeu ;
Iar altul, precum Ianus [34] cel străvechi,
Cu două capete-i pe gîtul greu ;
Are-altul braţe zeci, perechi, perechi,
Prin asta semănînd cu Briareu [35] ;
Ceilalţi cu chip de cîini ori chip de lupi-s
Asemeni cu memphiticul Anubis[36].

Doar după ce barbarul a făcut
O superstiţioasă închinare,
Să-şi săvîrşească drumul început
Porniră iar cu toţii-n grabă mare ;
Spre căpitanul cel necunoscut
îşi aţinteau privirea, a mirare,
Pe-acoperiş, la geamuri stînd, în cete,
Bătrini, copii, bărbaţi, femei şi fete.

Ajunşi aproape,-i deşfătară-n cale
Grădini înmiresmate şi frumoase
Care-ascundeau palatele regale
Cam scunde-n turnuri însă somptuoase
Pavilioanele măriei-sale
Sclipeau între boschetele umbroase,
Ca regele să-şi ducă viaţa toată
La ţară şi-n cetate totodată.

Portalurile-nalte, prin fineţe,
Aduc cu măiestria lui Dedal,
Pur tind pecetea veche de nobleţe
A vastului tărîm-oriental;
închipuiri, atît de vii, măreţe,
Sculptate sînt pe fiece portal
încît privindu-le, ghiceşti îndată
Povestea veche şi adevărată.

Se vede-a unei armii mari purcedere
Pe ţărmul de Hidaspe-n val scăldat;
O tirsă cu podoaba-verzii iedere
în mînă ţine tînărul bărbat
Spre-care-oştenii cată cu încredere ;
Al Nişei zid de el e ridicat
Şi, ne-ndoielnic, ar striga Semela
De l-ar zări :--E fiul meu acela !" [37]

Asiriene oşti, cu buza suptă,
Alături, însetate, seacă rîul
Li-i o femeie [38] voievod în luptă,
Frumoasă, dar iubind cumplit desfrâul.;

La coapsa ei, de foc şi patimi ruptă,
Focosul armăsar îşi muşcă frîul
Al cărui loc va fiul ei să-1 ieie...
Infam dezmăţ de mamă şi femeie !

Iar mai departe tremură în vînt
Drapelele greceşti ce subjugară ,
Al Indiei bogat în rod pămînt ;
Scăldat de Gange pentru-a treia oară ;
Cu laurii pe frunte, plin de-avînt,
Un băietan în fruntea luptei zboară[39]
Care pe Filip uită-1 dinadins, .
Din Jupiter plăcîndu-se descins

Iar cînd văzură totul călătorii.
Lui Gama-ndată catualu-i zise
„Intuneca-vor alte mari victorii
Măreţele isprăvi aici descrise ;
Căci se vor scrie noi şi mari istorii
Cînd vor veni străini, pe mări deschise,
Cum învăţară magii toţi poporul;
Cînd înţelepţi scrutat-au viitorul,"

Şi-au mai grăit, cu înţeleaptă limbă,
Că-ar fi zadarnică împotrivirea
Căci cerbicia omului nu schimbă
Ce-a hotărît în cer dumnezeirea
Dar pe străini în,pace că-i înnimbă,
Ca şi-n război, cu-asemeni haruri firea,
încît cinstit va fi cu tot onorul
Prin slava-învinsului, învingătorul;

Astfel vorbind, intrâră-n marea sală
Unde trona puternicu-mpărat;
Neîntrecut ca artă şi migală
Era nepreţuitul său crivat;
Iar el se arăta pătruns de fală,
De toţi cinstit, temut şi venerat;
Avea chimir de aur —şi-un grăunte
De diamant îi scapără pe frunte.

îngenuncheat supus, alături stînd,
Cu frunze mari de iarbă pişcătoare [40]
îl îmbia un bătrînel plăpînd
Iar el le mesteca fără-ncetare ;
Un om de vază — un brahman — curînd
Spre Gama se-ndrepta, păşind arare,
Vrînd regelui ca să-1 înfăţişeze...
Iar regele-1 pofti să se aşeze.

Sta Gama lîngă pat cu-ntreaga ceată,
în urmă-i seniorii, el'nainte ;
Spre ei privea monarhul vremea toată,
De chipul lor uimit şi de veşminte
Şi-atunci, eu voce pare cere-ndată
Şi cinste mare şi luăre-aminte
De la popor şi de la suveran,
Astfel grăi viteazul căpitan :

--”Un rege falnic,stalp domniei unde
Albastrul cer, în veşnică rotire
Pămintului tot prin pămînt i-ascunde
A razelor solare strălucire
Cînd în al doilea emisfer pătrunde,
Aflînd de la ecou că tu ai fire
Slăvit stăpîn pe-al Indiei pămînt,
Cu tine vrea să-ncheie legămint...

Şi ne-a trimis pe calea plutitoare
Să-ţi spunem că-i regatul său bogat
In tot ce umblă pe pămînt şi-n mare
Din Tage pînâ-n Nilu-nvolburat;
Şi din Zelanda cea geroasă tare
Şi pînă unde, veşnic neschimbat,
Al zilei crug îl ţine mîndrul astru
Pe-al Etiopiei întins sihastru.

Iar dacă vrei, cu legămint şi pacte
De sfîntă pace şi prietenie,
Cu avuţiile pe glie coapte
Să faceţi dreaptă neguţătorie,
(Cum oamenii asudă zi şi noapte
îndestulată viaţa să le fie,)
Cîştigul truda ta încununa-va,
Iar dînsul mulţumit va fi cu slava.

Să-i fie juruinţei trainic nodul
— De te-ar lovi război pustiitor.
Cu armele, cu flota şi norodul
Monarhul meu ţi-ar sta într-ajutor.
Şi culegînd prieteniei rodul,
Fraţi buni aţi fi în faţa tuturor...
Cu aste vorbe mă trimite dînsul
Şi îţi, doreşte hotărît răspunsul."

Raspunse domnul ca mai acatari
Cinstire trudnic i se poate, face
Decît de dincolo de zarea zării
Să vadă soli viteji trimişi încoace ;
Dar că, întîi de toate, sfatul ţării

Va hotărî despre negoţ şi pace,
Aflînd întîi ce fel de oameni sînt,
Norodul, domnul lor şi-al său pămînt.

In vremea asta pot să-şi afle ei
Odihnă după îndelunga trudă,
Iar domnul lor, curînd, cu drept temei,
Doar veşti de bine fi-va să audă ;
Ci noaptea, pogorînd cu paşii grei,
Le-aduce-aminte osteneala crudă ;
Se varsă-n mădulare somnul dulce
Şi ochii cer pleoapele să-şi culce.

Spre porţile palatului regal
I-au îndrumat, ca oaspeţi mai de seamă
Vedeau freneticul mulţimii val
în urmă că-i admiră şi aclamă ;
Dar îndatoritorul catual
Porunca regelui în minte-şi cheamă
Şi vrînd să ştie-a oaspeţilor lege,
De unde vin, ce datini au, ce rege —

De cum frumosul Deliu, mîndrul car,
Cel care poarta zeilor deschide,
Şi-1 avîntă încins pe cerul clar,
îl şi chemă la el pe Moncaide,
Să afle veşti despre acel hotar
Care regatul lusitan închide,
Căci de pe-acum ieşise la lumină
Că-i ţara lui cu ţara lor vecină.

Si indeobste mai ceru sa-i fie
Descrierea cuprinzătoare foarte,
Încît cu-a depărtatei ţări solie
Să ştie regele cum să se poarte ;
Răspunse-arabul : — „Mi-e ştiut şi mic
Atît : că sînt din ţara de departe, -
Din Spania, unde se scaldă-n mare
Şi fiul meu şi lucitorul soare.

Sînt credincioşi profetului Isus.
Născut din trup de pururea-fecioară,
Prin duh doar zămislit de Cel-de-Sus.
în neamul meu vestit e, bunăoară,
Curajul lor, de toate mai presus ;
Strămoşii mei adesea învăţară
Virtutea braţului ce-n foc şi sînge
Ştiutu-i-a împrăştia şi frînge...

Căci ei, cu supraomeneşti strădanii,

I-au alungat din ţara cea mănoasă,.
A Tagelui şi a Guadianii,-
în legendară luptă şi faimoasă ;
Ba ne-au ajuns din urmă lusitanii
Şi-n Africa, pe marea furtunoasă,
Nevrînd-în tihnă să ne ducem traiul,
Luîndu-ne cetăţile şi plaiul.

Nu mai puţin stăpîni au fost pe spade
Cînd au învins, luptând ca nişte lei,
Războinicele Spaniei noroade
Ori cele ce-au descins din Pirinei;
Nici cînd, nicicînd curajul lor nu scade,
N-au fost înfrinti în nici o luptă ei !
Sînt Hanibali— şi braţul lor de stîncă
N-a întîlnit nici un Marcellus [41] încă !

Mai mult de vrei să ştii, ia dînşii du -te
Ţi-or spune totul ei, de-a fir-a-păr ;
Urînd minciuna, plini doar de virtute,
Sînt drepţi şi iubitori de adevăr ;
Priveşte flota, armele temute
Şi pulberea de flăcări în ciubăr,
Şi va să afli cît şi ce pot face
La ceas de luptă sau în timp de pace."

Arzînd să vază dacă-i drept ce-aflase,
Mai multe bărci păgînul slobozi
Şi le-ndrumă spre ale flotei vase,
Săltînd pe valurile azurii ;
Urmau nairii-n pilcuri curioase ;
Şi fost-a Catualul, cînd păşi
Pe vasul-căpitan cel minunat,
De Paulo de Gama-ntîmpinat.

Pe vas se-nalţă purpurii drapele
Din preţiosul fir ce-i tors de-un vierme
Picturi înfăţişează lupte grele
Cînd val de sînge pe cîmpii s-aşterne ;
Dueluri crunte, încleştări, măcele
Uimitul ochi la orice pas discerne,
încît, din ochi sorbindu-le în grabă,
De tîlcul lor hindusul tot întreabă.

Dar Gama îl pofti întîi masa,
Pe punte, sub înaltul de azur,
Să-ncerce desfătarea cea aleasă
A vechii tagme a lui Epicur [42] ;
Licoarea taicăi Noe cea spumoasă
Iscă în vase de cristal murmur ;

Dar stînd în contră legea-i păgînească,
Nu vru păgînul masa s-o cinstească.

Trompete aducînd războiu-n minte
Crunt sfîşiara-a- mărilor tăcere ;.
Ţîşni şi diavolescul foc fierbinte
Ce zgudui pămîntul cu putere ;
La toate şi luă hindusu-aminte,
Dar arătă că-ar vrea, mâi cu plăcere,
Să afle tot ce, în picturi descrie,
Pe strimta pînză, muta poezie.

îndată se sculă barbarul sfetnic
Iar Gama -i Coelho îl urmară ;
Spre un bărbat cărunt, de cinste vrednic,
întîi de toate ochii-i se-ndreptară,
Al cărui nume de războinic cetnic
Cu lumea doar odată va să piară ;
îmbracă-l, larg, greceşti veşminte fine
Şi-o rămurea — însemn — în dreapta ţine.

O rămurea... Dar ce fac, orb ce sînt ?[43]
Voi, nimfe din Mondego voi, Tagide,
Cu ce-ndrăzneală fără voi m-avînt
Pe lungul drum ce-n faţă-mi se deschide ?
într-ajutor vă chem ! Potrivnic vînt
Pe marea-nfurtunată mă ucide !
De nu-mi săriţi în ajutor cu milă,
Se-afundă-n-hău corabia-mi fragilă.

Priviţi-mă! De mult spre slăvi vă poartă
Pe voi, pe lusitani cîntecul meu !
Cumplit am fost obijduit de soartă
Şi-n ciuda soartei v-am cîntat mereu !
Neomenescul Marte nu mă iartă,
Furtuna mărilor mă bate greu
Şi-n mîna-mi pana, spada viu scînteie
Ca-n mîna muribundei Canacee [44]!

Ba saracia fu sa ma doboare
Şi prin străini mi-am căutat azil!
Ba mi-au murit nădejdi înălţătoare
Făcindu-mi traiul încă mâi umil!
Ba naufragiat am fost pe mare'
Şi viaţa-mi atîrna de-un fir fragil,
încît minuni mă mai salvară doară
Ca pe-un iudaic domn [45] odinioară !"

N-au fost deajunş restriştile nebune !
Osînda soartei mai departe-a mers :

Acei cărora; slavă-nalţ pe strune
Astfel mi-au răsplătit înaltul vers,
Că-n loc ca truda mea s-o încunune
Cu laurul pe frunte,-n veci neşters,
Supusu-m-au la chinuri de nespus...
O, nimfe, în ce stare m-au adus !

Ce genii nasc pe Tage, mîndre zîne !
Viteji cei-s neasemuiţi la preţ !
Dar cîntul -ce înveşnici-i-va mîine
Strivit e cu nemăsurat dispreţ !
Pilduitor exemplu va rămîne
Voi, scriitori de mîine ce-o să vreţi
Să nemuriţi în versul viu memoria
Acelor care sînt Ortaci cu gloria !

Iar dacă-ndur amarnică: durere
O, nimfe, ajutaţi-mi voi încalţe,
Fiindcă-n stihul, meu acum se cere
Să cînt atîtea fapte mari şi-nalte ;
Nu, n-oi lăsa a harului putere
Pe cei fără de merit să-i exalte !
N-oi lăuda în versu-mi potentaţii,
Chiar dacă mă ameninţă dizgraţii !

Pe cei ce vor doar propriul lor bine
Nu binele obştesc şi cel regesc
Şi-ncalcă legi umane şi divine,
O, nimfe,eu in cînţec nu-i slăvesc !
Ambiţiosul e urît de mine –
Si-n viaţă mea nicicînd n-o sa-mi doresc
Ca, laş, viclean, făcîndu-i vreun serviciu,
Folos să trag din ruşinosu-i viciu !

Nici pe acel care, fiind puternic,
Doar patimilor se dedă mereu
Şi, ca să-i-placă unui timp nemernic,
Mai multe feţe schimbă ca Proteu, —
Şi nici pe cel care, părînd cucernic,
Poporul totuşi îl împila greu
Cit regele-i încă necopt la minte,
Eu n-am să-1 cînţ în versul meu fierbinte !

Nu-1 voi cînta pe cel ce crede-o lege
Nestrămutată, de-i de rege dată,
Dar ca să-i dea răsplată nu-nţelege
Norodului cu fruntea asudată !
Şi nici pe cel ce noi pricini alege,
Crezînd că-i stup de-nţelepciunea toată
Şi-atunci zgîrcit, hărpareţ, veşnic fură.

Din truda grea pe care el n-o-ndură,

Ci doar pe cei care, la ceas de spaimă,
Pentru-al lor domn şi marea lor credinţă
Jertfindu-şi viaţa, au schimbat-a-n faimă
Şi slavă merită cu prisosinţă
Şi-o cînţă tare versul, n-o îngaimă...
Apolo, muzele cu stăruinţă,
Mi-or înzeci neîmblînzitul har
Ca să ma-ntorc —cu sîrg — la muncă, iar !

CINTUL VIII

Privea deci catualul curios
Spre un bătrîn cărunt, brăzdat de vreme,
Cu barba albă şi de brîu mai jos
Şi-ndată întrebai răspuns să cheme :
--„Au cine e acest bărbat spătos
Şi care-i tîlcul verzii lui embleme ?"
Răspiinse Paulo, cu glas şoptit,
De învăţatul maur tălmăcit :

— „Aceste chipuri, care se. arată
La-nfăţişare brave şi viteze,
Le ştie mai viteze lumea toată
Prin faptele ce-au fost să le cuteze.
Sînt nume mari din vremea depărtată,
Dar, viu sclipind, în mintea noastră treze.
Acesta-i Lusus... Faima lui, cu anii,
A dat un nume mîndrei Lusitanii.

Tebanului bun fiu şi bun tovarăş,
Cu el supus-a ţară după ţară
Şi-n larg de lume oştile-ndrumară-şi..;
Plăcîndu-i mult Guadiana clară,
Douro cel zglobiu plăcandu-î iarăsi,;
Pe ele — rîuri Elisee [1] —- doară,
Voind să-şi dea lăcaş de veci pe lume,
I-a dat şi ginţii noastre falnic nume.

Iar ramura ce-i flutură în mîna
E tirsa lui Lieu — şi are rost,
Drept semn doveditor să ne rămînă
Că bun tovarăş şi buri fiu i-a f ost;
Iar cel care pe Tage ceata-şi mîriă
Pribeagă pe mări, lipsit de adăpost,
Zidind cetăţi vrăjmaşilor exemplu
Şi zeei Pallas fără seamăn templu —

Ulise este, împlinindu-şi voia
Către acea ce-i dete isteţime .
Aici, bărbatul ce distrus-a Troia,
Zidit-a Lisabona-n străvechime!"
— „Dar cestălalt, ce lasă înapoia
Oştirii lui zdrobită pedestrime ?
Se vede că-a-ncercat războaie grele,
Cum aquilele [2] spun, de pe drapele !"

Răspunse Paulo : — „E-un vechi cioban
Ce spaima-n hoarde de vrăjmaşi vîrît-a
Fiindcă-n luptă mînuia, avan,
Cu mult mai bine lancea decît bîta
A umilit Imperiul Roman
Viteazul Viriatus; într-atîta
Încît, precum lui Pirus [3], n-o să-i fie
Romanii pildă de marinimie.

Căci numai trădătorul vicleşug,
Răpindu-i viaţa,-i frînse cerbicia.
Ambiţiile, vai, mereu distrug
Şi-n piepturi vajnice mărinimia
Dar iată alt bărbat... Semeţ transfug
De noi legîndu-şi soarta, vitejia,
Ştiind ca-o leagă de-o plămadă bravă,
Prin noi şi-a cucerit eterna slavă.

Sertoriu este... Mîndrele drapele
în fald cu aquila [4] lui Jupiter
Le-a-nfrînt, fiindcă-n vremile acele
Mulţi se plecau sub lusitanul fier...
Norodul să-şi atragă, să-1 înşele,
N-a pregetat, spunînd cum că din cer
I s-a trimis o căprioară sfîntă
Al cărei sfat în luptă îl avîntă.

Al regilor dinţii obîrşitor
E celălalt... Ungar îl credem noi,
Străinii din loreni scoborîtor.
Galicieni şi mauri,în război,
Şi leonezi zdrobind necruţător,
El la mormînttil sfînt s-a dus apoi
Să-şi plece pe-a lui lespede genunchiul,
Sfinţindu-i dinastiei sale trunchiul."

— „Dar cine-i, întrebă malabarezul
Acest viteaz ce-nspaimă cu bravura,
C-un pumn de oameni năvălind în miezul
Vrăjmaşilor cei mulţi, să-i dea de-a dura ?

în faţa lui se surpă meterezul
Şi multe lupte-i ştiu deplin măsura
Căci steaguri şi coroane sclipitoare
îi zac învălmăşite da picioare,"

— Acesta e Alfonso-ntîi... Pe mauri
I-a izgonit din Portugalia toată...
Pe Stix jurat-a [5] Faima, nimb de lauri
Unui roman să nu-i mai dea răsplată,
Căci numai el, din şesuri şi coclauri,
De cel de sus vegheat, păgîna gloată
O risipi... Urmaşilor de azi
Nimic de cucerit nu le-a rămas[6].

O, Cezar, Alexandru, nici în gînd
N-ar fi răzbit cu oaste-atît de mică
în vîlvătaia luptelor zburînd,
Să bage în atîţia duşmani frică...
Nemuritori n-ar fi ajuns nicicînd !
Nici n-ar fi fost ştiuţi la o adică
Măreţ eşti, rege-al marii Portugalia,
Dar pe măsura ta ţi-au fost vasalii!

Priveşte-1 pe acesta... Cu mînie .
Se uită la discipolul învins ;
I-adună oastea iar în bătălie,
Să ardă focul luptei mai încins...
O, din învins învingator să fie
Făcutu-l-a pe prinţ bătrânul nins !
E Egas Mohiz, pur ca un cristal,
Oglinda credinciosului vasal.

Priveşte-l!... El făcuse jurămînt
Că domnul lui va fruntea să-şi supuie
Castiliei, de va vedea, curînd,
Că-n juru-i cercul morţii se descuie ;
Ştiind însă amarul jurămînt :
De domnul lui de loc cinstit că nu e,
Cu prunci cu tot, ba chiar cu scumpa-i doamnă,
Salvîndu-şi seniorul, se condamnă !'

Chiar consulul[7] care-a-ndurat, cîndva,
Dîrz, umilinţă furcii caudine,
Jertfindu-şi pentru ţară cinstea sa,
Jertfitu-s-a samniţilot pe sine !
Dar fostu-i-a durerea mult mai grea
Lui Egas, cînd — să-1 spele de ruşine
Pe prinţ — se duse Ia spânzurătoare
Cu prunci şi soaţă !... Asta mai mult doare

Pe regele duşman prin foc şi moarte
îl prinde... Face,-asediul să cadă...
Ce faptă măre, vrednică de Marte!
Ba iată-1,conducînd a mării-armadâ,
Cum printre mauri crîncen moartea-mparte,
Luîndu-le galere-ncăpătoare
Şi-ntîia luptă cîştigînd pe mare !

E Dom Fuas Roupinho, renumit[8]
Pe-ntins uscat şi peste larg de mare
Căci el a pîrjolit cu foc cumplit
Lîngă Abila navele barbare...
Războiul sfînt fiind desăvîrşu
Priviţi cu cîtă mulţumire moare
Iar sufletul spre cer, din mîini de maur,
îi zboară-ncununat cu veşnic laur...

Mai vezi germanele oştiri pribege
Ce, părăsindu-şi flota-n lung convoi,
L-ajută pe întîiul nostru rege
Să poarte-n Lisabona crunt război ?
Erou viteazul Henric[9] se alege !
Un palmier i-adumbră-n văl de foi
Mormîntul — de minuni săvîrşitorul...
Martir al său I-a vrut mîntuitorul!

Leiria căzută răzbunînd,
îl vezi pe-un preot, încleştat de spadă,
Aronches-ul paginilor luînd ?
E Teotonio [10], stareţul... Purceadă
Spre Santarem cercetătoru-ţi gînd,
Pe omul cel neînfricat'[11] să-1 vadă
Care-nălţă pe zid, dintru-nceputuri
Drapelul celor Cinci măreţe Scuturi.

Tot braţul lui alăturea se-arată
Crunt sfîrtecînd drapelele păgîne
Pe cînd Dom Sancho-i alunga odată
Din văile Vandaliei bătrîne:
O, vrednic de neînfricatu-i tată,
Pe merit chipul lui pe steag rămîne
Căci moarte dînd păgînului drapel,
Pe-al nostru 1-a-nălţat în slavă el!

Cellalt[12] scoboara-n lance sprijinit
Cu două capete de străji în mînâ
Şi-ascunde chipu-n care-a izbutit
Stăpîn peste Evora să rămînă :
Văzînd că două fesuri s-au ivit
Credea că străji sînt liota pagină.

Nemaivăzută fapta-1 aridică
în slavă pe Giraldo-fără-Frică !

Apoi priveşte-1 pe castilianul[13]
Ce, crunt pîndit de-a casei Lara ură,
Jignit apoi de însuşi suveranul
Alfonso-al IX-lea, peste măsură,
Se face frate cu mauritanul
Şi-Abrantesul, prin el, din mîini ni-1 fura..
Un lusitan, cu-o nensemnată ceată,
I1 prinde, răzbunînd trădarea toată.

E Martin Lopez, omul dîrz şi demn
Să poarte foi de palmier şi laur !
Priveşte-1 şi pe preotul solemn [14]
Ce-şi schimbă-n spadă crucea lui de
Şovăitoarei armii dînd îndemn,
Se-avîntâ-n lupta cu-ndîrjitul maur
Şi înzeceşte semn ceresc, se pare,
Curajul armiei şovăitoare.

Fug regii din Cordoba si Sevilla!
îi vezi ?... Şi alţi doi regi, tot mauri, fug !
Dar ce zic, fug ?... Prin moarte, cu de-a sila
Aici li se sfîrşeşte-al vieţii crug;
în braţ voinic vărsmdu-şi domnul milă,
Curînd e Alcacerul strîns în jug
De preotul ce prinţ peste amvon e :
Episcopul măreţei Lisabone !

Priveşte-1 pe-acest mare luptător
Din Spania... E fiu al ţării noastre ;
Pe mauri i-a gonit necruţător [15]
Din munţi şi văi de rîuri iuţi, albastre ;
Viclean şi curajos,.lua în zbor "
Cetăţile, castelele sihastre ;
Tavila e,al răzbunării preţ
Pentru cei şapte vînători răzleţi.

Îl vezi ?... Prin şiretlicuri de război
Cetatea Silves o recucereşte,
Pe cînd huliţii mauri prin puhoi
De oaste numai o au strîns în cleşte ;
O, cel mai nenfricat dintre eroi
Pe Dom Paio Correa-l pizmuieşte !
Dar cei trei[16] ce-şi vădiră cutezanţa
Rătăcitori prin Spania şi Franţa ?

Ştiuţi cu aventurierii-n rînd,
Neîntrecuţi într-al Belonei[17] joc,

Cîţi cavaleri potrivnici n-au înfrînt
Şi la cîţi lauri n-âu avut noroc ?
Sfruntat e unul ?... iată-l, semănînd
Cu leşuri cîmpul luptelor, pe loc !
E Goncalo Ribeiro... Nici o sete
El nu-şi va stîmpăra în rîul Lethe !

Iar cestalalt [18] lasatu-i-a departe
Pe toţi eroii ce-au viiat sub cer... Il vezi ?
Primejduită ţara, foarte,
sprijină pe umerii-i de fier !
Ocări, mustrări nenduplecat împarte
Acelora care de spaimă pier,
încît aleargă fiece oştean
Sub sceptru nu străin -—ci pămîntean.

Prin sfatul său şi dîrza-i străduinţă,
De steaua, lui vegheat şi Dumnezeu,
Răzbit-a ce părea cu neputinţă,
Castilia-nfrîngînd-o-n lupte, greu!
Priveşte-apoi măreaţa biruinţă
Ce-a dobîndit-o hărţuind mereu
Puhoiul crunt şi vajnic mai ales
Dintre Guadiana şi Tartes,..

Se prăbuşeşte parcă iar, curînd,
Puterea lusitană.. Ia aminte ! —
Pe cînd aduce el departe, blînd,
Prinosul rugii lui Treimei Sfinte ;
Prietenii, aflîndu-l, vin spunînd
Că nu-i pot sta vrăjmaşului-nainte
Şi-ndată, iute, să alerge-l roagă
Să-i dea oştirii-ncredere şi vlagă...

Il vezi cu cîtă linişte răspunde
Că nu e timpul de plecare încă ?
Ştia că va învinge orişiunde ;
Prin Domnul şi credinţa lui de stîncă !
Tot astfel, cînd atacuri furibunde
I s-au vestit cu-nspăimîntare-adîncă,
N-a spus atîta doar Pompiliu Numa[19] :
— „Dar eu la ceas de jertfă sînt acuma?!

S-ar cade-acestui brav sa i se spuna
Pe nume Scipiu Lusitanul, poate,
Dar Dom Nuno Alvarez mai viu sună
In portugheze inimi nenfricate!
Ferice este ţara ce cunună
Unui asemeni fiu să-i pună poate !
Ori tată -—mai degrabă... După dînsul

Nieicînd nu va să-şi curme ţara plînsul!

Aceeaşi luptă... Vezi ce mare pradă
Castiliei îi smulge-un căpitan[20] ?
E numeroasa turmelor cireada
Răpită de-ndrăzneţul său duşman ;
In sîngele-i înmoaie-aceeaşi spadă,
Să-1 scape pe-un prieten lusitan,
Ce s-a predat duşmanului, leal;
E Pâro Rodriguez de Landroal.

iar dincolo îşi dă lin trădător [21]
Horcăitoareâ ultimă suflare ;
Fernandes d'Elvas e răzbunător:
Acestei fapte fără de iertare ;
Sub braţul lui castilienii mor,
Zdrobiţi în Xeres [22] pe-ale lor ogoare !
Dar Rui Pereira [23] ? Sfruntător de-a dreptul,
Ne apărat galerele cu pieptul!

Aici castilieni, vreo patru sute,
Se zbat s-abată-a morţii neagră noapte
Pe-un pumn de bravi[24] rămaşi pe-un deal, dar
Trecînd ai noştri de la gînd la fapte,
îşi taie drum eu spadele temute.
Sînt zece lusitani — şi încă şapte !
Acestei lupte-i va slăvi memoria
In veci de veci, în veci de veci, istoria !

Trei dintre –ai nostri darza ceata
Ţinut-au piept romanilor.—o mie,
Cînd Viriatus, inimă bărbată,
Cu huma i-a-nfrăţit pentru vecie !...
De-atuncea şi noi sîntem, prin diată,
Puţini la număr, tari prin vitejie !
De mii de ori am dovedit în luptă
Că astă moştenire-i nentreruptă !

Ci iată-ne infantii, amîndoi
Fii lui Joan : Dom Pedro[25] şi Dom Heriric[26]
Germanii-1 ştiu pe unul din eroi
Şi-i celălalt peste ocean puternic
Căci 1-a brăzdat întîiul dintre noi
Zdrobindu-1 crunt pe maurul nemernic ;
Şi cel dintîi prin foc şi fier ştiut-a
A le pleca trufia şi-n Ceuta !

Pe contele Dom Pedro [27]-l vezi — cu fierul
Mauritania-nfruntînd-o foarte?
Apoi alt conte [28] ne trimite cerul

Neînfricat, asemenea lui Marte !
Nemulţumit să apere-Alcacerul
îşi dobîndeşte glorioasă moartea
Salvîndu-şi regele — făcîndu-i zid
Cu trupu-n sfaţa fierului perfid !

O, pictorii mai mult ar vrea să spună,
Dar stins grăiesc penelul şi culoarea !
Lipsesc favoruri, laurii-n cunună
Ce dau şi.artelor îmbărbătarea !
De vină e trufia dimpreună
Cu trândăvia şi destrăbălarea,
Căci şi-au uitat urmaşii strămunicii,
Bezmetici lăfăindu-se în vicii.

Obîrşitori ăi noii generaţii,
Săvîrşitori de fapte glorioase,
Viaţa şi-au jertfit în lupte taţii,
Copiilor un nume să le lase !
Ce orbi au fost!... Sînt şi ei vinovaţii
Căci moştenind renume şi foloase,
Au moştenit urmaşii, drept adaos,
Un trîndav şi corupător repaos !

Sînt unii îmbuibaţii şi făloşii
Măcar că n-au de loc vechimea viţei ;
Nu-s răsplătiţi adesea inimoşii
De regi — ci mai degrabă favoriţii !
Aceştia nu-şi doresc pictaţi strămoşii,
Să spună mîndri altora : — „Priviţi-i!
Şi nu-şi vor pe pereţi; spre încîntare,
Culoarea prea de tot revelatoare

Sînt totuşi unii nentinaţi lăstari,
Scoborîtori dintr-o ilustră casă,
Ce, chiar de nu adaugă fapte mari,
Păstrează amintirea glorioasă
A bunilor... Numai că-s foarte rari...
Ei pradă trîndăviei nu se lasă,
Dar să le-nfăţişeze viu bravura,
Cu mult prea rar i-ntîmpină pictura

...Şi astfel Paulo mereu, perindă
Ilustre chipuri, bătălii cumplite,
Ce-au izbutit pe steaguri să le prindă
Culorile-n contururi măiestrite;
îşi ţine catualul ca-n oglindă
Privirile spre ele aţintite.
De mii de ori tot întrebînd cu jind
Şi tot de mii de ori răspuns primind.

Dar mărea torţă spre apus pogoară
Să-i facă zalei către noapte podul,
Ca în curînd să-nvesmînteze iară
în nimbul ei de flamă antipodul;
Luîndu-şi bun rămas, spre ţărm plecară
Nairii, catualul şi norodul,
Să-şi afle a odihnei mîngîiere
Aşa precum făptura vie cere.

în vremea asta însă aruspicii[29]
Care discern în taină viitorul
Prin semne diavoleşti şi sacrificii —
Precum le poruncise domnitorul—
Chemau degrabă duhuri, priculicii,
Să afle ce aduce-va poporul
Venit pe mări, prin silnice strădanii.
Din ţărmuri! necunoscutei Spânii..

Cu adevăr de netăgăduit
îşi spune demonul pe loc cuvîntul:
— „Străinii Veşnic jug v-au hărăzit,
Norodul nimicind, robind pămîntul!..."
Augurii spre palat s-au bulucit
Să-i spună domnitorului descîntul,
Cu tîlcul desluşit de ei — (vezi bine,
Citit în măruntaie de jivine).

Pe lîngă asta, cînd încet, încet
Pogoară somnul— unui preot nins;
Urmaş perceptelor lui Mahomet
Şi-n contra creştinismului aprins,
Sub chipul cunoscutului profet
Din fiul slujnicei Agar descins,
I se arată Bachus fiert de ură,
Turbat şi înrăit peşte măsură.

Grăind : — „Ia seama, scump norodul meu,
Cît încă nu-i primejdia prea mare
Căci altfel vă vor urgisi mereu
Străinii domni pe umeda cărare !"
Cumplit înspâimîntat, din somnul greu
Trezit deodată, maurul tresare...
Crezînd însă că noaptea vise cerne-i
îşi trage iar sub ceafă puful pernei.

Se-ntoarse Bachus : — Nu-şi cunosc de loc
Legiuitorul, oare, strănepoţii ?!
De nu urmaţi credinţa lui de foc,
Au n-aţi fi astăzi botezaţi cu toţii ?

Cum ? Eu veghez, şi-un somn adînc, pe loc,
îmi toropeşte oare sacerdoţii ?
Aflaţi că nou-veniţii cei pribegi
Ponoase-aduce-or marii mele legi!

Cît încă-i slab norodul!nou-venit,
Să-i arătaţi din plin împotrivirea..
Căci soarele, cît e la răsărit,
îl poate încă aţinti privirea,
Dar cînd, semeţ, se-nalţă la zenit,
Te şi orbeşte, crud, cu strălucirea..
Ci nu-i lăsaţi să prindă rădăcină, :
Căci veţi orbi sub noua lor lumină !"

Din somn tresare iarăşi, cu putere,
Urmaşul lui Agar, de spaimă plin,
Lumină slujitorilor le cere
Şi, crunt fierbînd de-al urii greu venin,
Cînd zorii vii mijiră în tăcere,
Cu chipul fraged, îngeresc, senin,
Chemă pe preoţii păgîni, în pîlc,
Ca să le spună visul lui cu tîlc.

Pareri aparte tot schimband cu ura
La sfat ei stară, încruntaţi la feţe
Trădării şi-nşelării pe măsură,
Urziră mii de planuri hrăpăreţe ;
Dar pîn'la urmă, meliţînd din gură,
Uitară planurile îndrăzneţe
Şi-au hotărît, de luptă toţi nevrednici,
Cu aur greu să-i cumpere pe sfetnici.

Astfel, prin daruri şi cadouri, iată
Că-şi cîştigară-n taină dregătorii,
Spunîndu-le că pentru ţara toată..
Vor fi pierzării navigatorii
Căci sînt o aventurieră gloată
Care-n apus doar pradă calatorii
Şi că, piraţi fiind, ei n-au nici rege,
Nici omenească ori divină lege.

O, regi setoşi de guvernare dreaptă,
Sfătuitorii cît de mult vă-nşeală
Cînd voi le credeţi vorba înţeleaptă
Şi cinstea mai presus de bănuială !
Mai plină de-adevăr vedeţi o faptă,
Domnind pe tron, în mantie regală,
Decît cînd, după datina străveche,
V-o spun sfătuitorii la ureche !

O, nici măcar sub mantia de rînd
O cinste limpede ca albul spumii
Nu căutaţi !... Ambiţiosul gînd
Ades 1-ascund sub umilinţă unii !
O, dreptul şi-nţeleptul nu-s nicicînd
Descurcăreţi în treburile lumii !
Au poate-n fleacuri ageră să fie
Dumnezeiasca nevinovăţie ?

Ci iată, nesătuii catuali
Ce guvernează gintea idolatră
La sfatul rău al clerului regal,
In Gama zvîrl urîta bîrfei piatră...
Dar el plutise pe-nspumatul val
Să vadă doar a Indiilor vatră
Şi semn să-i ducă regelui, anume,
Că a descoperit această lume.

Ştia prea bine el că, mai apoi,
Cîrmuitorul falnic, Manoel,
Va să trimită ne-nfricaţi eroi
Cu arme fi corăbii iei de fel,
Ca mări întinse şi pămînturi noi
Să strîngă-n jug sub mîndrul său drapel
El nu era decît; cutezător,
Al Indiilor descoperitor.

Deci vru să-i ceară domnului pagîn
Răspuns — să-1 ducă marelui său rege
Căci el ghicise gadul cel hapsîn
Şi marea maurilor fărădelege...
Păgînul domn stătea cu frica-n sîn ;
Crezîndu-i pe auguri — se înţelege —
Că s-a, lăsat de orice vorbă dus
Cînd maurii acelaşi gînd i-au spus .

Dar de-i îngheaţă inima de frică,
I se aprinde-n schimb de lăcomie ;
în faţa ochilor i se ridică -
Folosul ce-ar putea al lui să fie .
Cînd trainic legămînt şi drept, adică,
Ar încheia acum, pentru vecie,
Bogat negoţ să facă, an de an
Cu-acel puternic rege lusitan

In pripă catualii, suveranul,
Păreri potrivnice-ntre ei schimbară
Căci îşi desăvîrşca lucrarea banul
Cu care maurii îi cumpărară...
Ci regele-1 chemă pe căpitanul

Cel nenfricat, să vină-n faţă-i iară:
Şi-i zise : — „Spune adevăru-ndată,
Şi marea vină îţi va ii iertată !

Eu ştiu că e solia ta minţită
Căci nimeni te-a trimis pe unda creaţă ;
Nici rege n-ai, nici patrie iubită,
Ci-ţi duci pribeag pe mări întreaga viaţă ;
Departe, în Hesperia vestită,
Ce domn smintit, ce minte îndrăzneaţă,
Ar cuteza armada să-şi îndrume
Pe-un drum atît de lung, pe marea-n spume

Iar de eşti sol al unui rege mare,-
Stăpîn deplin peste o lume-ntreagă,
Ce daruri mi-ai adus, de preţ şi rare,
In cumpăna-adevărului să tragă ?
Doar darurile făr-asemănare
Prieteniile regeşti le leagă !
Ce preţ pot pune eu, un domnitor;
Pe vorbele unui navigator ?

Iar dacă eşti vreun dezrădăcinat,
Cum, mulţi bărbaţi de seamă se-arătară,
Te voi primi în vastul meu regat,
Căci cei puternici peste tot au ţară !
Iar dacă eşti neîmblînzit pirat,
Să-mi spui şi asta fără teamă, iară,
Căci drumul vieţii nu-l alegem noi
Ci cumpenele cruntelor nevoi !

Se ridica indata Gama sus
Ştiind că asta-e, neîndoielnic.
Capcana ce în faţă i-au adus
Mahometanii cruzi, în chip ..mişelnic
Şi astfel spuse tot ce-avea de spus,
Stăpîn pe sine şi neşovăielnic,
Căci inspirat era cuvîntu-i greu
De Venus Acidalia[30], mereu,

— „Domn falnic, dacă-ntîile păcate -
Ce pîngărire omenescul neam
N-ar fi vărsat pahar de strîmbătate
Peste scoborîtorii din Adam
(Cumplit flagel pentru creştinătate)
N-ai fi crezut, nu mă-ndoiesc, un dram
Din tot ce-ndrugă lacomă, vicleană,
întreaga liotă mahometana.

O, ştiu că săvîrşind un lucru drept,

Plătim grozavei suferinţe vama.
Nădejdile ne înfloresc în piept
Dar pas cu pas le urmăreşte teama..
E greu încrederea să ţi-o deştept,
Mărite domn, îmi dau prea bine seama,
Cînd timp să judeci n-ai avut — şi-ntr-una
A ascultat urechea ta minciuna !

Dacă-aş trăi doar din omor şi pradă,
Pribeag pe mări şi dezrădăcinat,
Aş fi-ndurat atîta grea corvoadă
Să-mi aflu un sălaş îndepărtat ?
Aş fi lăsat furtuna să mă roadă
Şi-n van să lupt, să sufăr, să mă zbat
Prin gerul din Antarctica cea rece,
Ori arşiţa, trecînd peste Berbece[31]?

Iar dacă celor ce grăit-a gura
Le ceri a dăruiţii de preţ pereche,
Eu vreau să ştiu doar unde-a pus natura
Din veac împărăţia ta străveche !
Cînd domnul meu, dînd tuturor măsura,
îşi va pleca augusta sa ureche
Să afle totul — ne-om întoarce iară
Cu scumpe daruri îti această ţară.

Ciudat de ţi se pare sol că sînt
Al unui domn din falnica Hesperie,
Să ştii că-i domnul meu de neînfrînt,
Nimic nu-istă în cale şi nu-1 sperie !
Iar lusitanul geniu şi avînt,
Primejdii multe a-nfruntat, puzderie,
Din partea orişicui cerînd încredere
Ca-i vrednic de asemenea purcedere

Oprelişti ne-au zidit în faţă anii !
Dar nenfricaţi, pe toate să le-nfrunte
Voit-au domnii mîndrei Lusitanii,
Căci ţelurile mari cer lupte crunte !
Şi urmărindu-şi, dîrzi, pe mări, duşmanii,
Izbindu-i crunt din coaste şi în frunte,
Au vrut să afle-al mărilor liman
Şi ţărmuri noi scăldate-n, ocean !

Trunchi falnic, ramul falnic datu-ni-l-a :
Nou rege neînfrîntei noastre naţii...
Pe cel din urmă maur din Abila
Sub sceptrul lui alungă-1 nenfricaţii
Şi, trunchi de trunchi legînd, uitînd ce-i mila,
Sub veşnic tinerele constelaţii

Altarul, Iepurele, Hidra, Argo[32],
Pe urma maurilor marea sparg-o

Dînd noi imbolduri marii,cutezări.
Pe mări, fiind vrăjmaşilor osîndă,
Ni s-au deschis cărări după cărări,
Iar dincolo de Tropic, stînd la pîndă,
în Africa zărit-am aşezări
Cu oameni care, din aceste locuri
Nicicînd văzut-au Cele Şapte Focuri[33].

Prin lupte şi strădanii laolaltă
învins-am neînduplecata Soartă
Şi, astfel, ultima columnă-naltă
Am pus-o-mpărăţiei tale-n poartă !
Văzut-am mari furtuni cum ne asalta,
Mînia apelor că nu ne iartă,
Şi-un semn doar vrem despre acest linian
Pentru iubitul nostru suveran

Acesta-i adevărul, majestate ;
Dar, oare, pentru slaba mea răsplată,
Aş fi scornit aceste fapte toate ?
Pe-un drum nesigur aş fi mers vreodată ?
Pe-ale lui Tethis valuri nempăcate
Au nu-mi aflam odihna meritată,
Strîngînd nemăsurată avuţie
Cum spui, prin mîrşava piraterie ?

Şi dacă tu, slăvite, te-ai pătruns
De adevărul ce-1 purtăm cu noi,
Mai iute dă-mi regescul tău răspuns,
Nu-mi amărî întoarcerea-napoi!
Pirat dacă mă crezi, e deajuns
Şă curga-al dreptei judecăţi şuvoi
Căci totul cercetînd, de-a fir-a-părul,
Ieşi-va la iveală adevărul!"

Ci Gama, din clipită în clipiţi
Fiind de siguranţă şi mai plin,
I-ascultă domnul vorba chibzuită
Care-i cîştigă-ncrederea, deplin.
Zicîndu-şi : — „După vorba cumpănită,
Dreptate are solul cel străin...
Şi catualii se-nşelară, poate...
Vai,-nu ştia că-s cuib de strîmbătate !

Nu-n mauri, ci în căpitan să creadă
Pricini destule încă domnul are ;
Negoţul viu i se părea făgadă

De avuţie ademenitoare.
Deci îl rugă pe Gama să purceadă
Spre flota ancorată-n larg de mare,
Cu,marfă să-şi trimită-n tîrg oştenii
S-o schimbe pe-aromate mirodenii.

îi cere mai cu seamă marfă rară
Care lipseşte din regatul lui,
De dincolo de apa cea amară
Cărată prin restrişti, pe valul şui...
Pe rege părăsindu-l aşadară,
îi spuse Gama-nsoţitorului,
Un catual -— să-i facă rost de-o barcă,
La flota lui degrabă să se-ntoarcă.

Şalupa lui era în larg, pe val...
Dar, să-l întîrzie, mereu se plînse
De-ncurcături vicleanul catual :
Avînd în minte planuri sumbre strînse,
Departe de domeniul regal,
Pe chei să-i ţină urma îl constrînse,
Să-şi pună-n fapt haina fărdelege
Pe placul lui şi neştiut de rege.

Ajunşi departe, în retras ungher,
îndaia şi făgădui o barcă
Dar numai cînd, pe necuprinsul cer,
Va aurora să se reîntoarcă...
Ştiu deci falnicul corăbier
Păgînul să-l înşele doar că-ncearcă,
Fiind de mult cu maurii-nţeles
Cum însuşi cugetase-n sine-ades.

Acest netrebnic catual hain,
De mauri cumpărat, spurcată piază,
Pe lîngă preacinstitul samorin
Era,-ntre dregători, cei mai de vază.
Sînt maurii încredinţaţi deplin.
Prin el doar căpitanul c-o să cază;
Iar el nădăjduia — trădînd făţarnic —
Să fie răsplătit de lifte darnic.

Cu stăruinţă neînduplecată
Tot cere Gama luntre şi luntraş
Şi-i cere a-mplini porunca dată
De nobilul lui Perimai urmaş,
Zicînd : -- „De ce mă-mpiedici vremea toata
Să-aduc ceruta marfă în oraş ?.
Ci, oare, catualii pot atunci,
Să-ncalce ale regelui porunci ?"

Dar catualului puţin îi pasă
De tot ce-i zvîrle-n faţă căpitanul,
Ci, diavolesc, în mintea-i ticăloasă,
Viclean şi tăinuit îşi ţese planul :
Ba sabia şi-o vrea din teacă scoasă
Cu sînge s-o stropească lusitanul,
Ba foc să deie flotei, bunăoară,
Să nu se mai întoarcă unu-n ţară.

Aşa ceruseră mauritanii
încît, despre al Indiei pămînt,
Monarhul depărtatei Lusitanii
Nicicînd să nu audă un cuvînt...
Pe Gama-1 ţintuiesc pe ţărm profanii,
Spre nave căile tăiate-i sîrit,
Căci pe -întinsa mare azurie
Nu mai pluteşte nici o almadie.

îi cere mîrşavul, stăruitor,
Lui Gama, flota lîngă ţărm să-şi cheme,
Căci drumul i-ar fi scurt şi mai uşor
Şi la negoţ ar fi-n cîştig de vreme...
Se ştie doar, din vecii vecilor,
Prieten de prieten nu se teme.
Deci, dacă nu vrea lîngă ţărm să vie.
Dă semn de duşmănie şi hoţie.

Dar Gama îi ghici de-ndata jocul:
Cînd navele le va chema aproape,
Şi-or spune vorba sabia şi, focul
Şi toate-şi vor afla mormînt sub ape.
Se frămîntă atunci, cătînd mijlocul
Prin care de acest prăpăd să scape,
Temîndu-se de toate, rînd pe rînd,
La toate cele însă cugetînd.

Aşa precum răşfrînge o oglindă
De criţă sau cristal strălucitor
Fugara rază ce-a răzbit s-o prindă,
Spre alte locuri preumblînd-o-n zbor,
Pe albi pereţi, pe-acoperiş, pe grindă,
Cum degetele leneşe o vor,
Cu suliţi şi săgeţi strălucitoare,
Neliniştite şi tremurătoare —

La fel îi rătăcea lui Gama gîndul,
Cînd deodată-şi aminti că, poate,
Pe-aproâpe sta Coelho aşteptîndu-1,
Urmînd poruncile de dînsul date...

Şi semne tainice-i făcu, de-a rîndul,
Să-ntoarcă luntrile spre flotă, toate,
Ca prins să nu se lase în capcană
De lifta lacomă mauritană.

Acel care se vrea sfinţit de Marte
Şi cu iluştrii luptători de-o seamă,
Se cade să privească-n orice parte
Şi-i bine firu-n patru de-1 destramă !
Să creadă-n tot ce l-ar tîrî spre moarte,
Pe duşman să-1 înşele fără teamă,
Căci niciodată-n vers eu n-am să-1 laud
Pe-un căpitan ce spune : — „Nu văd, n-aud !

Să-şi cheme flota-i cere crudul ins,
Amenințîndu-1 şi fierbînd de ciudă,
Dar el, de nobilă mînie-aprins,
în f aţă-i nici un semn de teamă nu ,dă ;
Lăsîndu-se-n bîrlogul liftei prins,
Mai bine-ndură el năpasta crudă,
Decît în grea primejdie să vadă
A domnului său falnică armadă.

Pe ţărm rămas-a Gama, după lege...
Mînia-n pieptu-i n-a-nceţat să ardă ;
A doua zi, cînd se chemă la rege,
A fost oprit de numeroasa gardă ;
Iar catualul se sili să-nchege
Alt vicleşug, de teamă că-o să-1 piardă
Mînia regelui, cînd va afla "
Ce săvîrşit-a fără voia sa.

S-aducă marfa pe uscat, încoace,
Cerutu-i-a nemernicul vulpoi,
Spunînd că cel care negoţ nu face
Dă semn că e cu gîndul la război,
Şi hotărît-a Gama să-l împace ,
Pe-al maurilor cumpărat slugoi,
Ştiind că marfa-ngrămădită-n cale [34]
E însuşi preţul libertăţii sale...

Se hotărî că negrul va trimite
Să care marfa roi de almadii
Căci Gama nu-şi voia primejduite
De dînsul ale sale bărci zglobii..
Din mărfurile Spaniei slăvite
Pe vrednicul său frate îl vesti
Că vrea să i se-aducă-n graba mare
Să-i fie preţul de răscumpărare.

Pe ţărm deci scumpa marfă adunar-o
Iar catualul lacom sta la pîndă...
Dar au rămas Diego şi Alvaro
Vîrtos să se tocmească şi s-o vîndă. ...
Cei josnicj datoria subjugar-o
Arginţilor şi setei de dobîndă,
Punînd doar banul, banul înainte
Şi de poruncă, şi de rugăminte.

E catualul,pildă grăitoare :
Pe căpitan cu marfa 1-a schimbat,
Crezînd că va avea cîştig mai mare
Decit dacă-1 va ţine pe uscat.
Iar Gama, neavind pe cît se pare
Dorinţa de-a rămîne-n port legatj
Pe nava lui se-ntoarce, ca în tihnă,
La adăpost, să-şi cate de. odihnă,

Lăsînd să hotărască timpul doar,
Odată ce-şi vădi ticăloşia
Nesăţiosul dregător barbari.;
...O, peste cîţi n-a abătut urgia,
Odată bine nefăcînd măcar,
Deşertul interes şi lăcomia !...
Căci şi bogatul, precum şi sărmanul,
Sint slugile Măriei-Sale : Banul! –

Ucide-1 domnul trac pe Polidor [35]
Stăpîn s-ajungă pe-al său Vast tezaur
Pe-a lui Acrisiu [36] fiica,-n zbor sonor,
Prin: turn răzbind, o cheamă ploi de aur
Trapcia[37], îndrăgind stăruitor
Metalul galben de-avuţie faur,
Vînzînd cetatea cea cu fruntea-n soare,
Sub aur greu, înnăbuşită, moare !

Cetăţi preface auru-n ruine,
Prietenii ţi-i schimbă-n sceleraţi,
Prin el cel nobil ticălos devine
Şi-ai oastei capi vrăjmaşilor predaţi;
Corupe, lacom, purităţi virgine ;
Nici o primejdie nu-1 ţine-n laţ
Căci pîngărind şi înjosind ştiinţa,
Orbeşte judecata, conştiinţa !

El tălmăceşte legea cum îi place,
Căci el o şi proclamă şi abrogă !
Pe oamenii cinstiţi sperjuri îi face,
Pe regi azvîrle-a tiraniei togă !
Ba-i strălucirea lui cu vino-ncoace

Şi pentru-nţelepciunea teologă,
Căci corupînd şi feţele de clerici,
Lucind, pătrunde auru-n biserici

CÎNTUL IX

Rămas-au vînzătorii în cetate
Dar la vînzare n-au avut noroc
Căci maurii făceau, cu răutate,
Hinduşii să nu cumpere deloc,
Voind, vicleni,prin cîte şi prin toate,
Pe descoperitori să-i ţină-n loc,
Pînă-or veni din Mecca noi corăbii,
Pe lusitani să-i tragă-n şpăngi şi săbii...

în sînul Eritreii, un departe,
De unde Ptolemeu[1] cu anevoie
Zidit-a o cetate,-n slăvi să poarte
Al sorei sale nume, Arsinoe,
(Suez numită după trista-i moarte) —
Cetatea Mecca înfloreşte-n voie
Hrănită de credinţele profane
Ale religiei mahometane;

Djedda se cheamă portul ei — şi-n mînă
întreg negoţul Mării Roşii tine ;
Sudanul e stăpîn pe-această, vînă
Ce-i varsă-n sipet avuţii şi bine ;
O, flotă numeroasă şi păgînă
Spre Malabar îndrumă nave pline
Şi-n schimb ia mirodenii, an de an,
Pe-ntinsul Indianului Ocean.

Deci maurii voiau ca aste nave
Puternice să vină-n sprinten zbor,
Să-i spulbere eu, pălălăi grozave
Pe cei care furau negoţul lor ;
Credeau atîta liftele mîrşave
în aşteptatul mare ajutor,
Incît pe lusitani voiau să-i ţină
Doar pînă cînd acestea or să vină.

Stăpînul însă peste om şi cer,
Care, de-a hotărît ceva odată,
E, de departe, veghetor sever

Pînă i se-mplineşte voia toată,
Pe Moncaide îl făcu străjer,
Căinţa-n piept trezindu-i deodată,
Şi Monijaide-i spuse -tot lui Gama
Intrării-n rai plătindu-şi astfel vama

Acesta, fiind maur, nu trezise,
Se înţelege, nici o bănuială ;
Ştia de mult de mîrşavele vise
Ce le băteau duşmanii în urzeală ;
Fiind primit cu bratele deschise
Ades de portughezii plini de fală,
Cu întristare se gîndea la spinii .
Ce li-i urzeau în taină sarazinii[2].

Prin el află prudentul căpitan
De navele din Mecca cea arabă,
De maurii ce vor să-i facă,-avan,
De petrecanie, cît mai degrabă ;
Ba, chiar în tunetele lui Vulcan
Aflînd că flota maură nu-i slabă,
El socoti îndată -- înţelept —
Că-i greu să ţină, maurilor piept.

Mai socoti că-a-ntîrziat de-ajuns
Şi-i timp să se gătească de plecare ;
Nu mai voia al regelui, răspuns
Căci regele-i iubea pe mauri tare ;
Deci porunci ca-ndată, pe ascuns,
Cei doi rămaşi cu marfa de vînzare
Să se întoarcă negreşit la flotă,
Să nu priceapă maturii o iotă...

Dar nu se scurse prea mult timp... Curind
Se auzi un zvon cum viu răzbate,.
Că fost-au prinşi cei doi creştini pe cînd
Se strecurau afară din cetate ;
Iar căpitanul îi legă, pe rînd,
Pe cei veniţi cu Scumpe nestemate
Ca să le schimbe cu ceva, pe bord...
Erau neguţători bogaţi, din port.

Erau neguţători bogaţi, de frunte
Şi zarvă s-a stîrnit cînd s-a aflat
Că sînt ostatici, reţinuţi pe punte ;
Dar iată, echipajul încordat
Se pregăteşte marea iar s-o-nfrunte ;
E cabestanul [3] gros desfăşurat,
Spre-amară [4] unii se reped de-a dreptul,
Iar alţii levieru [5]-l rup cu pieptul.

De vergi atîrnă unii şi tot trag,
Cu ţipete suind pe trunchuri vela...
I-aleargă oameni regelui in prag
Aflînd ce pradă duce caravela;
Bătrînii greu proptiţi în stîmb toiag,
Copii, soţii, surori îl plîng pe-acela
Care-a rămas pe vasul cel străin
Şi-1 cheamă într-ajutor pe samorin.

Nemaicantîndu-le atunci în strună
Nemernicilor mauri, dregătorii
Pe cei doi şi cu marfa dimpreună
Ii slobozese, să-şi,scape negustorii...
Ba spre căinţă regele se-mbună...
Dar Gama îşi primi navigatorii
Decît căinţa mai cu bucurie
Şi cîţiva negri[6] puse-n slobozie.

Şi-n josul coastei îşi îndrumă prora
Încredinţat că nu poate să lege
Negoţ, spre binele amîndurora,
Deocamdată, cu hindusul rege...
Dar ţărmul vast ce-l scaldă Aurora
Fiind descoperit, se înţelege,
Putea spre ţara-i scumpă să ne-ndemne
Ducînd cu dînsul grăitoare semne.

Cîţiva malabarezi eu dînsul are;
Trimişi anume punţile să-i treacă
Pe cei doi portughezi 'napoi să-i care...
Piper mai are, pişcător oleacă,
Muscadele [7] plăcut mirositoare
Şi parfumata Bandei floare seacă...
Şi scorţişoară ceiloneză dulce
Şi cuişoare negre din Moluce:

La toate Moncaide-a fost misit...
Stropit cu har de îngeri, nu-ntîrzie
Acum în cartea celui răstignit[8]
Să-şi scrie numele pentru vecie...
Din bezna cea de veci ai fost răpit,
O, fericitei... Cerul ţi-a dat ţie,
De plaiul tău străbun departe — iată —
O sfîntă patrie adevărată...

Plutea departe de-arzătorul mal
Cu prora-ntoarsa către ţărmul unde,
De fire pus, limanul austral

Al Bunelor Speranţe-n val pătrunde,
Ducînd despre-acest ţărm oriental
Spre Lisabona semnele fecunde !
Din nou la sînul ei primeşte-1 marea
Cu teama, şi cruzimea, şi-ncîntarea !

O scumpă e întoarcerea în ţară
Unde aşteaptă larii şi penaţii
Să povesteşti peregrinarea rară
Printre străine plaiuri, mări şi naţii !
Răsplata aşteptîndu-şi, aşadară,
Pentru primejdiosul drum soldaţii,
De cît de plini de bucurie sînt,;
Li-i pieptul pentru inimă prea strimt !

Dar cipriota zînă –ce veghează .
Cum cere Domnul slavilor eterne --
Neostenită flota cea vitează
Şi drum deschis printre restrişti i-aşterne --
Răsplata pentru biruita groază
în gîndu-i căutînd-o, o discerne,
Gătindu-le pe tristul ocean
O bucurie fără de liman.

Mereu, mereu i se perindă-n minte
Cărarea vitregă pe oceanul
Unde-i pîndea, rînjind cu-al urii dinte,
Cu piedici şi primejdii mări Tebariul...
Şi-acuma le dorea cu jind fierbinte,
Odată ce-au înfrînt luptînd amanul,
Să-şi afle tihnă dar şi desfătare
Pe cristalina şi-mpăcata mare

O desfătare care varsă vlagă
Şi-nviorare-n istovitul trup;
Căci mari urgii, cînd viaţă duci — pribeagă,
Scurtează-ţi firul vieţii şi ţi-1 rup.
Pe fiu-i mîndru s-o ajute-1 roagă
Fiindcă-n el aşa puteri irup
încît pe zei pogoară-i pe pămînt,
Suind pe muritori în cerul sfînt.

Deci hotărî să le ivească-n faţă
O minunată insulă divină
Cu flori îmbălsămată şi verdeaţă,
Sclipind sub calda soarelui lumină ;
O, multe-insule la fel răsfaţă
împărăţia vastă, cristalină,
Din mîndra Taprobană pînă-n cercul
închis de strimte porţile lui Hercul.

Aici voia ca ale mării fete
S-aştepte pe vestiţii luptători,
Cu nurii frumuseţii să-i desfete,
Cu ochi ce dor, cu inimi care dor ;
Să cînte, dănţuind cu flori în plete,
Cu sufletul cuprins de tainic dor,
încît împătimate şă le deie
Vitejilor iubirea de femeie.

La fel făcut-a zîna-n străvechime...
Şi 1-a primit pe fiul lui Anchise [9]
Zidita urbe doar prin isteţime
Pe care-o piele de buhai o-nchise[10]
Doar în feciorul ei — şi-n altul nime
Zăcea puterea zînei -— ca în vise ;
El — Cupidon — va s-o ajute iară
Ca şi-n povestea de odinioară.

La car înhamă alba zburătoare
Ce singură prohodul trist şi-1 cîntă
Şi cea în care s-a schimbat sub soare
Ea, Peristera [11],-n mîni cu floarea frîntă ;
Pe unde trece vîntu-1 schimbă-n boare,
De horii negri cerul vast îl zvîntă
Şi sună spaţiile uriaşe
De lacome săruturi pătimaşe.

Ea 1-a zărit pe-arcaşul ei cel drag
Pe coasta unui nalt Idalic munte [12]
Cu alte-Amoruri, gata de harţag,
Gătindu-se pedepsitor să-nfrunte
Pe oamenii ce i se pleacă-n prag ,
Nu-dragostei ci patimei mărunte,
Robiţi fiind de lucrurile care
Nu patimi cer, ci multă cumpătare,

Pe-un nou Acteon [13] vede-1 cum, flămînd,
îşi hărţuieşte pătimaş vînatul,
De omenescul chip frumos uitînd,
Bătînd de-a lungul codrii şi de-a latul
Pedeapsa îi va fi că în curînd
Zări-va pe Diana-mpătimatul,
Şi-atunci,păzească-se de scumpii-i cîini
Ce-o să-i devore piept şi cap, şi mîini!

Mai vede că în lume-s mari limbuţii
Care, uitînd de mult obştescul bine,
Iubesc pe robii relei Filautii[14]
Şi, mâi cu seamă, se iubesc pre sine ;

Ba mai socot că-i pildă a virtuţii
Doar linguşirea fără de ruşine
Cu care pe monarhi îi ţin în frîu,
Strivind în mugur bobul pur de grîu.

In loc să îndulcească sărăcia
Norodului, nevolnici se arată !
Iubesc puterea, rangul, bogăţia,
Strigînd mereu eă-s drepţi şi fără pată
Cu sîrg preschimbă-n lege tirania !
Rămîne neştirbită legea dată
Cînd din puterea regelui nu roade !...
Pentru norod de-i bună — legea cade !...

Iubit e-n lume Rău-n lung şi-n lat
Şi e urit ce-i vrednic de iubire !
Hidosul Rău cerîndu-se curmat,
Să afle omenirea izbăvire,
El dregătorii cheamă-şi-i la sfat
Cerîndu-le, cu arme şi oştire,
Să dea pedepse drepte, cuvenite
Acestei rele lumi şi răzvrătite...

Mulţi din aceşti copii frumoşi — ce zboară
Se îndeletniceau cu lucrul lor :
Cioplea săgeata unul, bunăoară.
Iar altul varfu-i ascuţea, de zor ;
Şi-nfiorau cu stihuri bolta clară
Cîntîhd despre amor, cîntînd în cor,
Cuvinte dulci de dor şi bucurie
Topind într-o suavă armonie.

Cuptoare veşnice, topind flămînde .
Vîrtosul fier al lăncii şi-al săgeţii,
Nu lemne-ardeau ci inimi palpitînde;
Mustind încă de sîngele vieţii ;
Căleau săgeata-n val de lacrimi blînde
Vărsate de îndrăgostiţii bieţii;
Văpăile erau dorjnţi de foc
Ce ard doar dar nu mistuie deloc !

Ci unii-şi incercau de zor săgeata
In inima norodului de rînd...
Umplea văzduh! de suspine ceata
Răniţilor, tînguitor gemînd;
Frumoase nimfe însă erau gata ,
Să le tămăduiască rana, blînd...
Şi, viaţa aducîndu-le-o în faţă,
Dădeau şi nenăscuţilor vieaţă...

Sînt nimfe şi urîte, şi frumoase
Cum rana-i mai cu chin ori fără chin ;
(Din leac amar adesea tragi foloase,
Căci el te izbăveşte de venin !)
Sunt unii ferecaţi în lanţuri groase
De vreun decîntec vechi, de vrajă plin,
Cum se întîmplă dacă-ajung să fiarbă
Săgeţile în fermecată iarbă

Zvîrlite la noroc, de mîini stîngace,
Ades, ades, săgeţile aceste
însămînţează-n inime buimace
Amoruri deşucheate şi inceste ;
Erou-n stîrpitură se preface
Dar cînd şi cum nu prinzi măcar de veste...
Drept pildă Biblis [15] stau şi Cinireea,[16]
Asirianul [17] şi cel din Iudeea [18] !

Au cîţi puternici, care, nu se lasă
Sa-i prindă-n dulce mreajă păstoriţa ?
Voi, doamne mari, au nu v-a prins în plasă
Vulcan, dînd unor vagabonzi guriţa ?
N-aşteaptă unii noaptea-ntunecoasă,
Trecînd în taină zidul, nu portiţa ?
Dar pentru dragostele ce-nvenină
Nu Cupidon ci Venus e de vină !

...Ci prinde lin caleaşca ei să cadă
Cu alba lebădă pe cîmpul verde...
Pe-al zînei chip de limpede zăpadă
Culoarea trandafirului se pierde..,
Arcaşul care şi pe zei, în şoadă,
Cu iuţi săgeţi cutează sa-i dezmierde
Şi dregătorii lui aleargă iute,
Frumoasei zîne mîna să-i sărute...

Pe Cupidon strîngîndu-1 zîna-n braţă,
Astfel grăi : — „O, dulce fiul meu,
Puterea fala mea, întreaga viaţă!
Tu, care nu te temi de Tatăl-Zeu,
De tunetul cumplit cu care-n faţă
Trăsnitu-l-a odată pe Tifeu,
Un mare păs la tine mă aduce,
Să mă ajuţi la ceas de grea răscruce :

Cînd Parcele mi-au pus că lusitanii
Oricînd, oriunde mi-or aduce slavă,
La ceasul de restrişte şi strădanii
Le-am stat într-ajutor fără zăbavă ;
Aidoma se-arată cu romanii

Această mîndră seminţie bravă
Şi cred că nouă, cît ne stă-n putere.
Să-i sprijinim într-una ni se cere.

Şi cum, cu ură, mîrşavul Teban
I-a urgisit pe glia Indiei foarte ;
Şi cum puteau să-şi afle în ocean
Nu doar istovul ci cumplita moarte —
Pe însuşi valul ce le-a fost duşman
Doresc să aibă de odihnă parte,
Răsplată căpătînd pentru victoria
Pe care-n veci o va cinsti istoria !

Răneşte greu cu al săgeţii cioc
Gorilele bătrîntilui Nereu,
Cu dor să-i îndrăgească şi cu foc,
Pe cei veghiaţi mereu de braţul meu !
Adună-le pe toate la un loc
Căci voi găti în largul mării, eu,
O insulă plăcută tuturora,
împodobită de Zefir[19] şi Flora.

Cu, trandafiri şi vinuri aromate,
Cu desfătări şi feluri de mîncare,
In cristaline, falnice palate
Să-aştepte nimfele fermecătoare
Gătite, în alcovuri minunate,.
Arzînd de dor şi de împătimare,
Pe lusitanii mîndri să-i răsfeţe
Comori de negrăită frumuseţe!

Pe marea asta care-mi este mamă
Să nască seminţie de eroi!
Şi duşmanii mişei ţi-or şti de teamă
Cit ei vor sta alăturea de noi!
Mişeii-n faţa lor va fi să geamă .
Şi zidurile s-or surpa, greoi! ?
Cînd focul tău va arde şi pe mare.
Au cine va scăpa de dînsul, oare ?"

...Şi Cupidon, poznaşul, strînge-n coardă
Săgeţile de fildeş lucitor,
Cu vîrf de aur, care ştiu să ardă
Cu flacără de dragoste şi dor..
Cu prihănire zîna îl dezmiardă
Şi-1 ia-n caleaşca ei, purtată-n zbor
De lebedele ce l-au plîns cu jale
Pe Faeton [20] în clipele fatale.

Dar el credea că şi o altă divă

Alăturea s-ar cere să le fie...
Adesea, dîrză, ea-i stătea-mpotrivă
Adesea-1 ajuta cu bucurie :
Zeiţa uriaşă [21] guralivă,
Ce-mprăştie; prin gurile — o mie,
Semeaţă, dreaptă, mincinoasă, slută,
Ce văd prin lume ochii ei — o sută!

Atunci porniră amîndoi s-o caute
Şi i-aţi cerut, peste pămînt şi unde,
Pe lusitanii nenfricaţi să-i laude
Cu glas sonor de trîmbiţe rotunde...
Au cine oare glasul Faimei n-aude
Cînd şi in hruba peşterei pătrunde ?
Cînd i-nsoţeşte necurmat purcederea
Chezaşa Adevărului, încrederea ?

Rumoarea, laudele, cu temei
De adevăr zburînd, îi îmbunară
Acum pe neînduplecaţii zei
De Bachus zădărîţi odinioară...
In piept de nestatornice femei
Mînia altfel se aprinse, iară,
Acuma socotind că-i mîrşăvie
Şă urgiseşti atîta bărbăţie !

Ci iată că, deodată, pruncul crud
Săgeată slobozi după săgeată...
Cădea de-a dreptul una-n valul ud,
Iar alta-ntîi zbura făcînd o roată ;
Şi-ndată greu suspin suspin zălud
Purces-au nimfele din piept să scoată ;
Alesul una încă nu-şi zărise
Dar îl credeau cum Faima-1 zugrăvise.

Ci eu putere înzecită, crudă,
Se-ncoardă arcul iar, ochind departe,
Pe Tethis străpungînd-o-n piept, cu ciudă.
Căci nesupusă era Tethis, foarte...
Golise tolba-nverşunata trudă
Iar nimfele dormeau pe valuri, moarte...
Rămas-a vie cîte una, doară,
Ca-n focul dragostei curînd să moară....

Dar faceţi loc, voi, valuri azurii,
Căci Venus nimfelor le-aduce leacul!
Le-arată zeci de vele argintii
Care popasu-n-largul mării facu-1..
O, crud Amor ! Ca flăcările-ţi vii
Să ardă nimfele precum ţi-e plăcul,

Se cere, neprihanele sfioase
In mreaja zînei prinse să se lase !

Cîntînd în cor, pereche cu pereche
Se-adună nimfele cu drag şi dor
Şi dănţuie ca-n vremea ,cea străveche
Pătrunse de al dragostei fior... Iar
Venus le şopteşte la ureche
Ce-ar face ea de-ar fi în locul lor...
Şi-arzînd de dragoste împătimată,
Urmează-i ele sfatul de îndată...

...Tăiau corăbiile valuri scunde,
Ducînd spre ţară preţios hrisov ;
Tînjeau să-şi ieie apă de oriunde
Şi să-şi aline-al drumului istov,
Cînd deodată răsări din unde
încîntătorul dragostei ostrov ;
Era la ceasul cînd ia ceru-n seamă,
Strălucitoare, a lui Memnon mamă...

Ostrovul se apropia agale,
Cu frumuseţea toată-n sînu-i strînsă
Căci zîna-1 aducea încet în cale
Mamat de vînturi ca o albă pînză;
Izvoare-i rîd şi verde iarbă-n poale...
Să-1 vadă cît mai bine flota însă
Tot mai aproape, mai aproape-1 mînâ
Fermecătoarea frumuseţii zînă...

Ostrovul stete însă-n loc, curînd,
Aşa cum Delos [22] s-a-ntîmplat să steie
Cînd a gemut Latona greu, născînd
Pe Febus şi pe-a vînătoarei zee...
Şi prorele s-au aplecat, pe rînd,
Spre golf plutind, pe umeda alee,
Văzînd acest frumos lăcaş de, vrajă
Cu roşii scoici dormind pe alba plajă.

Pe cele trei coline minunate
Ce străjuiesc ostrovul desfătării,
De ierburi crude şi de flori zmălţate
Şi crînguri dese, dînd imbold visaţii,
Izvoare curg, strălimpezi şi curate,
Cu unda să sărute unda mării...:
Pe alba albie de piatră albă,
Goneşte-a undelor sonoră salbă...

Intr-o vîlcea de vis se strîng apoi
Ca — înfrăţite — undele să-şi prindă,

Schimbînd neliniştitul lor şuvoi
într-o prelungă, limpede oglindă.
Iar arborii cu foşnitoare foi
Coroanele-n cristal şi le perindă,
Cu drag privindu-şi chipul ce le-anină
Aidoma în apa cristalină.

Işi 'nalţă mîndri pomi în slavă fala
Cu fructe aromate, tămîiete..
In globu-i dulce strînge portocala
Culoarea ce-o purta Dafné [33] în plete,.
Ii trage chitrului[24] în jos beteala
Povara roadelor de soare beţie;
Şi pare alămîia gălbioară
Un sîn rotund şi tare de fecioara

Pe culmi alţi arbori gata-s rod să deie :
Dau sclipăt plopii lui Âlcide [25]-n soare,
Balsam dă mirtul[26] mîndrei Citeree,
Cresc laurii [27]-ndrăgiţi de Febus tare
Şi al Cibelei[28] verde pin scînteie,
Jelindu-şi dragostea mistuitoare...
Şi-mpung semeţi şi vajnici zorii roşit
Cu ascuţite vîrfuri chiparoşii...

Pomona [29] creşte fructe de tot soiul
Şi nu cer mîini muncite, grijulii,
Să-adauge rodului de soi altoiul...
Cresc rumene cireşe purpurii
Şi umplu fragi cîmpia şi zăvoiul
Stînd unor triste-amoruri mărturii...
Iar pomul persic [30], nenfruntînd omida.
Se simte-aici mai bine ca-n Persida[31],

Dau rodiile flori de foc din muguri
Intunecand sclipirea de rubin ;
Ciorchini de verzi, chiorchini de roşii struguri
La pieptul vajnic ulmii tineri ţin ;
Piramidală pară, să te bucuri
Că-o pasăre te-a ciugiulit, hain,
Căci cu plăcere fructul tău dezghiocu-l
Doar fiindcă ea te-a ciopirţit cu ciocul!

Covorul de verdeata-i ca de vis
Căci arta Achemeniei [32] întrece,
Vilceaua preschimbînd-o-n paradis,
Răcoare revărsînd sub umbra rece.
Spre unda tremurată lui Narcis
Frumosul cap îi place să şi-l plece...
Mai creşte-al lui Ciniras [33]fiu-nepot

De Venus plîns cu jale peste tot...

Şi seamă nici nu-ţi dai fiind la ora
Cîrid Aurora varsă vii scîntei
De-i dă culoare floarei Aurora
Ori florile îi dau culoare ei !
Căci încâlcesc Zefirul şi cu Flora
Cu violete — roşii stînjenei
Şi trandafirul — floarea diafană
Ca-mbujoraţi obrajii de codană...

Mai creşte maghiranul, cresc şi crinii
Stropiţi în zori cu,lacrimi de argint...
Şi dragostele zeului luminii
Stau scrise-n galben-roşul hyacint..
Pomona, Cloris, se întrec grădinii
Să-i deie farmec şi izvor de-alint
Căci dacă zburdărn crîng ciripitoare,
în codri mişună vieţuitoare :

Pe val molatic lebedele cînta ;
Din crînguri le răspunde filomela...
Podoaba cînd şi-o vedenii rîu răsfrîntă,
Pe-Actéon nu-l spăimîntă rîu-acela :
Fricoşii iepuri din desiş se-avîntă ;
Sfioasă, saltă sprinteză gazela
Şi zburătoarei mici deloc greu nu i-i
La Cuib să zboare, să-şi hrănească puii.

...Deci pe ostrovul proaspat debarcara
Vitejii de pe hăvele-argonaute...
Zimbeau prin crînguri nimfe — şi pe-afară,
Cum n-ar mai fi aflat, un veac să caute...
Pişcau alene strune de ghitară,
Cîntau la harpe şi sonore flaute,
Ori se mai prefăceau că, prin coclaur,
Vînatu-l fugăresc cu arc de aur...

Le sfătuise Venus, dinadins,
Să steie care unde risipite
încît să fie cîţ mâi greu de prins
Şi să se facă mai întîi dorite ;
Stau unele, cu trup de farmec nins,
Nici îmbrăcate, nici sulemenite
Şi se-mbăiau încrezătoare, goale
In limpezile rîului cristale.

...Săreau pe rînd flăcăii bravi pe plajă
Căci unul nu era nedoritor
Să fie pe acest ostrov de vrajă

Un norocos şi harnic vînător.
Dar nu ştiau că, fără are sau mreajă,
Vanat de soi pica-va-n mina lor;
Vînatul blînd, suav, ce mai suspină
Rănit de-ncîntătoarea Ericină!

Ştiindu-se-nzestraţi cu dibăcie,
Unii-n tufiş s-au strecurat, ca şerpii,
Cu flinte şi-arbalete să aţie
Din drum — şi să doboare-ndată cerbii;
Iar alţii, mai cu chef de trîndăvie,
La umbră s-au trîntit, pe puful ierbii,
De-a lungul rîuleţului curgînd
Cu şipotul adormitor şi blînd...

Dar iată c-au zărit prin sihla deasă
Neaşteptate jocuri de culori ;
Şi inima, bătînd din piept să iasă,
Le-a spus că nu erau găteli de flori
Ci albă lînă fină şi mătasă
Stîrnind în piept pirdalnici, iuţi fiori,
Găteli ce flori cu chip de om le poartă,
Ştiind a se-nfrumuseţa cu artă...

Velloso-ndată fluieră, uimit:
— „Mâi, fraţilor, vînatu-i cu poveste!
Dată mai dăinuie păgînul rit,
Pădurea zînelor aceasta este !
Minuni la care gîndul n-a gîndit
Ni se arată-n clipele aceste
Şi-i semn că taină mare şi adîncă
De muritorul ochi se-ascunde încă !

Pe urma lor să ne aţinem, iute,
Să ştim : zeiţe sînt ori nălucire ! ?"
Mai sprinteni decît sprintenele ciute,
Flăcăii se-avîntară cu-ndîrjire,
Dar ele-n cring pieiră, nevăzute,
Mai hoaţe decît sprintene din fire...
Rizînd, ţipînd, fieştecare însă
De-aceşti ogari ajunse-n braţe strînsă.

...Păr lung de aur fîlfîie în vînt,
Zbor văluri printre! arborii pădurii
Dorinţa sparge parcă pieptul strimt,
Ispititori cînd fac cu ochiul nurii;
Cad prefăcute, şi nu triste sînt.
Ci dulci cînd le ajung din urmă furii;
Şi face una, întinzînd piciorul,
Să cadă peste ea urmăritorul...

Zeite neluind la alta seama
Se zbenguie în unda cristalină
Şi ţipă cînd bărbaţii-n pîlc dau iama
De parcă nii i-ar fi-aşteptat să vină ;
Ruşinea — învingînd-o, cică —-teamă,
Fug goale-n sîhla de stufişuri plină
Şi ochilor spre mîngîiere lasă
Ce nu apucă mina pofticiosă,

Ca zeea vînătoarei, ruşinată,
Şi-afundă una trupul în cristal
Iar alta; sare ca să-şi ia de-ndată
Veşmintele ce le-a lăsat pe mal;
Dar, sclav dorinţei -pătimaşe, iată,
Un tînăr sare-n legănatul val,
Cu tot, cu-ncălţăminte şi veşminte,
Să-şi stingă-n apă dorul prea fierbinte.

Cum cîinele vînătoresc deştept,
Să prindă-ndătinat rănite raţe
Cînd ţeava puştii aţinteşte-n piept
Sălbaticele gîşte său becaţe,
Naintea plumbului ţîşneşte drept
în apă, sigur prada că-o s-o-nhaţe —
La fel se-avîrită portughezu-n apă,
încredinţat că zîna nu-i mai scăpă.

O, Leonardo, iubăreţ de viţă,
Cu-nflăcârare căuta iubirea;
Ades amorul îl prinsese-n iţă
Dar cunoscuse doar dezamăgirea,
Neîndrăgit nicicînd de vreo domniţă ;
Dar el deloc? nu se pierdea cu firea
Şi nu-şi pierdea nădejdea, nu şi gata,
Spre bine că-o să i se-ntoarcă roata...

Efira-n cale-i şi-a ivit faptura
Neîntrecută-n frumuseţe zîna
Păzindu-şi dărul ce i-1 da natura,
Sortit naturii, totuşi, sâ-i rămînă;
Ci, ostenindu-1 mult alergătura,
îî zise : — „Nu fi crudă şi hapsînă !
Cînd pentru tine-al vieţii laur rupu-l
Doar inima mi-o furi nu-mi furi şi trupul?

Frumoaso, toate nimfele, duium,
Sunt prinse — şi să scape nu e modru !
Doar tu, neostenită nicidecum,
Ma tot alergi pe urma ta prin codru!

Au crudul meu destin ţi-a spus acum
Că bietul Leonardo-ţi este lotru.?
Nu-1 crede!...Eu, cînd cred in el, fierbinte.
De mii şi mii de ori pe ceas mă minte !

Ne ostenim, frumoaso, în zadar !
O, Soarta-mi este vitregă, vezi bine ;
Mi-e dat-să nu te pot atinge, chiar
Dacă ai fi alăturea de mine !
Dar vreau să aflu, zînă mea, măcar
Destinul cum departe -mi te ţine ?
Şi-atunci vei şti, frumoaso, ce-am ales-o,
Tra la spiga e la man qual muro e messo [34]*!*

Stai... Nu fugi ! Ia loc să stea şi ceasul
Ce-aduse pîrgul frumuseţii tale !
Căci-tu doar poţi, încetinindu-ţi pasul,
Să spulberi farmecul ce-mi stă în cale
Nici regi, nici armii nu poţ stinge glasul
Acestei vrăji ce-mi schimbă-amoru-n jale
Doar tu, oprindu-te, poţi, nimfă dragă,
Să-mi vindeci, dulce, inima beteagă !

Partasa esti la nenorocul meu!
Cu cei mai tari sa fii, nu-i oare laş?
Cu tine inima mi-o porţi, mereu !
Redă-mi-o, sprintena să fii la paşi!
Nu-i simţi povara cum atîrna, greu,-
In părul tău de aur ucigaş ?
Ori poate că, răpind-o, bunăoară,
Tu ai schimbat-o — şi-i acum uşoară ?

Pe urmă--ţi pasul n-am să mi-1 mai plimb !
Vei osteni sub marea ei povară
Ori mlhdrul frumuseţii tale nimb
Schimba-va, poate, steaua ei amară !
Iar dacă steaua-i schimbi, Amoru-n schimb
Răni-te-va de moarte, domnişoară
Şi-atunci o să m-aştepţi rănită-n piept,
Iar eu mai mult de-atîta nu aştept!"

Ci iată, nu mai luge zîna crudă...
în braţe-i cade tristului flăcău
Şi veselă şi întoarce, să-1 audă,
Scăldat în rîs şi dulce chipul său
Să-i ştie vrînd şi dragostea zăludă,
Şi farmecul ce-1 răvăşeşte rău...
Iar el văzîndu-se învingător,
Cu totul se topeşte în amor.

...Săruturi şi suspine dulci răsună
Sub arbori ce-şi îmbină-n bolţi coroana,
Cînd braţele se strîng pe gît, cunună,
In rîs zglobiu se schimbă neprihana ;
Ameţitoare zi, Citeră bună !
Plăcerea umple crîngul şi poiană!
Nu judeci farmecul, ci-1 simţi fierbinte.
Ci, judece acel care nu simte !

Si nimfele privind cu incantare
Către iubiţii lor navigatori
Le pun pe cap cununi mirositoare
De aur şi de laur şi de flori;
Ca soţi cuminţi şi blînde sotioare,
Se plimbă mînă-n mînă, iubitori
Şi fiece pereche-şi jură-n parte
Nestinsă dragoste pană la moarte..

Dar cea mai mîndră zînă se ridică,
Stăpîna peste-al nimfelor alai...
O spun că-i Cerului şi Vestei fiică
Frumosul chip şi minunatul strai...
Pe căpitanul cel fără de frică
îl cheamă lîngă ea cu dulce grai,
Primindu-1 cu alai şi pompă mare
De nobilă atotstăpînitoare.

întîi şi-ntîi spunîndu-i cine este.
într-un frumos exord [35], de graţii plin,
îi spuse-apoi că îi va da de veste,
Urmînd porunca marelui destin;
Despre, secretul sferelor celeste
Şi despre-ai marii necuprins hain,
într-o clarvăzătoare profeţie,
Cum merită doar mîndra-i seminţie!..

Pe un dumnezeiesc şi falnic munte
L-a dus apoi într-un măreţ palat,
Nimbat cu foc de aur scump pe frunte,
Din pur cristal şi aur ridicat...
Ci ziua orele şi-a scurs, mărunte,
Iar ei s-au tot plăcut şi s-au jucat,
Pe cînd ceilalţi s-au drăgostit pe-afară
Din zori de zi şi pînă-n fapt de seară...

Astfel în clipe dulci si minunate,
Simţindu-i dragostei din plin fiorii
Răsplata vitregiei îndurate
Aflatu-şi-au acum navigatorii...
Răsplata faptelor neînfricate

Şi laurii măreţelor victorii,
La cap de drum gătite ţi-s de lume
Prin slavă glorie şi mare nume !

Căci, nimfele şi-acest ostrov minune
Şi Tethis — veşnic tînără la faţă,
Onoruri sînt sortite să-ncununе
Cu nimb de bucurie-ntreaga viaţă.
Triumfurile-n încleştări nebune
Şi laurii pe fruntea îndrăzneaţă
Şi gloria, şi-ai zînelor alcov
Sînt farmecul acestui mic ostrov..

Au fost iluştrii înzeiţi în timp,
De muritorii de odinioară ;
în înstelatul, legendar Olimp,
Pe ale Faimei aripe zburară,
Purtînd al faptelor de seamă nimb,
Greu dobîndit, prin trudă mult amară,
Pe a virtuţii cale îndelungă,
Ca numai la sfîrşit slăviţi s-ajungă !

La fel vrea astăzi omul, de aceea,
Eroii numai laurii să-i poarte !.
Sînt înzeiţi cei ce-au aprins scînteia
Unor măreţe fapte fără moarte :
Cei doi tebani[36], Quirinus [37] şi
Enea, Mercur şi Febus, Jupiter şi
Marte, Junona, Ceres şi Diana, Palas,
Din oameni zei făcuţi, de toată fala-s !

Dar Faima, trîmbiţîndu-i mult pe ei,
Le-a dat cu timpul şi ciudate nume
De zei, de indigeţi [38], de semizei,
Eroi, viteji, magnifici cu renume !
Voi, oameni cinstitori ai gloriei,
De vreţi să fiţi asemeni lor pe lume,
Urîţi moleşitorul somn trîndav
Ce face sufletul din liber, sclav !

Puneţi în frîu ambiţii, lăcomia,
Stîrpiţi în suflet goana după aur
Căci astea nasc pe lume tirania !
Nu-i dă preţ omului nici falsul laur,
Nici cinstea în deşert, nici avuţia !
Mai bine e să meriţi un tezaur,
Fără să-1 ai în saci tixiţi, de-a rîndul
Decît să-1 ai, deloc nemeritîndu-1 !

Daţi drept legi de pace — şi egale !

Să nu-1 fure bogatul pe sărac !
Aridicaţi oştiri leite-n zale
Să vină sarazinilor de hac !
Veţi da şi slavă patriei natale
Şi toţi egali trăi-vor, după plac !
Şi veţi, avea pe merit avuţia
Şi slava ce cinsteşte bărbăţia !

Pe rege să-1 slujiţi pilduitor,
Prin spadă şi cu sfatul, cu credinţă !
Şi-atunci veţi fi şi voi nemuritori
Cum bunii voştri sînt, prin străduinţă !
Pot multe-n lumea, asta cei ce vor,
Dar nu voiţi ce e cu neputinţă !
Eroi fiind, cinstire-o să vă deie,
Atunci, ostrovul mîndrei Citeree !...

CÎNTUL X

Spre Iadul vast scăldînd Temististanul[1]
Unde-al Apusului liman scînteie,
Cu roibi de foc îşi istovea elanul
Iubitul adulterei Larisee [2] ;
Iar razelor le îndulcea noianul
Zefirul respirînd pe eleştee,
Gătind cu Valuri mici-Oglinda vie
Şi-nviorînd plăpînda iasomie, —

Cînd iată, nimfele fermecătoare.
Iubiţii dragi ţinîndu-şi-i de mînă,
Către palatu-nvăpăiat de soare
Cu aur scump pe fruntea lui bătrînă.
Se îndreptară toate-n grabă mare,
Precum le-a poruncit a mării zînă
Ce-i aştepta cu feluri de bucate,
Să verse vlagă-n trup şi sănătate.

Ci iată că matrozi şi zîne fete
Pe scaunele de cristal se-aşează ;
Ilustrul Gama, zîna blondă-n plete,
Pe tron de aur stau, la loc de vază..
Asemenea dumnezeieşti banchete
Egiptul antic n-a ajuns să vază !
Bucate rîd pe talgere de aur
Furate din atlanticul tezaur [3] !

Curg vinuri aromate in pahar
Si nu-ntrec doar italicul Falern [4]
Ci chiar ambrozia, şi-acel nectar
Al zeilor Olimpului etern ;

Ar roade dinţii pilei în zadar
Potiru-n care spume dulci se cern
Din vinul îndoit cu apă rece
Ce-n suflet harul veseliei trece.

Să-nveselească pe meseni anume,
Şi lungă să le ţină pofta bună,
Spumosul vin stîrneşte haz şi glume ;
Şi-o minunată muzică[5] răsună
Asemeni celei care-n sumbra lume
Oprit-a zvîrcolirea cea nebună
A umbrelor din văi de chin şi plîngeri
Cu glasuri de sirene ori de îngeri.

Frumoasa nimfă cîntă cînt sonor,
Umplînd palatul vast de melodie ;
Dulci lire, harpe strîng în glasul lor
Şi glasul ei în pură armonie ;
La glasul zînei vînturile mor,
Încremeneşte marea azurie ;
Din zbor prinzîndu-i cîntului minunea,
Adoarme-n vizuini salbătăciunea...

In vocea ei trăiesc şi luptă greu
Bărbaţi eroi ce-n lume vor să vină...
Le întrezare 'naltul gînd Proteu
In globul de plămadă cristalină
Ce-n vis i-1 dăruise Tatal-Zeu ;
Aflîndu-i profeţia marea lină,
A mării zînă şi-o-ncrestează-n minte
Şi o respune-n cîntecul fierbinte.

Aceste fapte de contur [6] sunt demne!
Nu-i demn galentul[7] de asemeni foc!
Nici Japos [8] nu le-a-ntrezărit, pesemne
Şi nici feacianul-Demodoc [9] !
O, Caliope, clipele-s solemne !
Din nou, din nou te chem şi te invoc!
Augustu-ţi har vreau lira să-mi dezmierde
Căci iată, muză, harul meu se pierde!

Viaţa mea cu anii trece, trece,
Se schimbă vara vieţii mele-n toamnă !
Mi-i mindrul geniu tot mai sterp, mai rece,
Căci numai vitregia-mi este doamnă !
Scîrbia spre uitare mă petrece
Şi spre-apa somnului de veci mă-ndeamnă ;
O, muză, doar acum m-ajută iară
In slavă să-mi înalţ iubita ţară !

în cîntul zînei taie spumei coama,
Din fermecatul Tagelui liman,
Eroi pe calea ce-a deschis-o Gama
Pe-nfurtunat al Indiei Ocean...
Vezi domni păgîni cari, neştiind ce-i teamă,

Se-ardică-n contra jugului duşman,
Dar îi sileşte braţul vajnic foarte
S-aleaga-ntre supunere şi moarte.

— „Văd — cîntă zîna — pe pontiful care,
Domn peste preoţii din Malabar,
Va încheia prietenie mare
Cu neamul lusitan cel temerar ;
Va îndura urgii pustiitoare
Din partea samorinului barbar
Care, urîndu-i pe străini, va rade
Cetatea lui eu foc şi fier de spade.

Dar din Belem va fi trimis de Soarta
Acel ce cumpenelor leacul şti-le :
Pacheco[10] -neştiind în piept că poartă
Bravura unui lusitan Ahile !
Cînd marea numai, de furtună sparta,
Va suge-n hăuri navele-i fragile
Iar el ii va înfrînge cerbicia
Şi lumea va săi ştie bărbăţia!

Ajuns la ţărm îl va salva de-ndată
Pe idolatrul rege din Cochim [11];
Apoi, cu mică băştinaşă-armată,
Urmînd într-una rîul cristalin
— Care înconjură cetatea toată,
Lingă Cambala[12] va izbi în plin
Naira oaste, îngheţînd de groază
încinsul plai cu oastea lui vitează !

în darn s-or strînge-n cete luptătorii
De prin Bipur [13], Narsinga[14] şi Tanor [15]
Şi samorinului în dam victorii
Ii vor făgădui toţi domnii lor
Şi toţi nairii, sălăşluitorii
Dm Calicut şi pînă-n Cananor[16] !
In darn aridica-vor mărea maurii
Iar idolatrii munţii şi coclaurii!

Tăind, arzînd, Pacheco îi va face
Pe mare -- apă, pe pămînt.—pamînt;
S-or prăvăli oştirile buimace
în vastul Malabar, de groază frînt
Dar nu va face idolatrul pace ;
Soldaţii blestemînd, pe zei rugind
Să prăvălească peste duşmani steii,
Dar în zadar caci surzi şi muţi sunt zeii!

Pacheco temple şi cetaţi, de-a rindul,
Va trece, nemblînzit, prin foc şi fier !
Paginii se vor îngrozi văzîndu-1,
Văzînd că toate, toate-n flăcări pier !
Din două părţi vor năvăli, ca gîndul,
Să-1 taie pe viteazul cavaler,

Dar bravul, dintr-o parte-ntr-altă parte
Zburînd, va duce peste tot doar moarte !

Pe cîmpul vast al luptei însuşi sta-va
Să-ncurajeze oastea samorinul,
Dar plumbi in şuier slobozi-va ţeava
Cu sîngele-i stropindu-i palanchinul...
Atunci striga-va-ntr-ajutor otrava
Să-1 fringă pe Pacheco — şi veninul
Dar va să-1 mîntuie înalta slavă
Precum de fier, aşa şi de otravă...

A şaptea oară lupta va să fiarbă...
Pacheco însă nu va da-napoi;
Dar totuşi, totuşi, teama va să-1 soarbă
Cînd samorinul iar; cu forţe noi;
Va azvîrlj în încleştarea oarbă
Maşini nemaivăzute de război
Şi căngi va repezi către corăbii,
Prin ele vrînd ce n-a putut prin săbii !

Să nimicească flota lusitană
Va îmbulzi pe mare munţi de foc
Darsamorinului nădejdea vană
Pacheco i-o va spulbera pe loc !
O, nici un brav slăvit în vers de peana,
Intrat în crîncenul lui Marte joc,
N-a mai cules asemeni laur verde !...
Mă ierte Roma, Grecia mă ierte !

Cu mai putin de-o suta brate brave
Atatea tigve sparte,casapite!
Pe fugă puse ostile grozave
Prin mii de şiretlicuri iscusite !
S-ar crede că sînt născociri, şi snoave
Ori îngerii din slăvile sfinţite
Că-au pogorît s-aprindă-n pieptu-i torţă
De dibăcie de curajoşi forţă !

Nici cel ce-nveşnicit-a Marathonul[17]
Pe Darie-mpărat cînd 1-a răpus,
Şi nici -- neînfricat — lacedemonul[18]
Care-a pierit la- Termopile, sus :
Nici Quintus Fabius [19] ori ausonul
Ce stavilă etruscilor [20] ,s-a pus ;
Nici toţi acei ce puntea faimei trec-o
Nicicînd nu-1 vor întrece pe Pacheco !"

Aici vibra sonorul nimfei glas
Şi cîntec plîns îi înflori pe buze...
Ades, ades vitejii au rămas
Nerăsplă iţi, trăind vieţi ursuze...
— O, Belizarie [21]! — strigă.., Popas
De veci tu ai în dulce cor de muze !
De Marte ţi-a vărsat în suflet fiere,

Pacheco, bravul, fie-ţi mîngîiere !

Viteaz şi nenfricat, asemeni ţie,
Frîngînd ca tine vrăjmăşescul val,
Răsplata i-a fost neagra sărăcie,
Recunoştinţa—patul de spital!
Aşa eşti preţuită, vitejie,
Din înălţimea tronului regal,
Căci voia lor şi-o pun adesea regii
Deasupra adevărului şi-a legii !

Aşa sint regii, slava cand i-mbată!
Făcînd din faldul moleşelii scut,
Cinstirea dau, de Aiax [22] meritată,
Isteţului Ulise cel limbut!
Dar asta-i-răzbunarea : cinstea dată
Linguşitorului binevăzut
Dacă nu-i răsplăteşte pe cei vrednici.
Va răsplăti pierzări şi lacomi sfetnici.

Ci tu, o, rege-n toate împăcat,
Aceasta este singura-ţi greşeală !
Dar dacă tu cinstire nu i-ai dat,
El dat-a stăpînirii tale fală...
Şi cit Apolo cerul minunat
Il va-ncălzi-n rotirea lui domoală.
Slăvit fiind curajul lui sub soare,
Se va huli nedreapta ta uitare !

Purtînd al unui vrednic rege hume,
Un alt erou [23] străvăd, pe mare lainic,
în toate întrecînd romana lume,
Fiind al slavei făurar şi crainic,.
Quiloa cea fertilă s-o sugrume,
Pe ţărmul ei punînd piciorul, trainic,
Zvîrlind perfidu-i rege în surghiun
Şi altul dîndu-i, credincios şi bun...

Văd Mombaca, plătindu-şi scump acum
Ticăloşia de odinioară,
Schimbată toată-n pulbere şi scrum ;
Nenumărate nave văd cum zboară
Să nimicească, pe albastrul drum.
Armada lusitană, temerară !
Cum, săvîrşind minuni, Lourenco [24] însă
Le zvîrle-n hăuri, pînză după pînză !

Il văd stîlcind catarg după catarg,
Flotila samorinului barbar ;
Văd tunete de-aramă cum se sparg,
Cum grinzi şi pînze frînte-n aer sar ;
Cum vasul-căpitan vrăjmaş, in larg,
Cu cangea arcănindu-1, temerar,
El singur, învîrtindu-şi spada iute,
Ucide dintre mauri patru sute !

Dar drumul proniei, pe care nu-l
Cunoaşte altul decît Tatăl numa,
Unde curajul însuşi nu-i destul,
Il văd zvîrlindu-l pe viteaz acuma ;
De lupte geme marea lui Chaul [25]
De fier şi foc şi- sînge fierbe spuma
Şi-i stinge orbitorul vieţii sclipet
Oştirea din Gambaia ţi Egipet,

Căci duşmani cîtă frunză, cită iarbă,
îneacă viul inimii avînt;
în faţă, lui, necontenit să fiarbă,
Ii stă potrivnic val, potrivnic vînt;
Sculaţi, străvechi eroi ! în lupta oarbă,
Vedea-veţi renăscînd, semeţ, nenfrînt,
Alt Sceva [26], sîngerînd, cu carnea ruptă,
Dar care pînă-n clipa morţii luptă !

Ghiulele văd, ghiulele-n negru şir,
Că i se-mplîntă-n coapsă şi i-o rup,
Dar incă smulge el păgînul pir
Cu sufletul de bărbăţie stup !
Dar altele îi frîng plăpîndul fir
Care-i legase sufletul de trup ;
Şi sufletul, zburînd din ocna vie,
Izbinda s-o-ntîlnească nu-ntîrzie..

Ci zboară, suflet! Afla-ţi împăcarea !
Razboiul crud ţi-a dat la pace dreptul!
Dar cel care ţi-a dăruit suflarea,
Mai dirz le ţine duşmanilor pieptul;
Aud cum crunt trăsneşte răzbunarea
Si-n iadul veşnic îi azvîrl, de-a dreptul,
Bombardele şi lănciile lucii
Pe cambaienii toţi şi mamelucii[27]!

Se-avîntă-n luptă bravul lui părinte
Prin crunt potop de vîlvătăi nătînge ;
I-i sufletul încins, de foc fierbinte
Iar ochiul trist amare lacrimi plînge ;
îl mînă răzbunarea înainte
Să scalde navele păgîne-n sînge,
Să simtă Nilul, Gangele s-audă,
Să vadă Indul încleştarea crudă !

Cum tauru-n calduri incearca-n trunchi
Puterea strînsă-n coarnele hirsute
Şi muget crîncen iscă din ranunchi
La fel Francisco fierul şi-l ascute,
Măi înainte de-a pleca-n genunchi
Oştirile Cambaiei cei avute,
De-ai răzbunării sînge nesătul,
în vraiştea păgînă din Cabul[28] !

în Diu dînd buzna— falnica cetate
Vestită prin asedii mai tîrziu
— De navele din Calicut armate
Va face lungul mării drum pustiu
Pe Melik-yaz cînd straşnic îl va bate
Cu-al lui Vulcan străfulger lung şi viu,
Către străfundul mării-1 va petrece
Să-i vadă patul tăinuit şi rece.

Dar Mir Hocem va acosta cu cangi
Furia armiei răzbunătoare ,
Ci, sfîrtecate-n lusitane spăngi,
Pe val pluti-vor braţe şi picioare
Căci fi-vor lusitanele falangi
Mai iuţi ea pulberea detunătoare
Va fi un iad de fum, de foc şi fier
Şi gemete de suflete ce pier !

Dar ce văd ! ? Vai, îi smulge cruda Soartă
cu totul laurul biruitor,
Cînd înspre Tage valul iar îl poartă
Pe lîngă Capul Pătimirilor,
Ce-i va păstra, pe coasta ce nu iartă,
Cenuşa şi-amintirea-n viitor ;
Oştirile din Indii şi Egipt
N-au izbutit cit capu-n mare-nfipt

Vrăjmaşi dibaci, războiul şi harţagul,
Săgeţi şi gloanţe şuierînd cumplit,
N-au! izbutit ce-a izbutit ciomagul
De cafri-n focul vetrei întărit!
Nu-i ştie nimeni, nimeni morţii pragul
Ascunsă-i voia cerului slăvit!
Hazard-ii spune,Soarta blestemata
Dar ea e voia cerului, curată."

Dar strigă nimfa : — „Ce luceafăr văd
Zburîndu-şi pe-a Melindei mare nava ?
Scăldînd în sînge, slobozind prăpăd
în mari cetăţi ca : Lamo[29], Oja [30], Brava [31]
E Cunha [32] ! Falnic numele-i străvăd
Din mări în mări purtîndu-şi veşnic slava
Ostroavele Austrului[33] audu-1
Şi Sfîntul Laurenţiu, şi tot sudul

Dar alt luceafar vad ,prin foc si arme!
E Albuquerque [34], de izbînzi flămînd,
Pornind pe perşii din Ormuz sa-i sfărme
Căci nu-i vor jugul cel slăvit şi blînd !
Dar persele săgeţi or să se-ntoarne
Spre piepturi perse zbîrnîind zburind,
Căci domnul luptă-alături de aceia
Ce-i seamănă credinţei mari scînteia.

N-or mai feri de putrezire munţii

De sare — hoiturile adunate ;
S-or înmulţi ologii, orbii, ciunţii-n
Moscate[35] şi Djarun[36] şi Calayate[37] ;
Şi-atunci, plecîndu-şi cerbicia frunţii
Sub jug, necredincioasele armate
Tribut din avuţia lor vor rumpe
De perle de Bahrein [38] nespus de scumpe.

Cununi de laur pe semeaţâ-i frunte
Va împleti izbîrnda din belşug
Cînd Goa cea vestită va s-o-nfrunte
Pe veci sortindu-i lusitanul jug ;
Răzbit o dată, prin loviri mai crunte
O va, lua, strivind-o-n groaznic crug ;
Şi se va-ntrece — deschizîndu-i poarta —
Pe sine — astfel învingînd şi Soarta...

Va trece mîndru — biruinţei faur
Prin ziduri, gloanţe, lănci şi vîlvătai :
Prin escadroane de hinduşi şi mauri
îşi va deschide sîngerînde căi;
Ca leii-nfometaţi ori cruzii tauri
Vor da năvală toţi ostaşii săi,
In ziua care şi-n-nchinat lumina
Presfintei, din Egipet, Caterina [39]...

Şi tu-i vei da deplină ascultare
Malaca[40] — avuţie fără preţ !...
Te-ascunde Aurora iubitoare
La san de mamă, vast ţinut semeţ,
Dar krissurile [41] nu ţi-or fi scăpare,
Nici vîrful otrăvitelor săgeţi !
Nu te-or scăpa nici javanezii bravi
Nici malaiezii, dragostelor sclavi

L-ar fi slăvit pe Albuquerque-n rime
Mai, mult, mai viu Sirena cea suavă ;
O izbucnire însă de cruzime
Văzu că-i întinează viaţa bravă :
Un vrednic căpitan, ne-nvins de nime,
Fiindu-i drumul vieţii drum de slavă
Cu-ai săi să fie bun ortac se cade,
Nu jude crunt, minia cînd îl roade...

Cînd foamea, boala, sprintena săgeată
Şi plumbi de foc şi-vremea ce-ntărît
Oştenii le înfruntă vremea toată
Cu inima aceeaşi, hotărită,
Brutală-i şi barbară-i totodată,
Neomenească-i fapta şi urîtă,
Cînd hotărăşti pedeapsă cea mai grea
Pentru-n păcat ce-l iartă dragostea...

Căci nu va fi incest acest păcat,
Nici adulter, nici furt de feciorie

Ci un amor cu-un suflet deşănţat,
Cu-o sclavă oarecare va să fie...
Gelos fiind şi crud, şi nendurat,
De nu-i stăpîn pe clipa de minie,
Eroul vrednic pune neagră pată
Pe slava-i niciodată întinată...

Apeles [42] a-ndragit-o pe Carapaspe...
Indată Machedon i-a dat-o-n dar,
Măcar că pictoru-i era doar oaspe,
soţul sau de lupta temerar...
Au Cirus[43] nu 1-a fost văzut pe-Araspe
Strîngind-o-n braţe pe Panteea, chiar
Dacă jurase că va sta-mpotriva
Ispitei pe care-o stârnea captiva ? !

Ilustrul pers n-a fost deloc hain
Cu bietul om, rob dragostei rămas ;
I-a stat Araspe-ntr-ajutor din. plin
Apoj, la greul cumpenşlor ceas..
Pe Judith [44] a răpit-o Balduin
Dar Carol, drept, nedînd mîniei glas
L-a sprijinit pe el cu soaţa-i tandră
Să-ntemeieze minunata Flandră.

Ci iar răsună glasul zînei, cald :
— „Il văd pe Soares [45] cu mîndră oaste.
Drapele-şi fîlfîie măreţul fald
Şi roşii sînt arabicele coaste ;
Medina geme sub cumplit asalt,
Cutremurată-i Mecca de năpaste
Şi Abisinia, şi Barbară[46]
Zeila [47]-mbelşugată şi Djedda !

Şi nobilul ostrov al Taprobanii,
Pe cit de vechi, pe-atît de brav şi tare,
Mindrindu-se cu ale firii danii :
Cu scoarţă dulce şi aromitoare,
Drapelului măreţei Lusitanii
Tribut va da, cînd fîlfîind în soare,
Pe turnul din Colombo[48] va să stea...
(Un turn de care ţara se temea.)

Prin unda Eritreii,vitejeste
Drum nou; drum nou Sequeira [49] vă tăia,
Către imperiul ce se mîndreşte
Că-i leagăn lui Candace [50] şi Saba [51];
Vedea-va ploaia cum o strîng, fireşte,
în mari cisterne cei din Mazua [52]
Şi portul Arquico [53] — şi noi ostroave,
Dînd lumii noi minunăţii grozave.

Pe africani Menezes văd că-i pleacă
Mai mult decît pe inzi sub jug temut;
Ormuzu-i stie fierul scos din teacă,

Plătindu-i astfel îndoit tribut...
Tu, Gama, iar vei colinda oleacă,
Acuma plin de lauri şi avut,
Uns conte [54], răsplătit cum se cuvine,
Pământul vast descoperit de tine...

Dar marele deznodământ fatal
Căruia se supune-ntreaga fire,
Va să te smulgă de pe tron regal[55]
Acestei lumi de fum şi amăgire...
Uri alt Menezes [56] va pluti pe val,
Necopt ca vîrstă, matur în gîndire,
Facînd să fie al său nume, Henric,
Şi fericit, şi veşnic, şi puternic...

Căci nu va frînge doar, stăpîn pe fapte,
Panane [57], Malabarul[58] şi Culete [59],
Sub ploi fierbinţi de plumbi stînd zi şi noapte
Ci, nelăsînd trufia să-1 îmbete,
El marile păcate, toate şapte,
Le va înfrînge-n sine pe-ndelete...
Şâ-nfrîngi la vîrsta asta-i lucru mare.
Şi lăcomie, şi necumpătare...

Iar cînd şi el va fi chemat spre stele
Il va chema pe Mascarenhas [60] slava ;
Dar pe nedrept gonit de lîngă vele,
Pe frunte totuşi laurii purta-va ;
In ciuda defăimărilor mişele
îşi vor opri vrăjmaşii toţi gîlceava
Cînd nu-i vada destinul avuţia
Ci numai laurii şi veşnicia...

Căci în Bintam [61] schimba-va-n pulberi cloaca
De multă vreme crîncena obidă
Şi plagă apriga pentru Malaca ;
Va oastea lui cărare să-şi deschidă
Trecînd prăpastia ca şi băltoaca
In vîlvătaia luptelor toridă...
Nici stînci, nici lănci; nici plumbi, nici fier de zale
In cale nu vor sta mîniei şale !...

Dar, vai, zavistia şi lăcomia .
Dreptăţii cerului sfruntîndu-i vrerea,
Neîntinîndu-i cinstei fălnicia,
în suflet îi vor zăvorî durerea ;
Izbîndă nu se cheamă silnicia
Nici — cînd e samavolnică puterea ;
Dreptatea numai tuturora dată
E o, victorie adevărată !

Nu vreau, Sampaio, preţul tău să-1 scad,
Tu, bici de fulger peste-ntinsul mării ;
îţi vei, tăia prin foc şi sînge vad
Pe drumul crud al neîndupiecării

în Bacanor[62] vei fi prăpăd şi iad
Cînd îi vei da pe malabari pierzării ;
Apoi vei năpusti al morţii val
Peste oştirile lui Cutial [63]...

Superba flota-n Diu alcatuita
Chaului il va-nspaimanta in van
Căci o va spulbera într-o clipită
Silveira — acest Hectar[64] lusitan...
Pe a Cambaiei coastă împînzită,
Tinîndu-şi oastea plină de elan,
In mintea guzaraţilor oşteanul
Va fi ce fost-a pentru greci Troianul...

Apoi va Cunha[65] faima să-şi exalte
Ocîrmuind in Indii lungă vreme ;
Dacă-n Chale [66] zidi-va turnuri-nalte,
Cumplit de dînsul Diul se va teme ;
Semeţul Bacaim [67] va să-1 asalte
Şi fiere va să verse în blesteme
Melik[68], căci sîngele şi fierul numa
Cetatea-i va sili să muşte huma.

Văzîndu-1 pe Noronha [69], mai apoi,
Crunt tremura-vor mîndrii rumi[70] din Diu;
Antonio da Silveira, în război,
Aici va ţine focul luptei viu ;
Un ram de-al tău, o Gama, ram de soi,
Cînd va dormi Noronha în sicriu,
Ocîrmui-va-n Soarele-Răsare...
De spaima lui păli-va Roşa Mare !

Lui Estevam [71] al tău îi va urma
Ilustrul[72] ce-n Brazilia, temerar,
Intîi va bate cu pedeapsă grea
Pe-ai mării lupi, vestiţi francezi corsari;
Luînd Marea Indiei sub oblada sa,
Darnanul[73] strînge-l-va în jug amar,
întîiul pătrunzînd în el, semeţ,
Prin grindină de gloanţe şi săgeţi...

Lui dandu-i al Camibaiei rege falnic
In Diu cetate, nu cu braţul gol
Il va păzi de duratul năvalnic
Urnit de-atotputernicul Mogol[74] !
Cînd regele din Calicut, prădalnic,
Va năpusti năprasnic şi pîrjol,
Tot el va căile să-i facă-nguste,
Silindu-1 fierul spadei lui să-1 guste...

Va spulbera cetatea Repelin [75]
Punîndu-i regele pe fugă-ndată...
Apoi, pe lîngă capul Comorin[76]
Va săvîrşi o faptă nevisată
Cand flotei vajnicului samorin,

Stînd gata să înfrunte lumea toată,
Prin foc şi sînge îi va stinge fala...
Apoi în jug va stringe Beadala [77]...

Plivind de duşmani indianul plai,
Va ţine-n mînă sceptrul de domnie ;
Cil toţii potoliţi şi .muţi la grai
Deloc primejdios! n-or să mai fie,...
Doar în Beticala [78], vroind un crai
Ce Beadala a păţit să ştie,
Vedea-va stîrvuri spînzurind .— livid –
De prăbuşitul cetăţuii zid...

Martinho — după nume os din Marte,
Descins din Marte iarăşi, după faptă —
Va fi-n Beticala pîrjol de moarte...
Om cumpănit, cu judecata coaptă,
Pe Castro [79]-l văd apoi, venit să poarte
Sus steagul lusitan cu mîna dreaptă...
Asemeni cu premergătorul scapără
Zideşte unul Diul, altu-1 apără...

Căci perşii, abisinienii, rumii
(Cu, de la Roma numele descins)
Prin datini osebiţi şi chipuri unii
Noi naţii aduna-vor dinadins
Şi-n darn s-or plînge cerului şi humii
Că-n jug un pumn de oameni doar i a prins
Şi sîngele jura-vor că li-1 varsă
Să-şi moaie-n valul lui mustaţa-ntoarsă.

Baliste grele, mine culevrine[80]
Pe Mascarenhas nu-1 vor ţine-n loc ;
Văd cum oştenii lui, cu foc în vine,
Cu inima uşoară zboară-n foc;
Pe Castro-1 văd, liberator, cum vine
Cu fiii lui, nepregetînd deloc
Drept jertfă să-i aducă-n ceasul greu .
Pe-altarul faimei şi-al lui Dumnezeu!

Fernando — unul — ram din trunchi de soi,
Zburînd prin uragan de foc şi fier,
Prin bolovanii smulşi din zid, greoi;
Căzînd în luptă, va sui la cer ;
Alvaro — cînd urla-va iarna-n toi,
Pe drumul umed împietrit de ger
Tăindu-şi totuşi prin gheţuş făgaşul,
Va-nfringe vîntu-ntîi, apoi vrăjmaşul.

Dar tatăl lui va despica urgia
Şi îl va face-ndată-nvingător
Mai mult decît puterea, dibăcia...
Printre păgîni tăindu-şi lat răzor,
Nu-n porţi o să-şi pravale vijelia
Oştenii lui — ci-or trece zidu-n zbor...

Aceste fapte, pe pămînt şi. ape,
Istoria şi versul nu le-ncape !

Cu al Cambaiei domn stînd faţă-n faţă,
Noian de cambaiene escadroane
Doar prin ţinuta mîndră şi-ndrăzneaţă
Uimi-vor armiile lusitane.
Chiar Hidalcan [81], cu oastea lui semeaţă,
Se va pleca puterii suverane
Care Dabulul[82] pedepsind pe coastă.
Va fi-n Ponda [83] năprasnică năpastă !...

Văd mulţi eroi ce lauri or să poarte
Ştiind curaju-n luptă să-şi măsoare ;
Apururi îndrăgiţi fiind de Marte,
Pe-acest ostrov afla-vor desfătare ;
Vor despica, desfăşurînd stindarde,
Cu ascuţita chilă [84] larga mare
Şi-aici afla-vor nimfe şi ospeţe
Onoruri ale faptelor măreţe !"

Cînta frumoasa... Celelalte toate
Vrăjite o aplaudau mereu
Serbînd, şi mulţumite, şi-ncîntate
Acest plăcut şi vesel Himeneu [85].. .
Strigau : — „Viteze inimi îndrăzneţe,
Pe al vieţii drum, spinos şi greu,
Onorul, faima vă vor fi răsplata,
Oricum îşi va suci Fortuna roata !"

Iar după ce-au vărsat în trup hodină
Bucatele din daurita tavă
Şi legendare fapte în lumină
Scăldat-a armonia cea suavă—
De graţie şi maiestate plină,
Să-nalţe şi mai mult înalta slavă
Şi strălucirea zilei cei de vis —
Lui Gama, Tethis acestfel i-a zis :

—„Suprema-nţelepciune, brav bărbat.
Acum va-n faţa ochilor-să-ţi poarte
Ce rătăciţii oameni n-au aflat,
Crezare dînd ştiinţei lor deşarte ;
Spre muntele acesta-ntunecat
Urmează-mi cu mai mulţi, căci nu-i departe ! ”
Astfel grăind, cu toţii au ajuns
în codrul pentru om de nepătruns;..

Ci iată-i că pe-un pisc înalt pătrund,
Smălţat de diamante şi rubine...
Şi pasul calcă parcă sfîntul grund
Al slavilor eterne şi divine
Un glob se-nalţă în văzduh, rotund,
Pătruns de raze de lumină fine,
încît iluminate să-i străvezi

Şi suprafaţa şi întregul miez...

Plămada nu-i ghiceşti, căci o putere
Dumnezeiască numai 1-a compus
Din sfere ce-s închise iar de sfere
Şi-un singur centru tuturor le-a pus...
Rotindu-se în juru-i cu putere,
în jos el nu se mişcă, nici în sus...
La fel de-oriunde ochiul îl concepe ;
In orice punct sfîrşeşte şi începe...

Proptit e-n sine şi desăvirşit,
Neschimbător ca ziditorul lui...
Stă Gama-n faţa lui încremenit.
Uimit şi curios cum nimeni nu-i...
—„In faţă — zise zîna — am voit
Restrînsul chip al lumii să ţi-1 pui,
Să ştii pe ce drum mergi, ce drum se-abate
Spre alte ţări şi plaiuri depărtate...

Maşina lumii-ntregi ţi se arată !
Substanţa eterată şi primară,
De-acel principiu nepătruns creată
Ce n-are început şi nici notară...
Iar ceea ce strălucitoarea roată
A sferei netede o înconjoară,
E Dumnezeu... Dar ce e el — şi unde,
Priceperea umană nu pătrunde.

Orbită care strînge-n vastu-i crug
Orbitele mai mici, arzînd fierbinte
Ca un imens şi fără seamăn rug,
Orbind cu raza-i pură ochi şi minte,
E Empireul[86] — revărsînd belşug
De fericire sufletelor sfinte...
E nenţeles izvor de fericire
Cum n-afli-n lumea asta nicăire..

Aici sînt zeii-adevăraţi şi sfinţi,
Căci Janus, Jupiter, Saturn şi eu,
Sîntem doar plăsmuiri de oarbe minţi.
în fantezia lor sîntem mereu
Ai stihurilor minunate prinţi...
O, cea mai mare cinste pentru-un zeu
Ori zee — este că le-aţi dat pe lume,
Atîtor stele vii al nostru nume !...

Suprema providenţă — şi divină
— Prin Jupiter aici înfăţişată,
Ocîrmuieşte beznă şi lumină
Prin mii şi mii de spirite deodată;
Ştiinţa profeţiei este plină
De mii de pilde care ne arată
Că spiritele bune fac doar bine
Iar cele rele ştiu doar să-nvenine...

Plăcutu-i-a ştiinţei ce ne-nvaţă
Şi-nveseleşte cu-ntîmplări hazlii,
Să le scornească nume lor şi viaţă
Ca-n stihul anticelor poezii...
Scriptura însăşi nu ne spune-n faţă
Că zei sînt sfinţi-îngeri din tării ?
Pe îngerii cei răi tot zei îi cheamă,
Dar numele-i greşit, de bună seamăn.

Dovadă-i că Puterea-Atotstăpînă
Prin buni şi răi voinţa-şi împlineşte...
Dar să ne-ntoarcem la ce sfînta mînă
A-ntruchipat aici dumnezeieşte :
Sub sfera ce sortită-i să rămînă
In veci nemişcătoare — se zăreşte
Eotindu-se nemaizărit de iute :
Intîiul Mobil[87] ce necunoscut e !...

Urneşte cu puternica-i mişcare
Pe toate cele dinlăuntru-i sfere ;
Astfel dă zi şi noapte mîndrul soare !
Sub Mobil, strînsă-n straşnică putere,
Vezi sfera asta, mai nemişcătoare ?
Un pas doar face mare-ai scînteiere
Cît săvîrşeşte soarele în spaţii
în graba-i, două sute de rotaţii...

Cealaltă sferă poartă alb noian
De sclipitoare corpuri poleite;
După orînduială, an de an,
Din veac pe aceleaşi osii sînt rotite ;
E strînsă sfera-n daurit colan [88]
Pe care sînt măiestru-nchipuite
Vechi animale — două şi-încă zece,
Popas lui Febus cînd prin ele trece.;

Şi stelele ard pe-al cerului fronton :
Stă Andromeda cu-al său tată-n rînd,
Stă Cinosura, groaznicul Dragon,
Casiopeea — chip frumos şi blînd,
Stă Carul, furtunosul Orion
Şi Lebăda ce moare suspinînd ;
Şi Cîinii, Iepurele se înşiră,
Corabia şi-armonioasă Lră...[89]

E cerul lui Saturn, străvechiul zeu ;
Şi Jupiter îşi are-aici sălaş
Şi Marte— îndrăgind războiul greu,
Şi Venus cu sprinţarii amoraşi
Ea, ochiul cerului deschis mereu...
Mercur; cel elocvent apoi scînteie,
Apoi Diana — cu trei chipuri zee...

Au unele din sfere slab avînt,

In altele mişcarea-i mult mai trează...
Acum le vezi aproape de pămînt,
Acum de centru se îndepărtează
Aşa precum voit-a Domnul-sfînt
Cel făcător de apă, foc şi rază...
(Pe-acestea le ascunde depărtarea,
Avînd pămîntul centru şi cu marea) —

Intîia-i Europa cea creştină
Prin forţa şi luminile culturii;
Iar Africa-i de barbarie plină,
Săracă-n dărniciile naturii;
Vezi capul pus de firea cea haină
In sudul ei, să-1 bată marea-n furii ?
Descoperindu-1, voi i-aţi fost stăpîriii...
Priviţi pe cît pămînt sunt domni paginii

Priviti imperiul Benomotapa [90]
Cu negrii goi şi cruzi în el foind.
Aici îşi va afla Goncalo [91] groapa
Pentru credinţa-i sfîntă pătimind;
Aici pămîntul naşte, cum şi apa,
Metalul scump, rîvnit de toţi cu jind...
Un lac [92] împodobeşte panorama --
Din el prind viaţă Nilul şi Cuama [93]

Priviţi şi ale negrilor sălaşe
Cărora nimeni poartă nu le drege ;
Vecinii necrezîndu-şi firi pizmaşe,
Dreptate cer doar negrului lor rege ;
Ca nori de corbi s-or repezi să-ngroaşe
Acele armii care s-or alege
S-atace fortăreaţa din Sofala
In care Nhaia [94] dobîndi-va fala...

Priviţi cum naşte Nilul din lagune,
Iscînd din mîl hidosul crocodil;
Ţin piept virtos războaielor nebune
Pără:cetâţi şi ziduri, lingă Nil,
Toţi abisinii care rugăciune
înalţă şi-astăzi mielului umil!
Ostrovul Meroe [95] din vecii falnici,
Noba chemat e astăzi de localnici.

Un fiu [96] de-al tău, o, Gama, vajnic ram
Va fi urgie turcilor să poarte
Aici.. Dar vrednicul Dom Cristovam
La rîndul lui va fi învins de moarte...
Priveşte şi Melinda, unde-un neam
Ţi-a dovedit că primitor e foarte.
Vezi Raptusul[97] cel spumegos la toance,
Zis Oby ? Intră tocmai în Quilmance [98]

Vezi Capul Aromatelor [99], vestit ?
Cu toţii-i spun Guardafu-acuma ;

Aici, de la nisipu-i înroşit, îşi are
Mărea Roşă, roşă spuma ;
Ea-i Asiei liman hotărnicit
Şi Africa din ea-şi începe huma
Cu splendide cetăţi pe coasta sa :
Arquico, Suamquem [100] şi Mazua...

Suezul — Arsinoe de-altădată —
Crezută a eroilor cetate,
în marele ei port popas le gată
Flotilelor Egiptului, bogate;
Pe-aice Moise a răzbit odată
Norodul din Eghipet a şi-l scoate ;
Aici începe-al Asiei întins !
Bogat e-n neamuri plaiu-i necuprins !

Vezi muntele Sinai[101] -- izbăvitor
Prin moaştele Ecaterinei sfinte ?
Djedda cea stearpă, secetosul Tor [102]
Ce n-au izvoare setea să le-alinte ? !
Şi porţile acelei lungi strîmtori[103],
Hotar din veac Adenului[104] fierbinte
Şi munţilor Arzirei[105], de văpaie,
Apururi Văduviţi de strop de ploaie

Vezi cele trei Arabii mai apoi,
Cu oameni negriciosi şi neciopliţi,
Crescînd sirepii straşnici de război
Neîntrecuţi, focoşi, neîmblînziţi ?
Dar ţărmul lung, scăldat în valuri moi
Pînă în Golful Persic, îl zăriţi ?
Aici Fartaq [106]-cetaţea are-n poartă
Un cap ce falnicul ei nume poartă...

Renume dau cetăţii vechi Dofar[107]
Tămîile cerute de altare...
Vezi plaiul Rocalgate [108], plai avar ?
De-aici începe, vast, de-a lung de mare
Ormuz,!regatul mîndru, temerar...
Zdrobind galere turce-ncăpătoare
Aici ai slavei lauri va să-i vadă
Viteazul Castel Branco [109], dîrză spadă...

Vezi Capu Asabor [110], chemat acum
Doar Mocandam, pe limba tuturora ?
De Persia şi-Arabia vezi cum
E-nchis un golf [111] ce-l cată des ancora ?
Bahreinul vezi-l, răsfăţînd duium !
De perle-n cari sclipeşte Aurora ?
Şi-n valul cel Sărat, nealinatul,
Vezi Tigrul adormind — şi Eufratul ?

Priveşte nobilul Imperiu Pers !
De luptă-s gata oameni, cai, de-a valma ;
Topitul cupru [112] -n lupta lor n-a mers ;

De spade numai-bătucită-i palma !
Djarunu-i semn apoi a tot ce-a şters
In lume Timpul — greu trecîndu-şi valma ;
El moşteni de la Armuza veche
Şi loc şi glorie fără pereche !

Mehezes, nenfricatul, pe aice
în lung şi-n lat uimi-va toată ţara,
Cu-un pumn de braţe vrednice, voinice
Zdrobind pe numeroşii perşi din Lara ;
Apoi va luptelor să, le ridice
Dom Pedro de Souza-n volburi para,
Vîrînd întîi, cu spada-n mînă, groaza
în vălmăşagul oastei din Ampaza [113].

Dar sa lasam stramtoarea si acel
Cap Jasque [114], şi Carpella zis cîndva,
Şi vastul plai cărui cumplit flagel,
Mereu zgîrcită, i-a fost firea rea ;
Carmania[115] numit fusese el.,
Se-arată mîndrul Ind în faţa ta,
Din munţi iscîndu-şi iureşul de ape
De-al Gangelui izvor atît de-aproape!

Priviţi fertila, harnica Ulcindă [116],
Cu golful ei afund, chemat Jaquete [117]
Ii suie fluxul limpedea oglindă,
Refluxul i-o scoboară pe-ndelete ;
în faţa ta Cambaia se perindă ;
La sîn o strîng noian de valuri bete.
Trec peste mii şi sute de cetăţi
Care pe voi v-aşteaptă-n altă daţi...

Ci vezi celebra coastă indiană
Spre-sud fugind, spre capul Comorin
(Azi zis Core),Frumoasa Taprobană
(Ceylonul de-azi) — o scaldă valul lin
In faţa lui... Oştire lusitană
Plutind în urma ta, pe val hain,
Va cuceri cetăţi ce veacuri multe
De vrerea lusitană or s-asculte.

Intre un rîu şi altul, cîtă iarbă,
De multe naţii afli, omenet;
De Demon scrisă i-i scriptura oarbă ;
Ba idolii-s cinstiţi, ba Mahomet...
Narsinga ochii tăi acum s-o soarbă,
Că-i raclă moaştelor unui ascet,
Ale apostolului Toma care
L-a pipăit pe Crist, sâ-i dea crezare...

Aici se inalta odinioara
Cetatea falnică Meliapor...
Se închinau cu toţii,-n astă ţară,
Precum şi astăzi, idolilor lor ;

Departe oamenii o ridicară
Pe-atunci de valul veşnic vuitor,
Cînd Sfîntul Toma, neamuri convertind
Trecu printr-însa propovăduind,

Cînd în Meliapor ajunse,-ndată
Morţi înviară, boli aflară-şi leacul...
Un trunchi plutea pe marea depărtată;
Era enorm, nemăsurat copacul;
Ci regele voi din val să-1 scoată,
Să-1 pună sprijin unde i-o f placul,
Crezînd la ţărm că va răzbi să-1 tragă
Cu funii, elefanţi şi oastea-ntreagă...

Atît de greu era copacul gros
Că toată nu-1 putea urni suflarea ;
Dar sfîntului apostol credincios
I se-arătă-ntr-o clipă dezlegarea ;
pe ţărm aduse trunchiul rămuros
Trăgîndu-1 uşurel cu cingătoarea
Şi hotărî să-1 facă stîlp de templu,
Urmaşilor pilduitor exemplu...

Credinţa el ştia că munţii-i mută,
Aşa precum l-a învăţat Isus ;
Astfel, cu cingătoarea desfăcută,
Puterea ei în fapt el o a pus ;
Rămas-a lumea uluită, mută,
Brahmanii speriatu-s-au nespus
Că-or pierde-n faţa obştii adunate
Neîmpărţita lor,autoritate...

Ci pe brahmani ii prinse, mai cu seamă,
Zavistia şi-n contra lui pornirea ;
Şi iată, crima-nţr-ajuţor o cheamă
Să-i spulbere lui Toma-nrîurirea ;
Mai-marele brahman, nebun de teamă,
Dă-ntîiul pildă, şpre-a-i grăbi pieirea ;
Virtutea falsă,-n sufletul pizmaş,
E al virtuţii drepte crunt vrăjmaş...

Brahmanu-şi taie unul dintre fii,
Pe Toma-nvinuindu-1 de omor ;
Şi, sprijinit de strambe mărturii,
La moarte-1 osîndeşte în sobor...
Atunci pe-Atotstăpînul din tării
îl roagă-apostolul stăruitor
Ca-n faţa regelui, să săvîrşească
Minune cum mi-i alta mai cerească...

Să i se-aducă cere mortul fiu,
Cu-a cerului putere să-1 învie ;
Şi toţi aşteaptă— muţi — fiindcă ştiu.
Că asta-i cea mai dreaptă mărturie ;
Ci iata că se scoală pruncul, viu,

Cum răstignitul a voit să fie ;
Lui Toma i se-nchină copilaşul,
Strigînd că tatăl lui e ucigaşul...

Acest miracol lumea o-nspăimînta !
Se creştinează regele pe loc,
Sărută unul mantia cea sfantă
A nemaiauzitului prooroc;
Brahmanii, ura-n piepturi şi-o împlintă
Şi-i arde crunt veninul ei de foc
Năimindu-şi plebea cea neştiutoare,
Cu orice chip se zbat ca să-1 omoare...

Pe cînd el, sta norodului vorbind,
Ei aţîţara plebea idolatră ;
(Cristos îl şi voia că, pătimind
Să suie lîngă el, pe sfînta vatră)...
Şi împăcat el,stete, suferind,
Să-1 tot lovească piatră după piatră ;
La urmă unul lîngă el ajunse
Şi-nverşunat, cu sabia-1 străpunse...

Te-au plîns, preasfinte, Gangele şi Indul
Şi tot pământul răsumblat de tine,
Şi sufletele pe Cristos cinstindu-1
Cum tu le-ai învăţat că se cuvine ;
Iar îngerii din cer, ştiindu-ţi gîndul,
îţi dara nimbul gloriei divine ;
Rugămu-ne, să-1 rogi pe Dumnezeu;
A-i priveghea pe lusitani mereu !...

Dar voi ce uzurpaţi măritul nume
Spunînd ca-aţi fi trimişi de sfîntul Tată,
De ce nu propovăduiţi prin lume
Credinţa, precum Toma altădată ?
Mîntuitori vă socotiţi, anume ?
De ce dar staţi in ţară vremea toată?
O, nimeni nu-i profet în ţara sa i
Păgîni, eretici, cine-i va salva?

Dar prea-s primejdioase toate-aceste !
Să ne întoarcem la prelunga coastă;
Pe unde-a fost cetatea din poveste,
Scobitul golf al Gangelui[118] adastă ;
Orixa, mîndră prin postavuri este,
Prin avuţii apoi Narsingă vastă...
Ilustrul rîu prin golful adîncat
Se varsă în imperiul sărat.

E Gangele zbatandu-se in mal
Cu apa-i sfîntă, purificatoare ;
Cred băştinaşii, cînd se scaldă-n val,
Spăşiţi că-s de păcatul cel mai mare;
Cetatea Catigan [119] e, în Bengal,
Apoi cea mai bogată de sub soare ;

Vezi coasta ei, tezaur de-avuţii,
Cotind acuma către miazăzi ?

Vezi plaiul Aracan [120] şi vezi Pegu
De monştri populat în vremi bătrîne
Dintru împreunarea ce-o avu
O naufragiată cu un cîne ?
O, oamenii-Şi pun zurgălăi şi-acu
La ruşinoase părţi să se hîţîne,
Urmînd porunca unei vechi regine
Ce-a vrut să-i apere de-o grea ruşine...

Urmează falnicei cetăţi Tavai [121],
De necuprins, imperiul Siam [122],
Tefiaserim [123], Queda [124], pe-al căror plai
Piperul creşte în ciorchini, pe ram ;
Apoi Malaca, unde fi-va crai
Cu braţ de cremeni lusitanul neam ;
De-aici călăuzită va să fie
Întreaga mării neguţătorie.

Se spune cum. că insula Sumatra
De ea a rupt-p marea răzvrătită
Căci avuseseră aceeaşi vatra,
De lume'a-ntreagă Chersonez numită ;
Şi-avînd cu aur apa, huma, piatra,
Chemătu-s-a în vremea asfinţită
De Aur Chersonezul, veci în-şir..
Iar alţii cred că-i cel străvechi Ofir [125]

Vezi langa promontoriul Singapur
Se-apropie meleagu-amîndurora;
Se-ntoarce-apoi al coastei lungi contur
Din Cynosura, către Aurora [126]
Patane [127] Pamul[128], vezi-le în jur
Siamul e stăpîn al tuturora ;
Menamul le-mbăiază vastul plai, .
Izvorîtor din lacul Chiamai[129]...

Pe-aici noian de neamuri s-au răsfrînt
Cu neştiute nume, prin strădanii ;
E-n Laos stup de oameni, mult pămînt;
Trăiesc la munte avii şi cu bramii,
Şi-n munţii care mai departe sînt
îşi duc gheenii cei sălbatici anii,
Ce carne doar de om să-nghită vor,
Cu roşu fier pictîndu-şi-o pe-a lor...

Cambodgia !.. Zăreşti Mekongul lat
Al multor ape, vajnic căpitan ?
Ades, ades, de mult ce e umflat,
Puhoaie repezi varsă peste lan
Asemeni Nilului învolburat!
Norodul de pe malu-i crede-n van
Că şi jivinele au, după moarte,

De bucurii şi suferinţă parte...

O, fluviul, la sînul lui de ape,
Primi-va blînd, frumoasele cîntări
Pe care bardul lor o să le scape
De-un naufragiu crunt pe-aceste mări
Pe cînd nedrept surghiun o să-l îngroape,
De foame mort, în negre depărtări,
Pişcandu-şi totuşi lira-armonioasă
Mai mult ilustră decît norocoasă..

Vezi coasta Ciampa [130] care e plina
De codri cu miresme strînse-n ram ?
Zăreşti puţin ştiuta Cochinchină
Apoi necunoscutul golf Anam [131] ?
Zăreşti apoi nemăsurata Chină,
Bogată, cu nenumăratu-i neam,
Cu coasta ei făcînd un lung ocol
Din Tropic pînă-n îngheţatul Pol ?

Priveşte zidul lung [132], de necrezut,
Hotar din veac a două mari imperii
E semn a tot ce-au vrut şi au putut
Monarhii lor, dînd liber frîu puterii;
Nu-i domnul lor din os de domn născut,
Moştenitor al viţei şi-al averii
Ci numai virtuosul şi-nţeleptul
La tronul marii Chine are dreptul!

O, încă mult pămînt ţi se ascunde,
Căci nu e încă timpul să separate !
Să nu uităm de insulele unde
Natura-mparte daruri minunate :
Privind spre marea Chină, peste unde,
De ea ascunsă chiar pe jumătate,
Nu vezi Japonia, de-arginturi plină?
Şi ea, şi ea va fi cîndva creştină !

Nu vezi pe mările orientale
Ca-s risipite sute de ostroave ?
Tibor[133], Ternate [134] zvîrl spre cer şi-n
Din munţi potop de pălălăi grozave ;
Belşugul cuişoarelor din poale
L-or cuceri prin sînge braţe brave ;
Pe-aici şi păsări de-aur [135] se răsfaţă,
Dar nu pogoară jos cît sînt în viaţă,

Ci insule Bandei [136] se mai cade
Să le priveşti — cu-a fructelor risipă,
Cu zburătoare ciugulind muscade
Şi care-n mii de soiuri se-nfiripă !
Borneo — din, ai cărei arbori cade
O lacrimă-ntărită-ntr-o clipită
Şi care. camfor cheamă-se pă nume,
Dînd insulei atotştiut renume.

Şi se făleşte insula Timor[137]
Cu-mbălsămatul lemn de scump santal;
Iar vasta Sonda [138],-n val neiertător
Sfîrşeşte-n oceanul austral;
Ea cică e scăldată de-un izvor
Al cărui pur, usturător cristal
în stane schimbă arborii ce-ngroapă
De n-au trecut întîi prin altă apă...

Sumatra varsă flame orbitoare...
Izvor e de lecuitor ulei[139]
Şi plîng înmiresmata ei licoare [140]
Crestaţi la trunchiuri arborii merei;
Pe a Cinirei fiică arzătoare
Cu mult o-ntrec parfumurile ei
Pe lingă astea, leagănă în poale
Şi colbul de-aur, şi mătasea moale.

In Ceylon suie peste nori un munte [141]...
Cred oamenii ca-i muntele vrăjit,
Căci poartă-ntipărită-n stur, pe frunte,
O urmă ca de om ce l-a păşit,
Urcuşul cutezând să i-l infrunte ;
Iar lîngă Maldive [142]-au răsărit
în mare ierburi ale căror frupte
Cu orişice otravă pot să lupte.

Stramtorii Mării Roşii stă-i în faţă
Socotora [143] cu-aloesul amar ;
Vezi insule-africane ce le-ngheaţă
De spaimă braţul vostru temerar ?
In ele mirodenii prind vieaţă
Uimind o lume cu al firii dar;
Cea mai vestită-i Laurenţiu-Sfîntul...
Madagascar numit i-i azi pămîntul.

Acestea-s ţările ce Răsăritul
Prin truda voastră le arată lumii,
Căci voi, sfruntînd oceanul, răzvrătitul,
Aţi îndurat urgiile furtunii;
Cunoaşte-van curind şi Asfinţitul
Un lusitan[144] zburînd pe creasta spumii.
De regele-i jignit — cum nimeni altul,
Va face-un drum, dînd mărilor asaltul.

Au vezi aceste vaste necuprinderi[145]
Din Ursă-ntinse pînă-n cellalt pol ?
Ca al lui Pebus păr,cu vii aprinderi,
Metalul galben creşte pe-acest sol...
Castilia — sora voastră de altminteri
— Va strînge-n jug-grumazu-i brut şi gol;
Provincii multe-şi au aici temeiuri,
Cidate-n rituri şi în obiceiuri

Dar unde-acest tărîm, spre Nord, mai lat e,
Prin lemnu-i stacojiu [146] vestit nespus,
Şi voi înstăpîniţi-veţi zări bogate :
Imensul teritoriu Santa Cruz [147] ;
Cătîndu-i părţile îndepărtate,
De-a lungul lui, pe valul nesupus,
Va trece lusitanul Magellan...
(Vai, nu şi prin credinţă lusitan !)

Iar cand la miez de drum va fi pe spume
Intre Antarctic şi de foc limanul[148]
Zări-va oameni cît nişte huidume[149]
Pe ţărmul care-l scaldă-n val oceanul;
Unei strîmtori [150] necunoscute-n lume
Va numele-i să-i deie lusitanul;
Spre alte ţări şi mări prin ea se trece,
Ascunse-n aripi de Austrul rece.

Atît, atît, o, portughezi, a vrut,
Destinul să v-arate viitorul;
Pe drumul mării, astfel început,
Eroi viteji vor pune iar piciorul;
Vă este-acuma pe deplin ştiut
De ce vă duc nemuritoare! dorul
Şi vă-mpletesc eu mîna diafană
Al gloriilor laur în coroană..

Ci îmbarcaţi-vă... Prielnic, vîntul
Vă va purta pe linul val al mării!"
îndată toţi i-au ascultat cuvântul
Lasînd în zări ostrovul desfătării ;
Duc apă, duc merinde. Duc şi cîntul
Şi nimfele pe care ei uitării
Le-or da atunci cînd, de pe bolta clară.
Al lumii astru însuşi va să piară...

Astfel plutiră ei pe linul val
Al mării ce-şi schimba tumultu-n şoaptă ;
Curînd văzură scumpul plai natal
Cu braţele deschise că-i aşteaptă ;
Tăiară dragul Tagelui cristal
Iar regele şi patria-nţeleaptă
Primiră drept ofrandă la picioare ,
Această faptă-n veci nepieritoare...

Destul,o ,muza!Nu mai am putere
Mi-e vocea stinsa,lira destrunata!
Nu cîntul lung acum să tac îmi cere,
Dar cînt o surdă şi-mpieţrită gloată !
Al geniului foc în beznă piere
Cînd patria nu-i dă nici o răsplată,!
Căci aurul e ţării mele domn
Şi doarme ţara trist şi trîndav somn !

Nu ştiu ce vitregie-a Soartei crunte

I-a smuls din piept plăcerea şi mindria
Ce-ndeamnă sufletele să înfrunte
Oricît ar fi de crîncenă — urgia !
Ó, rege ! Aridică-ţi mîndra frunte !
Pe tronul ţării domn te-a uns tăria...
Spre alte naţii uită-te— şi vezi
Cu cit le-ntrec vitejii portughezi!

Priveşte-i cum,senini, prin fier şi foc,
Ca leii trec ori nemblînziţii tauri;
Îndură cruntul foamei nenoroc
Şi lăncile, şi-ai focului balauri,
Şi geruri mari şi arşiţi care coc.
Cruzi idolatri şi netrebnici mauri,
Primejdii neştiute şi ravagii,
Şi monştri din adînc, şi naufragii !

Sînt gata să-ţi urmeze orişiunde ;
în zarea zărilor de-ar fi, te-ascultă,;
Porunca-ţi aspră cînd la ei pătrunde,
O schimbă-n faptă fără vorbă multă ;
Ar înfrunta şi flăcări furibunde
Şi demonii din lumea cea ocultă,
Şi braţu-n veci le-ar fi biruitor,
Ştiind că tu priveşti isprava lor ¡

Cu chipul tau imbucura-i o,rege
Şi nu le fi judecător sever
Căci numai consfinţind o blîndă lege
îţi pregăteşti suişul către cer ;
E bine pe cei buni să ştii alege
Şi să te-ncrezi în braţul lor de fier,
Căci gîndul lor zbătîndu-şe sub tîmple
Ştiu toate, cînd şi cum or să se-ntîmple...

Pe oameni, după înnăscutul har,.
Să-i pui la locul ce li se cuvine :
Se roage sfinţii preoţi în altar
Şi pentru Patrie, şi pentru-tine ;
Prin rugi — păcatul izgonească-l doar ;
Ambiţiei să nu i se închine,
Căci cel ce-nalţă-ntr-adevăr litanii,
Dispreţuieşte gloria şi banii!

Pe luptători sa-i sprijini dă-ţi silinţa,
Căci ei — vărsîndu-şi preţiosul sînge —
Lăţind domnia, răspîndesc credinţa,
Pierind în lupte fără a se plînge !
Slujindu-ţi, închinandu-ţi biruinţa,
Ei ştiu doi duşmani dintr-o dată frînge :
Păgînii, hulitori de dumnezeu,
Şi, mai cu seamă,-al suferinţei greu...

Mărite, fă să nu ne mai insulte
Italienii, galii şi englezii, .

Spunînd că ştiu în viaţă doar s-asculte
Nu şi să poruncească portughezii !
Doar pe bătrînii ştiutori de multe
La sfat să-i chemi, căci înţelepţi sînt, vezi-i!
Ştiinţa poate multe să ne spună—
Experienţa-i însă şi mai buna !

Căruia Hanibal i-a rîs in faţă
Cînd perora, citind despre război
Şi despre lupte-i da din cărţi povaţă !
O, nu ! Ştiinţa marilor eroi
Nu din închipuire se învaţă
Visînd, citind, eu coate roase, rupte
Ci doar trăind aievea crunte lupte !

Dar eu, umilul, ce- dau ghes poveţii
Cînd nici nu ştii că sînt pe lume, poate ?
Dar nu !... Cînd le înalţă cei mici, bieţii.
Au preţ mai mare laudele toate !
Căci nu-mi lipseşte nici ştiinţa vieţii
Şi nici experienţa, majestate,
Nici geniul ce cîntu-mi încununa !
Le afli rar pe toate împreună

Am braţ călit în lupte — să-ţi slujesc ;
Am harul muzelor — ca să le cînt!
Primeşte-mă la scaunul domnesc,
Să ştiu că răsplătit pe merit sînt!
Atîta de la viaţă-mi mai doresc ;
M-ar fericire cerul pe pămînt
Şi cred, şi cred aşa că va să fie,
Căci mare-i nobila-ţi mărinimie !

Privirea ta înşpaime crunt Atlasul,
Mai crunt decît 1-a-nspăimîntat Meduza !
Spre mauri, în Maroc, purtîndu-ţi pasul,
In pulbere să-i schimbi prin Ampeluza !
Eu iarăşi înstruna-voi lirei glasul
Şi-am să te cînt cît tu cinsti-mi-vei muza !
Nou Machedon, într-ale vieţii zile
Tu nu vei fi invidios pe-Ahile [151]!

S f i r s i t

N O T E

Cintul I

[1] Camoes îşi începe epopeea imitîndu-1 pe Vergiliu *(Arma virunque cano,..),*De-a lungul *Lusiadei,* el va face dese referiri la Vergîliu, care este, fără îndoială, modelul său preferat

[2] *Lusitania,* străvechea denumire a Portugaliei.

[3] *Taprobana,* numele vechi al insulei Ceylon;

[4] Referire la imperiul Colonial ,pe care portughezii l-au întemeiat în India.Nimfele fluviului Tage, pe care poetul le socoate inspiratoarele lui. Numele fluviului poate fi intîlnit şi sub forma de Tago sau Tejo, cum îi spune uneori Camoes. Forma cea mai utilizatâ în româneşte este Tago sau Tag, in, traducere s-a adoptat însă peste, tot formăTage.

[6] *Hipocrene*: (în limba elină — fintîna calului), izvor care tasnea din Coastele muntelui Helicon, în Beoţia, munte consacrat muzelor. Se spunea ca Pegas a făcut să ţîşnească apele acestui izvor, izbind cu copita în stîncă. Camoes cere nimfelor rîului Tage să cînte în aşa fel, încît Febus, atras de frumuseţea cîntecului lor, să uite Heliconul îndrăgit.

[7] înainte de *Lusiada,* Camoes scrisese, asemenea lui Vergiliu, poezii pastorale.

[8] Poetul se adresează regelui Dom Sebastian (1557—1578), în care Camoes, urgisitul, îşi punea mari speranţe. Moartea rege-i, survenită în Cursul unei bătălii împotriva maurilor, 1-a umplut de tristeţe.

[9] Menţionăm că denumirea de mauri este dată de poet după obiceiul din acea vreme — nu numai arabilor, îndeobşte cunoscuţi sub acest nume, ci aproape tuturor necreştinilor.

[10] După o străveche rînduială, regii din Apus puneau sa li se picteze pe scuturi diferite dovezi ale victoriilor pe care repurtau. în cîntul III, Camoes descrie concret un asemenea ceremonial, făcînd aluzie la o legendă, potrivit căreia Dom Alfonsd Enriques, după victoria de la Uric, a cerut să i se picteze pe scut cinci ecusoane, reprezentînd cele cinci răni ale lui Cristos.

[11] Incepînd din secolul al XVI-lea şi pînă în momentul cand coloniile portugheze şi spaniole din Asia şi America s-au smuls de sub jugul colonial, atît despre Spania cît şi despre Portugalia se spunea că sînt ţări pe al căror teritoriu soarele nu apune niciodată.

[12] *Ismaelit* — de la Ismael. Legenda biblică spune că Ismael a fost fiul lui Abraham şi al slujnicei sale Agar. Ismael este considerat străbunul arabilor.

[13] Este vorba despre locuitorii Indiei, care beau apă din Gange sau se scaldă în fluviul considerat sfînt crezînd că astfel se purifică.

[14] Personaje din epopeea *Orlando Furiosul* a lui Ludovicii Ariosto.

[15, 16, 17] *Nuno Alvarez Pereira, Egas Moniz, Dom Fuas de Rophinho.* Faptele prin care aceştia s-au ilustrat sînt povestite de poet în cursul desfăşurării epopeii (cînturile III şi VIII).

[18] Este vorba despre pairii lui Carol cel Mare, cărora Camoes le opune doisprezece portughezi, ale căror fapte de arme sînt descrise în cîntul VI.

[19] Este vorba de Vasco da Gama (1469—1524), vestit navigator portughez, primul care a străbătut drumul maritim spre India, navigînd de-a lungul coastelor Africii. Călătoria lui Vasco da Gama spre India constituie subiectul propriu-zis al *Lusiadei.*

[20] Referire la *Carol cel Mare* (742—814), rege al Franţei,încoronat în anul 800 ca rege al Apusului.

[21] întemeietor al regatului Portugaliei în 1139. A murit în anul 1185.

[22] *Joan 1,* rege al Portugaliei (1385—1433).

[23] *Alfonso al II-lea* (1211—1223), învingător al maurilor la Alcacer do Sal. *Alfonso al III-lea* (1248—1279). *Alfonso al IV-lea,*numit şi cel Brav (1325—1357), i-a învins pe mauri la Tariffa,în anul 1340.

[24] India este considerată leagănul soarelui şi al zilei ; bine-înţeles şi al aurorei.
[25, 26, 27, 28] Vezi notele de la cîntul X.
[29] Zeiţă a mării, una dintre soţiile lui Neptun. A nu se confunda cu *Thetis,* divinitate marină, soţia lui Peleu şi mama lui Ahile.
[30] Prin imperiul de azur poetul înţelege marea. Ne aflăm iarăşi în faţa unei imitaţii după Vergiliu.
[31] Regele Dom Sebastian era după tată nepot al lui Joan al III-lea, iar după mamă al lui Carol Quintul.
[32] Proteu era unul dintre zeii mării, fiu al lui Neptun, înzestrat cu darul profeţiei. Avea în sarcină paza turmelor lui Neptun, adică a vietăţilor marine. Proteu putea să ia orice înfăţişare.
[33] Unul din multele atribute ale lui Jupiter.
[34] *Atlante* sau *Atlas,* unul dintre regii legendari ai Mauritaniei, fiu al lui Jupiter. Refuzîndu-i lui Perseu orice ospitalitate, acesta a făcut să-i apară în faţa ochilor chipul înspăimîntător al Meduzei, care 1-a preschimbat în munte. Legenda mai spune că a fost osîndit să sprijine cerul pe umeri. *„Nepotul lui Atlante"* este Mercur, curierul zeilor. Maia, mama acestuia, era fiica lui Atlas.
[35] Din cele şapte planete ale sistemului lui Ptolomeu.
[36] Este vorba de trofeele luate de la inamic şi care erau atîrnate de copaci. Trofeul propriu-zis era copacul de care se atîrnau prăzile, după ce era curăţat de crengi.
[37] Sau Romulus, legendarul întemeietor al Romei.
[38] Unul dintre cei mai cunoscuţi conducători ai lusitanilor,pe care i-a răzvrătit împotriva Romei. Pentru a scăpa de el,romanii au recurs la asasinat.
[39] Este vorba de generalul roman *Quintus Sertorius* (121- 73 î.e.n.), care s-a răsculat, împreună cu lusitanii, împotrivi Romei, şi despre care legenda spune că era însoţit tot timpul de o căprioară cu însuşiri miraculoase.
[40] Ambarcaţiuni uşoare.
[41, 42] Vîntul de sud. Mitologia dă aceluiaşi vînt ambele numi Camoes le denumeşte separat, ca şi cum ar fi vorba de doua vînturi deosebite. La fel va face mai departe cu Aquilonul si Borealul, vîntul de nord. (Vezi cîntul VI, discursul lui Bachu)
[43] Este vorba despre coasta africană la sud de Ecuator, unde zilele lungi corespund zilelor scurte, iar zilele scurte, zilele lungi în regiunile de la nord de Ecuator.
[44] Leagănul zilei era considerat locul de unde se credea că răsare soarele. Deci — Orientul.
[45] Oraş despre care se spunea că ar fi fost reşedinţa Iul Bachus în India. Nu se cunoaşte corespondentul real.
[46] Munte în Focida, din care ţîşnea izvorul Castalia, a cănii apă îi inspira pe poeţi.
[47] Apa riului Lethe din Infern, care-i făcea pe cei care beau să-şi piardă memoria.
[48] Zeiţa frumuseţii şi a dragostei. Era mama lui Enea, din care se spune că ar fi coborît întemeietorii Romei. De aceea Venus îi iubea pe romani — şi în consecinţă şi pe lusitani.
[49] Lui Venus i se aduceau ofrande în insula Citera la sud de Pelopones. Poeţii antichităţii acordau atît zeităţilor cît şi eroilor nu numai numele lor propriu-zise, ci şi nume derivînd din ţinuturile sau localităţile pe care le-au cucerit sau întemeiat, iar zeilor şi după locurile unde li se înălţau temple şi li se aduceau jertfe. Camoes urmează cu perseverenţă modelul clasic.
[50] Dragostea lui Marte, zeul războiului, pentru zeiţa Venus.
[51] Aluzie la faptul că Bachus era zeul vinului şi al beţiei,deci mereu pus pe ceartă.
[52] Insula Madagascar.
[53] Uriaş cu o sută de capete, care vărsa foc pe ochi şi pe gură. într-o zi, el li s-a arătat lui Venus şi Cupidon, pe cînd i doi se îmbăiau în Eufrat şi i-a speriat atît de tare încît, ca să scape, ei s-au preschimbat în peşti.

[54] *Prasum,* cap pe coasta Africii, în apropiere de Mozambic.Azi capul Delgado.

[55] Fiul lui Apolo şi al Climenei. Intr-o zi i-a cerut tatălui teău să-1 lase să conducă şi el carul soarelui. Apolo i-a dat voie, dar Faeton, lipsit de îndemînare, s-a apropiat prea mult de continentul african, arzîndu-i pe locuitorii acestuia, care au devenit negri la chip. Drept pedeapsă, Jupiter 1-a fulgerat şi 1-a azvîrlit în rîul Po, unde a murit.

[56] Una dintre surorile lui Faeton.

[57] Unul dintre multele apelative ale lui Bachus. Licoarea lui Lieus — vinul.

[58] Unul din rîurile Infernului.

[59] Mahomet.

[60, 61, 62] Porturi pe coasta orientală a Africii.

[63] Afluent al Indului.

[64] Diana, adică luna.

[65] De la Neptun, zeul mării.

[66] Este vorba despre turcii care, în 1453, au cucerit Constantinopolul.

[67] Bombarde, vechi maşini de război, folosite la aruncarea proiectilelor.

[68] Bachus s-a născut în Teba. Pe cînd era însărcinată cu el, urmînd sfatul perfid al Junonei, Semela 1-a rugat pe Jupiter să i se arate în toată măreţia lui. Jupiter a cedat rugăminţilor, iar Semela, învăluită în flăcări, l-a născut pe Bachus înainte de vreme. Jupiter 1-a luat pe Bachus şi l-a ţinut în propria
sa coapsă, pînă cînd s-a împlinit timpul normal de gestaţie.

[69] Alexandru Macedon.

[70] Nabatul este un munte din Arabia. Numele muntelui derivă de la Nabat fiul lui Ismael.

[71] Pirogi încăpătoare, utilizate de-a lungul coastelor Africii.

[72] *Amfitrita,* zeiţă a mării, fiică a Oceanului şi una dintre soţiile lui Neptun.

[73] Divinitate marină, soţ al lui Doris şi părinte al nereidelor!

[74] Cel care i-a convins pe troieni să introducă în cetati calul de lemn, deschizând astfel porţile în faţa asediatorilor greci

[75] Alt nume al troienilor.

Cîntul II

[1] Termen impropriu pentru soare. Poetul urmează însă in mod consecvent sistemul lui Ptolomcu, conform căruia soarele este o planetă.

[2] Vezi nota 68 de la cîntul I.

[3] Bunavestire, zi în care, conform *Evangheliei,* duhul sfint i-a vestit Fecioarei Măria naşterea lui Cristos.

[4] Cei doisprezece apostoli ai lui Cristos. După *Evanghelie,* in noaptea de Rusalii duhul sfînt a pogorît sub forma unor limbi de flăcări asupra celor doisprezece apostoli, hărăzindu-le darul de a putea vorbi orice limbă străină.

[5] Probabil regiune din Arabia, vestită prin substanţele mirositoare pe care le producea.

[6] Semela, mama lui Bachus, se mai chema şi Tiona.

[7] Aurora, zeiţa dimineţii, care deschidea soarelui porţile Răsăritului.

[8] După cum face şi cu Bachus, Camoes îi atribuie lui Venus mai multe apelative. „Ericină" derivă de la muntele Erix din Sicilia, unde Venus avea un templu.

[9] Venus s-a născut din spuma mării.

[10] Unii comentatori susţin că aici ar fi vorba de o greşeali de tipar în ediţia princeps, repetată şi în următoarele, deoarece o nereidă cu acest nume nu există în mitologie. Se pare că este vorba de Doto, nume adoptat în unele ediţii ale epopeii.

[12] Apelative ale nereidelor, inventate de Camoes.

[13] Venus, după Homer, era fiica Dianei.

[14] Nu este vorba de Triton, fiul lui Neptun, ci de alte divinitaţi marine (pl. tritoni).

[15] Locuitorii din Licia au fost preschimbaţi în broaşte, drept pedeapsă pentru că au refuzat să-i dea de băut Latonei, mama ui Apolo. Licia era o provincie în Asia Mică.
[16] După Ptolomeu, orbita planetei Venus.
[17] După Ptolomeu, orbita planetei Jupiter.
[18] Ptolomeu susţinea că aerul era înconjurat de o sferă de foc.
[19] Lui Paris, fiul lui Priam, regele Troiei, Venus i s-a arătat goală cînd acestuia i s-a cerut să spună care dintre cele trei zeiţe — Venus, Junona şi Minerva — era cea mai frumoasă.
[20] După legendele mitologice, Diana a fost văzută de vinarul Acteon pe cînd se îmbăia. Drept pedeapsă pentru faptul ca o privise, Diana 1-a preschimbat în cerb şi Acteon a fost devorat de propriii săi cîini.
[21] Vulcan, zeul focului şi al meşteşugurilor, era soţul lui Venus. Şi-a surprins soţia înşelîndu-1 cu Marte.
[22] Nimfă, regina insulei Ogigia unde Ulise a naufragiat,Calipso 1-a reţinut pe Ulise timp de şapte ani pe insulă.
[23] Unul dintre supravieţuitorii războiului troian care, rătăcind pe Marea Mediterană, a ajuns pînă în Italia, la gura rîului Timav. Conform *Eneidei,* Antenor este întemeietorul oraşului Padova.
[24 25] Recif şi vîrtej de apă celebre din strîmtoarea Messina, spaima navigatorilor de altădată.
[26] Camoes face aici aluzie la un fapt care s-a petrecut în timpul celei de a doua călătorii a lui Vasco da Gama, în 1524. După o perioadă de calm, marinarii, văzînd că oceanul începe să se agite, fură cuprinşi de spaimă. Gama i-a liniştit făcîndu-i să creadă că oceanul tremura în faţa stăpînilor lui. In fapt, era vorba despre un cutremur submarin.
[27] în original *„os elementos".* Este vorba de cele patru elemente, considerate primordiale de vechii filozofi : apa, aerul,focul şi pămîntul. .
[28] Aluzie la cele petrecute în Mozambic ; portughezii au fost atacaţi de mauri, pe cînd încercau să se aprovizioneze cu apă.Vezi cîntul I.
[29] Promontoriu în Leucadia, insulă din Marea Ionică, unde Octavian 1-a învins pe Antoniu.
[30] Cleopatra, regina Egiptului.
[31] Peninsula Malaca.
[32] Magellan. Este un anacronism, întrucît călătoria lui Magellan în jurul pămîntului a avut loc după călătoria lui Vasco da Gama. Magellan a fost „jignit" deoarece Portugalia, al cărei fiu era, nu 1-a preţuit, astfel încît a fost nevoit să intre în serv iciul Spaniei. Strîmtoarea despre care vorbeşte Camoes este bineînţeles, strîmtoarea Magellan.
[33] Mercur, curierul zeilor.
[34] Mercur s-a născut pe muntele Cilene. Este reprezentat ol două aripioare la glezne, simbol al iuţelii necesare unui curier al zeilor.
[35] Principalul atribut al lui Mercur, constînd dintr-o vergea două aripi la unul din capete, în jurul căreia se încolăceau doi şerpi.
[36] Insulă la nord de Mombaca, pe coasta orientală a Africii
[37] *Faima,* divinitate care anunţă noutăţile. Avea o sută de ochi şi o mie de guri.
[38] Rege al Traciei, care-şi ucidea oaspeţii, pentru a-şi hrăni caii cu carnea lor. A fost învins de Hercule, care 1-a lăsat să fii devorat de propriii săi cai.
[39] părerile comentatorilor sînt împărţite. Unii susţin că este vorba despre un fabulos rege al Egiptului, care-i jertfea zeilor pe toţi străinii ce pătrundeau în ţinuturile sale. A fost ucis de Hercule. După alţii ar fi vorba de un tiran al Spaniei, care- i sacrifica pe străini pe altarul lui Jupiter.
[40] întreaga octavă este o perifrază prin care Camoes vrea să precizeze că era vorba de duminica Paştilor, care în 1498 a căzut la data de 5 aprilie. Soarele intra în constelaţia

Taurului,animal sub forma căruia Jupiter a răpit-o pe Europa, fiica lui Agenor, regele Feniciei. *Cornul Almateei* — cornul abundenţei.
Nimfa *Almateea* era stăpîna caprei ce-1 alăptase pe Jupiter.*Flora* era zeiţa primăverii şi a florilor. *Cel ceas izbăvitor* — a şaptea zi a creaţiei, cînd Dumnezeu a hotărît să se odihnească,

41 Ulise era regele Itacăi.

42 Manoel I, cel care a organizat expediţia lui Vasco da Gama, i-a cerut într-adevăr acestuia să nu-şi părăsească flota nici un motiv.

43 Versul reaminteşte celebra apologă a lui Menenius Agripa,consulul roman care a izbutit să aplaneze conflictul dintre patricieni şi plebei.

44 Soarele. Apolo fusese născut de Latona în insula Delos.

45 Uriaşi cu un singur ochi, care-1 ajutau pe Vulcan să facă tgere pentru Jupiter.

46 Aurora. Memnon era regele Etiopiei.

47 Un fel de lance de dimensiuni reduse, armă obişnuită a ibilor.

48 Purpura.

49 Zeiţa Iris, sau curcubeul.Zeul vînturilor, fiu al lui Jupiter şi al nimfei Menalipe. El era acela care dezlănţuia furtunile.

51 Fii ai Pămîntului, care au încercat să ajungă în Olimp tru a-1 detrona pe Jupiter. Jupiter i-a fulgerat şi a făcut să prăbuşească peste ei munţii pe care-i înălţaseră unii peste , pentru a putea urca pînă în Olimp.

52 Pluton era regele Infernului.

53. 54 Primul era rege al Tesaliei, iar al doilea rege al Atenei; au pătruns în Infern, încereînd s-o răpească pe Proserpina, soţia lui Pluton.

55 Dianei, zeiţa vînătoarei, i se ridicase în Efes un templu care era considerat una dintre cele şapte minuni ale lumii. Templul a fost construit de Ctesifon, iar Herostrat din Efes, dornic de a ajunge faimos cu orice chip şi prin orice mijloace, 1-a incendiat.

Cîntul III

1 Muza poeziei epice.

2 Fiul lui Apolo şi al Caliopei. Cînta atît de frumos din liră, încît florile şi copacii se adunau în jurul său pentru a-1 asculta.

3 Apolo, care era şi zeul medicinei.

4,5,6 Nimfe iubite de Apolo.

7 Izvor în Beoţia, consacrat muzelor.

8 *Pind* — munte consacrat lui Apolo şi muzelor. Se afla între Tesalia şi Epir.

9 Adică ţinutul limitat de Tropicul Cancerului.

10 După toate probabilităţile, Volga.

11 După toate probabilităţile, Uralii.

12 Marea de Azov.

13 Marea Egee.

14 Lanţurile de munţi din nordul Europei.

15 Uralii.

16 Istoricul roman Iustin (secolul II e.n.), descrie disputa survenită între sciţi şi egipteni asupra vechimii acestor popoare

17 Ţinuturile Orientului, printre care şi Damascul, fiind cosiderate leagănul omenirii, este firesc ca poetul să presupuna că popoarele Orientului sînt cele mai vechi de pe pămant

18 Incult în sens de necultivat, sterp. Poetul se referă pămîntul zgîrcit în roade al Norvegiei.

19 Laponia.

20 Este vorba despre o ramură a normanzilor, care în secolele XI—XII au cucerit mare parte din Italia. Normanzii din Italia au participat la cruciade, iar ulterior s-au contopit

italienii.

21 Marea Baltică.

22 *Prus,* locuitor al Prusiei.

2:3 Donul.

24 Ramură a slavilor, răspîndită în Galiţia, Lituania şi Ungaria.

25 Moscoviţi, ruşi.

26 Locuitorii unei vechi provincii baltice, făcînd astăzi parte din teritoriile Republicilor Sovietice Letonia şi Estonia.

27 Străvechi locuitori ai Europei, care trăiau pe teritoriul cuprins între Marea Baltică şi Marea Neagră.

28 Popor de origine germanică, învins de Drusus (Nero Clddius Germanicus I). Trecînd prin Boemia, au pătruns în Italia dîndu-i mult de furcă împăratului Marc Aureliu.

29 Sau Hercinici. Lanţ de munţi între Boemia şi Saxonia.

30 Dardanelele, numite în trecut Helespont. Conform legendei numele vechi al strîmtorii provine de la Hele, fiica lui iamas, regele Tebei. Persecutată de Ino, mama ei vitregă, Hele a fugit călare pe berbecul de aur, împreună cu fratele ei, Frixos, si s-a înecat în regiunea Helespontului.

31 Masivi muntoşi din Bulgaria şi Grecia.

32 Balcanii.

33 Constantin cel Mare a fost întemeietorul Constantinopolui, care mai tîrziu a devenit capitala Imperiului otoman, Aceasta este „pingărirea" la care se referă Camoes.

34 Rîul Vardar, care se varsă în Golful Salonic.

35 Macedonia, ţinut din nordul Greciei. Sub Alexandru cel Mare, Macedonia a stăpînit Grecia.

36 vechii locuitori ai Dalmaţiei, regiune în Iugoslavia, de-a lungul coastei Mării Adriatice.

37 Marea Adriatică şi Marea Tireniană, care înconjoară Italia.

38 Papa. Camoes se referă la faptul că una din cauzele decăderii Imperiului roman a fost creştinismul.

39 Este vorba despre Galia Transalpină, cucerită de Cezar intre anii 58—50 î.e.n.

40 Sena.

41 Ronul.

42 *Pirena,* fiica lui Pireneu, regele Traciei, necinstită de Hercule, a născut un şarpe. Temîndu-se de mînia tatălui său, Pirena a fugit şi s-a refugiat în munţii ce despărţeau Galia de Iberia, unde a căzut pradă fiarelor sălbatice. Se spune că de atunci numele acestor munţi a rămas Pirinei.

43 Denumirea veche a Marocului.

44 Gibraltarul.

45 Atributul teban este acordat de Camoes şi lui Bachus, si lui Hercule, întrucît amîndoi s-au născut la Teba. Prin ultima lucrare, poetul înţelege construirea strîmtorii Gibraltar, ispravă prin care Hercule a făcut ca apele Mării Mediterane să se lege cu apele Oceanului Atlantic. Pentru aceasta, Hercule a trebui să mute din loc doi munţi : Galpe şi Abila. Astfel au lua naştere Coloanele lui Hercule.

46 Locuitorii diferitelor state feudale din Spania.

47 *Taragonez,* locuitor al provinciei Taragona, din Spania.

48 *Partenope,* una dintre sirene, fiicele lui Achelous şi all Caliopei, de ale căror cîntece ademenitoare a scăpat Ulise ţ tovarăşii săi, înfundîndu-şi urechile cu ceară. Se spune că dupa ce Ulise a scăpat, sirenele s-au aruncat din vîrful stîncilor in mare, unde au murit. O variantă a legendei susţine că Partenon
s-a salvat înot şi s-a stabilit în Italia, pe locul pe care mal tîrziu grecii au zidit oraşul Neapolis

(azi Neapole). Camoes se referă la faptul că ţinutul Neapole era împărţit între francezi,germani şi spaniolii din Aragon.

[49, 50, 51] *Asturian, Navarez, Galician,* locuitori ai provinciilort spaniole Asturia, Navara şi Galicia.

[52] Ţinut în centrul Peninsulei Iberice. în 1035 devine regal dominînd împreună cu Aragonul întreaga peninsulă.

[53] Este vorba de Viriatus. Camoes face să-i derive numele din latinescul *Vir* — bărbat. Vezi şi nota 38, de la cîntul I.

[54] Cronos sau Timpul. La romani Saturn. El dădea naşterei clipelor, pe care tot el le înghiţea îndată. Aşa îşi reprezentau cei vechi scurgerea timpului.

[55] *Alfonso al VI-lea,* rege al Castiliei, Galiciei, Asturiei şt Leonului (1065—1109), zis şi cel Brav. întreaga sa domnie a fost o luptă continuă împotriva maurilor.

[56] Nume dat în evul mediu arabilor care au invadat Europa şi Africa.

[57] Una dintre Coloanele lui Hercule.

[58] *Caspica sierra,* în limba spaniolă *sierra* înseamnă lanţ de munţi. *Sierra Caspică* — Munţii Urali.

[59] Larii şi penaţii erau zeii casnici la romani. Camoes vrea să spună că oamenii îşi părăseau ţinuturile natale şi familiile.

[60] Camoes împărtăşeşte o opinie extrem de controversată, întrucît majoritatea istoricilor susţin că regii Portugaliei descind ducii de Burgundia. In cîntul VIII Camoes însuşi şovăie, spunad : „...Ungar îl credem noi, Străinii din loreni scoborîtor".

[61] Personaj biblic, una dintre sclavele lui Abraham în Egipt.După *Biblie* ismaeliţii s-ar trage din Ismael, fiul lui Abraham si al sclavei Agar.

[62] Regele Alfonso I.

[63] Ierusalimul.

[64] Este vorba de cea de a doua expediţie din cadrul primei cruciade, expediţie care a izbutit să cucerească Ierusalimul. Godefroi de Bouillon, unul din conducători, a fost proclamat rege al ierusalimului, dar a refuzat acest titlu. Ierusalimul a fost cucerit in 1099.

[65] Oraş portughez, între Duero şi Minho.

[66] Soţia lui Tereu, rege al Tracici. înşelată de Tereu, ea i-a dat soţului său să mănînce la masă carnea propriului său fiu, Ilis.

[67] *Medeca,* vrăjitoare, fiica regelui Colhidei. Prin vrăjile ei, i-a ajutat lui Iason, conducătorul argonauţilor, să intre în stăpanirea lînei de aur. Părăsită de Iason, Medeea şi-a sugrumat singurâ copiii.

[68] Fiică a lui Nisus, regele Megaridei. îndrăgostită de Minos,si-a ucis tatăl pentru a-i preda lui Minos Megara, capitala regatului. pe care acesta o asedia.

[69] Afirmaţia lui Camoes, potrivit căreia Alfonso I şi-a pus mama în lanţuri, nu are temei istoric.

[70] *Egas Moniz* era *aio* (guvernator) al lui Alfonso I. Actul de eroism descris de Camoes a fost adesea contestat de istorici.
descoperirea tîrzie a unui monument datînd din secolul al XII-lea confirmă însă cele afirmate de poet. De asemenea, în memoriile Academiei din Lisabona, tomul XI, partea I, s-a descoperit o litografie din 1146, reprezentînd mormîntului lui Egas Moniz. Pe cenotaf, ilustrul *aio* poate fi văzut, urmat de familia sa, chiar în momentul în care rostea aceste cuvinte, consemnate de un cronicar spaniol : „Limba mea a greşit, trupul meu trebuie să plătească".

[71] Faimos brigand care devasta Atica. înzestrat cu o putere neobişnuită, acesta încovoia arborii, le apropia vîrfurile şi-i lega între ele pe captivi, sfîrtecîndu-i. Provocîndu-1 la luptă pe Teseu acesta 1-a învins şi 1-a supus la propriul său supliciu.

[72] Unul dintre călăii lui Falaris, tiranul Agrigentului. Perilus a turnat pentru stăpînul său un taur de bronz, în pîntecele căruia era închis cel osîndit la torturi. Sub taur era încins apoi un

foc puternic. Strigătele celui torturat erau asemănătoare cu mugetul taurului. Inventatorul a fost prima victimă a acestei
maşini infernale.

[73] Zopir, ostaş al lui Darius. Pentru a-i ajuta regelui sau să cucerească Babilonul, s-a mutilat şi s-a dus apoi în oras susţinînd că este o victimă a lui Darius. Babilonienii crezîndu-l l-au pus în fruntea oştilor care apărau cetatea, şi în felul aceasta Babilonul a căzut.

[74] *Darius 1,* rege persan, fiu al lui Histaspe (521—486 î.e.n)

[75] Ţinut în Peninsula Iberică.

[76] Pentesileea, regina amazoanelor, fiică a lui Neptun.a luptat împotriva grecilor în timpul asediului Troiei. Pînă la urmă a fost răpusă de Ahile. '

[77] Rîu în Sciţia, pe malurile căruia se spunea că trăiau amazoanele.

[78] Pretinsa arătare a lui . Cristos este pomenită de marea majoritate a istoricilor Spaniei. Important este însă că în urma acestei bătălii, comitatul Portugaliei a devenit un regat de sine stătător.

[79] *Moloşi,* vestiţii cîini puternici ai moloşilor, locuitori din Epir.

[80] Caii. Se spune că Neptun a creat calul, izbind cu tridentul în pămînt.

[81] *Scalabicastrul* sau *Santarem,* capitala Estramadurei portugheze.

[82] Troienii erau numiţi şi dardani. Ulise i-a tras pe sfoara introducînd în cetate calul troian. Legenda spune că Lisabona a fost zidită de Ulise.

[83] Este vorba de o flotă a cruciaţilor, venită din ţările nordice şi îndreptîndu-se pe mare spre Palestina.

[84] Asediul Lisabonei a durat cinci luni.

[85] *Detis,* fluviul Guadalquivir.

[86] Regat întemeiat de vandali în sudul Peninsulei Iberice.

[87] De dincolo de Tage.

[88] Evora.

[89] Aluzie la apeductul de la Evora.

[90] Giraldo-fără-Frică, unul dintre conducătorii portughezilor. '

[91] Localitate în Portugalia, pe care maurii o distruseseră, du-i foc. Alfonso s-a răzbunat asupra oraşului Beja, capitala provinciei cu acelaşi nume.

[92] *Cneius Pompeius,* zis *cel Mare.* A format împreună cu Cezar (care-i era socru) şi cu Crassus primul triumvirat. In anul 54 i.e.n. a intrat în conflict cu Cezar, spijinit fiind de Senat,După lupte îndelungate a fost învins la Farsala (48 i.e.n.). S-a refugiat în Egipt, unde a fost asasinat în urma ordinelor regelui Ptolemeu.

[93] Zeiţa justiţiei şi a răzbunării.

[94] *Tasis,* rîu în Colhida.

[95] Oraş în Egipt, lîngă care Pompei i-a nimicit pe partizani lui Sila.

[96] Este vorba despre constelaţia Păzitorului din emisfera boreală.

[97] Ecuatorul.

[98] *Henioci,* locuitori din nordul Caucazului.

[99] Ţinut în Georgia, unde se spune că argonauţii au găsit lana de aur.

[100] *Capadoci,* locuitorii Capadociei, străveche ţară din Asia Mică, la apus de Armenia.

[101] *Sofeni,* vechi locuitori din Armenia.

[102] Locuitorii unei regiuni muntoase din Asia Mică, în apropiere de Taurus.

[103] Tigrul şi Eufratul.

[104] Oceanul Atlantic.

[105] Sciţii ocupau şi anumite regiuni din Asia Occidental.,.

[106] Sau Hemantia. Ţinut în Macedonia, care include şi Farsala, unde a fost învins Pompei.

[107] *Fernando II de León* (1157—1188). Acesta 1-a făcut intr- adevăr prizonier pe regele Alfonso Enriques al Portugaliei.

[108] Capul Sfîntul Vicenţiu.

[109] In portugheză *alem* înseamnă „dincolo de". Tejo e una dintre denominaţiunile rîului Tage. Ţinutul există în Portugalia sub denumirea de Alemtejo.

[110] Fiul lui Alfonso I.

[111] Guadalquivirul.

[112] Azi capul Spartei, în nordul Marocului.

[113] Este vorba de Tánger.

[114] Anteu, fiul lui Neptun şi al Terei, ucidea pe toţi strainii rătăciţi pe meleagurile sale. Se spune că din craniile celor ucisi a ridicat chiar un templu în cinstea lui Neptun. A fost învins de Hercule, care 1-a ţinut ridicat în aer şi 1-a sugrumat, deoarece dacă l-ar fi lăsat să se atingă de pămînt, Anteu ar fi primit
noi puteri. A rămas ca simbol al puterii pe care o dă pămintul natal.

[115] *Juba II,* rege al Mauritaniei, mort în anul 18 e.n.

[116] *Mir-Almominim,* în limba arabă, *Emir-al-Mumini* înseamnă împărat al dreptcredincioşilor.

[117] Rîu în Portugalia.

[118] *Libitina,* zeiţă italică, reprezentînd moartea, identificata uneori cu Proserpina., Libitina secera vieţile oamenilor dupa plac, fără alegere. De aici expresia latină *ad libitum* — dupa plac.

[119] Flota condusă de Frederic al II-lea Barbarossa (1152- 1190). Frederic Barbarossa a participat la cea de a treia cruciadă şi a murit înecat în Cilicia.

[120] Familie feudală ai cărei descendenţi din ramura lui Hugo al VIII-lea au stăpînit vreme îndelungată Ciprul şi Ierusalimul.

[121] Sultan al Egiptului şi al Siriei (1138—1193).

[122] Camoes consideră sfînt războiul pe care-1 ducea Sancho.

[123] împăratul Nero.

[124] împărat roman între anii 218—222. A introdus la Roma cultul zeului sirian al soarelui, al cărui preot fusese la Emes.

[125] Legendar rege al Asiriei.

[120] Alfonso al IV-lea.

[127] Zis şi cel Liberal. Rege al Portugaliei între 1279—1325.Este întemeietorul Universităţii din Coimbra.

[128] Alexandru cel Mare era vestit prin toleranţa sa.

[129] Minerva era zeiţa înţelepciunii, născută din capul lui Jupiter. Versul este o aluzie la înfiinţarea Universităţii din Coimbra.

[130] Munte în Beoţia, consacrat lui Apolo şi muzelor, asemenea izvoarelor Hipocrene şi Aganipe.

[131] *Epilobium Angustifolium,* plantă din care se pare că romanii împleteau cununi.

[132] Una din cele trei parce ; tăia firul vieţii.

[133] Legendară regină a Asiriei, care a întreprins o expediţie in India.

[134] Popor germanic care trăia pe ţărmul Mării Baltice şi în regiunea Vistulei, începîndu-şi expansiunea în Europa în secolul al III-lea. Versul acesta este o eroare a lui Camoes, întrucît Atila era conducătorul hunilor.

[135] *Moluca,* rîu în nordul Africii.

[136] Goliat, uriaş filistin despre care *Biblia* spune că ar fi trăit pe vremea regelui iudeu Saul. David, rege al iudeilor, l-ar fi învins omorîndu-1 cu o piatră aruncată cu praştia.

[137] Marea.

[138] Caius Marius, general roman (157—86 î.e.n.).

[139] Hanibal.

[140] împărat roman, care a distrus Ierusalimul în anul 70.

[141] Unul din rîurile Infernului.

[142] Profeţii *Bibliei* au susţinut că Ierusalimul va fi distrus .In aşa fel, încît din el nu va rămîne piatră peste piatră.

[143] Ines de Castro, soţia infantului Dom Pedro, femeie celebră prin frumuseţea ei şi nenorocirile pe care a trebuit sa le îndure, a fost asasinată în 1355 de curtezani. Camoes romanţeaza episodul care, sub această formă, este deosebit de popular in Portugalia.

[144] Semiramis care, după cum spune legenda, a fost hrănita de păsări.

[145] Lupoaica, cea care i-a hrănit pe cei doi fraţi gemeni Romulus şi Remus.

[146] Acest atribut al Sciţiei, Camoes 1-a împrumutat fără îndoială de la poetul latin Ovidiu, care a fost exilat şi a murit in regiunea Dobrogei de astăzi. Pentru un meridional, clima acestei regiuni era deosebit de aspră.

[147] Deşert în nord-estul Africii, prelungire a Saharei.

[148] *Polixenia,* fiică a lui Priam, regele Troiei. A fost ucisă de Pirus, fiul lui Ahile, după cum a poruncit umbra acestuia,care li s-a arătat grecilor pe cînd se întorceau din expediţia împotriva Troiei.

[149] Fratele lui Atreu, regele Micenei. Tieste a sedus-o pe soţia lui Atreu şi, drept răzbunare, acesta i-a servit la masa în timpul unui banchet, trei din propriii săi copii. Atreu a fost ucis la rîndul său de un fiu al lui Tieste, Egist.

[150] In apropiere de Coimbra mai există şi azi acest izvor,purtînd numele de „Izvorul dragostelor".

[151] în acea vreme şi în Spania domnea un rege cu acelaşi nume. Atît regele spaniol cît şi cel portughez au primit atributul de „cel Crud" datorită asprimii cu care-i pedepseau pe răufăcători.

[152, 153] Doi dintre membrii triumviratului, format din Lepidus, Antoniu şi Octavian la sfîrşitul secolului I î.e.n. Lepidus şi Antoniu au semnat între ei un pact de extrădare a duşmanilor.

[154] Hercule, care era nepotul lui Alceu, fiul lui Perseu,învingătorul Meduzei şi întemeietorul Micenei.

[155] Rege semilegendar al Atenei, a ucis Minotaurul, monstrul jumătate om, jumătate bou, care teroriza insula Creta, deoarece se hrănea cu carne de om.

[156] *Fernando I,* rege portughez (1367—1383). îndrăgostit de Eleonora Telles, care era căsătorită cu Joan Laurent da Cunha, l-a forţat pe acesta să divorţeze.

[157] Troienii. Homer considera că răpirea Elenei a fost cauza izbucnirii războiului troian.

[158] Rege al iudeilor, 1-a obligat pe un general al său, pe nume Uriaş, să-i cedeze soţia. Cuprins de remuşcări, se spune ca s-a căit în cei peste 150 de psalmi pe care i-a scris.

[159] Rege al Romei (510 î.e.n.), fiu al lui Tarquiniu Superbul, A necinstit-o pe Lucreţia, virtuoasă matroană romană, care s-a sinucis. Această fărădelege a provocat căderea monarhiei la Roma.

[160] *Claudius Apius,* membru al decemviratului roman (451 i.e,n.), a vrut s-o facă sclavă pe Virginia, fiica centurionului Virginiu. Virginiu şi-a ucis fiica, şi poporul s-a răsculat, provocînd demisia decemvirilor. Claudius a fost aruncat în închisoare, unde s-a sinucis.

[161] Legenda biblică spune că tribul a fost nimicit, ca pedeapsă pentru orgiile la care se dedau unii dintre membrii săi cu o femeie din tribul Levi.

[162] Soţia lui Abraham, pe care unul dintre faraonii Egiptului a vrut s-o seducă. Fără să specifice care a fost pedeapsa faraonului, *Biblia* menţionează că „Domnul a lovit cu mari urgii pe Faraon şi casa lui, din pricina nevestei lui Abraham". *(Geneza, ca*p. 12 vers. 17).

[163] Sichemul era un vechi oraş în Palestina, al cărui rege a necinstit-o pe Dina, fiica lui Iacob şi, cu toate că, după aceea,el a vrut s-o ia în căsătorie, ca răzbunare fiii lui Iacob i-au ucis prin vicleşug pe toţi bărbaţii din cetate şi au jefuit oraşul. (*Geneza,* cap. 34). .

[164] Regină a Lidiei care s-a căsătorit cu Hercule, după ce 1-a facut să se îmbrace în

veşminte femeieşti şi să toarcă la picioarele sale.

165 *Alcmena* era mama lui Hercule.

166 Hanibal, care s-a îndrăgostit de o tînără sclavă din Apulia.

Cîntul IV

1 *Dom Joan 1 cel Mare* era fiu natural al lui Pedro I.

2 Eleonora Telles 1-a ales drept favorit pe contele Joan Fernando Andeiro. Acesta a fost sugrumat în incinta palatului regal de carte infantul Dom Joan şi partizanii săi.

3 Fiul lui Hector, aruncat din vîrful unui turn după cucerirea Troiei. La fel a fost omorît şi Dom Martinho, episcopul Lisabonei.

4 Conform opiniei unor istorici spanioli, Brigus, primul rege al Castiliei, a dat numele său provinciei Burgos.

5 *Fernando 1,* rege al Castiliei şi Leonului (1035—1065).

6 Nu este altul decît vestitul Cid.

7 Andaluzienii. Vezi cîntul III, n. 86.

8 Cadiz.

9 Tirtenii, locuitori de origine feniciană ai oraşului Tir din nordul Libiei. Azi Sur. Oraşul era vestit mai ales prin comerţul cu purpură. Dezvoltîndu-şi comerţul, tirienii s-au aşezat şi la Cadiz.

10 Unul dintre apostoli, care s-a lepădat de Cristos în săptămîna patimilor.

11 *Dom Nuno Alvarez Pereira,* conetabil al regatului Portugaliei, una dintre cele mai ilustre figuri ale istoriei ţării.

12 Fraţii lui Dom Nuno — Dom Diego şi Dom Pedro — erau de partea Castiliei.

13 Nuno le aminteşte portughezilor lupta de la Valdevez, unde Dom Alfonso Enriques, încă infante, a pus pe fugă armata Castiliei. Lupta i-a costat pe castilieni atîţia morţi, încît locul unde s-a dat bătălia a fost numit „Campo de Matanca" — Cîmpia Măcelului.

14 Vezi cîntul III.

15 Astăzi Canossa. Localitate în Apulia (Italia), unde s-au adunat resturile armatei romane învinse de Hanibal în lupta de la Canae.

16 *Publius Cornelius Scipio,* supranumit *Africanul,* învingătotorul de mai tîrziu al lui Hanibal, i-a împiedicat pe compatrioţii săi să se predea cartaginezilor.

17 *Javelină,* un fel de suliţă scurtă.

18 *Xerxe I,* rege al Persiei (486—465 î.e.n.), fiul lui Darius I,a cucerit Egiptul, apoi a invadat Atica.

19 Atila.

20 Eroare istorică, întrucît Conte de Abrantes a fost nu Antao, ci Alvaro Vaz de Almada.

21 *Artabrul,* promontriul Ortegal, în Galicia. Imitaţie după Vergiliu. '

22 Aluzie la războaiele civile din Roma.

23 La fel ca şi Sertoriu (vezi cîntul I, n. 39), generalul roman Coriolan şi patricianul Catilina s-au ridicat împotriva Romei.

24 Identificat cu Pluton, zeul Infernului.

25 Oraş pe coasta Africii, în faţa Gibraltarului.

26 Vast ţinut în Africa de Nord.

27 Şapte coline din Masilia, cărora portughezii le spuneau „Şapte fraţi", din cauza înălţimii lor aproape egale.

28 *Stix* — unul din rîurile Infernului.

29 In original : de Santiago. Ordin cavaleresc şi religios spaniol, înfiinţat la sfîrşitul secolului al XII-lea.

30 Ordin religios şi militar înfiinţat de Sf. Raimond în secolul al Xll-lea, pentru a apăra

Calatrava împotriva maurilor. Cavalerul de Santiago nu figurează printre cei căzuţi în lupta de la Aljubarrota, iar Cavaler de Calatrava era Dom Pedro Alvarez, fratele lui Nuno).

[31] Andaluzia.

[32] Aluzie la căsătoria prinţeselor Filipa şi Constanţa de Lancaster, respectiv cu Dom Joan I al Portugaliei şi Don Henrique al III-lea al Castiliei.

[33] Mahomet.

[34] Contele Julian, guvernatorul Ceutei, predase oraşul maurilor, uşurîndu-le astfel pătrunderea în Peninsula Iberică (anul714).

[35] Rege al Portugaliei între 1433—1438.

[36] E vorba de Fernando, fiu al lui Joan I. In urma unej bătălii cîştigate de mauri la Tanger, a ajuns ostatic în mina acestora, care au cerut ca preţ de răscumpărare oraşul Ceuta.Fernando a refuzat însă şi a rezistat timp de şase ani celor mai cumplite torturi. De acesa a fost supranumit „cel Sfînt".

[37] *Codrus* sau *Codros,* ultimul rege al Atenei, secolul al Xl-lea î.e.n. Legenda spune că, ascultînd de oracol, s-a lasat ucis pentru a-şi salva ţara în faţa asediului dorienilor.

[38] Consul roman (267 şi 216 î.e.n.). A fost luat prizonier de cartaginezi în timpul primului război punic. După ce şi-a dat cuvîntul de onoare că se va reîntoarce la Cartagina, a fost trimis la Roma pentru a mijloci un schimb de prizonieri. Şi cu toate că romanii înclinau pentru schimb, Regulus i-a convins
să nu accepte şi s-a reîntors la Cartagina, unde îl aşteptau supliciile cele mai cumplite. .

[39] Conform legendei, cei trei decii (tatăl, fiul şi nepotul) şi-au sacrificat viaţa pentru salvarea patriei.

[40] Patrician roman, care s-a aruncat într-o prăpastie, pentru a-şi salva ţara.

[41] *Alfonso al V-lea,* zis şi *Ajricanul* (1438—1481). A luptat împotriva maurilor în Africa şi împotriva Spaniei. In timpul domniei sale, portughezii au descoperit Guineea.

[42] Apelativ al lui Hercule, care poposea foarte des în regiunea Peloponesului, la Tirint. Alfonso a ajuns în regiunea Hesperidelor, probabil Canarele de astăzi, unde se aflau, după credinţa celor vechi, grădinile cu merele de aur.

[43] Rege al Spaniei (1452—1516), zis şi Ferdinand Catolicul.

[44] Viitorul Joan al II-lea (1481—1495).

[45] Se pare că în timpul luptei care s-a desfăşurat la Toro, trupele conduse de Joan au repurtat victoria, pe cînd cele comandate de Alfonso au fost înfrînte.

[46] în anul 42, aproape de Filipos, în Macedonia, în lupta împotriva lui Brutus şi Casius, Octavian a fost învins de Brutus, în timp ce Antoniu îl învingea pe Casius. Dar Brutus se sinucide, şi astfel este răzbunat Cezar, ucis de conjuraţii din rîndul cărora făcuse parte şi Brutus.

[47] Vezi cîntul III, n. 48.

[48] A fost ucis la debarcarea în Pelusium, după ce a fost învins la Farsala.

[49] *Memfis,* străveche capitală a Egiptului, întemeiată de Menes.

[50] Nume dat de cei vechi Mării Indiei şi apoi Mării Roşii, legenda biblică spune că în timpul exodului, Moise a făcut ca apele mării să se dea in laturi, deschizînd drum iudeilor.

[51] Vezi cîntul I, n. 12.

[52] Oraş din Arabia antică, în regiunea Yemenului de astăzi,vestit prin mirodeniile sale.

[53] Nume dat diferitelor regiuni ale Arabiei

[54] Strîmtoarea Ormuz, la intrarea în Golful Persic, unde spune legenda că oamenii ar fi încercat să construiască Turnul Babel.

[55,56] Regiuni ale Persiei.

[57] *Manoel I,* rege al Portugaliei (1495—1521). Sub domnia lui, acţiunea de descoperire şi colonizare a unor noi teritorii a luat o deosebită amploare.

[58] Urmărită de Alfeu, zeul rîului cu acelaşi nume, nimfa Aretuza a fost preschimbată de

Diana într-o fîntînă din insula Ortigia (Siracuza). Zeul, nevrînd să renunţe la ea, a traversat marea şi şi-a unit apele cu ale fîntînii.

[59] Tiran al Micenei. Vrînd să-1 piardă pe Hercule, i-a dat sarcini deosebit de grele, dintre care unele sînt amintite de Vasco da Gama.

[60] în Infern. Hercule a coborît şi pe tărîmul celălalt, pentru a-1 elibera pe Teseu.

[61] Fratele lui Vasco da Gama ; a comandat vasul Sf. Rafael.

[62] Lisabona.

[63] Corabia pe bordul căreia a pornit Iason în căutarea lînei de aur. A fost preschimbată de Minerva în stea.

[64] Belem, în prezent cartier din Lisabona, pe atunci o aşezare de lingă capitală. La început numele localităţii a fost Bethleem, după locul unde s-a născut Cristos. Aici infantele Dom Enrique construise o manastire in cinstea sf. Fecioare din Bethleem.

[65] Urmaşii lui Adam.

[66] Prometeu.

[67] Este vorba de Icar.

[68] Eridanul vechi, sau rîul Po de astăzi.

Cîntul V

[1] Perifrază menită să precizeze data la care a început călătoria lui Vasco da Gama. Soarele intra în constelaţia Leului. *Nemeea* — Vale în Argolida, unde leul pe care 1-a ucis Hercule făcea ravagii. Soarele intră în constelaţia Leului în luna iulie. *A şasea vîrstă milenară* — timpul scurs după presupusa naştere a lui Cristos. Conform sistemului lui Ptolomeu, căruia Camoes îi este mereu consecvent, nu pămîntul, ci soarele efectuase 1 400 + 97 mişcări de revoluţie. în consecinţă, data plecării lui Vasco da Gama spre Indii este 8 iulie 1497.

[2] Infantele Dom Enriques, fiul lui Joan I, fusese un marinar îndemînatic şi cutezător. Camoes vrea să spună că lui îi datora Portugalia progresul construcţiilor navale şi al artei navigaţiei.

[3] în limba portugheză *madeira* înseamnă pădure.

[4] Insulele în care Venus avea temple.

[5] *Azenegi = berberi,* grup etnic din regiunile muntoase ale Africii de Nord.

[6] Aluzie la struţi, despre care se credea că pot digera şi fierul.

[7] Tropicul Cancerului.

[8] Faeton.

[9] Insulele Capului Verde,

[10] Nigeria.

[11] Provincie şi populaţie de culoare în nordul Senegalului.

[12] Fluviu în Africa Centrală.

[13] Insulele unde trăiau Gorgonele, trei surori care foloseau toate trei un singur ochi. Aici : Arhipelagul Bijagos.

[14] Meduza, una dintre Gorgone, din ale cărei picături de sange s-ar fi născut în Libia mulţi şerpi.

[13] Nigerul.

[16] Insula Sf. Toma (în portugheză Sao Tome).

[17] Fluviul Congo.

[18] Crucea Sudului, care la fel ca Steaua Polară, în emisfera boreală, este de mare folos navigatorilor la sud de ecuator.

[19] în regiunile intertropicale, soarele trece de două ori pe la zenitul fiecărui loc.

[20] *Hera,* soţia lui Jupiter. Cei vechi, care nu văzuseră niciodată dispărînd Ursa Mare, îşi închipuiau că Hera obţinuse de la Tethis promisiunea ca această constelaţie să nu coboare

niciodată în mare.

[21] Focul Sfintului Elm, coamă luminosă care apare uneori in vîrful catargelor corăbiilor, anunţînd sfîrşitul furtunii. Fenofemenul se produce din cauza vaporilor sulfuroşi care, comprimaţi de presiunea norilor, cînd scapă se reunesc în aer.

[22] Luna, conform sistemului lui Ptolomeu, este o planetă . întreaga octavă precizează că flota se afla pe drum de cinci luni.

[23] Golful Sfînta Elena, numit de portughezi astfel, pentru că au ajuns acolo în ziua de Sfînta Elena.

[24] Tropicul Capricornului, la sud de ecuator.

[25] Cercul polar sudic.

[26] Ciclopul mîncător de oameni, care i-a devorat lui Ulise cîţiva tovarăşi. Ulise 1-a făcut inofensiv, îmbătîndu-1 şi apoi scoţîndu-i singurul ochi.

[27] Din Colhida. Lîna de aur a argonauţilor.

[28] Statuia lui Apolo din insula Rodos. Era considerată una dintre cele şapte minuni ale lumii.

[29] In sensul de corăbii străine.

[30] Cea de a doua expediţie spre India, condusă de Pedro Alvarez Cabrai. Din cauza unei furtuni neaşteptate, patru dintre vasele sale au naufragiat în regiunea Capului Bunei Speranţe şi au luat atît de multă apă, încît marinarii se credeau pierduţi. Dar teama a fost mai mare decît primejdia reală. Unul dintre aceste vase era condus de Bartolomeo Diaz, cel care descoperise în 1496 Teribilul Promontoriu, numit mai tîrziu Capul Bunei Speranţe, şi care a murit în timpul furtunii descrise aici,

[31] E vorba de Dom Francisco de Almeida, primul vicerege al Indiilor, care a pierit luptînd împotriva cafrilor, în regiunea Capului Bunei Speranţe.

[32] Manoel de Sousa Sepulveda, revenind din India, a naufragiat împreună cu soţia sa la Capul Bunei Speranţe.

[33] *Al patimilor* — sau al *furtunilor.* Numele vechi al Capului Bunei Speranţe.

[34, 35, 36] Vestiţi geografi ai antichităţii.

[37, 38, 39] Numele unor titani care, după legendă, s-au răsculat împotriva zeilor.

[40] Thetis, mama lui Ahile.

[41] Una dintre soţiile lui Neptun.

[42,43] împreună cu Eoo şi Eton, cei patru cai care trăgeau carul soarelui.

[44] Unul dintre păstorii din prima eglogă a lui Vergiliu.

[45] Insula Susita Cruz, unde se oprise Bartolomeo Diaz.

[46] portul Sofala se află într-un golf, la sud de gura fluviului Zambezi.

[47] Este patronul marinarilor. ,

[48] Zambezi.

[49] Arhanghelul Rafael, care 1-a sfătuit pe fiul iudeului Tobia, din tribul Neftali, cum să-i redea tatălui său vederea.

[50] Apelativ al zeiţei răzbunării Nemesis, care avea un templu în oraşul Ramnus din Atica.

[51] Scorbutul.

[52] Apa fîntînei Aganipe, care-i inspira pe poeţi.

[53] Fiecare din aceste oraşe susţineau că ar fi fost locul de baştină al lui Homer.

[54] Vergiliu.

[55] Ausonia este înţeleasă aici în sens de Italia.

[56] Afluent al rîului Po, care trece prin Mantua.

[57] Locuitori ai insulei Ismaros, spre care furtuna a mînat corăbiile lui Ulise în timpul peregrinărilor sale.

[58] în *Odiseea* se arată că Ulise a nimerit în ţara lotofagilor, a mîncătorilor de lotus, aflată

pe undeva pe coasta de nord a Africii. Acela care mînca această plantă îşi pierdea memoria.
59 Enea, pe cînd naviga dinspre Sicilia spre coasta de apus a Italiei, şi-a pierdut pilotul, pe Palinur.
60 Cînd Ulise a plecat din insula Eolia, Eol — zeul vînturilor — i-a dăruit un burduf cu vinturi. în acest burduf nu se afla însă vîntul care i-ar fi fost prielnic navigaţiei. în timp ce Ulise dormea, tovarăşii săi au deschis burduful, crezînd că Ulise avea înăuntru aur şi argint.
61 Apelativ al lui Apolo, care participa din patru în patru ani la grandioasele sărbători numite Delii, în insula Delos.
62 General atenian (525—460 î.e.n.), învingătorul lui Xerxe la Salamina.
63 General atenian, învingătorul perşilor la Maraton.
64 Lira lui Vergiliu.
65 Eroul îndrăgostit de lira lui Vergiliu a fost Octavian August, care a ştiut să-1 răsplătească pe poet.
66 Octavian August compunea şi el versuri.
67 Aluzie la *De bello gallico* a lui Cezar.
68 *Scipio Africanul.* Distrugătorul Cartaginei în anul 146 i.e.n. După o tradiţie, ar fi colaborat la comediile lui Terenţiu.
69 Alexandru Macedon preţuia deosebit de mult epopeile lui Homer.

Cîntul VI
1 După credinţa celor vechi, Tifeu, unul dintre titanii care s-a răsculat împotriva lui Jupiter, a fost îngropat sub vulcanul Etna, în nord-estul Siciliei (vezi şi nota 53, cîntul I).
2 Ca urmare a unei dispute dintre Minerva şi Neptun, care-şi arogau dreptul de a-şi da numele cetăţii Atena, Neptun le-a dăruit oamenilor calul, iar Minerva (Palas-Atena) măslinul.
3 Divinitate marină, fiu al lui Neptun şi al Salaciei.
4 Diana sau luna.
5 Conform legendei mitologice, Troia, numită şi Dardania, a fost întemeiată de Neptun. Aluzie la faptul că Troia era port.
6 Neptun este identificat în acest vers cu Okeanos, părintele titanilor, fiul ui Uranus şi al Geei.
7 Fiică a Cerului şi a Pămîntului.
8 *Amfitrita* — una dintre soţiile lui Neptun. La început fugise de el, refuzîndu-i dragostea. Neptun a trimis pe urma ei un delfin, care a convins-o să-şi schimbe hotărîrea.
9 Sau *Atamante.* Rege al Tebei. Din dragostea lui cu Ino, fiica lui Cadmus, s-au născut doi copii : "Learc şi Melicerte, Junona 1-a făcut pe Atamas să se îndoiască de paternităţi Intr-un acces de furie, Atamas îl ucide pe Learc. Atunci Ino 1-a aruncat pe Melicerte într-o căldare cu apă fiartă, iar ea s-a azvîrlit în mare, lîngă Corint. Transformaţi de Neptun în zei marini, ea a primit numele de Leucoteea, iar Melicerte pe acela de Palemon.
10 *Panopeea,* una dintre nereide.
11 Pescarul beoţian Glaucos. Prinzînd nişte peşti şi văzîndu-i cum se zbat pe iarba pe care fuseseră aruncaţi, a crezut că se zbat din pricina unor proprietăţi miraculoase ale ierburilor. Drept urmare, a mîncat şi el din iarbă şi s-a aruncat în mare, unde a fost primit printre zeii mării. S-a îndrăgostit de
Scila, care însă i-a refuzat dragostea. Atunci el a cerut ajutorul vrăjitoarei Circe, dar aceasta, în loc să trezească în inima Scilei dragoste pentru Glaucos, s-a îndrăgostit ea de el şi a preschimbat-o pe Scila în monstru.
12 Eol era nepotul lui Hipotes.
13 Una dintre Furii.
14 John, duce de Lancaster. Fiu al lui Eduard al III-lea,regele Angliei, şi tată al soţiei

regelui Dom Joan I al Portugaliei.

15 Oraşul Porto, de la care se spune că Portugalia şi-ar fi luat numele.

16 *Catargă,* ambarcaţiune cu catarge.

17 Afluent al Oxului sau Amu-Dariei, scăldînd vechiul ţinut asiatic Bactria (capitala Bactra), între Turkestan şi Persia.

18 Berbecul cu lîna de aur.

19 *Estocadă,* lovitură care se dă cu vîrful spadei, sau rana produsă de o asemenea lovitură.

20, 21 Consuli romani, care au luptat cu succes împotriva galilor.

22 *Scotă,* parîmă cu ajutorul căreia se manevrează pînzele unei corăbii.

23 *Trincă,* pînză triunghiulară care se ridică în faţa arborelui-trinchet.

24 Firmamentul.

25 *Alcion,* zburătoare fabuloasă, despre care se spunea că nu-şi face cuibul decît pe o mare liniştită. Era considerată semn bun, vestind sfirşitul furtunii. în aceste păsări au fost schimbaţi Alciona, fiica lui Eol, şi soţul său Ceix, rege în Trahis.

26 Vulcan era şchiop, deoarece cînd s-a născut, fiind foarte urît, Jupiter 1- a aruncat pe pămînt, schilodindu-1.

27 Aluzie la versiunea mitologiei greceşti asupra potopului,conform căreia s-ar fi salvat numai Deucalion şi soţia sa, Pira ;pentru a repopula pămîntul, ei aruncau în aer pietre, care pe loc se transformau în oameni.

28 Unul dintre apostoli, care a naufragiat în timpul unei călătorii în drum dinspre Palestina spre Roma.

29 Două golfuri pe coasta mediteraneană a Africii, deosebit; de primejdioase pentru navigaţie.

30 Noe, conform *Bibliei,* este al doilea om care a populat pămîntul, primul fiind Adam.

31 *Acroceraunieni,* lanţ de munţi de-a lungul coastei Epirului, terminaţi la nord printr-un promontoriu temut de navigatori.

32 Luceafărul sau Venus.

33 Orion era un vînător care a fost preschimbat în constelaţie. Intrucît era aducător de ploi şi furtuni, Venus fuge de el.

34 Fiica unui rege al Atenei, iubită de Boreas.

35 *Galateea,* una dintre nereide.

36 Platformă fixată de catarg, folosită ca post de observaţie sau ca loc de unde se manevrează pînzele.

37 Oraş pe coasta occidentală a Indiei, astăzi Kozhikode.

Cîntul VII

1 Biserica catolică.

2 Biserica.

3 Papa se consideră urmaşul apostolului Petru pe pămînt. Camoes se referă la războaiele religioase din Germania, cărora a trebuit să le facă faţă Carol Quintul (1519—1555). Acesta a fost nevoit să recunoască Reforma lui Luther prin Acordul da la Augsburg (1555). Camoes vrea să spună aici că majoritatea războaielor sale, Carol Quintul le-a purtat pe teritoriul Europei.

4 *Henric al VlII-lea,* rege al Angliei (1509—1547) a rupt relaţiile cu biserica catolică. Istoria îl cunoaşte ca pe un monarh inteligent, intrepid dar foarte crud. îşi luase şi titlul de rege al Ierusalimului.

5 *Francisc I,* rege al Franţei (1515—1547). Pentru a lupta împotriva lui Carol Quintul, nu a pregetat să se alieze cu Soliman Magnificul.

[6] *Cinif,* veche denumire a unui rîu din nordul Africii.

[7, 8] *Ludovic al IX-lea* şi *Carol cel Mare.*

[9] Fiu al lui Agenor, rege al Feniciei. Vrind să aducă un sacrificiu în cinstea Minervei, i-a trimis pe cîţiva dintre tovarăşii săi după apă, la o fîntînă din apropiere. Fîntîna era însă păzită de un dragon, care i-a ucis. La sfatul Minervei, Cadmus a omorît dragonul şi a semănat în pămînt dinţii monstrului. Din aceşti dinţi au luat naştere oameni înarmaţi, care s-au decimat între ei, în afară de cinci care l-au ajutat pe Cadmus să întemeieze Teba.

[10] Alt apelativ al zeiţei discordiei, Erinis.

[11,12] Rîuri în Lidia, ţinut din Asia Mică.

[13] Ţinut pe coasta occidentală a Indiei, în provincia Decan.

[14] Ramură a munţilor Himalaia.

[13] Himalaia.

[16] Este vorba despre fluviile Gange şi Ind, care îşi au izvoarele relativ aproape unul de altul, pe versanţii munţilor Himalaia.

[17] Prin marea indică poetul înţelege marea din jurul Indici,adică atît Marea Arabiei, cît şi Marea Bengal.

[18] *Palani,* locuitori ai oraşului Patna, capitala statului indian Bihar, pe Gange,

[19] *Delii,* locuitorii oraşului Delhi.

[20] Locuitori ai ţinutului Decan, parte peninsulară a Indiei, la sud de munţii Vindhya.

[21] Numele unor locuitori de pe cursul inferior al Gangelui.

[22] *Cambaia,* azi *Guzarate,* ţinut în India Occidentală (Peninsula Kattivar), în jurul Golfului Oman.

[23] Rege al ţinutului Sapta Sindhava din Pundjab. A domnit în perioada în care ţara a fost cucerită de Alexandru Macedon. Alexandru Macedon 1-a făcut prizonier pe malurile fluviului Hydaspe.

[24] Ţinut la sud de Decan.

[25] Lanţ de munţi în Decan.

[26] Nume purtat de suveranii oraşului Calicut.

[27] După o legendă, Anteu ar fi întemeiat Tangerul. Moncaide, maurul care a fost interpretul lui Vasco da Gama, era (originar din Tunis şi se afla la Calicut. Moncaide le-a fost de mult folos portughezilor şi s-a întors cu ei în Portugalia, unde ,s-a. şi creştinat.

[28] Soţia lui Orfeu. Orfeu trăia pe muntele Rodope, în Tracia.

[29] Există mai multe păreri asupra timpului în care ar fi domnit acesta.

[30] *Samariteni,* locuitori ai ţinutului Samaria, din Palestina, Iudeii nu aveau voie să întreţină legături de prietenie cu oa-f meni de alt neam sau de altă credinţă.

[31] Pitagora a călătorit multă vreme prin India pentru a studia doctrina înţelepţilor ţării ; el a fost primul care a primit numele de filozof (prieten al înţelepciunii).

[32] *Himera,* monstru fabulos cu corpul jumătate leu, jumătate capră şi coada de dragon. A fost ucis de Belerofon, călare pe Pegas.

[33] Apelativul acordat de Camoes este un pleonasm. Amon este zeul suprem al Egiptului, identificat la greci cu Zeus, iar la romani cu Jupiter. Amon era adorat sub forma boului Apis.Avea un majestuos templu în Libia.

[34] Primul rege legendar al Latiumului. Deoarece 1-a primit bine pe Saturn, care fusese alungat din cer, acesta i-a dăruil harul de a putea cunoaşte atît trecutul cit şi viitorul. Din pricina acestei duble facultăţi, romanii şi-1 reprezentau cu două feţe.

[35] Titan, fiu al Cerului şi al Pămîntului. Avea 50 de capete şi 100 de braţe. Poseidon 1-a aruncat în mare, iar Jupiter 1-a ferecat în lanţuri sub Etna, împreună cu ceilalţi titani.

[36] Divinitate egipteană reprezentată cu cap de şacal.

[37] întreaga octavă se referă la închipuita cucerire a Indiei de către Bachus. Tirsa împodobită cu iederă este însemnul luiBachus.

[38] Semiramis, legendară regină a Asiriei şi a Babilonului,căreia i se atribuie construirea grădinilor suspendate şi întemeierea Babilonului.
[39] Este vorba despre expediţia în India a lui Alexandru Macedon, care era fiul lui Filip.
[40] Betel, plantă aromată care se mestecă.
[41] General roman, învingător al lui Hanibal.
[42] Filozof grec (341—270 î.e.n.), a cărui doctrină consideră plăcerea drept supremul bine. Epicur înţelege însă prin plăcere cultivarea spiritului şi practicarea virtuţii. Datorită unei false interpretări, expresia de „epicurean" este astăzi înţeleasă în sensul de om care caută plăcerea simţurilor sau chiar satisfacţii gastronomice.
[43] în octavele care urmează, Camoes face aluzie la un naufragiu căruia i-a căzut chiar el victimă. Corabia pe care călătorea trecuse de coastele Cochinchinei şi se pregătea să intre în golful Siam, cînd o furtună năprasnică a zdrobit vasul de coastă. Camoes a izbutit să se salveze, salvînd în acelaşi timp
şi manuscrisul *Lusiadei.*
[44] *Canaceea* era fiica lui Eol, care, aflînd de relaţiile incestuoase dintre Canaceea şi fratele ei Macareu, îi trimite Canaceei o spadă cu care să se sinucidă.
[45] Ezechiel, profet biblic căruia, Dumnezeu i-ar mai fi dăruit 15 ani de viaţă. .

Cîntul VIII

[1] în sensul de paradis terestru. Eliseul era paradisul grecilor şi al romanilor.
[2] Insignele legiunilor romane.
[3] Rege al Epirului, celebru prin luptele sale împotriva romanilor. Medicul lui Pirus i-a promis generalului roman Fabricius că-şi va otrăvi regele, dar Fabricius 1-a întemniţat şi 1-a trimis înapoi în Epir, să fie pedepsit de Pirus (secolul al III-lea î.e.n.).
[4] Pasăre consacrată lui Jupiter ; era brodată pe drapele.
[5] Jurămîntul pe Stix era cel mai important printre zei.
[6] Din Portugalia propriu-zisă.
[7] Espurius Postumius care, în timpul celui de al doilea război al Romei împotriva samniţilor, a fost surprins împreună cu armata sa în defileul Caudium şi silit să treacă împreună cu ostaşii săi pe sub bolta formată de lăncile samnite (321 î.e.n.).
[8] Episodul amintit aici nu este confirmat de istorie.
[9] Cavaler cruciat care a murit în timpul asediului Lisabonei. Legenda spune că alături de mormîntul lui a răsărit un palmier făcător de minuni.
[10] Stareţ la biserica Santa Cruz din Coimbra. L-a ajutat pe Alfonso I în lupta împotriva maurilor.
[11] Mem Moniz, fiul lui Egas Moniz.
[12] *Giraldo* fără Frică. Trecuse iniţial de partea maurilor, dar şi-a răscumpărat greşeala, uşurîndu-le portughezilor cucerirea Evorei.
[13] *Don Pedrr Fernanăez de Castro,* gentilom spaniol care trecuse de part. a maurilor, a fost învins de portughezul Martin Lopez.
[14] Episcopul Lisabonei, *Dom Mateo,* care a cucerit de la mauri oraşul Alcacer do Sal.

[15] în timpul unui scurt armistiţiu între portughezi şi mauri, şapte portughezi au plecat la vînătoare. Maurii au profitat de acest fapt pentru a-i ataca mişeleşte. Drept răzbunare, Dom Paio Peres Correa a cucerit Tavila.
[16] Cavalerii rătăcitori *Goncalo Rodrigves Ribeiro, Vasco Anes* şi *Fernăo Martins do Santarem.*
[17] *Belona,* zeiţa latină a războiului.
[18] *Dom Nuno Alvarez Pereira.*

[19] Al doilea rege legendar al Romei (secolele VIII—VII î.e.n.).

[20] *Pero Rodrigues,* care a învins doi *comendadori* (purtători de ordine militare sau religioase) ce jefuiseră turmele din regiunea Evorei. Tot el 1-a eliberat pe prietenul său Alvaro Goncalves Coitado din mîinile *comendadorilor* care-1 duceau spre Olivenca.

[21] Paio *Rodrigues Marinho,* care î-a prins în mod laş pe Gil Fernandes, trimis de Cavalerul de Avis, pentru a-1 convinge să treacă de partea acestuia. Gil Fernandes şi-a recîştigat libertatea şi 1-a ucis în luptă pe Paio Rodrigues.

[22] Localitate în Spania, în ţinutul Badajoz. Pătrunzînd în Xeres, Gil Fernandes a adus în Portugalia turme şi prizonieri,punîndu-i pe fugă pe castilienii care i s-au împotrivit.

[23] Partizan al lui Dom Joan I, care a atacat o flotă castiliană, pierzîndu-şi viaţa, dar salvînd galerele portugheze.

[24] Aluzie la faptele lui Martin Vasques da Cunha împotriva a 400 de spanioli.

[25], [26] Dom Pedro s-a făcut cunoscut prin fapte de arme în luptele împotriva turcilor, iar Dom Enriques prin sprijinul dat dezvoltării navigaţiei.

[27] *Dom Pedro de Menezes,* primul guvernator al Ceutei.

[28] *Dom Duarte de Menezes,* fiul lui Dom Pedro de Menezes,care a salvat cu preţul vieţii sale viaţa regelui Dom Alfonso al V-lea.

[29] Termen impropriu pentru ghicitorii din India. Aruspicii erau preoţi romani care ghiceau viitorul în măruntaiele animalelor.

[30] Epitet pentru Venus, derivat din numele unui izvor din Beoţia, consacrat graţiilor.

[31] Tropicul Capricornului.

[32] Toate sînt constelaţii din emisfera australă.

[33] Ursa Mare sau Carul Mare.

[34] *Cală,* fundul unei corăbii, unde se depozitează mărfurile.

[35] Văzînd că nu mai poate salva cetatea, Priam, regele Troiei, l-a dat pe fiul său Polidor în grija lui Polimnestor, regele Traciei. Polidor a luat cu el în Tracia mulţi bani. Polimnestor 1-a ucis însă pe Polidor şi a pus mîna pe bani.

[36] Rege al Argosului. Aflînd de la un oracol că fiica sa Danae va avea un fiu care-1 va ucide, a închis-o pe Danae într-un turn de bronz, dar Jupiter a pătruns la ea sub forma unei ploi de aur,şi astfel Danae 1-a zămislit pe Perseu.

[37] Cînd sabinii au năvălit asupra Romei, fiica guvernatorului Capitoliului, pe nume Trapcia, s-a înţeles cu un general inamic să-i deschidă porţile cetăţii, în schimbul brăţărilor şi inelelor de aur ale sabinilor. Odată intraţi în cetate, aceştia au ucis-o pe Trapcia, înăbuşind-o sub greutatea podoabelor pe care le-au azvîrlit asupra ei.

Cîntul IX

[1] *Ptolemeu Filadelful,* rege al Egiptului (285—247 î.e.n.).

[2] Reamintim că poetul numeşte mauri sau sarazini pe toţi necreştinii.

[3] *Cabestan,* dispozitiv folosit pentru acţionarea vaselor în deplasări scurte.

[4] Odgonul cu care se leagă vasul de chei.

[5] *Levier,* pîrghie de manevră.

[6] Aici, în sensul de hinduşi, adică oameni cu pielea de culoare închisă.

[7] *Muscad,* arbore cu frunze şi fructe aromate (nucşoare).

[s] Aluzie la faptul că Moncaide s-a creştinat.

[9] Enea.

[10] Versul se referă la legenda reginei mitologice Didona.Fugind din ţara ei, aceasta a ajuns pe coastele Africii, unde era rege Iarbas. Intrucît Iarbas n-o lăsa să se aşeze împreună cu ceata ei în ţinuturile sale, Didona i-a cerut să-i lase doar un loc cît poate cuprinde o piele de bivol. Tăind pielea de bivol

în fîşii înguste, ea a înconjurat un teritoriu destul de mare, pe care a zidit oraşul Cartagina.
11 Nimfă preschimbată de Cupidon în porumbiţă, deoarece aceasta a ajutat-o pe Venus să culeagă mai multe flori decît el,în cursul unei întreceri.
12 Lanţ de munţi în Creta.
13 Aluzie la regele Dom Sebastian, care se părea că avea repulsie faţă de căsătorie.
14 *Filautia,* egoismul.
15 Fiica lui Milet, care s-a îndrăgostit de fratele ei Caunus.
16 Este vorba de Mira, fiica lui Ciniras, cunoscută prin dragostea incestuoasă pentru tatăl ei.
17 Antioh, fiul lui Seleuc, rege al Siriei, s-a îndrăgostit de mama lui.
18 Amnon, fiul lui David, care o iubea pe sora lui.
19 în mitologia greacă — vestitorul primăverii, căsătorit cu zeiţa Cloris, identificată de romani cu Flora, zeiţa primăverii şi a florilor.
20 Moartea lui Faeton a fost plînsă mult de Cigno sau Cinco,care a fost preschimbat în Constelaţia Lebedei.
21 Faima.
22 înainte ca Latona să-i nască pe Febus şi pe Diana, insula Delos era o insulă plutitoare. Se zice însă că din acea clipă a încetat de a mai pluti.
23 Nimfă iubită de Apolo care, după ce a fost atinsă de acesta, s-a preschimbat în laur.
24 *Chitru,* lămîi cu fructe mari, cu coaja foarte groasă.
25 Plopii erau consacraţi lui Hercule.
26 Mirt, mama lui Adonis, de care Venus era îndrăgostită, a fost preschimbată în mirt.
27 Ca zeu al artelor, Apolo iubea laurii.
28 *Cibela,* zeiţă al cărei iubit, Atis, a fost schimbat în pin.
29 Zeiţa grădinilor şi a fructelor.
30 piersicul îşi are originea în Persia. \
31 Persia.
32 *Achemenia,* ţinut în Persia, vestit prin covoarele sale.
33 Adonis este fructul dragostei incestuoase dintre Ciniras şi fiica sa Mira. Adonis a fost preschimbat în anemonă sau trandafir.
34 „Care este graniţa dintre palmă şi spicul de grîu" (it.)Vers din Petrarca.
35 în limba latină *exordium.* Este prima parte a unui discurs.
36 Bachus şi Hercule.
37 Numele lui Romulus, după ce a fost divinizat.
38 Eroi naţionali, veneraţi după moarte ca divinităţi tutelare : ale ţării.

Cîntul X
1 De fapt *Tenochtitlan,* vechiul nume al Mexicului.
2 *Lariseea,* Apolo a iubit-o pe Coronis din Laris (Tesalia).
3 Grădinile Hesperidelor.
4 Regiune viticolă din Italia, renumită pe vremea romanilor.
5 Ajuns în Infern, Orfeu a cîntat atît de frumos, încît chinurile osîndiţilor au fost întrerupte.
6 încălţăminte folosită de actorii tragici din antichitate.
7 *Galent,* încălţăminte folosită de actorii comici din antichitate.
8 Cîntăreţ la curtea Didonei, regina Cartaginei.
9 Cîntăreţ la curtea lui Alcinou, regele Feaciei.
10 *Durate Pacheco Pereira,* navigator şi cuceritor portughez,învingătorul samorinului din Calicut.
11 Ţinut pe coasta apuseană a Indiei.

[12] Insulă în apropiere de Cochim.

[13, 14, 15] Vechi regate pe coasta de apus a Indiei.

[16] Ţinut între Cochim şi Goa.

[17] Miltiade, în lupta împotriva lui Darius.

[18] Leonida, în lupta împotriva lui Xerxe.

[19] Comandant de oşti roman, care prin tactica sa a izbutit să întîrzie înaintarea lui Hanibal. *Ausonul* — Este vorba de Horatius Cocles, care a ţinut piept etruscilor în faţa unui pod,pe cînd romanii îl distrugeau.

[20] *Etrusci,* vechi locuitori ai Toscanei (Italia), care au influenţat mult dezvoltarea de mai tîrziu a civilizaţiei romane.

[21] General bizantin (494—565). In timpul domniei lui Justinian, i-a învins pe perşi, pe vandali şi pe ostrogoţi. Legenda spune că Belizarie a căzut în dizgraţia împăratului şi a ajuns cerşetor.

[22] Unul dintre eroii războiului troian. După moartea lui Ahile, a cerut să i se dea armele acestuia, dar ele i-au fost dăruite lui Ulise.

[23] *Dom Francisco da Almeida,* primul vicerege portughez al Indiilor.

[24] Fiul lui Dom Francisco da Almeida care, după lupte încununate de succes împotriva Indiei, a căzut la Chaul.

[25] Oraş pe coasta de apus a Indiei, la sud de Bombay.

[26] Centurion roman care, cu toate că era grav rănit, a luptat pînă la moarte.

[27] *Mameluci,* ostaşi din armata turco-egipteană, de obicei sclavi.

[28] Localitate la sud de Chaul.

[29, 30, 31] Oraşe africane la nord de Melinda.

[32] *Tristan da Cunha* (1460—1540), a descoperit mai multe insule în sudul Oceanului Atlantic.

[33] Insulele din sudul Oceanului Atlantic.

[34] *Alfonso de Albuquerque* (1453—1515), care a cucerit Goa şi Malaca şi este considerat întemeietorul puterii coloniale portugheze în India.

[35 37] Oraşe de pe coasta Arabiei.

[36] Insula pe care este aşezat oraşul Ormuz.

[38] Arhipelag în Golful Persic.

[39] La 25 noiembrie se sărbătoreşte ziua Sfintei Ecaterina,martiră creştină născută în Egipt.

[40] Insulă şi strîmtoare în sudul Indochinei.

[41] *Kriss,* pumnal malaiez.

[42] Pictor la curtea lui Alexandru Macedon. A realizat portretul Campaspei, cu care Alexandru avea legături de dragoste.Apeles s-a îndrăgostit de modelul său, iar Alexandru Macedon i-a dăruit-o.

[43] întemeietor al regatului Persiei (secolul al IV-lea î.e.n.).Plecînd la război împotriva Lidiei, Cirus a lăsat în grija medului Araspe pe Panteea, captivă de război. Araspe s-a îndrăgostit de ea, dar Cirus a fost destul de mărinimos pentru a-1 ierta.

[44] Fiica lui Carol al II-lea cel Chel, rege al Franţei (840-877). Judith a fost răpită de Balduin, iar Carol i-a dat-o de soţie şi 1-a făcut conte de Flandra.

[45] *Lopo Soares de Albergaria,* a fost urmaşul lui Albuquerque în calitate de guvernator al Indiei.

[46] Oraş în Africa Orientală, în Golful Aden.

[47] Idem.

[48] Capitala Ceylonului în care portughezii au ridicat o fortăreaţă.

[49] Alt guvernator portughez al Indiei.

[50] Nume purtat de mai mulţi regi ai Etiopiei.

[51] Celebră regină a Arabiei antice; se spune despre ea că îl egala în înţelepciune pe Solomon, căruia i-ar fi făcut chiar o vizită.
[52] Oraş în Abisinia.
[53] Idem.
[54] Vasco da Gama a primit titlurile de Conte de Vidigueira şi Amiral al Mării Indiei.
[55] Demnitatea de vicerege al Indiei.
[56] *Enriques Menezes,* urmaş al lui Vasco da Gama la guvernarea Indiei, avea numai 28 de ani.
[57,58,59] Oraşe pe coasta Malabarului.
[60] *Dom Pero de Mascarenhas,* care a fost înlocuit în mod arbitrar cu Lopo Vaz de Sampaio.
[61] Insulă la sud de Peninsula Malaca.
[62] Port pe coasta Malabarului.
[63] Numele comandantului flotei din Calicut, învins de Sampaio. Cutial avea sub comanda sa 130 de vase.
[64] *Hector de Silveira,* comandantul unei escadre portugheze de sub comanda lui Lopo Vaz de Sampaio.
[65] *Nuno da Cunha,* vicerege al Indiilor Portugheze (1487--1539).
[66] Localitate în apropiere de Calicut.
[67] Fortăreaţă în apropierea Golfului Cambaia.
[68] Guvernatorul din Bacaim.
[69] *Dom Garcia de Noronha,* succesorul lui Nuno da Cunha la cîrma Indiei.
[70] E vorba de o populaţie indigenă de pe coasta Indiei.
[71] Fiul lui Vasco da Gama.
[72] Martin Alfonso da Sousa.
[73] *Daman,* oraş în India, în ţinutul Guzarate.
[74] Vast imperiu musulman în India (1520—1857). Camoes se referă la începuturile Imperiului mogol (1526), cînd turcii şi afganii cuceresc oraşele Delhi şi Agra.
[75] Oraş în sudul Malabarului.
[76] Cap la extremitatea de sud a Indiei.
[77] Port pe coasta orientală a Indiei.
[78] Oraş pe coasta Malabarului.
[79] *Dom Joan da Castro,* vicerege al Indiilor Portugheze (1500—1548). In timpul cîrmuirii acestuia a avut loc cel de al doilea asediu al oraşului Diu, în cursul căruia s-a evidenţiat Joan de Mascarenhas.
[80] *Culevrină,* tun vechi, cu ţeava lungă şi subţire.
[81] *Haidalcan,* prinţ indian, conducător al unei puternice armate pe care Dom Joan da Castro a nimicit-o.
[82] *Dabul,* oraş pe coasta Decanului.
[83] Oraş la nord-est de Goa.
[84] Piesă de rezistenţă aşezată pe axa longitudinală a fundului unei nave, în exterior.
[85] Zeul căsătoriilor, fiu al lui Bachus şi al lui Venus. Aici, în sensul de serbare închinată acestui zeu.
[86] *Empireu,* cerul
[87] Teoria descrisă de Camoes în acest pasaj, teoria impulsului primordial, se preda pe vremea poetului la Universitatea din Coimbra. întreaga descriere a lumii urmează sistemul lui Ptlomeu. întîiul Mobil imprimă sferelor inferioare o mişcare dinspre est spre vest, făcîndu-le să realizeze o mişcare de rotatie completă în 24 de ore.
[88] Zodiacul, cu cele 12 semne ale sale.
[89] în această octavă poetul a enumerat diverse' constelatii din emisfera de nord.

[90] După toate probabilităţile, un vast teritoriu african, care include şi Sofala.
[91] Goncalo da Silveira, misionar iezuit portughez care şi-a aflat moartea în Africa. Este considerat martir.
[92] Lacul Victoria.
[93] Fluviul Zambezi.
[94] Pero da Nhaia, navigator de origină spaniolă, în serviciul Portugaliei. Ucigîndu-1 pe regele băştinaş, care se împotrivea, a construit fortăreaţa din Sofala şi a apărat-o împotriva băştinaşilor
[95] Regiune din Nubia, care era considerată insulă.
[96] Cristovan da Gama, alt fiu al celebrului navigator; a obţinut victoria în două lupte împotriva flotei turce. Dom Cristovam a întreprins o expediţie în Abisinia şi a căzut prizonier al şeicului din Zelia, care 1-a ucis.
[97] *Raptus,* sau *Oby.* După *toate* probabilităţile, fluviul Zambezi.
[98] Sau *Quelimane.* Ţinut în Africa, în regiunea fluviului Zambezi (Mozambic).
[99] Azi Capul Guardafii, în Golful Aden.
[100] Oraş de pe coasta africană a Mării Roşii.
[101] Munte în Palestina, pe care se află mormîntul Sfintei Ecaterina din Egipt şi o mînăstire care-i poartă numele.
[102] Oraş în Peninsula Sinai.
[103] Strîmtoarea Bab-el-Mandeb.
[104] *Aden,* port în sud-vestul Peninsulei Arabice, în golful cu acelaşi nume.
[105] *Arzira,* lanţ de munţi în Aden, sterpi din cauza lipsei de ploaie.
[106] Oraş şi promotoriu în sud-estul Arabiei.
[107] Oraş pe coasta meridională a Arabiei.
[108] Cap la intrarea în Golful Oman.
[109] *Dom Pedro da Castel Branco,* comandant al cetăţii Ormuz.
[110] *Asabor,* sau *Mocandom.* Cap în strîmtoarea Golfului Persic.
[111] Golful Persic.
[112] Perşii nu întrebuinţau tunurile, care se fabricau din aramă.
[113] Localitate la nord de Melinda.
[114] Cap în strîmtoarea Ormuz.
[115] Regiune din Persia.
[116] *Vlcinda,* cuvînt format din contopirea numelui locuitorilor din acest ţinut *(diuli)* şi numle capitalei ţinutului *(Sinda),* oraş pe coasta de vest a Indiei, în apropiere de vărsarea Indului în Marea Arabiei.
[117] Azi Golful Katch..
[118] Golful Bengal.
[119] Oraş pe braţul oriental al Gangelui.
[120] Vechi regat pe coasta Golfului Bengal. *Pegu* — Capitala regatului Pegù, pe coasta orientală a Golfului Bengal.
[121] Oraş în Pegu.
[122] Azi Tailanda, stat în sudul Peninsulei Indochina.
[123_ 124] Oraşe între Tavai şi Malaca.
[125] Regiune în Orient unde, după cum spune Biblia, Solomon a trimis după aur.
[126] *Din Cinosura către Aurora,* adică dinspre vest spre est.
[127_ 128] *patane, Pam,* oraşe pe coasta Peninsulei Malaca.
[129] Numele unui presupus lac în China, din care ar izvorî fluviul Menam.
[130] Cochinchina.
[131] Regiune în Peninsula Indochina.

[132] Zidul chinezesc.
[133, 134] insule vulcanice în Arhipelagul Molucelor.
[135] Pasărea paradisului, despre care se presupunea că nu are picioare şi de aceea zboară veşnic.
[136] *Banda,* insule în Arhipelagul Molucelor, bogate în muscade (nucşoare).
[137] Insulă în Indonezia.
[138] *Sonda,* sau *Sunda,* partea apuseană a Javei, despre care se credea că ar fi o insulă.
[139] Uleiul despre care vorbeşte poetul este un fel de lichid sulfuros, cu ajutorul căruia locuitorii Sumatrei izbutesc să vindece mai multe boli.
[140] Un fel de răşină parfumată.
[141] Piscul lui Adam. Conform credinţei musulmanilor, de pe vîrful acesta Adam s-a suit la cer, lăsîndu-şi întipărită în stîncă urma piciorului.
[142] Arhipelag în sud-vestul Indiei.
[143] Insulă la intrarea în Golful Aden.
[144] Magellan.
[145] poetul descrie America de Sud.
[146] Santalul roşu, sau santalul brazilian.
[147] Brazilia, care a fost descoperită în anul 1500 de Alvarez Cabral.
[148] Intre Oceanul îngheţat de Nord şi ecuator.
[149] Patagonezi, care aveau o statură impunătoare şi mai ales tălpile picioarelor foarte mari.
[150] Strîmtoarea Magellan.
[151] Alexandru cel Mare spunea că-1 invidiază pe Ahile nu atît pentru isprăvile sale vitejeşti, cît pentru faptul că a fost slăvit de un cîntăreţ de talia lui Homer.